

DÜNYA UŞAQ ƏDƏBİYYATINDAN SEÇMƏLƏR

FRANSUA RABLE

**QARQANTUA
VƏ
PANTAQRUEL**

**“ÖNDƏR NƏŞRİYYAT”
BAKİ-2005**

Bu kitab "Fransua Rable. Qarqantua və Pantaqrue" (Bakı, Azərşagəncnəşr, 1961) nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır

Tərcümə edən:

Əhməd Cavad

Ön sözün müəllifi:

Cəlil Nəğiyev

843.3 - dc21

AZE

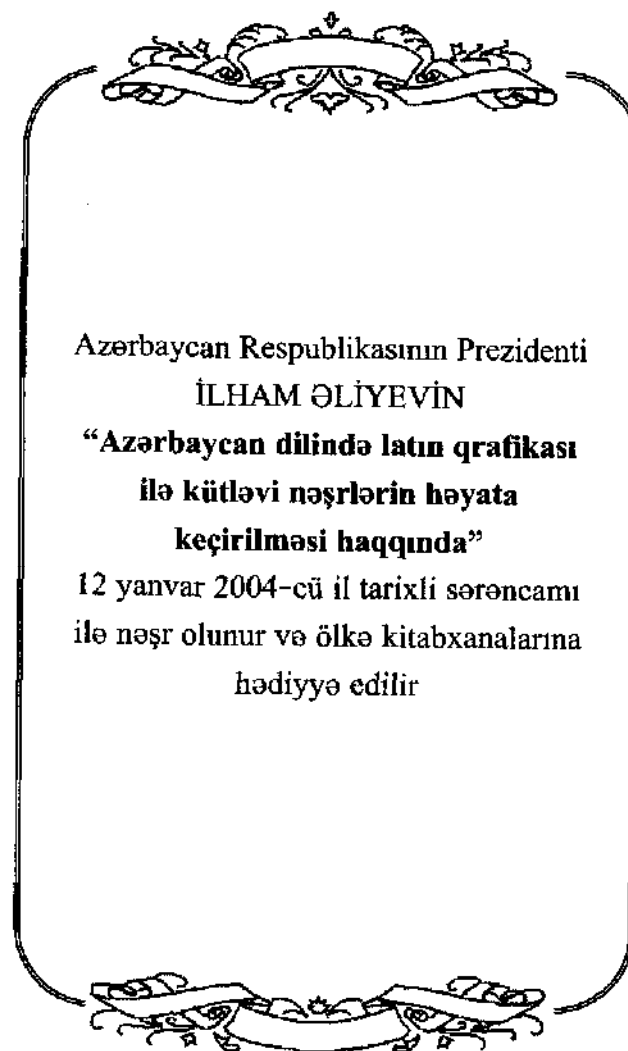
Fransua Rable. Qarqantua və Pantaqrue. Bakı, "Öndər nəşriyyat", 2005, 304 səh.

Məşhur fransız yazıçısı, Renessans dövrünün ən görkəmli nümayəndələrindən biri Fransua Rablenin fantastik "Qarqantua və Pantaqrue" romanı xalq yumoru ilə zəngin bir əsərdir. Fransız Renessansının ensiklopedik abidəsi sayılan bu əsərdə tərkidünyalıq, cəhəlat və riyakarlıq, mənəvi əsarət satira atəşinə tutulur, humanist ideallar tərənnüm edilir. Romanda realist təsvirlər qrotesk ünsürləri ilə üzvi surətdə birləşmişdir.

Kitabdakı illüstrasiyaların müəllifi məşhur fransız qrafik rəssamı Qüstav Doredir.

ISBN 9952-416-50-3

© "ÖNDƏR NƏŞRİYYAT", 2005

RABLE GÜLÜŞÜ

Məşhur bir ifadə var – Homer gülüşü. Adətən mənalı, eyhamlı gülüşü belə adlandırırlar və buna kinayə də deyirlər. Belə ki, hələ qədim yunan şairi, məşhur “İliada” və “Odisseyə” dastanlarının müəllifi Homerin vaxtından (e.ə. I minilliyin əvvəlləri) etibarən, hələ belə də çox-çox qabaqkı zamanlardan başlayaraq insanlar mənalı gülüşə üstünlük verməyə başlamışlar. Bir də var deyirlər ki, sağlam gülüş insanın ömrünü uzadır. Bu fikrin nə qədər doğru-düzgün olduğunu deyə bilmərəm, ancaq bircə onu deyə bilərəm ki, gülüş yaxşı şeydir, özü də mənalı gülüş. Dünya ədəbiyyatı yarandığı gündən, istər dünya xalqlarının şifahi xalq yaradıcılığında olsun, istər əsatirində olsun, istər ilkin dini-fəlsəfi ədəbiyyatında olsun, istərsə də yazılı bədii ədəbiyyatında olsun gülüş başlıca yerlərdən birini tutmuşdur. Hələ lap qədim dövrlərdən başlayaraq insanlar gülə-gülə əylənmiş, gülə-gülə tərbiyə etmiş, gülə-gülə cəmiyyətdə olan nöqsanları aradan qaldırmağa çalışmışlar.

Dünyanın ən böyük gülüş ustalarından biri, bəlkə də lap clə birincisi görkəmli fransız yazıçısı Fransua Rabledir. Rable bütün ömrü boyu vur-tut bircə roman yazmışdır (hər halda belə deyirlər). Ancaq onun bu bir kitabı böyük bir kitabxanaya bərabərdir. Bütün ömrü boyu yazdığı “Qarqantua və Pantagruel” romanı onu dünya ədəbiyyatının ən qüdrətli nümunələri ilə bir sıraya qaldırmışdır. Ədəbiyyat tarixində bu romanla müqayisə ediləcək ikinci bir əsər tapmaq çox çətin olsa da, hər halda o, Homerin “İliada” və “Odisseyə”, Ə.Firdovsinin “Şahnamə”, N.Göncəvinin “Xəmsə”, A.Dantenin “İlahi komediya”, M.Servantesin “Don Kixot”, R.Erazmin “Axmaqlığın tərifi”, M.Füzulinin lirik poeziyası, U.Şeksprin dram əsərləri, O.Balzakin “Bəşəri komediya”, L.Tolstoyun “Hərb və sülh”, C.Məmmədquluzadənin yaradıcılığı ilə bir sırada dayanır. Hətta, bəzən Rablenin bu qeyri-adi epopeyasını (həqiqətən də bu, romandan daha çox epopeyadır) şərti olaraq bədii ədəbiyyatın məhək daşı da adlandırırlar.

Fransua Rable çox güman ki, 1494-cü ildə Şinyon şəhərində anadan olmuşdur. Məşhur rus alimi A.K.Civələqov deyir ki, Rable kiçik

bir məhkəmə məmurunun kiçik oğlu olmuşdur*. Hərçənd ki, görkəmli fransız tənqidçisi, XIX əsrdə yaşamış və Viktor Hüqonun dostu, onun yaradıcılığının ən fəal tənqidçisi olan Şari-Ogüstyen Sent-Böv bu barədə başqa fikirdə olmuşdur. Tam dəqiq bilməsə də və özünün də qeyd etdiyi kimi, böyük fransız alimi Niseronun 43 cildən ibarət olan və 1727-1745-ci illərdə çap edilmiş “Məşhur yazıçılar haqqında məmurlar” əsərinə istinad edərək o, deyir ki, Rablenin atası ya kiçik bir dükən sahibi, yaxud da əczaçı olub**.

O dövrdə əsasən dini təhsilə üstünlük verildiyindən, uşağın yeddi yaşı tamam olanda, onu dini məktəbə (monastıra) verirlər. Fransuanın oxumağa çox böyük həvəsi var idi. Ancaq ruhani təhsili heç də onun üreyincə deyildi. Rable 16 yaşından etibarən başını qırxdıraraq Fonten-Lekontda rahib olur və ruhani rütbəsi alır. Validəynlərinin tökidisi ilə dini təhsil almasına baxmayaraq Rable gələcəkdə ruhani olmaq istəmirdi. Monastırda olan dostlarının köməyi sayəsində o, bir sıra qədim dilləri və dünyəvi elmləri öyrənməyə başlayır və bu sahədə çox böyük uğurlar qazanır. Rable tezliklə qədim yunan və latın dillərini öyrənir, antik dövrün şairlərinin və filosoflarının (Homer, Vergili, Platon və s.) əsərlərini böyük çətinliklərlə əldə edərək oxumağa başlayır.

Kilsə xadimləri, müqəddəs Fransisk təliminin daşıyıcıları və keşikçiləri olan rahiblər gənc Rablenin bu qeyri-ənənəvi təhsilindən xəbərdar tutan kimi, onun min əzabla əldə etdiyi bu qədim yunan kitablarını əlindən alırlar. Rahiblər belə hesab edirdilər ki, heç də hər şeyi bilmək lazım deyil, *çünki onların etiqad etdikləri müqəddəs Fransisk belə demişdir: “Qoy nadan adamlar savadlanmağa çalışmasınlar!”*. Dostlarının köməyi ilə o, Benedikt məzhəbini qəbul edir və yerini dəyişərək Malyeza abbatlığında yaşamağa başlayır. Benediktçilər təhsil məsələlərində fransiskçilərdən fərqlənirdilər və Rable artıq burada nəinki üreyi istədiyi kitabları tapıb oxuya bilirdi, o, hətta burada bir sıra təbiət elmləri ilə, xüsusilə də təbabət elmi ilə dərinlən məşğul olmağa başlayır. Burada o, yepiskop d'Estissakla dostlaşır. Təhsilini davam et-

* Вах: А.К.Дживелегов. Рable, Предисловие к кн.: Франсуа Рable. Гаргантюа и Пантагрюель, Серия “Библиотека Всемирной Литературы”, М.: Художественная литература, 1973, стр. 5.

** Ш.Сент-Бёв. Литературные портреты. Критические очерки, М.: Художественная литература, 1970, стр. 297.

dirmək məqsədilə o, dini rəhbərlərin razılığı ilə 1528-ci ildə Parisə yollanır. O dövrdə baş verən bir sıra siyasi hadisələr nəticəsində dini dünyagörüş məsələlərində və qadağalar sahəsində bir qədər yumşalmalar baş vermişdi. Bundan ruhlanan gənc Rable daha böyük səylə öz dövrünün elmlərini öyrənməkdə davam edir. Xüsusilə, o dövrün böyük humanistlərinin başçısı Gilyom Byude bu işdə ona çox kömək edir.

Kardinal dyü-Bellenin məiyyətində Romaya səfərlərinin birində, Ş.Sent-Bövün dediyi kimi, Fransua Rable çox məhərdlə ruhani rəhbərlərindən bir çox sənətlərlə məşğul olmaq üçün icazə-sənədlər (indulqensiya) qopara bilmişdir. 17 yanvar 1536-cıl tarixində verilmiş belə sənədlərin birində deyilir ki, "ona hər yerdə təbabətlə məşğul olmağa icazə verilir, ancaq bir şərtlə – bu görə təmənnəsiz olmalıdır və oddan və dəmirdən istifadə olunmamalıdır, çünki, bu tipli əməliyyatlar ruhanilərə qadağan edilib"*.

1537-ci ildə Rable tibb doktoru adını qazanmışdır. Beləliklə, Rable Fransanı şəhərbəşəhər gəzərək həm həkimlik edir, həm ruhani kimi fəaliyyət göstərir, həm də günü-gündən təhsilini artırır. 1532-ci ildə Lion şəhərində yaşayarkən o, böyük bir xəstəxananın həkimi olur və elə həmin vaxt da Niderland humanizminin və ümumiyyətlə, Avropa İntibahının ən görkəmli nümayəndələrindən biri olan Rotterdamlı Erazmla məktublaşır. "Qarqantua və Pantaquael" romanının "Məşhur Pantaquaelin çox dəhşətli və vahiməli əməlləri və qəhrəmanlıqları" adlanan birinci kitabını da Fransua Rable məhz elə bu şəhərdə yazmış və 1533-cü ildə Alcofridas Nasier (yazıçının adının anagrammasıdır) imzası ilə çap etdirmişdir.

Bu dövrdə Rable hələ yazıçı olacağı barədə tam qərara gəlməmişdi və daha çox elmi fəaliyyətlə məşğul olurdu. O, bir müddət astronomiya (nücum elmi), təbabət və arxeologiya elmləri ilə ciddi məşğul olmuş, daha doğrusu, 1532-1533-cü illərdə tibb sahəsində və hüquq sahəsində olan antik əsərlər üçün (Hippokrat, Halen) hazırladığı izahatları və təqvimləri çap etdirmişdir. Yazıçının bioqrafiyasının və dünyagörüşünün bəzi cəhətlərindən bəhs edən Ş.Sent-Böv Qarqantuanın təhsili ilə bağlı mövzunu təhlil edərkən, bunu Rablenin öz şəxsi həyatı ilə müqayisə edir və deyir: "... belə ki, Rable – astronom, təq-

vimlər nəşiri, heç də Rable-həkimdən geri qalmır: heç bir elmi, insan təbiəti haqqında bizim biliklərimizin heç bir sahəsini o özü üçün yad hesab etmir"*.

Rablenin belə universal biliklərə sahib olması, heç şübhəsiz ki, İntibah dövrünün tələblərindən irəli gəlirdi. Avropa İntibahının bütün digər titanları (Dante, Petrarka, Leonardo da Vinçi, Mikelancelo, Rotterdamlı Erazm, T.Mor, Şekspir və s.) kimi, Rable də bir sıra elmlərlə məşğul olmuş və məşğul olduğu bütün bu sahələrdə böyük uğurlar qazanmışdır. Məşhur yazıçı olduğundan sonra da Rable elmi araşdırmalardan uzaqlaşma bilməmiş, təbabətə və arxeologiyaya aid elmi əsərlər yazaraq, onları çap etdirmişdir. Yazıçının bütün bilikləri, müxtəlif elmi sahələrdə əldə etdiyi nailiyyətlər, heç şübhəsiz ki, onun bədii yaradıcılığına təsir etməyə bilməzdi. Hətta, böyük yazıçı, qələmə aldığı yeganə romanını formaca "qeyri-ciddi" üslubda (nağılvani) yazsa da, bu əsərdə çox ciddi məsələlərə toxunmuş, məşğul olduğu ən ciddi elmlərin nailiyyətlərini burada əks etdirmişdir.

İctimai və elmi sahələrdə bir sıra əhəmiyyətli işlər görse də, Fransua Rable dünya mədəniyyəti tarixinə ilk növbədə "Qarqantua və Pantaquael" romanının müəllifi kimi daxil olmuşdur. Bu əsərin yazılmasının ilkin səbəbi kimi, 1532-ci ildə, o zaman Rablenin yaşadığı Lion şəhərində, "Nəhəng bədheybət Qarqantua haqqında böyük və qiyməti olmayan xronikalar" adlı müəllifsiz (anonim) bayağı bir roman çap olunmuşdur. Bir sıra fırıldaqçı "Qarqantuanın əvvəlcədən verdiyi xəbərlər" adı altında dələduzlar astronomik kitabçalar çap etdirməyə və bu yolla ucuz qazanc əldə etməyə çalışır. F. Rable Qarqantua obrazının, eləcə də, ümumiyyətlə bu mövzunun o dövr üçün müəyyən əhəmiyyət kəsb edə biləcək mətləbləri ifadə etmək üçün çox böyük ədəbi-bədii potensiala və imkanlara malik olduğunu hiss edir və bu qiymətli mövzunun korlanmasının qarşısını almaq məqsədilə tez-tələsik, guya bu əsərin davamı olan "Pantaquael" hissəsini yazıb çap etdirir. Bu əsərinin çox böyük uğur qazandığını görən yazıçı bundan sonra romanın qalan hissələrini də yazmağa başlayır və beləliklə, 533-cü ildən yazmağa başladığı bu romanı ömrünün sonuna qədər davam etdirir. Belə ki, bu romanın beşinci, sonuncu kitabı Rablenin ölümündən sonra – 1564-cü ildə işıq üzü görmüşdür.

* Bax: Ş.Sent-Böv. Gösterilen əsəri, səh. 297.

* Yəni orada, səh. 301.

Rablenin yaşadığı dövr Avropanın tarixində ən ağır dövrlərdən biri idi. Bir tərəfdən geniş xalq kütlələrinin avamlığı, digər tərəfdən dövlət memurlarının nadanlığı və ən nəhayət cəmiyyət üzərində tam hökmranlıq edən din xadimlərinin vəhşiliyi fərqli, azad fikir söyləməyə imkan vermirdi. Bu addımı atanlar, buna cəsarət edənlər inkvizisiyanın (din məhkəməsinin) ən ciddi hökmləri ilə üzləşir, ya tonqallarda yandırılır, ya ömürlük zindanlara atılır, ya da ki, muzdlu qatillər tərəfindən qətlə yetirilirdi. Rable isə nəinki fərqli fikir söyləyir, azadfikirlilik nümayiş etdirirdi, o, mövcud cəmiyyətin, ictimai-siyasi quruluşun, din ehkamlarının və hökmranlığının əsaslarını, ana sütunlarını dağıdırdı. A.K.Civeleqov tam haqlı olaraq yazır: “Rable bu köhnəliyə pəhləvan zərbələri endirirdi, elə zərbələr ki, Qarqantuanın dəyənəyinin zərbələrindən Ved qalasının divarları və qüllələri necə dağılırdısa, bu köhnəliyin sütunları da eləcə dağılırdı. Rableni hər yandan söyürdülər. O, müdafiə olunurdu, maskalanırdı, manevrlər edirdi və qaragüruhun ən amansız tezyiqlərinə baxmayaraq, bu həddindən artıq çətin də olsa belə, tonqala düşmürdü – bunu bacarırdı”*

“Qarqantua” çap olunduqdan bir qədər sonra I Fransiskin siyasətində köklü dəyişiklik olur, katoliklər lüteranları (protestant və quqenotları), xüsusilə də, azadfikirli adamları rəhmsizcəsinə izləməyə və qəddarcasına cəzalandırmağa başlayırlar. Belə təqib olunun adamların bir çoxu artıq alovlanmaqda olan tonqallardan və ya dar ağaclarından xilas olmaq üçün vətəndən qaçmağa məcbur olur. Belə “mühacirlərdən” biri də Fransua Rable olur. O, İtaliyaya qaçır və güman edir ki, artıq Sorbonna xofiyələrinin əli ona çata bilməz.

Rable təxminən səkkiz aya yaxın Romada yaşayır. Bu zaman Roma papası VII Klimenti III Pavel əvəz edir. Vaxtının çoxunu papa iqarətəgahında keçirən Rable burada da “səmərəli işlərlə” məşğul olur, o, saray bağçasında bir sıra ona məlum olmayan tərəvəz və bitkilər aşkar edir, onların toxumunu toplayaraq Fransaya göndərir. Romadan qayıdandan sonra isə o, bir müddət botanika elimi ilə məşğul olur. Rable eyni zamanda, təbabətlə, astronomiya və arxeologiya ilə də məşğul olur. Sanki romanın üçüncü kitabını yazmaq haqqında düşünür. Əslində isə o bu barədə düşünürdü, özü də çox ciddi düşünürdü. Belə ki,

o, yaxşı bilirdi ki, Sorbonna ruhanilərini aldatmaq, onların diqqətli gözələrindən nəyi isə yayındırmaq elə də asan iş deyil. Onun həyatı təhlükə qarşısında idi və həm öz həyatını qorumaq, həm də başladığı bu əzəmətli işi başa çatdırmaq üçün o, lazımı adamlardan təminat almalı, canını sığortalamalı idi. Bu vaxt Rable üçün çox uğurlu bir neçə hadisə baş verir: əvvəla onun köhnə dostu, artıq kardinal vəzifəsinə keçən dyü Belle Rableyə məsul bir tapşırıq verir.

Bundan başqa, 1538-ci ildə, əlamətdar bir gündə, o, Eqmontda V Karlla görüşən I Fransiskin məyyəti arasında olur. Bütün bunlara baxmayaraq Rable yenə də arxayın ola bilmir, öz təhlükəsizliyini qismən də olsa təmin etmək üçün romanının artıq çap olunmuş birinci və ikinci kitabları üzərində yenidən işləyir, protestantlığa işarə edə biləcək yerləri çıxardır, bəzi yerləri yumşaldır və həmin kitabların yerlərini dəyişərək (əvvəlcə “Qarqantua”, sonra isə “Pantaquiel”) yenidən çap etdirir.

Nəhayət, 1546-cı ildə romanın “Üçüncü kitabı” çapdan çıxır. Rablenin özünü qorumaq üçün etdiyi bütün ciddi-cəhdlər hədəfə gedir. Bu zaman kilsə qanunları və inkvizisiya tüğyan edirdi. Onun keçmiş dostu Etyen Doleni tonqalda yandırılır. Sorbonna bu romanın həm əvvəlki iki kitabını, həm də üçüncü kitabını mühakimə edir. Canını tonqalda yanmaqdan qurtarmaq üçün yazıçı yenə də vətəndən qaçmalı olur. O, bir müddət Metsdə yaşayır, sonra isə dyü Belle yenə onu İtaliyaya aparır. Bu dəfə Rable İtaliyada lap çox qalır və bu müddətdə bu ölkənin qabaqcıl ziyalıları, alimləri və yazıçıları ilə görüşür.

1548-ci ildə onun romanının “Dördüncü kitabı”nın bir hissəsi çapdan çıxır. 1552-ci ildə yazıçı bu kitabı da yazıb bitirir. Bu kitab da əvvəlki kitablar kimi, din məhkəməsinin qərarı ilə qadağan edilir. Hətta, bu zaman, bir vaxtlar onun yaşadığı Lion şəhərində söz-söhbət gəzirmiş ki, guya Rable həbs edilib. Parisdə onun izinə düşmək cəhdləri boşa çıxır. Rable sanki qeybə çekilmişdi. Hər halda, çox tədbirli Rable yenə də təqibdən yaxa qurtara bilmiş. Rable 1553-cü ildə Parisdə vəfat edib və elə o şəhərdə də dəfn edilib.

“Qarqantua və Pantaquiel” romanını oxuyub başa düşmək həm asandır, həm də çətin. Ona görə asandır ki, roman nağıl formasında yazılıb. Əyləncə, macəra romanları üslubundadır. Burada da, bütün digər nağıllarda olduğu kimi, həm real (gerçək), həm də fantastik hadisələr təsvir olunub. Çətindir – ona görə ki, böyük alim olan müəllif

* A.K.Civeleqov. Göstərilən əsəri, səh. 5.

burada ifadə etdiyi hər bir sözü, ifadəsi; yaratdığı obrazı, süjeti; təsvir etdiyi əhvalatı, hadisəsi ilə nə isə demək istəyir. Özü də dediklərini gizli deyir, üstü örtülü, eyhamla deyir, gülə-gülə deyir. Hətta, romanda elə yerlər var ki, onlar hələ indi də gizli olaraq qalır (məs.: Telem abbatlığının quruluşu, mənası) və dünya rəbləşünasları bu sirri hələ bu günə qədər aç bilməyib.

Bu romanın ideya-mozmun xüsusiyyətləri də çox zəngindir və bütün dahi əsərlərdə olduğu kimi, müasirdir, aktualdır. Əsərdəki bütün motivləri, ideyaları, qoyulmuş problemləri nəinki kiçik bir məqalədə, heç onlarla monoqrafiyalarda açmaq mümkün deyil (bilmirəm bu ümumiyyətlə heç mümkündürmü?). Ancaq bununla belə bu romanda verilmiş bir sıra məsələlərə diqqət yetirək.

Romanın təhlilinə keçməzdən əvvəl birinci onu deyim ki, bu əsər başdan-başa bədii şərtlilik üzərində qurulub və hətta müəllif bu sahədə o qədər ifrata varıb ki, çox vaxt bu şərtlilikləri açmaq mümkün olmur. Yeri gəlmişkən onu da deyim ki, bədii ədəbiyyatın əyarı, bədiilik səviyyəsi ilk növbədə onun bədii şərtliliyinin dərəcəsi ilə ölçülür. Və bütün bu bədii obrazlılığın, şərtliliklərin, eyhamların, rəmzlərin arxasında isə dünya işlərindən başı çıxan müdrik bir ağsaqqalın çox ağıllı, həddindən artıq dərin və mənalı fikirləri gizlənilib. İndi hünərin varsa, bu qiymətli söz-inciləri bu qatmaqarışlıqda axtar, tap. Bunu müəllif özü də yaxşı bilirdi və təsadüfi deyildi ki, öz romanını zahiri görkəminə görə cındırından cin hürkən Sokrata oxşadır. O, romanın müqəddiməsində yazır: "Hə, deyirlər Sokrat da beləcə imiş. Görkəmcə o, gülünc və yəndəmsiz bir qoca imiş. Onun burnu küftəyə, gözləri öküz gözlərinə bənzəyirmiş, hər cür oldu geyinir, həmişə də dişlərini ağardır, hey gülərmiş. Sözün qısaşı – xalis zırrama imiş, zırramadan isə məlumdur ki, fərli bir şey gözləmək olmaz. Lakin bu ilk baxışda elə görünürmüş. Həqiqətdə isə Sokrat o zamankı alimlərin hamısından bilikli imiş. O, zərəfat cədə-cədə və gülə-gülə o zaman hələ heç kəsə ağlına gəlməyən dərin fikirlər irəli sürürmüş".

Müəllifin böyük yunan filosofu Sokrat haqqında dedikləri bu sözlər tam mənasında onun əsərinin məğzini təşkil edir. Məğzdən söz düşmüşkən; bilirsinizmi müəllif öz əsərinin məğzini tapmaq üçün öz oxucusuna nə tövsiyə edir? O, deyir ki, zibillikdən bir sümük tapan itin onu necə "ehtiyatla", "səbrlə" gəmindiyini yaqın ki, görübsünüz. İt o

sümüyün beyin iliyini sormaqla istəyir. Sonra isə yazıçı deyir: "... öziz dostlar, istərdim ki, siz bu ağıllı, fərasətli və səbirli itə oxşaya idiniz. Siz əvvəl başdan mənim kitabımı yaxşıca iyləməli, dərinədən duymalısınız. Sonra da, asudə vaxtınızda, onun bəresində düşünməli, sümüyü sındırmalı, beyni sormalısınız".

"Qarqantua və Pantaquiel" romanında ifadə olunmuş bütün mətləblərə toxunmaq qeyri-mümkün olduğundan, onlardan bəzilərinin üzərində dayanmaq daha məqsədəuyğun olar. Bu əsərdə təsvir olunan bütün məsələlər eyni dərəcədə aktual, əhəmiyyətli olduğuna və müasir dövrlə səsləşdiyinə görə onları dərəcələrə bölməyə, onların arasında hansısa bir təsnifat aparmağa da ehtiyac yoxdur.

İlk növbədə romanın forması, zahiri görkəmi barədə. Bu həqiqətdən də, müəllifin özünün də dediyi kimi, bu roman zahirən "... üstünə buynuzlu dovşan, yəhərli ördək, qanadlı keçi..." kimi məzəli şəkillər çəkilmiş və içində qiymətli şeylər saxlanılan mücrüyə bənzəyir. Rablənin öz dövrünün ən "ciddi" adamlarından biri – ruhani, həkim, alim olmasına baxmayaraq romanına belə "qeyri-ciddi" – fantastik, əfsanəvi, nağılvani forma seçməsi heç də təsadüfi deyildi. Bu ilk növbədə, yuxarıda da deyildiyi kimi, ayıq-sayıq din xadimlərinin, inkvizisiyanın gözündən pərdə asmaq üçün lazım idi. İkinci, o dövrdə əhkam halını almış bir sıra mətləblərə qarşı çıxmaq üçün yararlı idi, nəhayət, üçüncü, bu, o vaxtın və həm də sonrakı vaxtların oxucularının tələbatına uyğun idi.

Bu romanda bədii forma kimi, müəllif ifrat dərəcədə şişirtmələrə müraciət etsə də, bir o qədər də dəqiqliyi, həqiqiliyi qorumuşdur. Məsələn, Qarqantuanın anadan olması ərəfəsində Qranquze "367 014 kök öküz kəsdirir" və onların içəlatını bəşirdirərək, böyük bir qonaqlıq verir. Bu və bu kimi yüzlərlə, minlərlə ifadələr vasitəsilə müəllif demək istəyir ki, o, belə qeyri-adi şişirtmələri verməklə, eyni zamanda ən xırda, ən kiçik detalları da göstərmək istəyir və oxucularına həmin incəlikləri, xırdalıqları, dəqiqlikləri görməyi tövsiyə edir.

"Qarqantua və Pantaquiel" romanının ən böyük məziyyəti, onun ən yüksək yumorə malik olmasıdır. Əlbəttə, bəzən bu yumor qərəzsizdir, şirindir, xoşməramlıdır; əksər hallarda isə o, zəhər kimi acı, iti qılınc kimi kəsərlidir, od-alov kimi yandırır-yaxandır. Çox vaxt, bu romanda, şirin yumor acı satıraya çevrilir, cəmiyyətin ən dəhşətli bəla-

larını tənqid atəşinə tutur, ifşa edir. Başlıcası da budur ki, müəllif ən adi məsələləri də, ən ciddi problemləri də gülə-gülə deyir, zarafatla, eyhamla deyir, özü gülür, başqalarını da güldürür və beləliklə, cəmiyyətdə elə bir sahə, elə bir məsələ, elə bir problem, elə bir adam qalmır ki, onların haqqında, onu narahat edən məsələlər barəsində öz münasibətini bildirməsin, öz fikirlərini açıqlamasın.

Rable öz dövrünün məmurlarının kütbeyinliyini, qanmazlığını göstərmək üçün heç də uzağa getmir, uzun-uzadı araşdırmalar aparmır, adicə olaraq Qarqantuanın onlara qonaq gəlmiş saray əyanlarına atlarına yer göstərməsi səhnəsini təsvir edir: tövlədə bütün atlara yer olmadığından körpə Qarqantua hersoq de Franrep və qraf de Muyevarın atlarını bağlamaq üçün eşikağasını və cənab Panesakin mehtərini öz taxta atlarını saxladığı saray qülləsinin lap yuxarı mərtəbəsinə qaldırır. Nəhayət, axırda ələ salındıqlarını başa düşən və etiraf edən bu adamlara isə Qarqantua "Axmaqlar bir ağaclıqdan tanınır", deyir.

Romanda diqqəti cəlb edən və bu gün də çox aktual və əhəmiyyətli olan təhsil, təlim-tərbiyə problemi də çox maraqlı şəkildə təsvir olunmuşdur. Rable özü təhsil aldığı zaman bir sıra çox böyük problemlərlə qarşılaşmışdı. Görkəmli bir humanist, qabaqcıl elm adamı, müdrik bir ziyalı kimi Rable yaxşı başa düşürdü ki, cəmiyyəti dəyişmək, onun nöqsanlarını aradan qaldırmaq, sağlam düşüncəli, ayıq dünyagörüşlü, dərin tənqidi insanları yetişdirmək üçün ilk növbədə kamil, doğru-düzgün təhsil sistemi yaratmaq lazımdır. Ümumiyyətlə, Rable bu romanında sələfi Nizami kimi ideal cəmiyyət (utopiya), qabaqcıl, humanist hökmdar obrazı yaratmaq istəmişdir. Bunun necə yaranacağının yollarını elə də aydın şəkildə təsəvvür edə bilməyən yazıçı bir şeyə tam əmin idi ki, bunun üçün ilk növbədə kamil təhsil lazımdır.

Bütün valideynlər kimi, Qranquzeyə də oğlunu ağıllı, tərbiyəli və yaxşı təhsilli görmək istəyir və onu oxumaq üçün mert Tubal Olofern adlı məşhur bir alimə tapşırır. Bu alim Qarqantuaya əlifbanı elə yaxşı özbərlədir ki, "... uşaq onu başdan-ayağa və tərsinə, ayaqdan-başa su kimi rəvan oxuya bilir". Sonra yazıçı onu da qeyd edir ki, "Qarqantua bu işə beş il üç ay vaxt sərf etdi". O, eyni zamanda, kinayə ilə əlavə edir: "Bax oxumaq belə olar!". Bundan sonra o, eyni qayda ilə uşağa "latın qrammatikasını, dua kitabını və kilse təqvimini özbərlədir" və "bu işə də on üç il altı ay iki həftə vaxt" sərf edir. Axırda atası görür

ki, bu təhsilin nəticəsində onun oğlu "Qarqantua nə qədər çox oxuyursa, bir o qədər çox sarsaqlayır". Rable Tubal Olofern obrazı vasitəsilə o dövrdə Avropanı, eləcə də Fransanı kor edən, şikəst qoyan orta əsrlərdə geniş yayılmış sofist, şolast, pedant təhsil sistemini tənqid atəşinə tutmuşdur.

Bundan sonra, Qranquzeyə Ponokrat adlı başqa bir müəllim məsləhət görülür. Oloferndən fərqli olaraq Ponokrat təcrübəli, ağıllı, zəkali təhsilin tərəfdarı idi. Ponokrat öz şagirdini, şəhər tezdən yuxudan oyadır, əvvəlcə qəlyanaltıdan qabaq onu gəzintiye aparır, yeməkdən sonra onu səliqə-sahmana salır, öyrəndikləri köhnə dərsləri təkrar edir və yeni dərsləri keçirirlər. Onlar meydançada gəzişir, idmanla məşğul olur, hətta yemək vaxtı da məzəli əhvalatlar danışır. Əsərdə deyilir ki, "Vaxtaşırı Ponokrat öz şagirdini gəzməyə çıxarırdı. Qarqantua metal əridilib top tökülən emalatxanaya, kimyagərlərin laboratoriyasına, sikkəxanaya, ipək parça və məxmər toxunan fabriklərə gedirdi, hər şeyə göz yetirib işlə tanış olurdu". Ş.Sent-Böv bu iki müəllim tipini müqayisə edərək yazır: "Bizə indicə köhnə məktəb müəllimlərinin əlinə verilmiş, kobud, nadan, şablon, pedant və nəhayət uşağı kütəşdirən, – bir sözlə ölməkdə olan orta əsrlərin son nəfəsini təşkil edən, belə bir təhsilin kədərli məhsulu olan gənc Qarqantuamı göstərdilər. Əksinə, Ponokrat – o, yenilikçidir, yeni dövrün adamıdır, İntibah adamıdır. O, şagirdini götürüb Parisə aparır, orada onu rəndələyir"*.

Romanda, təhsil və təlim-tərbiyə problemindən heç də geri qalmayan başqa bir məsələ – yalançı elm və mənasız natiqlik sənəti də ifşa olunmuşdur. Bunu, Qarqantuanın qumrov yerinə öz atının boynuna bağlamaq üçün kilse zənglərini götürməsi səhnəsində açıq-aydın şəkildə görmək olar. Bütün şəhər bundan təşvişə düşür və belə qərara gəlirlər ki, zəngləri ondan almaq üçün ibarə ilə danışan alim Yanotusun rəhbərliyi altında böyük bir alimlər heyəti onun yanına göndərsinlər. Bu boşboğaz alimi-biəməl Yanotusun uzun-uzadı çərənlemələrindən Qarqantua heç nə anlamır bu onu ancaq əyləndirir. Axırda onun nə demək istədiyini adi sözlərlə Qarqantuaya izah edəndən sonra o, həmin kilse zənglərini parisilərə qaytarır, bu alim heyətini də onları əyləndirdikləri üçün mükafatlandırır.

* Ş.Sent-Böv. Göstərilən əsəri, səh. 299.

Romanda yazıçı böyük şəhərlərin insanların mədəniləşməsi əvəzinə, əksinə mədəniyyətsizləşməsinə apardığını komik bir formada göstərmişdir. Parisdən vətənə – müharibəyə cəlb olunan atasının köməyinə qayıdan Qarqantua yolda düşmən ordusu ilə rastlaşır və düşmənlər onu topa tuturlar. Düşməni qaladan qovandan sonra evə gələn Qarqantua saçını daradığı zaman başından top güllələri tökülür. Bunları bit hesab edən Qranquze: “– İlahi, özün saxla, – dedi, – oğlum yoxsa sən Montegyüdən bizə xırda cüllüt gətirmisən? Ponokratın səni o murdar məktəbə verəcəyini mən ağıma da gətirməzdim”. Bu sözlərlə Rable həm də Parisdə olan dustaqxana tipli məktəbləri ifşa etmişdir.

Romanda müəllifin toxunduğu və bu gün də çox aktual olan problemlərdən biri – müharibələrə münasibət, onların başlanmalarının səbəbləri və mənasızlığı məsələsidir.

Pikroxol* (tərcümədə Pikrokol kimi verilib) Qranquze ilə müharibə edir. Müəllif bu müharibənin başlanmasının səbəbini özünəməxsus bir yumoristik üslubda vermişdir. Lerne şəhərindən gələn Pikroxolun qutabsatanları ilə Qranquzenin çobanları mənasız bir iş üstündə dalaşırlar. Daha doğrusu çobanlar lernelilərdən qutab alıb yemək istəyirlər. Qutabsatanlar çobanlara qutab satmaqdan boyun qaçıırırlar, hələ üstəlik onları təhqir edirlər. Çobanlar isə bunun əvəzində onları yaxşıca əzişdirir, pulunu verib onlardan zorla qutab alıb yeyirlər. İki ölkə arasında dava da elə bunun üstündə başlanır. Pikroxol obrazı ilə Rable qəsbkar, militarist dünyagörüşü, dünyaya ağalıq etmək istəyən səfeh hökmdar obrazı yaratmış və bu yolla bütün dünya müharibələrinin mənasız, antihumanist, dağıdıcı bir iş olduğunu göstərmişdir.

Bu romanın əsas tənqid obyektinə orta əsrlərin və müəyyən qədər də İntibah dövrünün ən başlıca bələlərindən olan rahiblik və cəngavərlik hadisələri olmuşdur. Belə ki, bu bələlərin hər ikisi cəmiyyəti normal inkişafdan yayındırır, insanları xurafat və yalançı qəhrəmanlıqlar xülyasında yaşadır. J.J.Russo bununla əlaqədar deyir: “Xalqların səadətində və hətta dinlərinin sonu o zaman çatdı ki, iki yazıçı, Rable və Servantes, biri Fransada, digəri isə İspaniyada peyda oldular və eyni zamanda rahiblik hökmranlığını və cəngavərlik hökmranlığını ləxlatdılar”***.

* Kitabda Pikroxol sözünün izahı – “əsəbi”, “acıqlı” kimi verilmişdir. Əslində isə yunanca “pikros” – acı və “xole” – öd, yəni acı öd deməkdir.

** Bax: Ş.Sent-Böv. Göstərilən əsəri, səh. 304.

Romanın baş qəhrəmanı Qranquze və Qarqamellanın oğlu nəhəng Qarqantuadır. Nəhəng adam obrazı hələ Rabledən əvvəl də dünyada ədəbiyyatında mövcud olmuşdur. Homerin “Odisseyə” əsərindəki Siklop (Polifem), “Kitabi-Dədə Qorqud”da olan eyni səciyyəli Təpəgöz və eyni zamanda dünyanın bir çox xalqlarının şifahi xalq yaradıcılığında olan nəhəng adamlar buna misal ola bilər. Bu qəhrəmanlar bir halda sırf mifik (əsatiri) məzmun kəsb edirsə, digər halda, şişirdilmiş, qroteskləşdirilmiş səciyyə daşıyır.

Rable qəhrəmanının doğulmasını İntibahın qanunauyğunluğu kimi verir. Belə ki, uşaq dünyaya gələndə adətən qışqırır, ağlayır. Qarqantua isə içmək, içmək deyə bağırır. Ş.Sent-Böv bunu orta əsrlərdən sonra insanların bilik, elm, azadlıq arzusu-ıçkısı kimi izah edir. O, yazır: “İçmək! İçmək! – hər tərəfdən ucalan ah-nalələr belə səslənirdi; və təsadüfi deyil ki, bu Qarqantuanın ifadə etdiyi ilk söz oldu”*.

Uşağın adını da atasının onun haqqında dediyi ilk sözdən götürürlər. Qarqantua – yeni “Ke qran tyu a” “Sənin (udlağın) nə yaman böyükdür”. Əsərdə bu qeyri-adi qəhrəmanın ilk uşaqılıq illəri, təlim-tərbiyəsi və təhsili, bir az böyüdükdən sonra isə əsl cəngavərlər kimi, qəhrəmanlıqlar göstərməsi, özünə yeni-yeni dostlar (rahib Jan, Gimnast) tapması və bir sıra bu kimi səhnələr başdan-başa orta əsr höqqabaz səhnə tamaşaları üslubunda təsvir edilmişdir. Rable təsadüfən öz qəhrəmanını belə qeyri-adi ölçülərə malik olan nəhəng adam kimi təsvir etməmişdir. İntibah dövrü titanlar dövrü idi, yazıçı da məhz belə bir titan hökmdar obrazı yaratmaq istəmişdir. Qarqantua ancaq bədəcə nəhəng deyil, o, həm də mənəvi cəhətdən hamıdan ucadır, böyükdür, nəhəngdir. O, həddindən artıq insanpərvərdir, sülhpərvərdir, ədalətlidir, rəhimlidir, müdrik və xeyirxahdır. Rableyə görə ideal hökmdar məhz bu keyfiyyətlərə malik olmalıdır o, insani, mənəvi keyfiyyətləri ilə adi insanlardan qat-qat yüksəkdə dayanmalı, onlardan seçilməlidir.

Qarqantua ilə yanaşı Pantaqurel obrazı da əsərdə əhəmiyyətli yerlərdən birini tutur. Romanın ikinci kitabının əvvəlində Rable zarafat-yana tərzdə bu qəhrəmanın şəcərəsini vermişdir. Pantaqurel onun atasının 524 yaşı olanda anadan olub. O, doğularkən, həddindən artıq iri və ağır olduğu üçün anası dünyasını dəyişir. Onun adı “hər şeyi içmək

* Yəni orada, səh. 307.

istəyən” deməkdir. Belə ki, Pantaquiel ölkədə böyük quraqlıq olan zaman doğulub və bütün ölkəni “içki (öyrənmək) yanğısı” bürümüşdü. Bir də atası, peyğəmbərcəsinə anlamışdı ki, onun oğlu bütün “içki üçün üreyi yananların” hökmdarı olacaqdır. Onun ilk qəhrəmanlıqları ancaq yeyib-içməklə bağlı olmuşdur. Pantaquiel bütün Fransanın universitetlərini gözə-gözə təhsil almışdır. O, atasının “fasiləsiz olaraq kamilleş” sözlərini rəhbər tutaraq “savadın bütün sahələrinə aid biliklər” qazanır. Onun savadı qarşısında bütün qalan alimlər “mantiyalı danalardan” başqa bir şey deyildilər.

Pantaquiel bir dəfə təsadüfən ac-yalavac, cır-cındır içində olan Panurqla rastlaşır, onun hazırcavablılığı və iti ağılı xoşuna gəlir və onunla dostlaşır. Pantaquiel və Panurq həm hökmdar – təlxək, həm də mədəni qəhrəman və onun əksi olan fırıldaqçı, kələkbaz obrazlarının ifadəçiləridir. Demək olar ki, romanın əsas hadisələri də elə bu iki qəhrəmanın ətrafında cərəyan edir.

Pantaquiel öz dostları ilə birlikdə Utopiya üzərinə hücumə keçən Anarxa qarşı döyüşdə də iştirak edir və qeyri-adi qəhrəmanlıq göstərərək qalib gəlir. O öz ordusu ilə dispodlar ölkəsinə yürüş edərkən onları yağış tutur və Pantaquiel ordusunu bu yağışdan yekə dili ilə xilas edir.

Romanın canı, demək olar ki, Panurqu həmişə düşündürən bir suala – o, evlənsin, ya yox? – cavab tapmaq üzərində qurulmuşdur. Bu o qədər çətin sualdır ki, heç kim ona cavab verə bilmir və axırda qərara gəlirlər ki, bunu dünyanın mərkəzində yerləşən peyğəmbər butulkadan soruşsunlar. Romanın dördüncü və beşinci kitabları da məhz bu ciddi məsələyə həsr olunmuşdur. Sən demə bu sualın cavabı çox sadə imiş – “trink”, yəni bu sözün bir mənası belədir ki, özünü çox da çətinə salma, iç, ya da – boş butulkanın tuxacını açarkən çıxan səs, yəni – boş şeydir.

Romanın maraqlı obrazlarından biri də rahib Jandır. Bu qəhrəman da Rablenin başqa müsbət qəhrəmanları kimi, xeyirxah, cəsur, həyatı sevmə və ədalət tərəfdarı olan adamdır. Maraqlıdır ki, Qranquzenin çobanları da belə açıq fikirli, ədalətli adamlardır. Onlar qutabları alıb yeyərkən onun pulunu verməyi unuturlar, hələ “üstəlik onlara yüz dənə qoz, üç səbət də ağ üzüm” verirlər.

Aşağı təbəqəyə məxsus başqa adamlar kimi, gənc və sağlam oğlan olan Ötkəm Jan “şeytan kimi cəld”, “xoruz kimi qışqırıqçı”, “hər cür

kələk gəlməyə hazır”, “sırtıq” və “həmişə də kəfi kök” bir rahib idi. O, monastırın üzüm bağının (vəteninin) talanmasına razı ola bilmir, “nizə kimi uzun, yumruq yoğunluqda möhkəm bir xaç dəstəyini” qapıb düşmənin üzərinə gedir və monastırın üzümünü (vətenini) xilas edir.

Romanın ən maraqlı, həm də xeyli mürəkkəb hissəsi olan Telem abbatlığı mövzusu da bu rahibin adı ilə bağlıdır. Belə ki, müharibəni qələbə ilə başa vuran Qarqantua dostlarını mükafatlandırır. Jan Qarqantuadan mükafat əvəzinə “öz səliqəsi ilə monastır” düzəltməyə icazə istəyir və beləliklə, Telem abbatlığı yaranır. Rahibin planlarına görə bu monastır başqa monastırlardan fərqli olmalıdır; onun hasarı olmayacaq, çünki, onun fikrincə, hasar “zindan, darsqallıq, çəkişmə və toqquşma” deməkdir, burada azadlıq və şənlilik olacaqdır, bu monastır qadınlardan deyil “hər cür rahib və müftəxorlardan” azad olacaqdır və s. Rahib Jan Qarqantuanın razılığı ilə bu abbatlığı tikir. Bu abbatlıq xüsusi formada inşa edilir (altıbucaqlı, hər bucağında bir dəyirman qüllə, bina altı mərtəbəli idi, burada 9332 otaq var idi və s.). Bu abbatlığın devizi belə idi: “Nə istəyirsən et!”.

Romanın maraqlı qəhrəmanlarından biri də Panurqdur. Bu adın hərfi mənası – hər şey edən deməkdir. Pantaquellə dostlaşdıqdan sonra, onun həyat tarixçəsi verilir. Panurqun həyat hekayəsini müəllif – Alkofribas Nazyc danışır. Məlum olur ki, Panurq 35 yaşında, orta boylu, əyri burun, nə çox kök, nə də çox arıq, nə çox uzun, nə də çox gödək, həddindən artıq xoşqılıq bir adam idi. “Pulsuzluq – dözülməz xəstəlikdi” azarına tutulmuş, zarafatçı, fırıldaqçı, yeyib-içən, kələkbaz, cyni zamanda da ən vicdanlı olan bu adam Pantaquellə fransız dilindən başqa, on üç dildə danışır və pul qazanmağın 63 vasitəsini bilir.

Məlum olur ki, Panurq türklərin əlində əsir olmuşdur və xüsusi məharət göstərərək oradan qaçmışdır. Belə ki, türklər onu piyə bələyib qızartmağa başlayırlar. Bir möcüzə nəticəsində o, türklərin əlindən qaçır, onu “1311 it” qovur, Panurq ancaq üzərində olan piyləri bu itlərin qabağına atmaqla xilas ola bilir. Panurq İncilin kəlamlarını öz bildiyi kimi izah edərək pul qazanır, Pantaquellə birlikdə dispodlara qarşı döyüşdə iştirak edir. Xüsusilə, onun məşhur ingilis alimi ilə işarələr vasitəsilə mübahisə etməsi səhnəsi diqqəti cəlb edir. Məlum olduğu kimi, Molla Nesrəddin də cyni yolla fransız alimi ilə mübahisə etmişdir.

Həmişə şən, qayğısız həyat tərzini sürən, subaylığın sultanlığı olduğuna əmin olan Panurq, hər halda bütün başqa adamlar kimi, evlənmək fikrinə düşür. Bu ağır yükün altına girməzdən əvvəl Panurq fəalına baxdığını ki, görsün evləndəndən sonra o, xoşbəxt olacaqdırmı. Evlənsin ya evlənməsin – bu sual onu düşündürür. Bu suala cavab tapmaq üçün o, Homerin və Vergilinin kitablarına baxır, yuxuları yozur, can verən məşhur şair, astroloq və falçı Her Tripaa ilə məsləhətləşir, rahib Jana müraciət edir. Axırda qərara alınır ki, İlahi Butulka Orakflundan bu sualın cavabını soruşsunlar.

Pikrohol obrazı da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Hec bir əsas olmadan o, yaxın qonşusu və dostu Qarqantua ilə müharibə edir, kiçik uğurdan başı gicəllənən bu başabəla hökmdar bütün dünyaya sahib çıxmaq istəyir. Panurq obrazı zaman-zaman bu xülyaya düşən başiboş sərkərdələrin, dövlət başçılarının tipik obrazıdır və bu gün də öz aktuallığını itirməyib.

Rablenin “Qarqantua və Pantaqrue” romanı öz dərin məzmunu, ideya istiqamətləri, obrazlar sistemi, ədəbi fakturası və problematikasına görə dünya ədəbiyyatının ən nadir nümunələrindən biri olaraq qalır. Əsrlər boyu insanları öyləndirən, güldürə-güldürə onları tərbiyə edən, işıqlı fikirlər aşılayan bu roman dünya ədəbiyyatının inkişafında da əvəzsiz rol oynamışdır. Bu romanın böyük rus şairi N.Zabalotski tərəfindən uşaqlar üçün işlənməsi və eləcə də görkəmli Azərbaycan şairi Əhməd Cavadın həmin əsəri dilimizə tərcümə etməsi təsadüfi olmamışdır. Məşhur fransız qrafik rəssamı Qüstav Dorenin romana çəkdiyi illüstrasiyalar da əsəri daha anlaşıqlı etmişdir.

Cəlil Nəğiyev

*M*ənim dostlarım, siz bilirsinizmi Sokrat kim idi? Sokrat məşhur yunan alimi idi. Deyirlər ki, o silənə' bənzəyirmiş. Qədim zamanlarda varlıların qiymətli şeylərini saxladığı mücrüyə silən deyərtilər. Bu mücrülərin üstünə buynuzlu dovşan, yəhərli ördək, qanadlı keçi... kimi müxtəlif şəkillərdən bəzək vurulardı. Bu şəkillər elə məzəli idi ki, onlara baxan istər-istəməz gülümsünərdi. Hec kəsə ağına gəlməzdi ki, bu güləli mücrüdə nadir və qiymətli şeylər saxlanılır. Halbuki üzük, boyunbağı, qiymətli daş-qaşlar və nanə cövhəri, hil, müşk kimi müxtəlif atırlı dərmənlər bu mücrüdə gizlədilər.

Hə, deyirlər Sokrat da beləcə imiş. Görkəmli o gülənc və yəndəmsiz bir qoca imiş. Onun burnu küftəyə, gözləri öküz gözü bənzərmiş, hər cür oldu geyinər, həmişə də dişlərini ağardar, hey gülərmiş. Sözü qısası – xalis zırrama imiş, zırramadan isə məlumdur ki, fərqli bir şey gözləmək olmaz. Lakin bu ilk baxışda elə görünərmiş. Həqiqətdə isə Sokrat o zamankı alimlərin hamısından bilikli imiş. O, zərəfat edə-edə və gülə-gülə o zaman hələ heç kəsə ağına gəlməyən fikirlər irəli sürərmiş. Bundan əlavə, Sokrat həmişə şən, həmişə sakit bir adam imiş; üstündə başqalarının çox zəhmət çəkdiyi, dənizlər aşdığı, vuruşduğu bir çox şeyləri o, tamamilə boş və mənasız sayırmış...

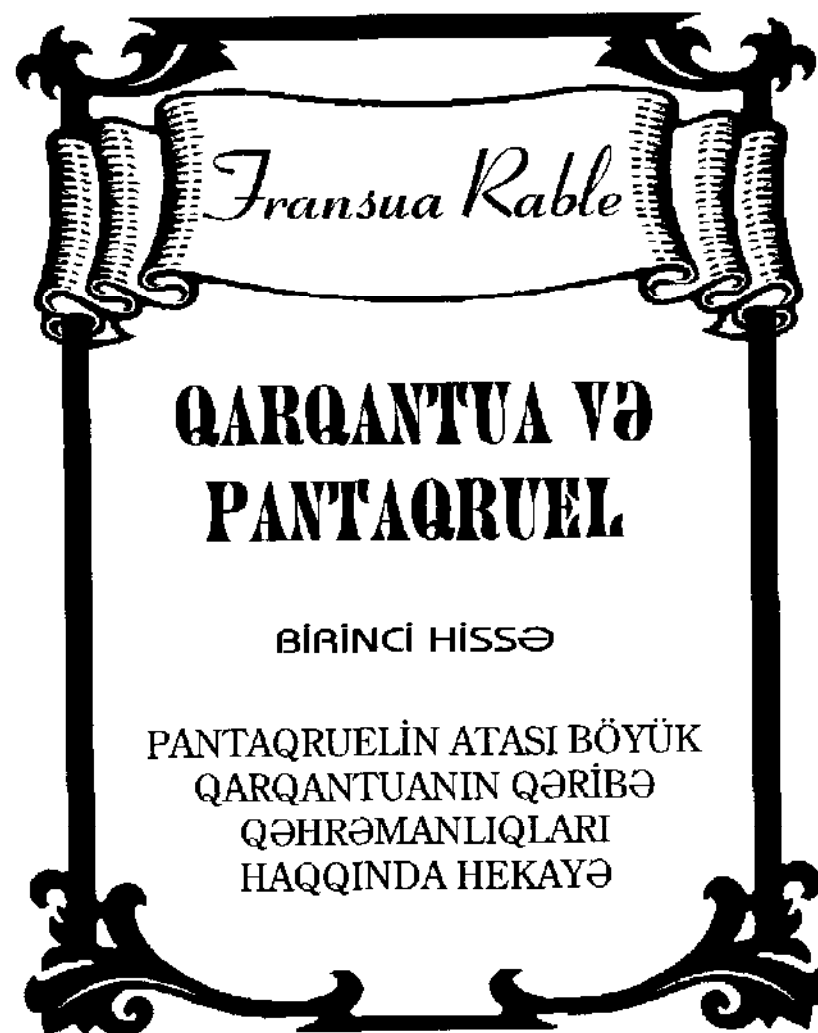
Sizin fikrinizcə nə üçün mən sizinlə bu qədər uzun söhbət açdım? Mənim əziz dostlarım, bunun hamısı onun üçündür ki, siz bu kitabı oxuyanda elə düşünməyəsiz ki, burada ancaq zərəfatdan, cürbəcür məzəli əhvalatlardan bəhs olunur. Siz özünüz də deyirsiniz ki, “adamı paltarla tanımazlar”. Mənim kitabımı da tək güləli paltarı ilə tanımayın. Nağıl – nağıl yerində, lakin burada nağıldan başqa ciddi şeylər də taparsınız.

Tullantı yığnında beyin sümüyü tapan iti görmüsünüzmü? Baxın, it onu necə qoruyur, necə qədrini bilir, dişləri ilə necə

bərk tutur, nə qədər ehtiyatla dişləyir, necə səbirlə gəmirir, necə də təmiz sorur. Nə üçün it bu qədər əlləşir? Bu kirli sümükdən o nə almaq istəyir? Məsələ aydındır: it o sümükdən beyini sormaqla istəyir. Beynin necə dadlı yemək olduğunu isə hamı bilir.

Mən də, əziz dostlar, istədim ki, siz bu ağıllı, fərasətli və səbirli itə oxşaya idiniz. Siz əvvəl başdan mənim kitabımı yaxşıca iyləməli, dərinləndirə bilərsiniz. Sonra da, asudə vaxtınızda, onun barəsində düşünməli, sümüyü sindirməli, beyni sormalıdır.

İndi isə iş başına, mənim dostlarım! Mənim kitabımı oxuyun, can sağlığı ilə özünü üçün ləzzət çəkin. Ancaq ay tənəbbərlər, sizə bir sözüm də var, kitabın axıncı səhifəsini oxuyub qurtaranda məni mehriban sözlərlə yad etməyi də unutmayın.

QARQANTUANIN ANADAN OLMASI

Öz vaxtında nəhəng Qranquzye² yaman zarafatçı və qarınqulu idi. Onun anbarında bol ərzaq: bud qaxacı, çoxlu kolbasa, xardallı basdırma, kürü və yağlı sosiska saxlanardı. Yaşa dolmuş vaxtında bu adam gözəl və sağlam Qarqamelə evləndi, bir ildən sonra isə Qarqantua anadan oldu. Bu həmin Qarqantuadır ki, sonralar Paris Notrdam kilsəsinin zəngini çıxarıb apardı və dəhşətli bir vuruşmada eral Pikrokola qalib gəldi.

Oğlunun anadan olması münasibətilə Qranquzye elə bir qonaqlıq verdi ki, o yerlərdə çoxdan bəri bu sayaq qonaqlığı görənlər olmamışdı. Elə həmin vaxtda, duzlayıb yaza saxlamaq üçün, 367014 kök öküz kəsdilər. Özünü başa düşürsünüz, kifayət qədr və elə ləzzətli içalat alındı ki, hamı barmağını yaladı. Yubanmadan içalatın hamısını aşırmağa qərar verdilər. Bunun üçün də bütün mahalın qoçaqlarını çağırıdılar. Bunların hamısı yemək həvəskarı, yaxşı keq oynayan şən uşaqlar idi.

Dəsgahlı qonaqlıq oldu. Şüşələr dövrə vurur, qaxac budlar atılıb-düşür, stəkanlar ayaq tutub gəzişir, piyalələr cingildəyirdi. Lap arxayın olun ki, içalatın öhdəsindən yaxşıca gəldilər. Qranquzyenin özü şadlığından düz on altı çəllək, iki vedrə, altı güvəc içalat yedi. Bağırsaqları yaman genəldi ha!

Nahardan sonra hamılıqca meşəyə gedib orada, göy otluqda tuluq zurnası və tütək çalib oynadılar.

Keyfin ən şirin yerində təzə doğulmuş oğlunun kəskin çıxır-tısı Qranquzyenin qulağına dəydi.

Uşaq:

– Su! Su! Su! – deyə qışqırırdı.

Üroyiaçıq Qranquzye:

– Ke qran tü a! – deyə səsləndi. – Sənin nə yaman böyük udlağın³ var!

Qonaqlar:

– Düz sözə nə söz, – dedilər. – Qoy atasının birinci sözünə görə bu uşağın adı “Qarqantua” qoyulsun.

Bu ad Qranquzyenin çox xoşuna gəldi. Körpə bir az dincəlsin deyə, atası ona doyunca üzüm şərabı verdi, sonra da kilşəyə aparıb xristian qaydasınca xaç suyuna çəkdi.

Qarqantua bir az böyüdükdən sonra onun üçün qəşəng bir araba qayırdılar. Bu arabada öküzlər onu o yana, bu yana gəzdirir, yoldan ötüb keçənlər də bu qərribə uşağa baxıb təəccüb edirdilər. Doğrudan da təəccüb etməli idi! Qarqantuanın on çənəli qərribə bir sifəti var idi! Bunu da demək lazımdır ki, çox gec-gec qışqırsa da, dəqiqəbaşı yeyərdi.

Bir qədər keçəndən sonra Qarqantuaya bəzəkli paltar tikdilər. Belkə həmin paltara nə qədər parça getdiyini bilmək sizin üçün maraqlı olar? Mən bu barədə sizə dürüst məlumat verə bilərəm, çünki qədim kitablarda bunu ətraflı yazıblar.

Onun köynəyinə 900 qulac ən yaxşı firəng kətanı sərf olundu, 200 də onun qoltuğunun altına vurulan dördküncü quraqlara

getdi. Gödəkcə üçün 813 qulac ağ atlas, şalvar üçün 1105 qulac ağ şal işləndi. Onun şalvarı zolaqlı sütun şəklində tikilmişdi, dal tərəfdən diş-diş idi; bunu da bilin ki, uşağın çox gözəl ayaqları var idi, ayaqlarının uzunluğu da boyuna görə idi.

Onun başmaqlarına 406 qulac açıq göy məxmər getdi. Çək-məsinin altına min inək gönü güclə çatardı. Başmağının burnunu o zamanın dəbinə görə dik qaldırdılar.

Arxalıq üçün 1800 qulac çox açıq göy məxmər işləndi. Məxmərin qıraqlarına zərdən haşıyə tikilmişdi. Qurşağına 300 ½ qulac yarısı ağ, yarısı göy ipək astarlıq getdi.

Onun kisəsi fil gönündən, şlyapası məxmərdən idi, həm də onun şlyapasında su quşu lələyindən qayrılmış gözəl bir cıqqa yellənirdi.

Qarqantuaya əlcək tikmək üçün on altı damdabacanın dərisini soydular. Əlcəklər belə bir xammaldan bütün qaydası ilə hazırlanmışdı.

Özünüz görürsünüz, Qarqantuanın paltarı iki rəng idi: ağ və göy. Qranquzye bununla oğlunun doğulmasının onun üçün göydəndüşmə bir səadət olduğunu göstərmək istəyirdi. Çünki ağ rəng şadlıq, səadət, şənlik əlamətidir, göy rəng isə göylər aləminə məxsus olan rəngdir. Mən yaxşı başa düşürəm ki, bu setirləri oxuyarkən siz məni lağa qoyub deyəcəksiniz: “Bu qoca nə yava şeylər quraşdırır! Ağ və göy rəng nə üçün göylərə aid şadlıq əlaməti olsun?” Nə olar, özünüz üçün sağlamlıqla gülün! Burada nağıl etdiyim şeylərin hamısı həqiqətdir.

Qədim millətlərdə qara rəngin qəm-qüسسə, ağ rəngin şadlıq əlaməti olduğunu bilirsinizmi? Qədim yunanlar xoşbəxt günlərini xırda ağ daşlarla, qəmli günlərini isə qara daşlarla qeyd edərdilər. Roma sərkərdələri qələbə ilə evə qayıtdıqda ağ at qoşulmuş arabalarla gəlirdilər. Bundan sonra ağ rəngin şadlıq əlaməti olduğu aydın deyilmi? Göy rəngə gəldikdə başınızı qaldırıb yuxarıya, göylər aləminə baxın, o, göy rəngdə deyilmi? Dəməli, belə çıxır ki, göy rəng göylərə aiddir, göy rəng ilə qarışıq ağ rəng də göylər aləminə məxsus şadlıq əlamətidir.

Üç yaşından beş yaşına kimi Qarqantuanı necə lazımsa, bəsləyib tərbiyə etdilər. O da öz vaxtını başqa xırda uşaqlar kimi keçirirdi: içirdi, yeyirdi, yatırdı; yeyirdi, yatırdı, içirdi; yatırdı, içirdi, yeyirdi.

Onun daha nələr etdiyini bilmək istəyirsinizmi? Qulaq asın, mən sizə söyləyim:

Girərdi hər gün palçığa,
Heç baxmazdı toza, zığa.
Ağız, burnu bulanardı,
Veyil-veyil dolanardı.
Başmaqla diş itilərdi,
Şorbanı sabun elərdi.
İstəkanla qaşınardı,
Kürsülərlə daşınardı.
Köpük sabun buraxardı,
Hər yərə burun soxardı.

Bir sözlə tamam keyf içində yaşayardı. Daha nə?

Görün tənbel olduğunu,
Qasıyardı qoltuğunu.
Xolbirlərlə su daşıyardı,
Quş tutmağa həvəskardı.
Paltarını dartışdırar,
Baltanı suda qaynadar,
Oynar, gülər, nə vecinə!

Uşağa at minməyi öyrətmək üçün ona taxtadan iri bir at bağışladılar. Qarqantua bu atı yorğa sürür, yortur, dördnala çapdırır, eşşək və dəvə kimi yeridirdi. O, atını hərdən bir rəng ilə boyayardı; at gah kəhər, gah kürən, gah ala, gah qara, gah boz, gah qula, gah da səmənd... olardı.

Qarqantua iri, yoğun bir kötükdən ov atı, boş çəlləkdən də gəzinti atı qayırmışdı. Bundan başqa, onun on iki yedək, yeddi də poçt atı vardı. Gecə bu atların hamısını çarpayısının yanına yığardı.

Bir dəfə cənab Penansak⁴ böyük bir dəstədən ibarət öz adamları ilə onun atasının ziyarətinə gəldi. Həmin günü hersoq de Franrepa⁵ ilə qraf de Muyevevan da onlara qonaq gəldi. Doğrusu, onların evində bu qədər adama yer çatmırdı. Tövlə isə lap darısqal idi. Eşikağası ilə cənab Penansakın mehtəri bilmirdilər atları hara bağlasınlar.

Onlar Qarqantuadan:

– Bu evdə ehtiyat üçün başqa bir tövlə yoxdurmu? – deyər soruşdular.

Qarqantua:

– Var, – dedi, – gəlin dahnıca.

Uşaq onları iri pilləkənlə zaldan keçirdi, baş şüşəbəndə, düz qüllənin yanına gətirdi.

Mehtər qüllənin pillələri ilə qalxanda:

– Bu balaca yəqin bizi aldadır, – dedi, – axı yuxarı mərtəbədə tövlə tikməzlər.

Eşikağası:

– Bəlkə o biri tərəfdən enməyə yer var, – deyər cavab verdi.

– Qoy yəqin etmək üçün balacadan soruşum.

O, Qarqantuadan:

– Əzizim, siz bizi hara aparırsınız? – deyər soruşdu.

Qarqantua onlara:

– Tövləyə, – deyər cavab verdi. – Mənim böyük atlarım da oradadır. Bu saat oraya çatacağıq, bircə bu pilləkəni də çıxmalıyıq.

Bu sözləri deyərək uşaq onları ağac atlarını saxladığı otağa gətirdi.

Qarqantua:

– Tövlə buradır, – dedi. – Bu mənim ispanyol aygırım, bu macar atım, bu da yorğa atım.

Bu sözlərdən sonra Qarqantua iri kötüyü onlara tərəf diyirlədi:

– Bu ov atını sizə bağışlayıram. Mən onu Frankfurtdan almışam. Aparın, sağlıqla sahib olun. Bu çox yaxşı və davamlı atdır, – dedi.

Eşikağası gülərək:

– Əziz İoanna and olsun, biz yaxşıca ələ salınmışıq, – dedi.

Qarqantua:

– Axmaqlar bir ağacıqdan tanınar, – deyər səsləndi.

Eşikağası:

– Lənət şeytana, – dedi. – Bunun dili lap ülgüc kimidir! Allah eşqinə, bizdən əl çəkin, cənab heyvərə, siz söz altında qalmazsınız.

Bu sözlərdən sonra onlar dəstənin yerdə qalan hissəsinin şam elədiyi zala endilər. Başlarına gələn əhvalatı nağıl etdikdə qonaqları o qədər güldürdülər ki, az qala gülməkdən partlasınlar.

METR TUBAL OLOFERNİN⁶ QARQANTUAYA SAVAD ÖYRƏTMƏSİ

Beş yaşına çatana kimi Qarqantua öz atasını çox az görürdü: bu zaman Qranquzye cəbhədə idi. Qranquzye müharibədən qayıtdıqda oğluna baş çəkdi. Qranquzye uşağı öpüb oxşaya-oxşaya dayələrdən ona təmizlik və səliqə öyrədib-öyrətmədiklərini soruşurdu. Bu suallara Qarqantua özü cavab verib dedi ki, işlərini yaxşıca nizama salmışdır və indi bütün ölkədə ondan daha səliqəli bir uşaq tapıla bilməz.

Qranquzye:

– Necə ki? – deyərək soruşdu.

– Çox sadə, – deyərək Qarqantua cavab verdi, – burnumu silmək üçün ən yaxşı bir üsul tapmışam.

Qranquzye:

– O nə üsuldur? – deyərək soruşdu.

Qarqantua onun cavabında dedi:

– Bu saat sizə söyləyim. Bir dəfə mən burnumu bir qızın örpəyinə sildim, örpək yumşaq ipəkdən olduğuna görə mənə çox ləzzət verdi. İkinci dəfə burnumu şlyapaya silmək istədimse də, şlyapaya tikilmiş qızıl düymələr yanaqlarımı cırdı. Bunun əvəzində yumşaq lələklərlə bəzədilmiş başqa şlyapaya burnu silmək mənə xeyli xoş gəldi.

Qranquzye:

– Hansı üsul daha rahatdır? – deyərək soruşdu.

Qarqantua:

– Bu saat nağıl edim, – deyərək cavab verdi. – Mən papaq, balıq, tufli və səbətlə burnumu silmişəm. Sonra toyuq, xoruz, cücə, dana derisi, göyərçin və dovşanla da burnu silməli oldum. Ancaq nəticədə sizə deməliyəm ki, burnu silmək üçün zərif tüklü körpə qazdan daha yaxşı şey yoxdur. Adam onu buruna tutanda, donmuş burnu o dəqiqə isinir.

Saf ürəkli Qranquzye bu sözlərdən çox xoşhallanmış üzüni dayələrə tutdu:

– Siz bilirsinizmi, Makedoniya kralı Filip, oğlu İskəndərin⁷ çox ağıllı olmağından necə xəbər tutdu? Qulaq asın bu əhvalatı mən sizə danışım.

Padşahın bir atı var imiş, ancaq bu at o qədər vəhşi və qorxunc imiş ki, heç kəs ona minməyə ürək etmirmiş. Bu vəhşi at,

bir çox miniciləri vurub şikəst edibmiş: birinin boynunu, o birinin ayağını, üçüncüsünün kolləsini, dördüncüsünün çənəsini vurub qırıbmış. Bir dofə, cıdır meydanında atlara baxarkən İsgəndər atın öz kölgəsindən hürküb azğınlaşdığını görür. İsgəndər atın belinə sıçrayıb günəşə qarşı atın başını elə buraxır ki, kölgə arxaya düşür. At da həmin saat sakitləşir. Filip bu xəbəri eşitdikdə İsgəndərin yaşına görə çox ağıllı olduğunu qet edir və yunan alimləri içində ən bilikli olan Aristoteli⁸ ona müəllif tutur.

Saf ürəkli Qranquzye sözünə davam etdi:

– Bu gün biz hamımız oğlum Qarqantuanın necə ağıllı və fərasətli olduğunu gördük. Mənə elə gəlir ki, buna layiqli elm öyrədilsə, bu uşaqdan dəyərli adam olar. Ona görə də alim bir adamı buna müəllim təyin etmək istəyirəm.

Çox keçmədən belə bir adam tapıldı. O, məşhur metr Tubal Olofern idi. Tubal Olofern əvvəlcə Qarqantuaya əlifbanı elə yaxşı özbərlətdi ki, uşaq onu başdan ayağa və tərsinə, ayaqdan başa su kimi rəvan oxuya bilirdi. Qarqantua bu işə beş il üç ay sərf etdi. Bax, oxumaq belə olar!

Sonra Qarqantua eyni sayaqla latın qrammatikasını, dua kitabını, kilse təqvimini əzbərlədi, bu işə də on üç il altı ay iki həftə vaxt sərf olundu.

Belə bir cəhətə də fikir verin ki, o dövrdə kitab çap etməyi hələ bacarmırdılar. Kitabların üzü əl ilə köçürülürdü. Bir kitabın üzünü köçürmək üçün yarım il, bəzən də tamam bir il zəhmət çəkmək lazım gəlirdi. Qarqantua savad öyrəndikdən sonra özü üçün bütün dərs kitablarının üzünü öz əli ilə köçürdü. Bax, oxumaq belə olar!

Qarqantua komərində iri qələmdan gəzdirdi. Onun qələmdanı elə böyük və ağır idi ki, qələmdandan daha çox kilse sütununa oxşayırdı. Qələmdandan yoğun dəmir zəncir ilə yekə çəlləyə oxşayan mürəkkəbqabı asılmışdı.

Qarqantua dərin mətləblərdən bəhs edən daha bir çox kitab əzbərləyəndən sonra, axırda Qranquzye gördü ki, oxumaq işi yaxşı getmir. Qarqantua nə qədər çox oxuyurdusa, bir o qədər çox sarsaqlaşırdı.

Qranquzye dostu don Filipə bundan şikayət etdi.

Don Filip:

– Burda təəccüblü bir şey yoxdur, – dedi. – Onun müəllimi metr Tubal Olofern özü odun kimi səfehdir. Onun bütün elmi səfehlik, kitabları isə xalis cəfəngiyatdır. Siz mənə inanmasanız şanlı müəllim Ponokratın⁹ yanında oxuyan uşaqlardan birini çağırın, öz oğlunuz ilə müqayisə edin. Onların hansının daha bilikli olduğunu özünüz görürsünüz.

Bu məsləhət Qranquzyenin xoşuna gəldi, bu işlərin yerinə yetirilməsi üçün əmr verdi.

Budur, bir axşam, şam zamanı don Filip balaca paji Yevdemonu¹⁰ özü ilə bərabər gətirdi. Yevdemon saçını elə sığallı darıtmışdı, elə qeşəng bəzənmişdi, o qədər nəzakətlə salam verib gülümsəyirdi ki, adamdan daha artıq körpə bir mələyə bənzəyirdi.

Don Filip:

– Bu uşağı görürsünüzmü? – deyər soruşdu. – Bunun on iki yaşı var. İndi görək bu uşaq ikicə ilin içində Ponokratdan nə öyrənib?

Qranquzye Yevdemonu dinləməyə razı oldu və nitqə başlamasını əmr etdi.

Yevdemon şlyapasını əlinə alıb ayağa durdu, al dodaqları ilə mehribanca gülümseyərək, öz nitqini başladı. O, Qarqantuaya üzünü tutaraq, birinci, yaxşı xasiyyətinə görə, ikinci, biliyinə görə, üçüncü, nəcibliyinə görə, dördüncü gözəlliyinə görə onu tərif etməyə başladı, beşinci olaraq, onun təhsili yolunda bu qədər zəhmət çəkən atasına daha çox hörmət göstərməsi üçün mülayimliklə ona öyüd verdi. Axırda isə, Yevdemon Qarqantuaya bildirdi ki, özünü onun sədaqətli nökrü hesab edir və təzə ağasına xidmət göstərərək faydalı olmaqdan başqa özü üçün bir şey arzu etmir.

Bütün bu sözlər elə gözəl əda, elə təəccüblü məharətlə, o qədər qəşəng bir latın dilində deyildi ki, Yevdemon adı bir fransız gəncindən daha çox keçmiş zamanların Siseronuna¹¹ bənzəyirdi.

Növbə Qarqantuaya çatdıqda o, cavab əvəzinə papağını üzünə basıb inək kimi böyürməyə başladı. Nə qədər çalışdırlarsa da, ondan bir söz belə qopara bilmədilər.

Qarqantuanın atası elə qəzəbləndi ki, Tubal Oloferni elə oradaca öldürmək istədi. Yaxşı ki, don Filip vaxtında işə qarışıb, yazıq Qranquzyeni sakit elədi. Qranquzye Tubal Oloferno maaşının tamam verilməsini və evdən qovulmasını əmr etdi.

Tubal Olofern evi tərk edən kimi, Qranquzye Yevdemonu oxudan Ponokrattı oğluna müəllim götürməyə qərar verdi. Bundan başqa, Qarqantua ilə Yevdemonu təzə müəllimlə birlikdə Parisə yollaмаğı qərar etdi ki, gedib orada fransız gənclərinin necə təlim-tərbiyə keçdikləri ilə tanış olsunlar¹².

III fəsil

QARQANTUANIN PARİSƏ GÖNDƏRİLMƏSİ

Elə bu vaxtda Qranquzye Afrikadan iri bir at peşkəş almışdı. Bu, dünyada ən böyük at idi. O, altı fil boyda idi; ayaqları barmaqlı olub, Lanqedok keçisi¹³ kimi qulaqları sallanırdı. Atın dəlində xırda bir buynuz da bitmişdi. Bu at boz xalları olan qonur

bir at idi. Ön zohmlı yeri quyruğu idi. Bu quyruq dirək yoğunluqda olub hər yerində iri tikanları vardı.

Atı Qranquzeyə üç barj və bir gəmidə dəniz yolu ilə gətirmişdilər. Qranquzeyə atı görəndə səsləndi:

– Bu at lap vaxtında gəldi! O, mənim oğlumu Parisə aparar. Düzü, indi işimiz tamam yoluna düşdü. Oğlum, vaxtı gələndə, böyük alim olacaq.

Ertəsi gün Qarqantua doyunca qəlyanaltı eləyib təzə müəlimi Ponokrat, paj Yevdemon və onu ötürən başqa adamlarla birlikdə yola çıxdı. Hava çox gözəl idi. Bizim səyyahlar ləzzətli yeyə-yeyə, içə-içə, kəlləri saz yol gedib Orleana çatdılar. Sonra qalın bir meşəyə çıxdılar, meşənin uzunluğu otuz beş mil, eni on yeddi mil, yaxud, buna yaxın olardı. Bu meşədə o qədər at çibini və milçək vızıldaşır ki, atlar çox əziyyət çəkib yol gedə bilmirdi. Ancaq Qarqantuanın atı özünü itirmədi və milçəklərdən əziyyət çəkən həmcinslərinin intiqamını aldı.

Dostlarımız meşəyə girən kimi milçəklər onların üstünə hücum etdikdə, at quyruğunu elə salladı ki, ətrafındakı ağaclar yı-

ğın-yığın yerə sərilirdi. At quyruğunu sağa, sola, ora, bura, irəli, geri çırpa-çırpa ağacları, ot biçən kimi biçirdi. Bir az sonra bütün meşə böyrü üstə yığıldı. Hər tərəfə baxsan qalaq-qalaq devrilmiş ağac görürdin. Aydındır ki, bundan sonra bir dənə də milçək diri qalmayacaqdı.

Səyyahlar yollarına davam etdilər. Bir neçə gündən sonra onlar sağ-salamat gəlib Parisə çatdılar.

IV fəsil

QARQANTUANIN PARİSDƏKİ MƏRYƏM-ANA KİLSƏSİNİN ZƏNGİNİ APARMASI

Bizim dostlar lazımınca dincəldikdən sonra Qarqantua şəhərə baxmağa çıxdı. Ancaq o, şəhərə çıxan kimi avara adamlar dəstə-dəstə onu bürüdülər. Bəziləri Qarqantuanın iri boyuna, bəziləri onun hoddindən artıq köklüyünə, bir parası da paltarının

gözəlliyyə heyrət edirdilər. Məlumdur ki, dünyada Paris əhalisi qədər yüngül adam tapılmaz. Doğru demişlər ki, parisliləri yedirtmə, içirtmə, imkan ver oyunbaza, yaxud küçə çalğıçısına tamaşa etsinlər. Həm də Qarqantua kimi bir qoçaq lap onların zövqünə uyğun gəlirdi. Parislilər Qarqantuanın dalınca düşüb o qədər zəhləsini tökdülər ki, onların əlindən qurtarmaq üçün Məryəm-ana kilsəsinin qülləsinə dırmaşmağa məcbur oldu.

Qarqantua qüllədən oraya yığışan adamlara baxıb dedi:

– Görünür, bu avaralar onlarla xoş-beş etməyimi istəyirlər. Çox əcəb! Bu saat mən onlara bir toy tutum ki, illərcə yadlarından çıxmasın.

Bunun ardınca Qarqantua döşünə hava çəkib elə bərk üfürdü ki, şəhərdə görünməmiş bir fırtına qopdu. Fırtına, qadınlar və uşaqlar hesab olunmadan 260 418 adamı yer sərdi.

Avaralar qoyub qaçdılar. Qan-tər içində öskürə-öskürə bir təhər gəlib universitetə çatdılar və orada o ki var söyüş yağdırmağa başladılar. Onlar:

– Karimari-karimara! – deyə bağırırdılar. – O yaramaz az qala hamımızı şikəst edəcəkd.

Qarqantua isə adamları qovduqdan sonra, bekarçılıqdan kilsə qülləsindən asılan zənglərə baxmağa, onların kəndirini dartmağa başladı. Şəhərə səs-küy düşdü. Elə buradaca Qarqantuanın ağlına gəldi ki, bu zəngləri götürüb aparsın, qumrov yerinə atların boynuna taxsın. Qarqantua fikirləşdiyi kimi də elədi. Zəngləri bir-bir çıxartdı, götürüb mənzilinə apardı.

Bütün şəhər təşvişə düşdü. Şəhər əhli Nel qülləsinə¹⁴ toplaşib zənglərin qaytarılması üçün məşvərət etməyə başladılar.

Uzun mübahisədən sonra başda metr Yanotus olmaqla Qarqantuanın yanına nümayəndə heyəti göndərməyə qərar verildi. Bu Yanotus ibarə ilə danışan məşhur alim idi.

Metr Yanotus toqqasının altını yaxşıca bərkitdi, bir təhərlə üzünü qırxdı, sonra Qarqantuanın yanına yollandı. İki qırmızısi-fət ruhanı, üz-gözləri mürəkkəbə bulaşmış beş-altı da cizma-qaraçı onun yanınca gedirdi.

Evin ala qapısında Ponokrat onları qarşıladı. Övvələ o, gələnləri hoqqabaz hesab etdi. Ancaq onların heç də hoqqabaz deyil, şəhər nümayəndələri olduğunu bildikdə, Ponokrat Qarqantuanın yanına qaçıb əhvalatı ona nağıl etdi.

Dostlar öz aralarında məsləhətləşməyə başladılar ki, necə olsun. Hamılıqca rəy belə oldu ki, hər şeydən qabaq Yanotusu bufetə aparsınlar və orada onu lazımınca içirtsinlər. Bu qoca öskürəkçi oğurlanmış zəngləri Parisə qaytarması ilə sonralar ləvğalanmasın deyə qərara gəldilər ki, Yanotus öz nitqinə hələ başlamamış prefektə¹⁵, fakültə rektoruna və yepiskop müavininə xəbər göndərüb zəngləri onlara təhvil versinlər. Elə də etdilər. Zəngləri yavaşca apardılar, çağırılmış adamları isə zala buraxdılar, orada metr Yanotus boğazını arıdı və aşağıdakı nitqi söylədi:

— Hm! Hm! Cənab. Hm! Hm! Cənablar. Çox yaxşı olardı ki, siz bizim zəngləri özümüzlə qaytara idiniz, çünki onlar bizə çox lazımdır. Onların əsas mahiyyətinin¹⁶ ola keyfiyyətinə görə vaxtilə bizə böyük pullar təklif etdilər. Bu səbəbdən onların tərkib hissələrinin səs təbiəti elədir ki, bizim üzüm bağlarından, yəni demək istəyirəm ki, tək bizim bağlardan deyil, ümumiyyətlə ətraf bağlardan hər cür küləyi və pis havanı qovur. Hm! Hm! Eh-he! Siz zəngləri mənim xahişimlə qaytarsanız, onun övəzində mənə mükafat olaraq altı dəstə sosiska və ayaqlarımı isti saxla-

yacaq yaxşı bir şalvar çatacaqdır. Oh, cənab, vallah şalvar çox yaxşı şeydir! Ha-ha! Hər ehtiyacı olan adama şalvar vermirlər. Mənim bu işlərdən bir balaca başım çıxır. Bir düşünün, cənab, düz on səkkiz gündür ki, mən bu gözəl nitqi hazırlayıram. Qeysərə aid olanı qeysərə, Allaha aid olanı Allaha verin!¹⁷ Doğrudan, cənab, siz mənimlə bir yerdə şam eləmək istə-səniz, yaxşıca kef çəkərik. Mən bir donuz kösdirmişəm, bir çəllək də ola şərab hazırlanmışam. İndi siz zəngləri qaytarın! Qulaq asın, mən bizim fakültənin adından sizə gözəl bir moizə kitabı vəd edirəm, təki siz zəngləri qaytarın. Bütün günahlarınızın bağışlanmasını istəyisinizmi? Allaha and içirəm ki, siz ona da nail olacaqsınız, həm də sizə lap müftəco oturacaqdır¹⁸. Hm! Hm! Bu saat mən sizə sübut edirəm ki, siz bizim zəngləri qaytarmalısınız. Qulaq asın! Kilsə qülləsində bərkdən danqıldayan bir zəng, öz dili ilə danqıldıyıb zəng çalanları daha bərkdən zəng çalmağa məcbur edir. Ha-ha-ha! Ümidvaram ki, sizi inandırma bildim. Ah, mən nə şirin danışiram! İnanın, cənab, bir vaxt var idi mən ancaq nitq söylərdim. İndi isə mənə ancaq yaxşı şərab lazımdır, bir də ki, od küreyimi qızıqdırsın, şorba tasının dumanlanmaqda olduğu masaya qarnım dirənsin. Eh, cənab, qaytarın zəngləri. Axı, zəngsiz şəhər qumrovsuz inək kimidir. Mən sözümü qurtardım. Siz sağ olun!

Bu məzəli alim sözünü hələ qurtarmamışdı ki, Ponokratla Yevdemon gülməkdən qırıldılar. Metr Yanotusun özü də onlarla birlikdə güldü. Onların üçü də böyrəkləri ağrıyincaya qədər güldü.

Gülüş yavaşdıqdan sonra Ponokrat, bu qoribə natiqi bir də qonaq etməyi və məclisdəkiləri belə güldürüb əyləndirdiyi üçün, onu aşağıdakı şeylərlə mükafatlandırmağı təklif etdi:

on dostə sosiska,
şalvar,
üç yüz parça odun,
iyirmi beş çəllək şurab,
qaz tükündən üç pərqu balıslı yorğan döşək,
bir də böyük bir şorba tası.

Bu şeylərin hamısı verildi. Ancaq şalvar yerinə Qarqantua metr Yanotusa yeddi qulac qara mahud, üç qulac da astarlıq parça verilməsini əmr etdi. Məsələ burasındadır ki, Qarqantua alim natiqin hansı şalvarı – daldan, yoxsa qabaqdan bantlı şalvarı, yaxud dənizçilərin geydiyi şalvarı və ya qarnı isti tutan, ya da böyrəkləri çox da isinməsin deyər, marina balığı kimi quyruqlu şalvarı xoşladığını bilmirdi.

Beləcə bütün bu alimlər həyatı peşqəşlərlə yüklənib evlərinə yollandı.

Ancaq iş bunula bitmədi. Metr Yanotus, bu qoca öskürəkçi, Qarqantuadan bol-bol hədiyyə aldığı halda, yenə də şəhər idarəsindən vəd edilmiş şalvarı və sosiskaları tələb etdi. Şəhər idarəsinin qulluqçuları onun istədiyini rədd etdikdə, Yanotus işi məhkəməyə verdi.

Metr Yanotus:

– Ah, yalançılar! – deyər qışqırdı. – Siz mənə kölək gəlmək istəyirsiniz; mən özüm həmişə sizinlə bir yerdə köləkəbazlıq etmişəm ki! Allaha and olsun, sizin fırıldaqlarınızın hamısını gəlib krala xəbər verərəm. O, sizi yalançı, xain və Allahın düşməni kimi diri-diri yandırmasa, mənə cüzam xəstəliyi tutsun.

Bu sözlər üçün şəhər idarəsi də Yanotusu məhkəməyə verdi. Sözün qisası, məhkəmə işi clə dolaşığa düşdü ki, hələ indiyə kimi qurtarmamışdır. Metr Yanotusla onun köməkçiləri and içdilər ki, vəd edilmiş bəxşişi alıncaya qədər nə yuyunacaqqlar, nə də burunlarını siləcəklər. Odur ki, onlar indiyə kimi kirli və pinti dolanırlar.

V fasil

QARQANTUANIN PARİS YAŞAYIŞI

Zənglər köhnə yerinə asıldıqdan sonra, Qarqantua dərso başlamağı arzu etdi. Ancaq Ponokrat əvvəlcə qabaqkı müəllimin Qarqantuaya nə öyrətdiyini bilməyi qərara aldı. Odur ki, Qarqantuanın həyatı yenə əvvəlki sayaq keçməyə başladı.

O, saat səkkizdə-dəqquzda oyanır, yarım saat yerində eşələnir, sonra geyinir, pəncəsi ilə başını darayırdı. O buna uşaqlıqdan adət etmişdi, çünki onun köhnə müəlliminin rəyincə daranmaq, yuyunmaq, təmizlənmək qiymətli vaxtı boş yerə itirmək deməkdi.

Sonra Qarqantua əsnəyir, tüpürür, öskürür, asqırır, lap qoca kişilər kimi burnunu silirdi, qızardılmış içalat, mal əti, donuz budu və yağlı şorba ilə qəlyanaltı edirdi.

Toqqanın altını yaxşıca bərkitdikdən sonra Qarqantua kilsəyə gedirdi, dalınca böyük bir səbətənin içində onun dua kitabını gətirirdilər, bu dua kitabı cildi və ilməkləri ilə birlikdə on bir pud ağırlığında idi.

Qarqantua kilsədə iyirmi altı, yaxud otuz dua dinləyirdi. Onun şanapipik kimi bürünmüş və hər yerindən şorab qoxusu yayılan kapellani¹⁹ da oraya gəlirdi. Onunla birlikdə Qarqantua dualarını o qədər say ilə mızıldanırdı ki, bir söz belə buraxılmırdı.

Qarqantua kilsədən çıxanda, müqəddəs Klavdinin iri təsbehini öküz arabasında onun yanına gətirirdilər. Bu təsbehin hər bir döşəsi adam başı boyda idi. Qarqantua təsbehi dindar adam kimi səliqə ilə çevirə-çevirə monastırın bağında və dəhlizlərində gəzişirdi. Bu zaman o, on altı ziyarətçidən daha çox dua oxuyurdu.

Sonra o, gözünü kitaba zilləyib yarım saat dərs oxuyurdusa da, bütün fikri-zikri ikinci qəlyanaltı hazırlanan mətbəxdə idi. Bu qəlyanaltı zamanı Qarqantua bir neçə düjün donuz budu və kolbasa yeyərdi. Qarqantua donuz budunu xardalla yeməyi sevərdi. Xardalı onun ağzına dörd yekəpər aşpaz iri qaşıqlarla verirdi. Bir azdan nahar vaxtı çatırdı. Qarqantua süfrədəki ətir, şorbanın hamısını ötürürdü, ancaq qarnı şişməyə başladıqda yeməkdən əl çəkirdi.

Yeməkdən sonra Qarqantua döşəyə sərələnirdi, yuxudan oyandıqda bir çəllək şorabı götürüb qarnı tutan qədər ləzzətlə içirdi.

Beləcə gün keçir, axşam mətbəxə göz yetirmək vaxtı çatır, şişdə nə qızardıldığına baxmaq lazım gəlirdi. Axşam yeməyində də Qarqantua böyrü üstə yığılıncaya qədər yenə yeyir, sonra aşığı-aşıq oynayır, nəhayət yerinə girib uzanır, oyanmadan səhər saat səkkizə kimi yatır.

Belə yaşayışa diqqət yetirdikdə Ponokrat Qarqantuanın niyə belə axmaq və tənbel olduğunu başa düşdü. Buna görə də yeni qayda qoymağa qərar verdi. Ponokrat öz şagirdini səhər saat dördə oyatmağa başladı və hələ səhər yeməyindən qabaq onunla gəzməyə çıxırdı. Gəzintidən sonra Qarqantuanı geyindirir, saçını darayırdılar, Ponokrat isə bu vaxt dünyanın dərsi ona

təkrar etdirirdi. Onlar bu sayaqda birbaşa iki-üç saat məşğul olurdular, qəlyanaltıdan sonra Ponokrat təzə dərsə başlayırdı. Sonra onlar yenə gözəməyə çıxırdılar. Meydançaya gəlib özələlərini lazımınca qüvvətləndirmək üçün orada top-top, kosaldıq və çilingəgac oynayırdılar. Evə qayıtdıqdan sonra dəsmal götürüb bədənələrini sürtür, köynəklərini dəyişib nahara əyləşirdilər. Yemək zamanı, qədim qəhrəmanlıq əfsanələri haqqında ucadan bir necə məzəli əhvalat oxuyur, nəşə ilə söhbət edirdilər.

Nahardan sonra Qarqantua rübab, arfa və alman fleytası çalırdı, sonra yenə oturub dərslərini oxuyur, səhərki dərslərini təkrar edir, kitab oxuyur, hər bir hərfi qəşəng yazmağa çalışaraq, yazıpozu ilə məşğul olurdu.

Sonra Qarqantua mehtər Gimnast ilə birlikdə at minməyi öyrənməyə gedirdi.

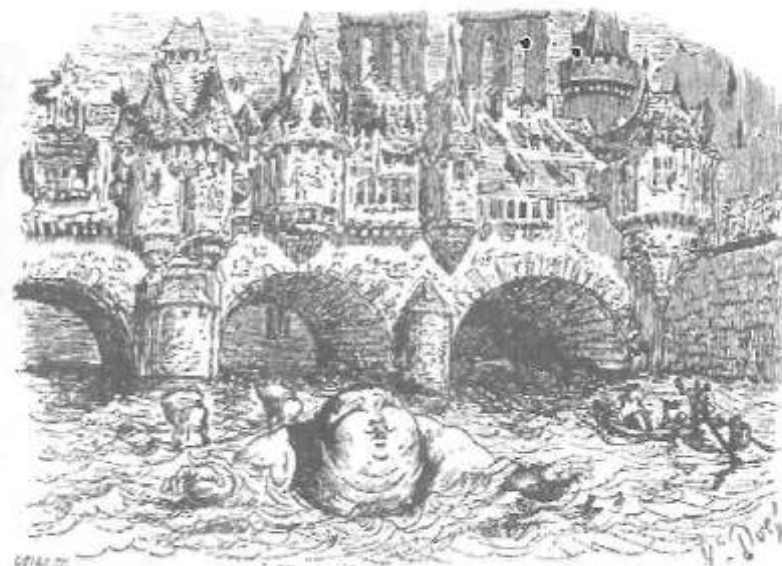
O, başdan-ayağa silahlanıb ata minir, müxtəlif hərbi məşqlər edirdi. Tezliklə o, at minməkdə, nizə oynatmaqda, qılınç çalmaqda elə məharət qazandı ki, Parisdə onun tayı-bərabəri yox idi.

Bundan əlavə, Qarqantua tez-tez ova gedir, iri top oynadır, güləşir, qaçır, tullanır, qarnı, arxası və böyrü üstə üzürdü. O elə

üzmək öyrənmişdi ki, bir əlini havaya qaldırıb təkcə ayaqlarının hərəkəti ilə çayı üzüb keçə bilirdi. Çox vaxt əlində kitab üzüb çayın o tayına keçirdi; kitaba bircə damcı da su dəymirdi.

İdman cəhətdən də o, böyük usta idi. Bəzən bir hündür qülləyə ip bağlayıb ucunu yerə buraxırdılar. Qarqantua əlləri ilə ipdən yapışib qüllənin başına dırmaşır, yenə eləcə aşağı sürüşüb otun üzərinə atılırdı. Yaxud iki ağaca qalın tir keçirib bərkidirdilər. Qarqantua ikiəlli ondan asılıb, ayaqlarını yerə toxundurmadan bu başdan o başa keçirdi.

İdman təlimindən sonra Qarqantua yuyunur, dəsmalla bədəninəni sürtür, paltarını dəyişir, axşam yeməyinə otururdu. Bunu da demək lazımdır ki, Qarqantuanın naharı indi çox sadə idi, o, yalnız acliği dayandırmaq üçün yeyərdi, bunun əvəzində ona çox yağlı və bol axşam yeməyi verilərdi. Axşam yeməyindən sonra Qarqantua yatmaqdan qabaq müəllimi ilə birlikdə ulduzlu göyü öyrənmək üçün balkona çıxırdı. Orada kometaları, uçan ulduzları müşahidə edir, ulduzların vəziyyətini öyrənirdilər. Sonra Qarqantua gün ərzində öyrəndiyi şeyləri bir daha təkrar edir, nəhayət uzanıb yatırdı.

Vaxtaşırı Ponokrat öz şagirdini gözintiyə çıxarırdı. Qarqantua metal əridilib top tökülən emalatxanaya, kimyagərlərin laboratoriyasına, sikkəxanaya, ipək parça və məxmər toxunan fabriklərə gedir, hər şeyə göz yetirib işlə tanış olurdu. O, akrobat və hoqqabazlara baxmağa gedirdi, bəzən hava aydın və yaxşı olan günlərdə şəhərdən kənara yollanır, məhni oxuya-oxuya çömənlikdə uzanıb bütün gününü orada keçirirdi. Ponokrat başa düşürdü ki, soy ilə çalışan adama vaxtaşırı yaxşıca dincəlmək də lazımdır, ona görə də şagirdinin bu günlərdə istədiyi kimi öylənməsinə mane olmurdu.

VI fəsil

LERNE ŞƏHƏRİNDƏN GƏLƏN QUTABSATANLARLA QРАНQUЗYE ÇOBANLARININ DALAŞMASI

Qarqantuanın vətəninə üzüm yığımı vaxtı yaxınlaşırdı. Qranquzyenin çobanları sığırçın dimdikləməsin deyərək üzümü qoruyurdular.

Bir dəfə çobanlar üzüm bağının yanında oturub ordan-burdan danışdılar, birdən gördülər ki, yoldan bir neçə araba keçir, arabaların dalmae isə qonşuluqdakı Lerne şəhərinin qutabsatanları gedirlər. Bunu da deməliyik ki, qutabsatanların buradan keçməsi qeyri-adi bir hal deyildi. – onlar öz mallarını satmağa aparırdılar. Bu dəfə düz on iki araba gedirdi, hər araba da indicə ocaqdan çıxmış tozə, ləzzətli və isti qutabla dolu idi. Çobanlar:

– Lənət sənə kor şeytan, – dedilər, – qutabdan dadmaq yaman olmazdı. Ey qutabsatanlar, məlimizi bizə satın.

Qutabsatanlar:

– Sizə? Qutab? – deyərək bağırışdılar. – Ay səfeh, heyvərə, tən-bəl, avam yolçular! Ay heyvanlar, ay küt adamlar, maysaqlar, lütlər! Belə qəşəng dadlı qutabları sizəmi verək? Siz öz darı fə-tirinizi gəmirin, səsinizi kəsin!

Dünyada on saf ürəkli və namuslu bir adam olan Forjye adlı cavan bir çoban təəcüblə soruşdu:

– Nə vaxtdan belə kobudlaşmışınız? Əvvəllər siz qutabı bizo həvəslə satırdınız, indi isə rədd edirsiniz. Yaxşı qonşu belə rəftar eləməz. Axı siz buğda almaq üçün bizim yanımıza gələndə istədiyiniz qədər satırıq. Yox, sizin fikriniz dalaşmaqdırsa, onda özünü gözəyiniz, biz də vaxtı çatanda sizinlə eləcə rəftar edərək. Bunu bir dəfəlik yaxşıca bilin.

Qutabsatanların başçısı Marke gülərək dedi:

– Forjye, sən bu gün niyə belə xoruzlanırsan? Yarma xəşilin artıq düşüb yoxsa? Bura yaxın gəl, mən sənə qutab verim.

Forjye saf ürəklə qutabsatanın yanına gəlib kəməmindən pul çıxartmağa hazırlaşanda, Marke ona elə bir qamçı çəkdi ki, çobanın hədəmində göyərmiş qabarcıq qalxdı.

Forjye:

– Oy, mənə öldürdülər! – deyər bağırırdı və çomağı Markeyə tolazladı. Çomaq onun başına dəydi və şuluqçu qutabsatan yerə sərilirdi.

Bu zaman səs-küyə muzdurlar axışıb gəldilər. Onlar yaxınlıqda işləyirdilər. Uzun çubuqlarla qoz çırpırdılar. Muzdurlar qutabsatanları döyməyə başladılar, çobanlar da firsəti əldən vermədilər: gürultu, bağırçı, hay-küy qalxdı; qutabsatanlar tezliklə başa düşdülər ki, onların işi xarəbdir. Doğrudan da qutabsatanları yaxaladılar, beş düjün də qutablarını əllərindən aldılar. Ancaq bu heç də qarət deyildi; qutabların qiyməti nə qədər idisə, sahiblərinə o qədər pul verdilər, üstəlik onlara yüz dənə qoz, üç səbət

də ağ üzüm verdilər. Qutabsatanlar yaralı Markeni ata mindirib Lerne şəhərinə qayıtdılar. Bütün yol uzunluğunu onlar söyüş yağdırıb deyirdilər ki, çobanlar bu hərəkətlərinin cəzasını çəkəcəklər.

Çobanlar isə bu vaxt qutabları gözəl üzümə yavanlıq edib yeyir, basıb-kəsən qutabsatanlara gülürdülər.

Döyülmüş Forjye üzüm şirəsi ilə yarasını ovdu və tezliklə tamam sağaldı.

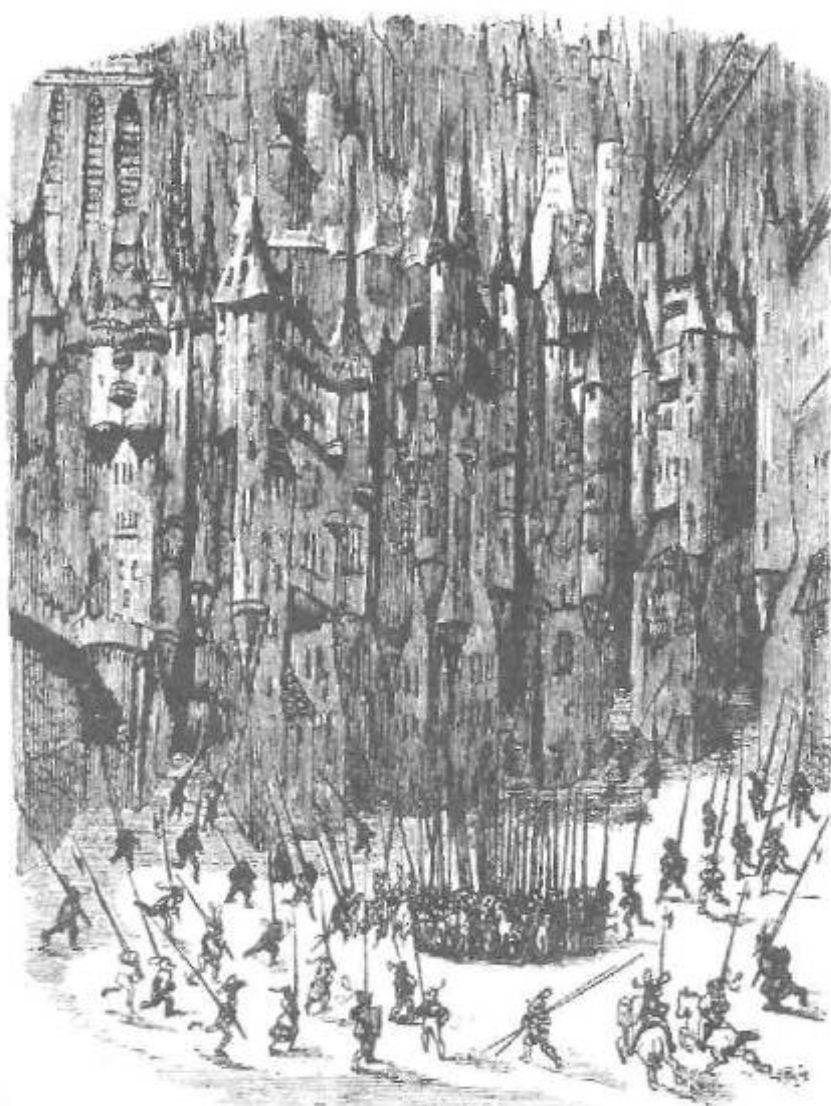
VII fəsil

KRAL PİKROKOL²⁰ QRANQUZYEYƏ MÜHARİBƏ ELAN EDİR

Lerne şəhərinə qayıdan qutabsatanlar yemədilər, içmədilər, öz kralları Pikrokolun sarayına yüyürdülər. Krallın yanında onlar eşşək kimi anqırır, qırılmış səbətlərini, cırılmış paltarlarını, əzilmiş qutablarını, ön başlıcası isə yaralı Markeni göstərərək krala şikayətlə deyirdilər ki, bu işlərin hamısını törədən Qranquzyenin çobanları və muzdurlarıdır.

Kral son dərəcə qəzəbləndi, hadisənin nə üçün və necə baş verdiyini yoxlamadan ölkənin hər yerində car çökilməsini, bütün kişilərin silahlanıb düz günorta vaxtı meydançaya gəlməsini əmr etdi, gəlməyəni edam cəzası hədələyirdi.

Budur, bütün şəhərdə təbillər çalındı, Pikrokol özü isə nahar hazır olana kimi, topxanasını sazlamağa getdi. Elə həmin saat toplar qundağa mindirildi, arabalara hərbi sursat yükləndi, küçələrdə bayraqlar yellənməyə başladı.

Nahar edərkən kral ordu komandanlarını təyin etdi. O, cənab Trepelyunu²¹ qabaqcıl dəstənin – avanqardın – komandiri təyin etdi. Cənab Trepelyunun dəstəsində 16 014 nəfər ox tüfəngi²² ilə silahlanmış atıcı, 30 011 nəfər donluqlu əsgər vardı. Topxana komandanlığına cənab Tukdilyon²³ təyin olundu. Onun komandası altında 914 top, bombardir²⁴, mortira²⁵, vasilisk²⁶ və sair ağır toplar vardı.

Kral özü və şahzadələr orduya qoşuldular. Qoşunun hamısı yığıldıqdan sonra yaxınlarda pusqu qurulub-qurulmadığını öyrənmək üçün yüngül bir süvari dəstəsi kəşfiyyata göndərildi. Kəşfiyyatçılar heç bir pusqu qurulmadığını, hər tərəfdə sakitlik və rahatlıq olduğunu xəbər verdilər.

O zaman Pikrokol qoşuna hərəkət əmri verdi. Heç bir nizam və qaydaya təbə olmayan bu ordunun hamısı qabağına çıxan hər bir şeyi qırıb dağıda-dağıda çöllərin canına darışdı. Əsgərlərin heç bir şeyə heyli gəlmirdi. İnek rast gəlirdi – inəyi kəsirdilər, qoyun rast gəlirdi – qoyunu aparırdılar, qoç rast gəlirdi – tuturdular. Bundan başqa əsgərlər toyuq, cücə, ördək, qaz, donuz, çuşqa gördükdə çökib alır, ağaclarıdan qozları vurub salır, üzümü qoparıb, alma-armud ağaclarını sındırırdılar.

Ohali talançılara heç bir şey edə bilmirdi. Onlar heç bir müqavimət göstərmədən təslim olur, ancaq yalvarırdılar ki, az qarət etsinlər. Onlar əsgərlərə deyirdilər:

– Biz ki, sizə bir yamanlıq eləməmişik, bizi nə üçün talayırırsınız?

Əsgərlər də bunun cavabında ancaq gülürdülər. Onlar:

– Biz sizə qutablarımızı yeməyi öyrədirik! – deyib öz quldurluqlarına davam edirdilər.

BİR RAHİBİN, ÜZÜM BAĞINI DÜŞMƏN BASQININDAN QURTARMASI

Selye şəhərinə çatıncaya qədər onlar bu qudurganlıqlarını davam etdilər. Selye şəhərində daşı-daş üstə qoymadıqdan sonra abbatlığa²⁷ doğru hərəkət etdilər. Ancaq abbatlıq qapalı idi və güclü mühafizəçilər vardı.

O zaman əsas ordu qabağa, Ved keçidinə doğru irəlilədi, abbatlığın yanında isə yeddi piyada dəstəsi ilə iki yüz nəfər nizəli əsgər saxlandı. Əsgərlər həmin saat monastırın üzüm bağının ətrafına çökəlmiş daş hasarı uçurmağa başladılar.

Yazıq rahiblər bilmədilər hansı müqəddəs simanın adına dua etsinlər, bəlkə faydası oldu deyə elə bərkdən zəng çaldılar ki, monastır qargalarının hamısını doli elədilər. Sonra təntənəli bir mərasim düzəldilər, dini kitablardan bir çox surə və müxtəlif dualar oxudular. O vaxtlar abbatlıqda ötkəm Jan adlı rahib olurdu. Bu, gənc və sağlam bir oğlan idi. Həmişə keyfi kök, sırtıq, hər cür kələyə hazır, şeytan kimi cəld, xoruz kimi qışqırıqçı idi. O, şəhər və gecə ibadəti vaxtı zəng çalmaqla elə ustalasmışdı ki, rahiblər alına xaç çevirincəyə qədər bir də baxırdılar ki, mərasim qurtardı.

Həmin rahib üzümlükdəki səsküyü eşidən kimi əhvalatdan xəbərdar olmaq üçün həyəətə çıxdı. Bu aralıq əsgərlər hasarı uçurub üzümə darasmışdılar. Rahib Jan işin xarab olduğunu görüb kilsəyə yüyürdü. Orada rahiblər hələ ibadətə məşğul idilər.

Rahib Jan:

– Allah vursun sizin ibadətinizi! – deyə bağırırdı. – “Əlvida, səbottlar, üzüm tükəndi” oxusanız daha yaxşı

olmazmı? Düşmən bizim bağımızı tamam dağıtmayıbsa, Allah canımı alsın! Bəs biz yazıqlar bundan belə nə içəcəyik? Mənim mehriban şərab parçım, əbədi olaraq səninlə ayrı düşdük.

Baş rahib:

– Bu oyyəş burda nə qayırır? – deyə səsləndi. – Aparın onu dama salın. O, ibadəti pozdu.

Rahib Jan:

– Bəs şərab necə olsun? – deyə etiraz etdi. – Axı siz özünüzdə, cənab baş rahib, yaxşı yedikdən sonra, şərab içməyə az həvəskar deyilsiniz. Heç bir nəcib adam gözəl şərabdan boyun qaçırmaz – bu bizim monastır qaydamızdır. Ancaq Allah haqqı, bu gün duadan heç bir şey çıxmaz. Mömin adamlar, mənə qulaq asın: kim şərabı sevirsə, qoy dalınca gəlsin. Müqəddəs Antoniyə and olsun, üzümlüyü qorumasaq, bundan sonra şərab üzgü görməyəcəyik.

Rahib Jan bu sözləri deyərək, cübbəsini atdı, nizə kimi uzun, yumruq yoğunluqda möhkəm bir xaç dəstəyini qapdı. Sonra o, kilsədən çıxıb əsgərləri elə əzişdirməyə başladı ki, onlar lap özlərini itirdilər. Burada təəccüb ediləcək heç bir şey yoxdur.

Axı üzümün işini rahatca bitirmək üçün əsgərlər silahlarını atmışdılar. Təbiiçilər təbiiçilərini deşib yetişmiş üzüm salxımı ilə ağzına qədər doldurmuşdular. Boru çalanlar da öz borularının başına bu işi gətirmişdilər.

Beləliklə, rahib qarətçiləri döyəcəlməyə başladı. Heç bir yaman söz demədən onları sağına, soluna kətləkləyir, dəstə-dəstə yerə sərirdi.

Jan tənəklərin sıx yerində gizlənmək istəyənlərin peysərinə vururdu; qaçmaq istəyənlər kətləyi daldan yeyirdilər; ağaca çıxanları dəyənəyin ucu ilə yerə salır, heç kəsə aman vermirdi. Biri: "Ah, Jan qardaş, ah, özizim Jan, mən təslim oluram!" – deyər bağırırdı; o: "Təslim öz yolu ilə, ancaq görək canını da şeytanlara tapşırısan" cavabını verdi. Sonra da onlarla öz bildiyi kimi rəftar edirdi.

Bozilər "Müqəddəs Varvara!", başqaları "Müqəddəs Georgi!", üçüncüsü "Həzrət Məryəm eşqinə mənə dəymə!" deyər bağırırdı. Ətrafı elə səs-küy bürüdü ki, rahiblər kilsədən yüyürüb tökülüşdülər və yaralıların günahlarını bağışlatmaq üçün dua

oxumağa başladılar. Yarımcıq oxumuş kəmsavad cavan rahiblər isə cübbələrini çıxarıb çəpərdən asdılar və əllərinə mətbəx bıçağı aldılar. Sonra da çox düşünmədən, rahib Janın köməyinə yüyürdülər və arxadan əsgərlərə hücum etdilər. Çox keçmədən düşmən qoşunu darmadağın edildi. Beləliklə, rahib Janın görünməmiş qoçaqlığı sayəsində həmin gün 13622 düşmən əsgəri tələf oldu və abbatlığın üzüm bağı talandan qurtardı.

IX fəsil

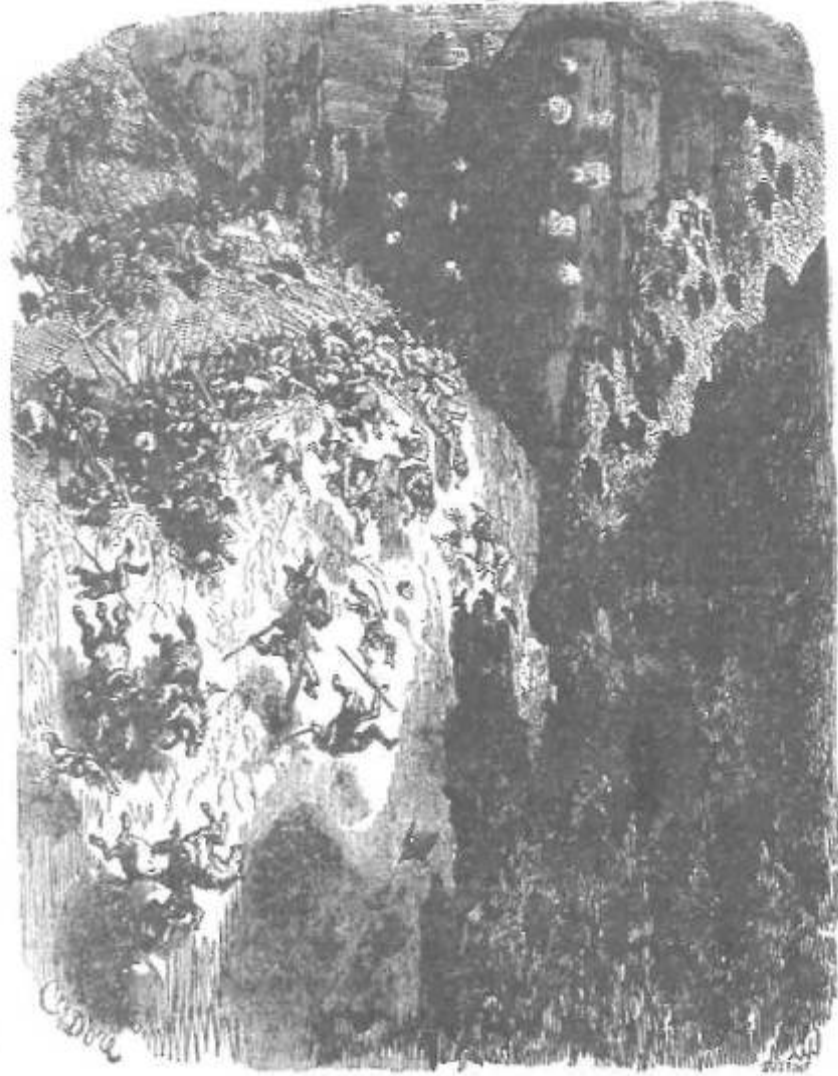
QRANQUZYENİN PİKROKOL İLƏ MÜHARİBƏYƏ HAZIRLAŞMASI

Bu zaman xoşxasiyyət Qranquzye fikrinə heç bir şey gəlmədən buxarı qabağında oturub şabalıdın qovrulmasını gözləyir, ucu közormiş dəyənəklə döşəmədə ayrı-ayrı cizgilər çəkə-çəkə onuncu dəfə arvadına, ev adamlarına keçmişdən qərribə əhvalatlar nağıl edirdi.

Birdən Pilyo adlı bir çoban yüyürərək gəlib baş verən hadisəni danışdı: kral Pikrokol ölkənin hər tərəfini talamışdır; birçə rahib Janın qurtardığı üzüm bağı salamat qalmışdır. İndi Pikrokol Ved keçidini aşıb Lya-Roş-Klermo şəhərini hücumla almış, öz ordusu ilə orada möhkəmlənmişdir.

Qranquzye:

– Ay aman, mehriban dostlar, siz allah bir baxın, bu nə işdir? – dedi. – Mənim köhnə dostum, müttəfiqim Pikrokol mənim üzərimə basqın edir. Bu mümkün olan işdirmi? Onu yoldan çıxaran kimdir? Oh-ho-ho! İlahi, mənim xilaskarım, mənə kömək et, nə edəcəyimi göstər! Səni inandırırım ki, mən Pikrokola heç bir yamanlıq etməmişəm; əksinə mən həmişə pul, məsləhət və qoşunumla ona kömək eləmişəm. Oh-ho-ho, ey mehriban dostlar, yoxsa bu qoca vaxtımda mən mülkümü qorumaq üçün zəif və yorğun çiyinlərimə zireh yükləyib, titrək əllərimlə nizə götürməli olacağam? Yox, yox, işin sülh ilə qurtarması üçün mən hər vasitəyə əl atacağam. Mənim qərarım belədir.

Bu sözləri deyib Qranquzye məclis çağırdı. Məclisdə qərara alındı ki, tədbirli bir adam Pikrokolun yanına göndərilsin, onun birdən-birə sülhü pozub özgo torpağına soxulmasının səbəbi öyrənilsin. Bundan başqa, Qarqantuanın da Parisdən çağırılması qərara alındı ki, lazım olsa Pikrokolun öhdəsindən gəlməyə kömək etsin.

Beləliklə, Qarqantuaya məktub yazıldı. Ulrix Halle adlı birisi də Pikrokolun yanına elçi göndərildi. O, ağıllı və tədbirli bir adam idi, Qranquzye ağır dəqiqələrdə onu dəfələrlə sınamışdı. Bu ağıllı adam həmin saat yola çıxdı, döyüş xəttindən sağ-salamat keçdi, oralı bir dəyirmançıdan ohvalatı soruşdu.

Dəyirmançı:

– Vay, vay, – deyə cavab verdi, – quldurlar məndə nə qab qoydular nə də qaşiq. İndi onlar Lya-Roş-Klermoda yerləşiblər, gecə vaxtı ora getməyi sizə məsləhət görmürəm. Keşikçilərə rast gəlsəniz, ellərindən çətin ki, salamat qurtarasınız.

Halle dəyirmançının evində gecələdi, ertəsi gün səhər öz borucusu ilə gedib qalanın darvazası qarşısına çıxdı. Borucu borusunu çaldı və Halle çox mühüm bir iş üçün Pikrokolun yanına buraxılmasını tələb etdi. Ancaq kral darvazanı açmağa icazə vermədi. O özü qalanın divarına çıxıb elçidən soruşdu:

– Hə nə xəbər var? Mənə nə demək istəyirsiniz?

Bunun cavabında elçi uzun-uzadı bir nitq söylədi, Pikrokola ağılını başına yığıb özbaşnalıqdan əl çəkməyi məsləhət gördü. Elçi Pikrokolu inandırdı ki, Qranquzye nə sözlə, nə işlə ona heç bir ziyan vurmayıb, həmişə onunla dost olub, yaxşı qonşu kimi rəftar eləyib, heç bir şeyini ondan əsirgəməyib. Elçi nitqinin axırında Pikrokolun dərhal öz malikanəsinə qayıtmasını, müharibə nəticəsində yetirdiyi zərər üçün də Qranquzyeyə min qızıl verməsini tələb etdi. Elçi pulun yarısının sabah, yerdə qalan hissəsinin gələn may ayında ödənilməsini təklif etdi. Girov olaraq elçi hersoq de Turnemul²⁸ ilə şahzadə de Qratelin²⁹ verilməsini də tələb etdi.

Bu sözləri dedikdən sonra Ulrix Halle susdu, Pikrokol isə onun bütün bu nitqinə bircə cavab verdi:

– Nə olar, gəlin onları aparın, gəlin! Onların yumruğu çox möhkəmdir. Onlar sizi elə qutaba qonaq eləyərlər ki, ölənə kimi dadı damağınızdan getməz.

Beləliklə, Halle əli boş evə qayıtmalı oldu.

Qranquzye:

– Hə, dostum, necə oldu? – deyə ondan soruşdu. – Mənə nə xəbər gətirmisiniz?

Halle:

– Onu başa salmaq olmur, görünür bu adam tamam xərifləyib, – cavabını verdi.

Qranquzye bu xəbərdən kədərlənib:

– Görünür elədir, – dedi. – Ancaq, heç olmasa, mənim üstümə niyə hücum edədiyini öyrəndinizmi?

Halle:

– Bu barədə o, mənə bir söz söylemədi, – deyə cavab verdi. – Doğrudur, o, bir qutab söhbəti saldı. Onun qutabçılarını incidən olmayıb ki?

Qranquzye fikrə gedib:

– Bu işi yoxlamaq lazımdır, – dedi. – Heç ola bilməz ki, o, mənim üstümə səbəbsiz hücum edəsin.

Çobanları sorğu-suala tutdular, məlum oldu ki, Pikrokolun təbəələri olan qutabsatamlardan beş düjün qutab alıb, Markeni isə çomaqla başından bərk yaralayılırlar. Doğrudur, qutabların pulu verilmişdi, ağır Forjyeni isə birinci Marke özü qamçılamışdı.

Məclis Qranquzyenin müdafiəyə hazırlanmaq üçün tədbir görməsini qərara aldı.

Qranquzye isə belə cavab verdi:

– İş bir neçə qutabda isə, mən işi barışıqla qurtarmağa çalışaram. Mən heç də qoca vaxtımda müharibə etmək istəmirəm.

Elə həmin gecə Qranquzye ola yağdan, təzə yumurta sarısından şəkərli və vanilli beş araba ləzzətli qutab bişirilməsini əmr etdi.

Markenin yarasını sarıyan dəlləklərə verilmək üçün Qranquzye 700003 qızıl ayırdı, Markenin özünə isə, Lya-Pomardiyer qəsəbəsini həmişəlik bağışladı.

İşi barışıqla qurtarmaq üçün Hallenin qutablarla Pikrokolun yanına bir daha getməsinə əmr verildi.

Yolda Halle yaşıl budaq qırıb, hər arabacının əlinə bir budaq almasını əmr etdi. Hallenin özü də bir budaq götürdü. O bununla ancaq barışıq xahiş etdiklərini, heç bir halda müharibə etmək niyyətində olmadıqlarını göstərmək fikrində idi.

Darvazaya çatanda Halle yenidən Pikrokolun yanına buraxılmasını xahiş etdi.

Bu dəfə Pikrokol onunla heç danışmaq istomədi, xəbər göndərdi ki, elçinin nə sözü varsa, qala bürcündə top doldurmaqla məşğul olan kapitan Tukdilyona desin.

Halle Tukdilyona üzün tutaraq:

– Cənab, – dedi, – mənim hökmdarım Qranquzye qutab üstündə sizinlə çekişmək istəmir. Bizim çobanların sizin qutabçıların əlindən beş düjün qutabın əvəzində sizə beş araba yükü əla qutab qaytarırıq. Budur, gətirmişik. Xahiş edirəm təhvil alınız. Bundan əlavə, sizə 700 003 qızıl təklif edirik, zərər çəkmiş qutabçıya da Lya-Pomardiyer qəsəbəsini bağışlayırıq. Bircə dinc yaşayaq. Öz evinizə qayıdın, bizim qalamızı tərk edin. Yenə əvvəlki kimi dost olaq.

Tukdilyon bu sözləri Pikrokola yetirdi. Tukdilyon gülə-gülə deyirdi:

– Ha-ha-ha! Vallah bu avam kəndlilər yamanca qorxuya düşüblər! Qranquzye, bu bədbəxt əyyaş, yəqin ki, qorxusundan tərləmişdir. O, şərab içməkdə ustadır, vuruşmağa gələndə isə sürüşqulunun biridir. Cənab kral, sizin rəyinizi bilmirəm, ancaq mənim fikrimcə qutabları alıb, müharibəni öz qaydasınca davam etdirməliyik. Yoxsa, onlar bizi bir neçə araba qutabla biləyə dolamaq istəyirlər? Mənə elə gəlir ki, onlar bizə layiq olduğumuz hörməti göstərmirlər.

Pikrokol:

— Ta-ta-ta, — deyə cavab verdi. — Yəqub peyğəmbərə and olsun ki, onları yaxşıca əzişdirməliyik. Dediğiniz kimi hərəkət edin.

Tukdilyon:

— Ancaq, cənab kral, mən sizi xəbərdar etməliyəm, — dedi. — Biz burada ərzaq sarıdan yoxsuluq, Qranquzye qalanı mühasirəyə alsın, çox keçmədən qarnımız belimizə yapışacaqdır.

Pikrokol:

— Bizim azuqəmiz çatır, — dedi. — Bu nə sözdür, biz buraya müharibə etməyə gəlmişik, yoxsa yeməyə?

Tukdilyon:

— Əlbəttə, müharibə etməyə, — deyə cavab verdi, ancaq boş qarınla çox da müharibə etmək olmaz.

Pikrokol:

— Yava-yava danışmayın! — dedi. — Onların gətirdiyini əllərindən alın.

Onlar yükü ilə bərabər beş arabanı və bütün qızilları çəkib aldılar, adamları isə buraxıb bir daha qalaya yaxın gəlməməyi tapşırdılar. Bircə Ulix Halle ikinci dəfə, barışığa heç bir ümid olmadığı xəberi ilə Qranquzyenin yanına qayıtdı, Pikrokolla ölüm-dirim müharibəsinə girmək lazım gəldiyini bildirdi.

X fəsil

KRAL PİKROKOLUN BÜTÜN DÜNYANI TUTMAQ FİKRİNƏ DÜŞMƏSİ

Qutablar arabalardan boşaldıldıqdan sonra hersoq de Turnemul, şahzadə de Qratel və kapitan Merdayl Pikrokolun yanına gəlib ona belə dedilər:

— Padşahımız, biz bu gün sizi bütün dünyada ən xoşbəxt, ən qoçaq bir kral edəcəyik.

Pikrokol:

— Zəhmət çəkin, şlyapanızı başınıza qoyun⁹⁰, — dedi.

Onlar:

— Sizdən son dərəcə razıyıq, — dedilər. — Bizim təklifimiz budur. Bu qalanı qorumaq üçün kapitanlardan birinin komandası

altında bir kiçik dəstə əsgər saxlayın, yerdə qalan ordunu isə iki qola bölün. Bir qol Qranquzyenin üzərinə gedər və söz yox ki, asanlıqla onun öhdəsindən gələr. Biz o əclafdan xeyli pul qoparırıq. (Biz ona görə ona əclaf deyirik ki, ancaq əclaf pul yığmağı bacarırlar; nəcib padşahların isə, adətən, bir qəpiyi də olmaz). Ordunun o biri qolu dənizə doğru gedib müqavimət görmədən bütün şəhərləri, saray və qalaları ələ keçirər. Sonra bu ordu gəmilərə minib Portuqaliyaya basqın edər, Lissabona kimi bütün sahil şəhərlərini talayar. Lənət kor şeytana! İspaniya da bizə tabe olmalıdır, çünki oranın adamlarının hamısı sarsaqdır.

Sonra siz Cəbəltariq boğazından keçərsiniz, sizin qəhrəmanlığınızı yadigar olaraq bundan belə ora Pikrokol dənizi adlanır. Sonra da Afrika qulduru Barbarossa³¹ sizin qulunuz olar.

Pikrokol:

– Mən onun təqsirini keçərəm, – dedi.

Onlar:

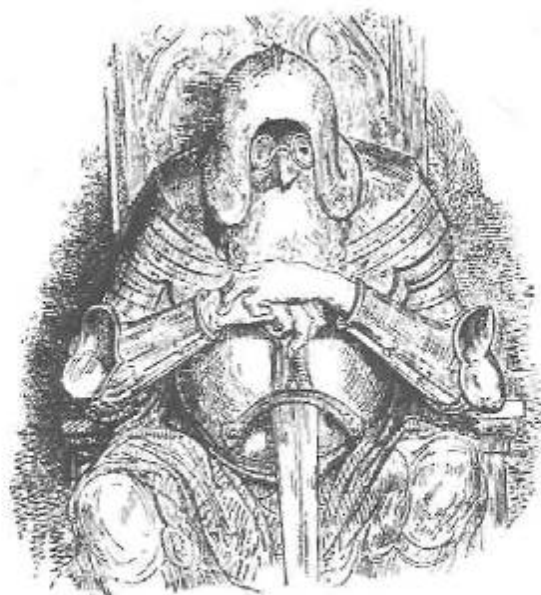
– Yaxşı, – deyə cavab verdilər, ancaq bizim dinə girməyə razılıq versə. Sonra, siz Əlcəzairi, Tunisi, Korsika və Sardiniya adalarını tutarsınız. Genuyanı və Florensiyanı zəbt edərsiniz, o zaman Romanın canına qorxu düşər! Yazıq cənab papa çox güman ki, qorxusundan lap özünü itirər.

Pikrokol:

– Sizə söz verirəm ki, mən onun tufisini öpməyəcəyəm³², – dedi.

Onlar sözlərinə davam etdilər:

– Bütün İtaliya alındıqdan sonra Arahq dənizi adalarının hamısını ələ keçirib, Asiyaya soxularıq. Onda Allah Yerusəlimi saxlasın, axı sultan həmişəlik oradan əl çəkməli olacaqdır.

Pikrokol:

– Mən orada Süleyman³³ peyğəmbərin adına məbəəd tikdirəcəyəm, – dedi.

Onlar:

– Yox, – deyə cavab verdilər, – buna sonralar vaxt taparsınız. Əvvəlcə biz bütün Kiçik Asiyanı ələ keçirməli, gedib Fərata çatmalıyıq.

Pikrokol onlara:

– Vallah, ay yazıqlar, siz dəli olubsunuz! – dedi.

Onlar:

– Niyə ki? – deyə soruşdular.

– Axı oralar quru səhradır, biz orada susuzluqdan həlak olarıq.

Onlar:

– Biz bunu düşünmüşük, – dedilər. – 9014 böyük gəmi dünyanın ən yaxşı şorabı ilə yüklü olaraq Suriya dənizi vasitəsilə Yaffaya hərəkət edəcəkdir. Orada onları 220 000 dəvə və 1600 fil gözləyəcəkdir. Bu filləri biz ovlaqda tutacağıq. Bu fillər və dəvələr bizim üçün şorab daşıyacaq. Bu qədər şorab sizə bəyəm azlıq edər.

Pikrokol:

– Əlbəttə yox, – deyə cavab verdi. – Ancaq ora çox istidir.

Onlar:

– Bu da mənasız sözdür, – dedilər. – Sizin kimi ölkələr fətəhi necə ola bilər ki, orada özü üçün rahatlıq yarada bilməsin!

Pikrokol:

– Tutaq ki, belədir, – dedi. – Bəs ordunun əclaf və əyyaş Qranquzeni özişdirən hissəsi bu vaxt nə edəcəkdir?

Onlar:

– Hə, o ordu da işsiz dayanmayacaqdır, dedilər, biz onunla bu saat qabaqlaşacağıq. O ordu bütün Fransanı, Hollandiyanı zəbt etdi, Reyndon keçib burada bizimlə birləşdi. Çünki biz dəniz qələbələrindən sonra artıq geri qayıtmış oluruq. Sonra biz bütün gücümüzlə Prussiya, Polşa, Litva və Rusiyanın üstünə düşürük.

Buzlu okeana kimi bütün ölkələr tezliklə bizim ölimizdə olar.

Pikrokol:

– Prussiya, Litva və Polşanı xidmətlərinizə görə mən sizə verəcəyəm, – dedi.

Onlar:

– Ah padşahımız, – deyər cavab verdilər, – siz çox xeyirxahsınız. Ürəkdən təşəkkür edirik. Allah sizə uzun ömür versin.

Exefron³⁴ adlı qoca bir döyüşçü bu söhbətə qulaq asırdı. O:

– Qorxuram, – dedi, – siz ayını tutmamış, dərisini bölüşmək fikrinə düşsünüz. Bu

işğalçılıq sizin nəyinizə lazımdır? Bu işlərin axırı hara gedib çıxar?

Pikrokol:

– Ora gedib çıxar ki, qayıdandan sonra kef içində dincələrik.

Exefron:

– Qayıtsanız yaxşıdır, – dedi. – Axı bu yol uzun və qorxuludur. Sərkərdələr:

– Canavardan qorxan meşəyə girməz, – deyər cavab verdilər.

– Ölimizi ölimizin üstə qoyub buxarının dibində gözləməyəcəyik ki! Allaha şükür, qoca qarı ha deyilik!

Pikrokol:

– Bədir! – dedi. – Bu mübahisəni buraxaq. Mən ancaq ondan ehtiyat edirəm ki, biz Asiyada olanda, bu məlun Qranquzye arxadan bizi vurmasın.

Kapitan Merdayl:

– Bu dördün dərmanı asandır, – dedi. – Biz moskvitlərə³⁵ qəti bir ömrə göndəririk, onlar bizə köməyə 450 000 seçmə qoşun yollayırlar. Oh, siz mənə özünüzdə canişin təyin etsəniz, mən özümü elə tanıdaram ki. Düşmən mənim qabağımda nədir ki? Hamısını dişimlə didərəm, ayaqlarımla tapdalayaram, qıraram, dağıdaram, hamısını, hamısını yox edərəm!

Pikrokol:

– Olsun, olsun, – dedi, – yubanmağın mənası yoxdur. Mən sevənlər dalımca gəlsin³⁶.

XI fəsil

QARQANTUANIN ATASININ KÖMƏYİNƏ ÇATMASI

Elo həmin saatda Qarqantua atasının məktubunu oxuyub Parisə çıxdı. O özünün iri atını minmişdi. Ponokrat, mehtər Gimnast, Yevdemon və yanlarıncə gedən dəstə isə adi atlarla onu toqib edir, ağalarının bütün kitablarını və elmi ləvazimatını arabalara yükləyib özləri ilə gətirirdilər.

Bir azdan onlar gəlib Parilyiyə çatdılar. Burada yerli muzdurlar Pikrokolun Lya-Roş-Klermoda mövqə tutub yerləşdiyini, kapitan Tripenin isə böyük qoşunla ətrafda ağalığ edib, ölinə düşəni taladığını xəbər verdilər.

Yaxınlarda düşmən olub-olmadığını bilmək üçün Qarqantua kəşfiyyatçı göndərməyi qərara aldı. Kəşfiyyata getməyə birinci Gimnast səs verdi. Qarqantua razı oldu. Gimnast oraları beş barmağı kimi bilən bir yerli ilə birlikdə yola düşdü.

Onlar iki verst getməmişdilər ki, düşmən onları dövrəyə aldı.
Düşmən əsgərləri Gimnasta:

– Dayan deyə bağırılar.

Gimnast atını əsgərlərin yanına sürərək:

– Ağalar, – dedi, – mən bir fağır şeytanam, xahiş edirəm, mənə yazığınızı gəlsin. Mənim bir az pulum var, bir yerdə içərik. Bundan başqa, mənim atımı da satıb pulunu da aramızda tən bölüşə bilərik. Doğrusu, siz məni gərək öz dəstənizə qəbul edəsiniz. Mən diribaş bir oğlanam. Toyuğu heç kəs məndən yaxşı tutub, yolub, qızardıb yeyə bilməz. İndi mən sizin sağlığınıza içirəm.

Gimnast bu sözləri deyib səfərdə gözdürilən su qabının qapağını açdı və qabı ağzına apardı.

Avara əsgərlər ağzlarını ayırıb, gözlərini gimnasta zilləmişdilər; elə bu dəqiqədə kapitan Tripe yüyürüb gəldi, burada nə baş verdiyini bilmək istədi.

Gimnast:

– İçin cənab kapitan, – deyə, su qabını ona uzatdı, – mən dadmışam, yaxşı şərabdır.

Tripe:

– Necə? Bu yaramaz bizi lağa qoyur? Sən kimsən? – deyə soruşdu.

Gimnast:

– Mən bir fağır şeytanam, – deyə cavab verdi.

Kapitan Tripe:

– Mən fağır şeytanın belə qəşəng bir at mindiyini birinci dəfədir ki, görürəm. Odur ki, cənab fağır şeytan, atından düş, onu mən özüm üçün götürəcəyəm. Hərgah at mənim altımda getməkdən boyun qaçırsa, mən sənə özünü yəhərləyəcəyəm. Axı mən şeytan minməyi çox sevirəm.

Əsgərlər bu sözləri eşidib, kapitan Tripenin onu şeytan adlandırmasından belə qərara gəldilər ki, bu doğrudan da cildini dəyişmiş şeytanın özüdür. Onların çoxu xaç çevirməyə başladı. Kəndüllü atıcıların kapitanı mərhəmətli Jak isə dua kitabını cibindən çıxarıb səs gəldikcə bağırdı:

– Lənət sənə, lənət sənə, rədd ol, murdar!

Gimnast rədd olmadı. Əsgərlər bərk qorxdular, onların çoxu əkilib qaçdı.

Onda Gimnast atın üstündə atılıb-düşdü, çevrildi, arxası düşməne tərəf yəhərin üstündə dik dayandı.

– Oy, oy, – dedi, – mənim işlərim yaman oldu, yaman!

Sonra da müvazinetini itirmədən, bir ayağının üstündə çevrildi.

Tripe:

– Bəli, – dedi, – insan belə şeyi bacarmaz.

Gimnast:

– Amma mən yenə yanıldım, – deyə cavab verdi.

Bu sözləri dedikdən sonra o, sağ əlinin baş barmağı ilə yəhərin qaşına dirəndi, ayaqları havada olduğu halda bütün gövdəsi ilə yuxarı atıldı. Belə vəziyyətdə o öz ətrafında üç dəfə çevrildi, sonra birdən sıçradı, iki ayağını da bir tərəfə asırıb yəhərdə oturdu. Sonra asanca ayağını atın belindən aşırdı, bir də mayallaq

aşıb yəhərə düşdü. Sonra yenidən yəhərin üstünə qalxdı, qollarını yana açıb səsi gəldikcə bağıra-bağıra hərlənməyə başladı:

– Mən özümdən çıxıram! Şeytanlar, mən özümdən çıxıram! Tutun məni, tutun!

Gimnast oyunlarını göstərdikcə axmaqlar təəccüb edib bir-birinə deyirdilər:

– Vallah bu ya qulyabanıdır, ya da cildini dəyişmiş şeytandır. İlahi, özün biz günahkarlara rəhm et.

Bu sözlərdən sonra hərə bir tərəfə sürüşməyə başladı.

Gimnast işlərin bu yerə çatdığını gördükdə birdən yerə sıçradı, qılıncını qınından sıyrıb düşmənin üstünə atıldı. O, bu avaları yığın-yığın vurub yerə sərirədi, heç kəs də ona hücum çəkməyə ürək etmirdi, hamı elə güman edirdi ki, qarşılardakı qəzəblənmiş şeytandır. Təkcə Tripe arxadan qılıncı onun başını çapmaq istədi, lakin Gimnastın başındakı dəbilqə elə möhkəm idi ki, o bu zərbədən ancaq sarsıntı hiss etdi. Onda Gimnast çevrildi, Tripenin başına gürzü elə çaxdı ki, talançı özündən gedib yerə serildi.

Bundan sonra Gimnast sıçrayıb ata mindi, öz yoldaşı ilə birlikdə Qarqantuanın yanına yollandı.

Qarqantua
Qarqantua

XII fəsil

QARQANTUANIN VED QALASINI DAĞITMASI

Qarqantua düşmən qoşununun tamam quldur və qaçaqlardan ibarət olduğunu, aralarında nizam-intizamdan əsər olmadığını bildikdə, həmin saat atını mindi və cəsarətlə düşmənin qarşısına yollandı. Yolda Qarqantua iri bir palıd ağacına rast gəldi. Bu ağac çox qədim və yerdə qalan ağacların hamısından hündür idi.

Qarqantua:

– Bax, mənə də belə bir ağac lazımdır, – deyərək, palıdı kökündən dartıb çıxartdı.

Sonra ağacın kökünü, budaqlarını qırıb atdı, özünə əla bir dəyənək qayırdı.

Elə bu vaxt Qarqantuanın atı elə bir gölməçə buraxdı ki, yeddi verst məsafədə bütün ətrafı su basdı. Suyun hamısı çaya torof axdı, çay daşdı, yatağından çıxdı, quldur düşmən dəstəsinin hamısı həmin suda boğuldu. Ancaq qaçıb sol tərəfdəki təpələrə dirmaşanlar salamat qurtardılar.

Qarqantua gedib Ved meşəsinə çatdı və orada öyrəndi ki, qalada hələ iki düşmən dəstəsi qalmaqdadır.

Qarqantua səsi gəldikcə:

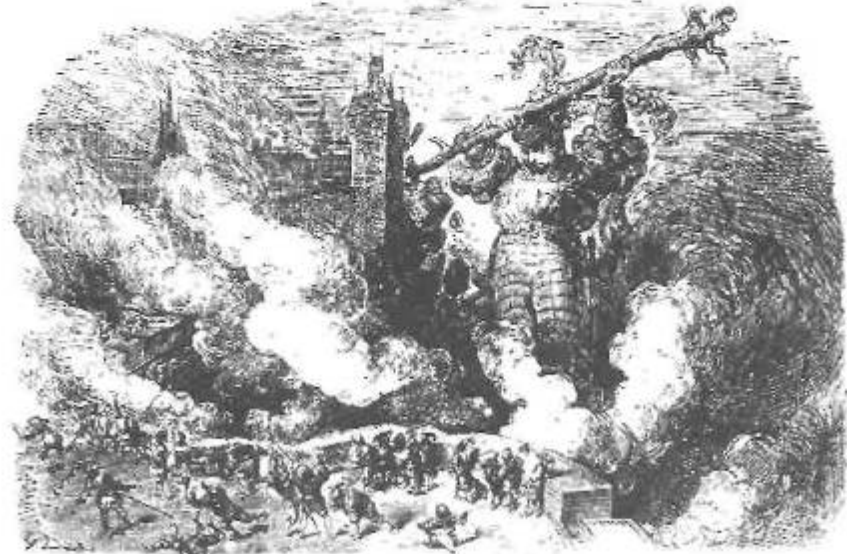
– Ey, siz! – deyərək bağırırdı. – Buradasınız, ya yox? Əgər burdasınızsa, vaxt varkən rədd olun, yox burda deyilsinizsə, daha nə danışmaq.

Birdən bu zaman bir topçu quldur qaladan top atdı, güllə Qarqantuanın düz gicgahına dəydi.

Qarqantua təəccüblə:

– Bu nədir? – dedi. – Bu üzüm giləsinə atan kimdir? İndi mən sizə göstərirəm ki, mənə sataşmaq necə olar.

Lakin topçular artıq topların başına yığışmışdılar; onlar elə bir partapart saldılar ki, qısa müddətdə 9025 top gülləsi atıldı. Hamısı da Qarqantuanın başını nişan alırdı.

Qarqantua əlləri ilə güllələrdən qorunaraq qışqırırdı:

– Ponokrat, mənim dostum, bu murdar çibinlər hardan çıxdı? Bu söyüddən mənə bir budaq qır ver, yoxsa bunları qovalamaq heç cür mümkün olmayacaq.

Lakin Ponokrat bunların heç də çibin deyil, top gülləsi olduğunu söylədikdə, Qarqantuanın bərk acığı tutdu, qalaya elə bir dəyənək endirdi ki, birinci zərbədə bürcün ikisi yerlə yeksan oldu. Qarqantua dəyənəyini sağa-sola endirməyə başladı, qalanın hər yeri darmadağın oldu, düşmənlərin hamısı da onun qırıntıları altında tələf olub getdi.

Düşmənin işini bitirdikdən sonra dostlar Ved keçidini salamat keçdilər, o taya çıxaraq Qranquzyenin qalasına çatmağa tələsdilər.

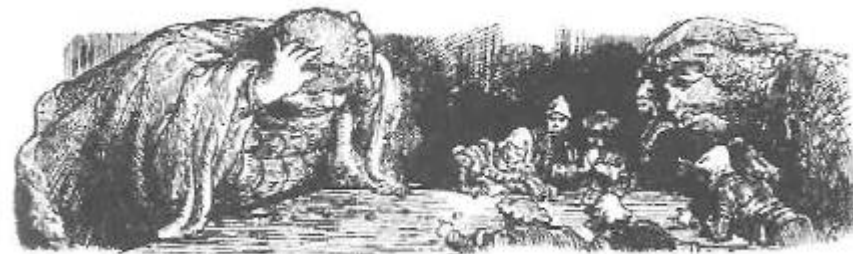
XIII fəsil QARQANTUANIN SAÇINDAN TOP GÜLLƏLƏRİNİN TÖKÜLMƏSİ

Atası ilə görüşdükdən sonra Qarqantua paltarını dəyişib başını daramağa başladı. Qarqantua iri bir daraqla daranırdı. Darağın uzunluğu yüz sajm idi, diş yerinə bütöv fil dişləri salınmışdı. Qarqantua darağı saçına vuran kimi stolun üstünə top güllələri töküldü. Qranquzye bunları bit hesab edib bərk qorxdı.

– İlahi, özün saxla, – dedi, – oğlum, yoxsa sən Montegyudan³⁷ bizə xırda cüllüt gətirmisən? Ponokratın səni o murdar məktəbə verəcəyini mən ağıma də gətirməzdim.

Ponokrat:

– Mənim ağam, – necə olur ki, mənim öz şagirdimi elə murdar yere verə biləcəyimi xəyalınıza gətirirsiniz? Onun Montegyu məktəbində oxumaqdansa çirkə batmış dilənçilər içində veyllənməsi daha yaxşı olardı. Axı bu məktəbdə müəllimlər öz şagirdləri ilə sizin öz itlərinizlə elədiyinizdən çox-çox pis rəftar edirlər. Doğrusu, bu məktəb məktəbdən daha çox dustaqlanaya bənzəyir. Mən Parisin kralı olsaydım, belə vəhşiliklərə yol

verdikləri üçün o məktəbin müəllimlərini müdiri ilə bərabər dar ağacına çəkərdim.

Ponokrat top güllələrindən birini qaldırıb:

– Bunlar Ved meşəsində sizin oğlunuzun üstünə yağdırılan top güllələridir, – deyər əlavə etdi. – Doğrudur, düşmənlər bu əməllərinin cəzasını gördülər, bununla belə onlar hələ tamamilə özilməyiblər. Biz dayanmadan düşməni qovmalıyıq, yoxsa o, tezliklə pozğunluqdan özünü düzəldə bilər.

Qranquzye:

– Ancaq indi yox, – deyər səsləndi. – Övvəlcə mən sizə yaxşıca qonaqlıq vermək istəyirəm. Axı siz mənim üçün ən əziz qonaqsınız.

Qranquzye axşam yeməyinə aşağıdakıların qızardılmasını əmr etdi:

16 öküz,
3 dana,
32 buzov,
63 çəpiş,
95 qoyun,
300 çosqa,
220 kəklik,
700 cüllüt,
400 xoruz,
1600 toyuq,
6000 cücə,
6000 göyərçin,
600 meşə çili.

1400 dovşan,
303 ördək,
1700 bildirçin.

Bunlardan başqa bol-bol hər cür yavanlıq hazırlanmışdı. Yemək zamanı Jano, Mikel və Verrene şərab paylayırdılar; rütbələrinə görə onlar içməli olmasalar da, ən qatı şərab düşkününü idilər.

XIV fəsil

QARQANTUANIN KAHİ İLƏ BİRLİKDƏ ALTI ZİYARƏTÇİNİ UDMASI

İndi Sen-Sebastyandan qayıdan ziyarətçinin³⁸ başına nələr gəldiyini nağıl etməliyik. Bu ziyarətçilər ibadətə getdikləri Sen-Sebastyan şəhərindən təzəcə yola düşmüşdülər ki, birdən-birə heç gözləmədikləri halda kral Pikrokol kəşfiyyatçılarının üstünə çıxdılar. Onlar düşmən əsgərlərindən qorunmaq üçün Qranquzenin bağına girdilər, orada noxudla kələm arasında bitən kahnın yarpaqları altında gizləndilər. Bunu da deyək ki, Qranquzenin bağındakı kahı gavalı ağacı boyda idi.

Axşam yeməyindən qabaq Qarqantua kahı üçün bağa girdi, istədiyi qədər kahı dərdi, yarpaqlarla bərabər bədbəxt ziyarətçiləri də yaxaladı. Yazıqlar clə bərk qorxmışdular ki, ağızlarını açmağa cəsarət etmədilər.

Qarqantua quyunun başında kahını yuyarkən ziyarətçilər birbirinə pıçıltı ilə:

– Bu nə müsibətdir biz düşdük? – deyə şikayətləndilər. – Biz bu kahnın içində boğularıq. Belkə səsimizi çıxaraq? Ancaq orası var ki, səsimizi çıxarsaq, o, bizi düşmən casusu hesab edib öldürər.

Onlar belə mübahimə yeridirkən, Qarqantua onları kahı ilə bir yerdə boşqaba qoydu, üstünə zeytun yağı və sirkə tökdü, duz səpdi, yeməkdən qabaq iştahası açılsın deyə hazırlanmış salata birdəfəyə uddu.

Ziyarətçilərin beşi Qarqantuanın ağzında yox olmuşdu ki, Qranquze kahı yarpağının altından boşqabda bir şeyin qaraldı-

ğını gördü. Bu, dinməzclə öz qismətini gözləyən altıncı zavallının öl ağacı idi.

Qranquze:

– Oğlum, – dedi. – Mənə belə gəlir ki, bu görünən şey ilbiz buynuzudur, onu yemə.

Qarqantua etiraz ilə:

– Nə üçün? İlbiz bu ayda çox dadlı olur, – dedi.

O, kahnın altından ziyarətçini çəkib çıxardı, öl ağacı ilə bərabər ağzına qoydu. Bundan sonra, o, ağız dolusu şərab içdi və axşam yeməyinin hazırlanmasını gözləməyə başladı.

Dişlərə ilişib qalan ziyarətçilər zirzəmiyə düşdüklerini güman edirdilər. Qarqantua şərab içəndə az qaldı boğulsunlar. Şərab onları basıb hülquma apardı, ancaq onlar hoppanaraq, öl ağacları ilə bir-birinə dayaq durub özlərini ağızda saxlaya bildilər, onun dişinin dibinə qısıldılar.

Lakin bədbəxtlikdən ziyarətçilərin biri qəfildən öl ağacını ağrıyan dişin oyuğuna vurdu. Diş clə sızıldadı ki, Qarqantua ağrıdan fəryada başladı. Ona diş qurdalayan verdilər; Qarqantua

bağda gəzişə-gəzişə ziyarətçi cənabları ağzından geri çıxartdı. Birini ayağından, o birini çantasından, üçüncüsünü cibindən, dördüncüsünü əl ağacından tutdu, ağacla onun dişini vuran yazığı isə peysərindən qapdı, boynunun ardına möhkəm bir yumuruq ilişdirdi. Xilas olmuş ziyarətçilərin hərəsi bir tərəfə qaçıb dağıldı, Qarqantuanın dişinin ağrısı da o dəqiqə kəsildi.

Ziyarətçilər heç bir şey görmədən, heç bir şey sezmədən yürü-yürüə gəlib canavar tələsinin üstünə çıxdılar.

Tələ bağlandı, yazıqlar yenidən əsir düşdülər. Onların bəxtindən Furnilye adlı altıncı ziyarətçi diribaş oğlan çıxdı. O, cəld kəndirləri kəsdi, yoldaşlarını azad etdi. Tələdən çıxandan sonra ziyarətçilər bir təhər özlərini Kudreyo çatdırdılar və orada baxımsız bir daxmada gecələdilər.

XV fəsil

QARQANTUANIN ÖZ DOSTLARI İLƏ KEF ÇƏKMƏSİ

Hamı süfrə başında yerini tutduqdan və birinci tikələr ötürüldükdən sonra Qranquzye oğluna o burada olmayanda nələr baş verdiyini nağıl etdi. Xüsusən, rahib Janın qəhrəmanlığı haqqında çox danışıldı, bu qəhrəmanlıqlar Qarqantuanın o qədər xoşuna gəldi ki, o, həmin saat döyüşkən rahibin çağırılmasını əmr etdi.

Rahib Jan gəldikdə hamı qalxıb onu qucaqlamağa, bu kələk-bazı ağız dolusu tərifləməyə başladı; Qarqantua:

– Ah, rahib Jan! – deyirdi. – Mənim dostum, qardaşım Jan! Gəl mənim yanıma, şeytan oğlu, qoy səni qucaqlayım, mənim dostum.

Gimnast:

– Qoyun onu mən də bağrıma basım, – deyər çığırırdı.

Ponokrat:

– Mən də, mən də, – deyər təkrar edirdi, – elə qucaqlayım ki, sümükləri şaqıldasın.

Rahib Jan da bülbül kimi dil açmışdı. Zalım oğlu yaman diri-baş idi.

Axırda Qarqantua:

– Yaxşı, yaxşı, – dedi, skamyanı gətir, mənim yanımda otur, ölümə keçəndən yeyək.

Rahib:

– Böyük bir sevincə, – deyər cavab verdi. – Ay oğlan, içki ver! Tök oğlum, tök. Qoy boğazımı yaxalayım.

Gimnast:

– Sən çox yaxşı oğlansan, – dedi, – ancaq bilmirəm bu cübbə sənə nəyinə lazımdır? At onu getsin!

Rahib:

– Siz nə danışırırsınız, cənab, monastır qaydaları buna yol verməz, – deyər səsləndi.

Gimnast:

– Sizin qaydalarınıza tüpürəm, – deyər cavab verdi. – Bu cübbə sənə nəyinlərinə özür. Çıxar onu!

Rahib:

– Mənim dostum, – dedi, – qoy cübbə əynimdə qalsın. Vallah kefin istəyənin qədər içəcəyəm. Haydı, yeməyə hücum! Doğrudur, mən bu axşam yemək yemişəm, amma yenə həvəslə yeyə-

cöyəm. Mənim mədəm müqəddəs Benediktin çəkməsi qədər genişdir, özü də bizim şəhər kimi, həmişə “ver!” deyir. Ey dostum, mənə bir az donuz eti ver! Susuzluqdan ölmürəmsə, məni qurd yesin. Aha, bu şərab yaman deyildir. Ağalar, sizin sağlığınıza!

Yevdemon:

– Təccüb edirəm, – dedi, – bu rahib nə məzəli oğlandır. Bilmirəm, başqa rahibləri niyə hər yerdən qovurlar, ən qatı söyüşlərlə söyürlər?

Qarqantua:

– Bu çox sadə bir şeydir, – dedi. – Ev meymununa da hamı sataşır. Meymun it kimi ev qorumur, öküz kimi yer şumlamır, keçi kimi süd, yun vermir, at kimi yük daşıdır. O, ancaq əlinə keçən hər şeyi korlayıb dağıdır. Rahib də lap belədir. O, kəndli kimi əkin əkməz, hərbi adam kimi ölkəni qorumaz, həkim kimi xəstəni müalicə etməz, müəllim kimi uşağa dərslər deməz. Ona görə hamı rahiblərə lənət oxuyur, hamı onlardan qaçır, onlarla heç bir əlaqəyə girmək istəmirlər.

Qranquzye:

– Orası elədir! – dedi. – Lakin yaddan çıxarmayaq ki, onlar bizim üçün Allaha dua edirlər.

Qarqantua:

– Heç də elə deyil! – deyə cavab verdi. – Onlar zəng zıncılığı ilə zəhləmizi tökməkdən başqa bir iş görmürlər.

Qarqantua sözüne davam etdi:

– Doğrudan da, onlar gündə min dəfə “Allah”, “Həzrət Məryəm” sözlərini burunlarında mızıldayırlar, ancaq bunun nə faydası var? Rahib Jana isə sözüm yoxdur. O, nə riyakardır, nə də müftəxor. O, həmişə şən və nezakətlidir, yaxşı yoldaş kimi də hamı üçün sevimlidir. O işləyir, zəhmət çəkir, öz abbatlığının üzüm bağını qoruyur.

Rahib Jan:

– Bundan başqa, – deyə əlavə etdi, – ox-yay üçün kəriş qayırmaq, ada dovşanları üçün tor hörmək də əlimdən gəlir. İndi isə içək!

Dostlar söhbət edə-edə yeməyi də yaddan çıxarmırdılar. Süfrədəki bütün qablar boşalana kimi çənələri işlədi. Qarqantua hamıya nümunə oldu. O qədər yedi ki, gecə özünü xəstə kimi hiss etdi.

Dərhal onun üstünə bir neçə həkim çağırıldı. Həkimlər xəstəyə baxdılar, dərin fikrə gedib qaşlarını çatdılar, ona 18 araba ağtikan və 11900 girvənkə ravənd dərman yazdılar. Xəstənin mədəsini təmizləməyi qərara aldılar. Bunu üçün on yeddi iri mis şar hazırladılar. Şarların qapısı yaylı qayrılmışdı, onları içəridən açıb-örtmək mümkün idi. Şarlardan birinin içinə əlində fənər və yanar məşəl tutan bir adam girdi. Qarqantua şarı ağzına qoydu, xırda həb kimi uddu.

O biri beş şarın içinə sağlam cavan oğlanlar girdilər. Hər biri özü ilə bir dəmir kürək götürmüşdü. Sonrakı üç şarın içinə çiyini belli kişilər girdilər. Axırncı səkkiz şara əllərində iri səbət tutan səkkiz nəfər çirkəb təmizləyən adam girdi. Bu şarların da hamısını Qarqantua həb kimi uddu.

Şarlar mədəyə çatdıqda adamlar yayları basıb şarlardan bayıra çıxdılar. Birinci olaraq fənərli adam çıxdı. O, yerdə qalanların yolunu işıqlandıraraq qabaqda gedirdi. Yazıqlar, dözülməz üfunətli boşluqda yarım verstdən artıq yol getməli oldular. Orada hava elə pozuq idi ki, özləri ilə bir şüşə naşatır spirti götürməmiş olsaydılar, hökmən boğulacaqdılar. Başları gicəllənəndə spirti iyləyib özlərinə gəlirdilər.

Nəhayət, onlar əlləri ilə yoxlaya-yoxlaya gedib üfunətin mənbəyinə çatdılar. Bu həzm edilməmiş iri bir yemək qalağı idi. Həmin qalaq çürüməyə başlayıb dəhşətli üfunət yayırdı. Həmin saat adamlar bel və kürəklə bu zibili qazıb səbətlərə doldurmağa başladılar. Hər şeyi lazımınca təmizlədikdən sonra hər kəs öz şarına qayıtdı. Sonra Qarqantua qusdurma dərmanı atdı, şarlar o dəqiqə bayıra sıçradı.

Qarqantuanın sağaldığını yəqin etdikdən sonra dostlar gecə yarısı kəşfiyyata çıxmağı qərara aldılar, düşmənin vəziyyətini öyrənmək istədilər. O vaxta qədər də ayılmaq üçün bir az din-cəlməyə qərar verdilər.

Ancaq Qarqantua nə qədər çalışdısa da, yata bilmədi.

Rahib Jan ona dedi:

– Dua oxunanda mən yaxşı yatıram. Sizə yalvarıram, gələn bir yerdə zəbur³⁹ oxuyaq. Özünüz görəcəksiniz, o saat yuxu bizi basacaq.

Bu fikir Qarqantuanın xoşuna gəldi, zəburun birinci surəsində onların ikisi də elə xoruldadı ki, evdəki şamların hamısı söndü.

XVI fəsil

RAHİBİN QOZ AĞACINDAN ASILMASI

Gecə yarısı rahib oyandı, öz adətincə bağırmağa başladı:

Oyan, oyan, Renyo!

Qalxıb dayan, Renyo!

Hamı oyandı, səfərə çıxmaq üçün geyinməyə başladılar. Nə qədər dilə tutdularsa da rahib dəbilqə və zirehli paltar geymək istəmirdi. Onu güclə silahlandırılıb bir köhlən ata mindirildilər.

Bizim igidlər yol ilə gedir, düşməni dəf etmək üsullarını fikirləşirdilər.

Rahib:

– Nə qədər ki, mən yanımdayam, heç şeydən qorxmayın, – dedi. – Mən adami güllədən qoruyan bir dua bilirəm. Bu duanı mənə bir keşiş öyrədib. Doğrudur, mən bu duaya zərəcə inanmıram, ancaq mənim dəyənəyim də yanımdadır, o, mənə xəyanət etməz. Hərgah içinizdə döyüş meydanından qaçmaq fikrinə düşən olsa, Allaha and olsun, onu rahibliyə götürüb, başına rahib klobuku⁴⁰ keçirərəm. Bir ovçunun öz itini qorxaqlıqdan necə müalicə etdiyini eşidibsinizmi? Ovçu itin başına küləyi qoyub, o gündən sonra heç bir tülkü qaçıb itin əlindən qurtara bilmir.

Bu sözləri deyərək rahib atını möhmizlədi, ancaq birdən niqabı yoğun qoz budağına ilişdi. Cilovı əlindən buraxdı. At irəli atıldı, rahib ağacdən asılı qaldı, səsi gəldikcə bağırmağa başladı:

– Aman gündür, mənə kömək!

Ponokrat:

– Hm, – dedi, – mən ömrümdə çox adamların asıldığını görmüşəm, lakin heç kəs bu rahib kimi gözəl asılmamışdır.

Rahib:

– Bəsdür bu heyvərəlik, – deyə qışqırdı, – mənə kömək edin. Lənət şeytana!

Gimnast:

– Tərpənmə, əzizim, – dedi. – Bu saat mən səni qurtaracağam. Necə olsa da sən yaxşı rahibsən.

Gimnast bu sözləri deyərək ağaca dırmaşdı, bir əli ilə rahibin peysərindən tutub qaldırdı, o biri əli ilə niqabı budaqdan ayırdı və rahibi yerə buraxdı.

Rahib deyilərək və tüpürərək öz silahlarını açıb yerə, otun üstünə tullaı, öz köhnə cübbəsində qaldı. Sonra hamı yenidən atlara mindi; rahibə gülə-gülə yollarına davam etdilər.

XVII Fəsil

QARQANTUANIN PİKROKOLUN ÖN DƏSTƏSİNİ ƏZMƏSİ

Öz adamlarının üstünə şeytanların basqın etdiyini eşitdikdə Pikrokol yaman qorxuya düşdü. Tukdilyon heç bir şeytanın onlar üçün qorxulu olmadığını nə qədər inandırmaq istədisə də zəhməti hədəf getdi. Pikrokol şübhə yaman götürmüşdü. O, qoşununa müqəddəs su çilənməsini, hamının keşiş qurşağı⁴¹ bağlamasını əmr etdi. Şeytanlar yenidən kral ordusuna basqın etmək fikrinə düşsələr qurşaq və müqəddəs su onları dağıtmalı idi.

Sonra Pikrokol Tukdilyonu kəşfiyyata göndərirdi, həmin günü də əmisi oğlu Anarxın yanına qasid yollayıb ondan kömək istədi.

Kral Anarx o zamanlar Dipsodiya⁴² krallığını idarə edirdi, onun qoşununda yırtıcı nəhəng adamlar tayfası qulluq edirdi.

Bu nəhənglərin köməyi ilə Pikrokol asanlıqla öz düşməninə öhdəsindən gələcəyinə ümid edirdi.

Tukdilyon öz dəstəsi ilə Kudrəyə qədər gedib çıxdı, orada kimsəni tapmadı, ancaq boş bir daxmada yatan altı ziyarətçini əsir götürdü. Əsirləri yaxaladılar, qollarını bağlayıb arxalarına

apardılar. Yazıqlar casus deyil, adi ziyarətçi olduqlarını sübut etməyə çalışdırlarsa da nəticəsi olmadı. Əsgərlər onlara heç qulaq asmaq da istəmirdilər.

Bu zaman Qarqantua Tukdilyonun dəstəsini görüb öz adamlarına belə dedi:

– Dostlar, yəqin ki, onlar bizdən on qat çoxdurlar. Onlara hücum etməyinə dəyərmə?

Rahib:

– Lənət şeytana, – dedi, – başqa cür ola bilərmi? Adamlara sayına görə yox, qoçaqlığına görə qiymət verilir.

Bu sözləri deyəndən sonra o, səsi gəldikcə bağırırdı:

– Hücum, şeytanlar, hücum!

Düşmən şeytanların yenidən hücumu keçdiyini eşidib qaçmağa üz qoydu.

Təkcə Tukdilyon özünü itirmədi. O, nizəni qapdı və var gücü ilə rahibi vurdu. Ancaq rahibin əynindəki cübbə o qədər qalın idi ki, nizə onu deşə bilmədi, şam kimi oyıldı. Rahib də firsəti əldən verməyib Tukdilyona bir dəyənək ilişdirdi, o, huşsuz bir halda atdan yıxıldı.

Rahib Tukdilyonun qurşağını gördükdə Qarqantuaya:

– Görünür bu adamlar keşiş imişlər, – dedi. – Ancaq onların rahiblərə çatmağına hələ çox qalır. Müqəddəs İoanna and olsun, mən xalis rahibəm, buna görə də keşişlərin hamısını çibin kimi qıracağam.

Bu sözləri deyərək, o, dördnala düşməni qovmağa cumdu.

Ən arxada gedən dəstəyə çatdıqda, rahib dəyənəyini sağa-sola çırpmağa başladı; elə bir qarışıqlıq törətdi ki, əsgərlər girməyə siçan deşiyi axtardılar.

Qarqantuaya gəldikdə o, düşməni hələ izləməməyi qərara alıb bu işi daha münasib bir vaxta təxirə saldı.

Qarqantua deyirdi:

– Heç vaxt düşməni ümitsiz dərəcəsinə çatdırmayın. Bunu bizə hərbi elmi öyrədir. Düşmən artıq ölümdən yaxasını qurtara bilməyəcəyini gördükdə döyüşə atılır, şir kimi vuruşur. Ümitsizlik onlara qüvvət verir. Çox vaxt məğlublar öz qaliblərini ona

görə döyürlər ki, onları qaliblər ümitsizlik dərəcəsinə çatdırıblar. Yox, həmişə düşməne geri çəkilmək üçün yol qoyun. Bununla siz öz qələbənizi bərkitmiş olarsınız.

Gimnast:

– Axı rahib onları qovur, – dedi.

Qarqantu təəccüblə:

– Necə? – dedi. – Rahib doğrudanmı onları qovur? Deməli onların görəcək günləri varmış. Gəlin o, qayıdana kimi gözləyək.

Rahib isə dəyənəyi möhkəm işə salmışdı. Axırda o, yazıq ziyarətçilərdən birini tərkində aparən bir əsgərə rast gəldi. Ziyarətçi rahibin dəyənəyi qaldırdığını görəndə qışqırdı:

– Cənab rahib, mənim dostum, cənab rahib, yalvarıram məni qurtarın!

Bu zaman düşmənlər, nəhayət, onları birçə rahibin təqib etdiyini başa düşdülər. Onu yaxaladılar, o ki var kötkəldilər, sonra da üstünə iki gözətçi qoydular.

Sonra əsgərlər döyüşə hazır vəziyyət alıb Qarqantuanın üzərinə atıldılar.

Rahib düşmənlərin çaparaq getdiyini görəndə kimi qılıncını çəkdi, ona gözətçilik edənləri yerə sərtdi. Bundan sonra, sıçrayıb ata mindi, düşmənin dəlincə çapdı. Qarqantua da bu aralıq hücumu dəf etmiş, düşmən onun dəyənəyinin dadını görüb yenə qaçmağa üz qoymuşdu.

Üstünə çibin düşəndə, yolu-izi seçmədən, başına nə gəldiyini bilmədən qaçan eşşək kimi, bu adamlar da qorxudan ağıllarını itirib, rast gələn tərəfə qaçırdılar; dünyada heç bir qüvvə onları saxlaya bilməzdi.

Rahib düşməndə daha qorxulu hal qalmadığını görüb, bir qayaya dırmaşdı və oradan qılıncı düşmənləri doğramağa başladı. Elə canfəşanlıq edirdi ki, qılıncı qırılıb ikiye bölündü, düşmənlərdən isə balaca bir dəstə qaldı.

Rahib vəziyyətin bu yerə çatdığını gördükdə düşmənlərin silahlarını əllərindən aldı, silahla bərabər qorxudan yarımcan qalan altı ziyarətçini də götürdü. Bundan başqa, o, kapitan Tukdilyonu da əsir aldı.

XVIII fəsil

QRANQUZYENİN ZİYARƏTÇİLƏRLƏ DANIŞIĞI

Qarqantua evə qayıtdıqdan sonra axşam yeməyi başladı. Hamı gəlib yığılmışdı. Birçə rahib yox idi.

Qarqantua:

– Deyəsən o, düşməne əsir düşmüşdür, – dedi.

Qranquzye:

– Elə isə bu düşməne baha oturacaqdır, – dedi.

Həmin saat süfrəyə əla yeməklər gətirildi.

Lakin Qarqantua nə yeyə, nə içə bilirdi; rahibin itməsi onu yaman qüssələndirmişdi.

Birdən pəncərədən bir qışqırıq eşidildi:

– Haydı, dostum Gimnast, bir az təzə şərab ver, təzə şərab!

Qarqantua pəncərəyə baxdı. Əlbəttə ki, o, rahib Janın özü idi. O özü ilə bərabər altı ziyarətçini və əsir kapitan Tukdilyonu da gətirmişdi.

Burada qədəhlər dolub boşaldı, bıçaqlar taqqıldadı, gurultu-patırtı qopdu.

Qranquzye ziyarətçilərdən haralı olduqlarını, haradan gəlib, hara getdiklərini soruşdu.

Furnilye hamısının əvəzinə cavab verdi:

– Cənab, mən əslən sen-jenuluyam, bax o, – palyuolu, bax o, da onzeli, yanındakı arjalı, bu adam da vildebredenlidir. Biz Sen-Sebastyandan gəlirik, indi də evimizə qayıdırıq.

Qranquzye:

– Yaxşı, – dedi, – ancaq siz Sen-Sebastyana nə üçün getmişdiniz?

Furnilye:

– Müqəddəs Sebastyandan bizə vəba azarı göndərməməsini xahiş etməyə getmişdik.

Qranquzye:

– Bu nə axmaqlıqdır! – dedi. – Ay yazıqlar, yoxsa siz clə hesab edirsiniz ki, vəba azarını müqəddəs Sebastyan göndərir?

Furnilye:

– Əlbəttə, – dedi, – bizim keşişlər bizi belə başa salırlar.

Qranquzye:

– Aman Allah, – dedi, – bu keşişlər nə yava-yava danışır! Bir dəfə mən Sinedə eşitdim, bir keşiş öz moizəsində deyirdi ki, müqəddəs Antoni bizə qanın zəhərlənməsi azarını, müqəddəs Yevtropi bədənə su yığılması azarını, müqəddəs Jilda isə dəlilik azarını göndərir. Mən o keşişə bir toy tutdum ki, o zamandan bəri mənim torpağımda bir nəfər də müftəxor burnunu göstərməyə ürək etmir. Mən sizin kralın bu işə niyə fikir vermədiyinə təəccüb edirəm. Axı cadugərlik üstündə olduğu kimi, belə nitqlər üstündə də keşişləri cəzalandırmaq lazımdır. Onlar öz sayıqlamaları ilə sizi ələ salırlar.

Bundan sonra ziyarətçiləri yedirdilər, yol üçün azuqə verib evlərinə buraxdılar, əsir kapitan Tukdilyronu isə Qranquzyenin yanına gətirdilər.

Qranquzye öz əsirini nəvazişlə qəbul etdi, ondan kral Pikrokol haqqında bəzi şeylər xəbər almağa başladı:

– O bu müharibədən nə qazanmaq istəyir? Nə üçün o öz təbəələrinin qanını nəhaq yerə tökür? – deyə Qranquzye soruşdu.

Tukdilyon:

– O, sizin tamam məmləkətinizi almaq istəyir, – deyə cavab verdi.

Qranquzye:

– Bu çox yekə oldu, – dedi. – Çox yemək az yeməkdən də qoyar. İndi ələ zaman deyildir ki, qədim xalqları təqlid edərək bütöv dövlətləri ələ keçirəsən. Özgenin yurdunda quldurluq etməkdənsə, öz torpağını yaxşı idarə etməyi öyrənmək lazımdır. Siz allah, rədd olun, öz kralınızın yanına gedin, onun gözümlü açın, ona necə mənasız hərəkətlər elədiyini başa salın. Bizim aramızda baş vermiş işlər tamam boş şeylərdir. Qutabsatanlarla çobanların boş çekişmələrinə fikir vermək lazım deyildi. Bir də, mən zərərin hamısını ödəməyə razı olmuşdum⁴³.

Qranquzye rahibi çağırdı və ondan soruşdu:

– Rahib Jan, mənim qiymətli dostum, bu kapitani sizmi əsir götürdünüz?

Rahib:

– Qoy onun özü bunu sizə desin, – deyə cavab verdi.

Tukdilyon:

– Tamamilə doğrudur, – dedi, – mən bu rahib əsir götürdüm.

Qranquzye rahibdən:

– Siz bunun üçün azadlıq pulu təyin etdinizmi? – deyə soruşdu.

Rahib:

– Yox, mən bu barədə heç düşünmədim də... – dedi.

– Siz onun azad azad edilməsi əvəzində nə qədər pul almaq istərdiniz?

Rahib:

– Heç nə, heç nə, – dedi. – Onu mən əvəzində azadlıq pulu almaq üçün əsir götürməmişəm.

Qranquzye rahibə 62 000 qızıl bağışlanmasını əmr etdi, Tukdilyonu isə sərbəst buraxdı. Tukdilyon getdikdən sonra, rahib Qranquzyenin pulunu özünə qaytarıb dedi:

– Cənab, hələ peşkeş vermək zamanı deyildir. Müharibənin axırını gözləyək, görək iş nə təhər olacaq. Müharibədə pul həmişə lazımdır.

Qranquzye:

– Yaxşı, – dedi, – müharibə qurtarandan sonra mən sizin hamınıza yaxşı mükafat verəcəyəm.

Ertəsi gün Tukdilyon kral Pikrokolun yanına gəlib Qranquzye ilə olan söhbətini ona nağıl etdi.

Tukdilyon:

– Padşahım, – dedi, – biz təxirsiz Qranquzye ilə sülh etməliyik; mən inandım ki, o, dünyanın ən nəcib adamıdır. Onu incitməyin mənası yoxdur, həm də biz ondan heç vaxt bir ziyan görməmişik. Bundan başqa, siz bilməlisiniz ki, Qranquzyenin çox güclü qoşunu vardır. Günlərin birində o, bizi tamamilə darmadağın edə bilər.

KRAL PİKROKOLUN MƏĞLUB EDİLMƏSİ

Qranquzye hərbi şuranı yığdı, şurada ləngimədən Pikrokola zərbə endirməyə qərar verildi.

Qarqantua ordu komandanı təyin edildi, atası isə öz qalasında qaldı.

Qarqantua həmin saat kral Pikrokolun yerləşdiyi Lya-Roş-Klermoya tərəf hərəkət etdi.

Qoşun həmin qalaya təzəcə çatmışdı ki, Gimnast Qarqantuaya:

– Mənim ağam, – dedi, – fransızların ancaq birinci həmlədə güclü olduqlarını bilirsiniz. O zaman onlar şeytan kimi vuruşurlar. Lakin onları çox gözləməyə məcbur etsən, qadından daha zəif olurlar. Buna görə də siz qoşunuza azca istirahət verin, sonra birdən hücum keçin.

Qarqantua:

– Yox, – dedi, – onda çox qan tökülər. Düşməne hiylə ilə qalib gəlməyi sınayaq.

Bundan sonra, Qarqantua bir kisə südləyən otu, bir çəllək qırmızı bibər gətirməyi əmr etdi. Bu şeylər gətirildikdən sonra, Qarqantua öz aşpazına bunları tünd araqla qarışdırıb mürebbə *bişirməyi əmr etdi*.

Aşpaz əmri yerinə yetirdi. Mürebbəni iri bir vazaya qoydular, qalanın yanına apardılar.

Gözetçilər yuxarıdan:

– Dayanın! – deyə bağırdılar. – Bu nədir?

Aşpaz:

– Bu mürebbədir, – dedi. – Mənim ağam Qarqantua bunu sizin krala peşkəş göndərir. Hərgah sizin kral, üstündən şərab içmədən, bu mürebbədən tək birçə qaşıq yeyə bilsə, davasız-şavasız sizə təslim olarıq.

Gözetçilər mürebbəni yuxarı çəkib Pikrokolun yanına gətirdilər.

Pikrokol mürebbədən birçə qaşıq yeyən kimi, boğazında dəhşətli ağrı hiss etdi, damağında yara əmələ gəldi, dilinin dərisi

Tukdilyon nitqini qurtarmamışdı ki, Pikrokolun saray adamlarından Qastivo adlı biri ucadan dedi:

– Bunlar xain sözüdür. Padşahım, kapitan Tukdilyona qulaq asmayın; o, bizim düşmənlərə satılmışdır. Ona görə də bizi müharibə fikrindən daşındırmaq istəyir. Çox güman ki, Qranquzye razılıq versə, Tukdilyon düşmənin tərəfinə keçib bizə qarşı vuruşmağa da hazırdır.

Tukdilyon bu sözləri eşitdikdə acığından tir-tir titrədi, qılıncını çəkib Qastivonun üreynə sancdı. Qastivo döşəməyə serildi, canı çıxdı. Onda Tukdilyon qılıncı çəkib ölünün bədənindən çıxartdı, Pikrokolun gözünü içinə baxaraq:

– Kapitan Tukdilyonu ləkələməyə cəsarət edən hər bir kəs belə məhv olacaqdır, – dedi.

Lakin Pikrokol bu işdən yaman qəzəblənmişdi:

– Sənə silahı onun üçün mü veriblər ki, mənim ən yaxşı dostlarımı öldürəsən? – deyə çığırdı.

Bu sözlərdən sonra o öz əsgərlərinə Tukdilyonu dərhal doğramağı əmr etdi. Əsgərlər igid kapitan Tukdilyonun üstünə atıldılar, onu elə vəhşiliklə öldürdülər ki, otağın hər yeri qanla boyandı.

Bu cinayətlərə dair xəbərlər qoşuna çatdı, bir çoxları Pikrokolun dalmca deyilməyə başladılar.

Bir dəfə kapitan Qripmino⁴⁴ Pikrokola dedi:

– Padşahım, bizim müharibəmizin necə qurtaracağını bilmirəm. Əsgərlər çox narazıdırlar. Əvvələn, onların azuqəsi azdır; ikincisi bizim qoşunumuz günü-gündən əriyir, halbuki Qranquzye güclü kömək almaqdadır. İşin yaman nəticə verəcəyindən qorxuram.

Pikrokol:

– Cəhənnəm olun! – dedi. – Siz Melen ilan balığına oxşayırsınız⁴⁵; dərinizi soymadan ciyildəməyə başlayırsınız. Qoy birçə onlar burunlarını soxsunlar. Dərilerine saman təpərik.

soyuldu. Pikrokol şəraba əl atıb, arası kəsilmədən içməyə başladı. Stəkanı dodaqlarından ayıran kimi, dili yanıb tökülürdü. O zaman onun boğazına qıf ilə şərab tökməyə başladılar. Pikrokol tamam sərxoş oldu. O, küçəyə atıldı və şeypur çalınmasını əmr etdi. Şeypur çalındı, darvaza açıldı, Pikrokol seçmə qoşunu ilə Qarqantuanın üzərinə cumdu.

Qarqantua onu top atəşi ilə qarşıladı. Pikrokolun dostəsi dəhşət içində dayandı. Adamlar geriye, qalaya tərəf can atdılarsa da, rahib güclü qoşunla onların yolunu kəsdi. Əsgərlərin hərəsi bir tərəfə qaçdı.

Rahib onların dalınca düşmədi; o, şəhərdə qalan qoşunun arxadan vurmasından qorxurdu.

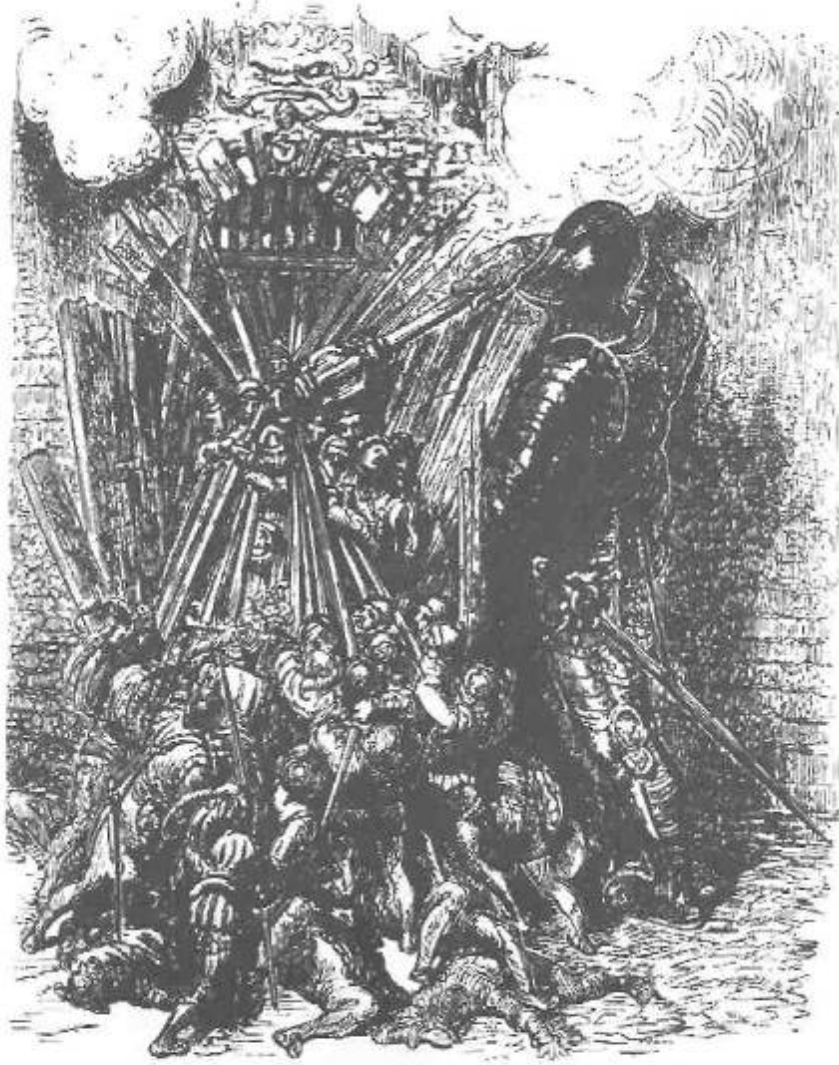
İçəridə isə, Pikrokol yola saldıqdan sonra, onun bütün kapitanları və qoşun rəisləri milçək kimi mürəbbəyə darışmışdılar. Bircə siz onların başına gələn işi biləydiniz! Susuzluqdan boğularaq, onlar kralın şərab anbarına doluşdular, o qədər içdilər ki, keflənib çul kimi yerə döşəndilər.

Bu dəqiqədə Qarqantua öz topçularına var qüvvə ilə qalanı topa tutmağı əmr etdi. Qaladakı komandansız qalan dəstələr Qarqantuadan özlərini qorumağa başlayıb, qalanın bir tərəfinə yığıldılar. Rahib bundan istifadə etdi. Kolluqda gizlənərək gözə görünmədən qalanın o biri tərəfinə çıxdı, öz adamlarını hücumu apardı. Onlar divara çıxan kimi, hər şeydən qabaq keşikçiləri qırdılar və öz atlıları üçün darvazanı açdılar.

Atlılar şəhərə girdilər, vuruşmanın getdiyi böyük darvazaya atıldılar, arxadan düşmənin hücum çəkib onu tamam əzdilər.

Pikrokol şəhərin təslim olduğunu gördükdə qaçmağa üz qoydu. Çaya gedən yolda onun atı büdrədi. Pikrokolun ata o qədər acığı tutdu ki, qılıncını çəkib atı oradaca öldürdü. Ancaq başqa at

götürmək mümkün deyildi. Pikrokol yoluna davam etmək üçün qonşuluqdakı dəyirmançının eşşəyini oğurlamağı qərara aldı. Lakin dəyirmançılar eşşəyin oğurlanmasını vaxtında görüb yazıq Pikrokolu bərk əzişdirdilər. Bundan başqa, onun krallıq paltarını əynindən çıxardıb, əvəzində ona cır-cındır atdılar.

Pikrokol bu cındır paltarda birtəhər özünü ovsunçu bir qarının yaşadığı Quyo limanına çatdırdı.

Həmin ovsunçu Pikrokola dəvənin quyuğu yerə dəyəndə krallığını geri alacağını söylədi. O zamandan Pikrokolun hara getdiyi məlum deyildir. Deyirlər o, haradasa, Lion yaxınlığında yaşayır, dilənməklə dolanır, gedib-gələn adamların hamısından dəvənin quyuğu yerə dəydimi-dəymədimi deyə soruşur.

Belə görünür ki, o, hələ də krallığını yenidən ələ keçirəcəyinə ümid edir.

XX fəsil

QARQANTUANIN YOLDAŞLARI KRAL ANARXIN 660 CƏNGAVƏRİNİ NƏ CÜR ƏZİŞDİRDİLƏR

Bu aralıq Qarqantuaya xəbər verildi ki, kral Anarxın pəhləvanları Filan məmləkətdə gəlib orada düşərgə salmışlar. Qarqantua ləngimədən onlarla vuruşmağı qərara aldı. Budur, bizim dostlar Nant şəhərinə gəldilər, orada gəmilərə minib nəhəngləri qabaqlamaq üçün səfərə çıxdılar. Bir azdan sonra onlar Bilinməz adasını keçdilər, oradan isə Filan məmləkətdə azca məsafə qalırdı.

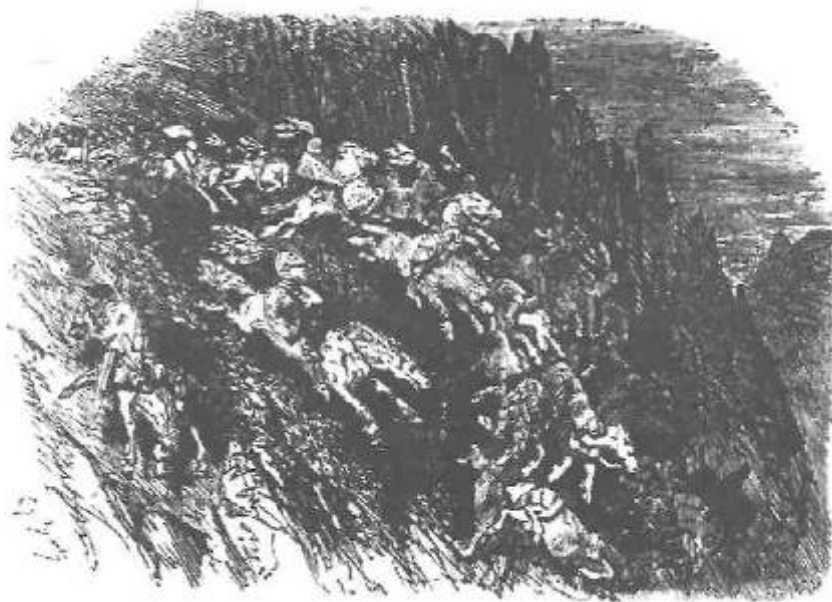
Onlar sahilo yanaşan kimi Qarqantua:

– Uşaqlar, – dedi, – şəhər buradan iki addımlıqdadır. Lakin oraya getməzdən qabaq öyrənməliyik ki, orada nə qədər düşmən yerləşib və onlar nə cür adamlardır.

Onda rahib ilə Gimnast kəşfiyyata göndərilmələrini xahiş etməyə başladılar.

Onlar:

– Bizi buraxın, – deyirdilər, – biz gedək, siz burada, limanda gözləyin. Arxayın olun, biz ələ bu gün hər şeyi öyrənərik.

Rahib:

– Mən söz verirəm ki, onların düşərgəsinə soxulacaq, topxanasına baxacaq, komandanların çadırlarına girəcəyəm, heç kəs də mənə tanımayacaqdır.

Gimnast da əlavə etdi:

Mən də quş kimi onların səngərləri üstündən uçacağam. Bütün düşərgəni gözümlə dolaşacağam. Gövdəm yüngül olduğu üçün düşmənlər mənə görünəzlər.

Onlar beləcə götür-qoy edərkən, təpənin başında yorğa atlara minmiş 660 cəngavər göründü. Atlılar bizim dostları əsir almaq üçün dördnala gəliyə tərəf çıpmağa başladılar.

O zaman Qarqantua dedi:

– Uşaqlar, gəmiyə qayıdın. Mən onların qabağına çıxıb hamısını it kimi qıracağam.

Rahib:

– Yox bu yaramaz, – dedi, – siz gəmidə qalın, mən tək başıma onların öhdəsindən gələm.

Başqaları da rahibin təklifinə tərəfdar çıxdılar:

– O yaxşı deyir, cənab, siz çəkilin. Biz Rahib Jana kömək edirik, onda bizim hünərimizi görərsiniz.

Rahib gəmidən iki yoğun kəndir bağlısı gətirdi, kəndiri ilmə-ilmək edib sahilə uzatdı. Kəndirlərin ucunu göyərtəyə bağlayıb Yevdemonə dedi:

– Mən bağırın kimi sən gəmini döndər, kəndiri özünə tərəf çək.

Sonra rahib Gimnast ilə Ponokratı sahilə qoyub onlara: özünüzü geriləyirmişsiniz kimi göstərin. Ancaq ayıq olun, ilməyə düşməyin, işiniz xarab olar ha!

Cəngavərlər qasırga kimi sahilə tərəf uçurdular. Ancaq sahili torpağı yaş olduğu üçün sürüşkən idi, buna görə də qabaqda gedən atlar sürüşüb yerə yığıldı.

– Ağalar, – deyərək rahib onlara üzünü tutdu, – bu bizim günahımız deyildir. Bu sahil belə sürüşkəndir. Biz sizin mərhəmətinizə pənah gətirib təslim oluruq.

Gimnast ilə Ponokrat da:

– Təslim oluruq, təslim oluruq, – deyərək bağırdılar.

Cəngavərlər daha da yaxına gəldilər, onlar yaxınlaşdıqca rahib geri çəkilişdi, axırda cəngavərlərin hamısının ilməyə düşdüyünü gördükdə Yevdemonə:

– Çək, çək, – deyərək çığırdı.

Yevdemon həmin dəqiqə gəmini döndərdi, kəndir atların ayağına dolaşdı, cəngavərlər bir göz qırpmında atlar ilə bərabər dənizə sürükləndilər. Onların hamısı suda boğuldu, təkə türk atı minmiş birisi qurtara bildi. Bu at ilməkdən çıxıb tərkindəki süvari ilə geri doğru çapdı. Gimnast da onu qovalamağa başladı, yüz addımdan sonra, sıçrayıb atın sağrısına mindi. Gimnast cəngavərin silahını əlindən alıb onu əsir götürdü.

Qarqantua bu qələbəyə olduqca sevindi, qərribə məharətinə görə rahibi təriflədi. Belə şirin zəhmətdən sonra yemək və dinlənmək üçün hamı sahilə yığıldı. Əsiri də qonaq elədilər. O, bir-cə şeydən, Qarqantuanın onu diri-diri udacağından qorxurdu. Axı bu Qarqantuanın əlində olduqca asan bir iş idi. Siz şəkərlə qovrulmuş badamı necə otürürsünüzsə, o da diri adamı elə asanlıqla uda bilirdi.

QARQANTUA İLƏ RAHİB JANIN SAHİLDƏ İKİ ƏZƏMƏTLİ ABİDƏ QURMALARI

Onlar nəşə ilə yedikləri zaman Gimnast:

– Eh, – dedi, – bəs biz heç ov quşu yeməyəcəyik? Gəmidəki duzlanmış ot boğazımı tamam yandırıb. Gedim görüm dişə dəyən bir şey taparammı?

O, yenidən yerindən qalxmışdı ki, meşənin ətəyində iri və gözəl bir cüyür göründü. Gimnast ox kimi onun dalınca atıldı, bir an içində onu yaxaladı, eyni zamanda əlləri ilə havada 26 boz koklik, 9 cüllüt, 32 çöl göyərçini tutdu. Qayıdan baş bir düjün dovşan, on beş qaban, üç də iri tülkü vurdu.

O, bol şikarla yüklənmiş halda dostlarının yanına qayıdıb səsi gəldikcə bağırdı:

– Rahib Jan, dostum, sirkə, sirkə, sirkə!

Qarqantua Gimnastın əhvalını xarab bilib sirkə gətirilməsini əmr etdi. Lakin rahib bu işdən qızartma qoxusu gəldiyini yaxşıca başa düşdüyündən həmin saat doqquz dənə iri şiş gətirdi. Sonra dostlar gur bir tonqal qaladılar, əsiri məcbur etdilər ki, dovşanları

və quşları qızartsın. Dünyada misli görünməmiş bir qonaqlıq başlandı. Çənələrinin işləməsinə baxmaq adama kef verirdi!

Qonaqlıq qurtarandan sonra Qarqantua dedi:

– Buradan getməzdən qabaq, qazandığımız zəfərin şərəfinə burada yaraşıqlı bir abidə qurmaq istəyirəm.

Onlar mahmı oxuyaraq, zarafatlaşaraq yerə bir iri ağac tir basdırdılar. Dostlar bu ağaca düşməni yəhəri, zireh, üzengi, dəmir geyim, nacaq, qılınc və dəmir əlcək mıxladılar. Qarqantua bu ağaca aşağıdakı zəfər sözlərini yazdı:

BURADA YALNIZ XƏNCƏRLƏ DEYİL,
HƏM DƏ AĞILLA SİLAHLANMIŞ
DÖRD İGİD CƏNGAVƏR HÜNƏR GÖS-
TƏRMIŞDİR. BÜTÜN KRALLAR, HER-
SOQLAR, KƏNDLİLƏR VƏ ƏSGƏR-
LƏR, HƏMİNİZ ONLARDAN İBRƏT
ALIN VƏ BİLİN Kİ, İNSANIN AĞ-
LI ONUN YUMRUĞUNDAN
DAHA GÜCLÜDÜR

Qarqantua bu sözləri qazımaqla məşğul ikən rahib yerə başqa bir ağac basdırdı, ona üç dovşan qulağı, kəklik qanadı, sirkə şüşəsi, duz qabı, köhnə deşik qazan, bir də qalay parç mıxladı. Qarqantuani təqlid ilə ağaca aşağıdakı sözləri qazıdı:

LAP ELƏ BU YERDƏ DÖRD AVARA KEF
İÇİNDƏ OTURUB BİR GECƏ-GÜNDÜZ
YEYİB İÇDİLƏR. BURADA AĞA
DOVŞANIN CANINA QƏSD EDİLDİ.
ONU QOVUB TUTDULAR, SİRKƏ
VƏ DUZDA QOVURDULAR. BÜTÜN
KRALLAR, HERSOQLAR, KƏNDLİLƏR
VƏ ƏSGƏRLƏR, BİLİN Kİ, İSTİ VAXTDA
DOVŞANI SİRKƏ SİZ YEMƏK ÇOX ZƏRƏRLİDİR.

17 Dostlar bu yazılara baxıb doyunca güldükdən sonra Qarqantua:

– Haydı, uşaqlar, – dedi, – öyləndiyimiz besdir. Biz kral Anarxın nəhəng adamlarına necə qalib gəlməyi fikirləşməliyik.

18 Qarqantua birdən elə bərk asqırdı ki, yer sarsıldı, bu pəhləvanca asqırıqdan 53 000 əyriböyür cırtan kişi, bir o qədər də cırtan qadın dünyaya gəldi.

Rahib ona:

– Bax, bu asqırığa söz ola bilməz! – dedi. – Vallah bunlar qəribə cybəcər məxluqlardır. Onları elə bu saat öz aralarında evləndirmək lazımdır.

Qarqantua da onun dediyi kimi hərəkət etdi. Onların yaşaması üçün kiçik bir ada ayırdı. O zamandan bəri orada cırtanlar çox artıblar. Ancaq deyirlər ki, durnalar onlarla hey müharibə edirlər. Cırtanlar durnalardan özlərini qoçaqlıqla müdafiə edirlər və yəqin ki, bu yaxınlarda onlara qələbə çalacaqlar⁴⁶.

XXII fəsil

QARQANTUANIN DAŞ GEYİMLİ 300 NƏHƏNGİ VƏ ONLARIN KAPİTANI BURDALAKI⁴⁷ ÖLDÜRMƏSİ

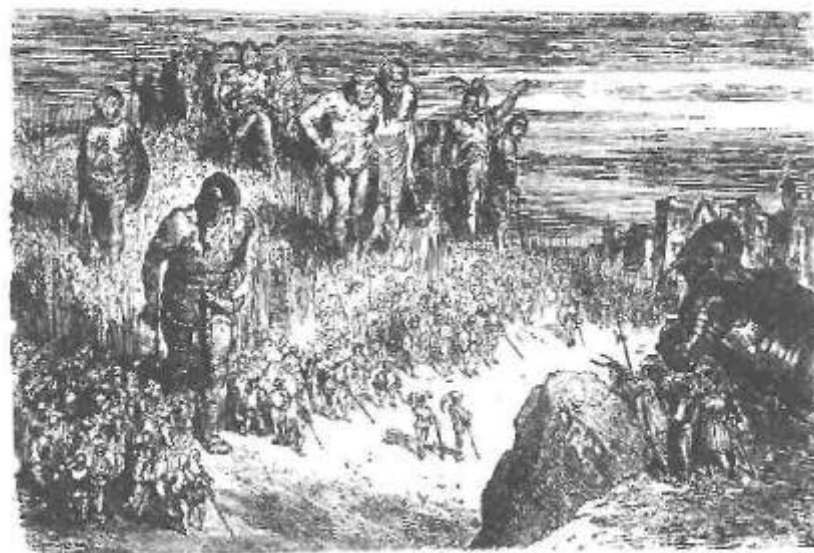
19 Qarqantuanın üç yüz qorxunc nəhəngə necə divan tutduğunu kim nəgıl edə bilər? Ey böyük allahlar, mənim ağlıma ilham verin, ürəyimi hərəkətə gətirin, bu elə qorxunc bir vuruşma idi ki, onu yadıma salanda dilim söz tutmur.

İş Qarqantuanın öz əsirini azad etməsindən başladı. Əsir evə qayıtdı. Qarqantuanın qəhrəmanlıqlarını kral Anarxa nəgıl etdi.

Əsir krala dedi ki:

– Qarqantua özü üçün düz günorta çağı nahar hazırlanmasını əmr edib; bu vaxta qədər o, bizim nəhənglərə qələbə çalmaq niyyətindədir.

Doğrudan da, düz günorta çağı Qarqantua əlində böyük dor ağacı olduğu halda düşməni qərargahına çatdı. Qərargahdan onun qarşısına 300 nəhəng adam çıxdı, hamısının əynində möhkəm daş geyim var idi.

Rahib nəhəngləri görən kimi Qarqantuaya:

– Qoçaqlıq göstərməyin vaxtı çatıb, – dedi. – Onlara bir yaxşı dor ağacı qonaqlığı verin, biz də sizdən geri qalmarıq.

Qarqantua:

– Elədir, – dedi, – mənim qoçaqlığım öz yolunda. Ancaq iş burasındadır ki, Herkules belə təkbəşinə iki nəfərin qarşısına çıxmazdı⁴⁸.

Rahib:

– Bunlar boş sözdür, – dedi, – siz hər bir Herkulesdən yüz qat güclüsünüz.

Onlar beləcə danışarkən əlində polad toppuz tutan kapitan Vurdalak nəhənglərin dəstəsindən irəliyə çıxdı. Bu adamı onun üçün Vurdalak adlandırırdılar ki, əsl vurdalak kimi qan içən idi.

Vurdalak Qarqantuanı gördükdə elə qürurləndi ki, öz yoldaşlarına:

– Məhəmmədə⁴⁹ and olsun, – dedi, – sizlərdən biri onunla təkbətək vuruşmaq fikrinə düşsə, onu min əzabla öldürərəm. Məni onunla tək buraxın, görün onu nə qoçaqlıqla əzib parçalayacağam.

Bu əmri eşitdikdə nəhənglər şərab çəlləkləri olan tərəfə çəkildilər. Rahib də öz yoldaşları ilə oraya çəkildi. Bu fəndgir özünü xəstəliyə vurdu. Boynunu hərləyir, barmaqlarını şaqqıldadır, xırıltılı səslə deyirdi:

– Dostlar, sizə elan edirəm: biz sizinlə müharibə etmirik. Nə qədər ki, ağalarımız vuruşurlar, bizi bir yaxşıca qonaq edin.

Nəhənglər razı olub onları öz yanlarında əyləşdirdilər və qonaqlıq başlandı.

Bu vaxt Vurdalak qərribə toppuzunu hərləyərək ağır addımlarla Qarqantuaya yaxınlaşırdı. Qarqantua ürəklə onun qarşısına çıxdı, səsi gəldikcə bağırdı:

– Öldürəcəyəm səni, xain, öldürəcəyəm!

Bu sözləri deyərək kəmərinə bağlanmış gəmidən 18 çəllək duz götürüb Vurdalakın üzünə atdı. Duz onun boğazına, gözüne, burnuna doldu, Vurdalak quduz kimi özündən çıxdı, toppuzunu qaldırdı, Qarqantua vaxtında kənara sıçramasaydı, əlbəttə ki, onu vurub oradaca uzandıracaqdı. Toppuz gəmiyə toxundu, gəmi 4806 parçaya bölündü, duzun hamısı yerə səpələndi.

O zaman Qarqantua dor ağacının yoğun başı ilə Vurdalakın düz döşünə vurdu, sonra da cəld tərpenib boynu ilə demir döşlüyün arasına birgüclü zərbə endirdi. Bundan sonra Qarqantua Vurdalakı bir də vurmaq istədi, ancaq o, toppuzu elə endirdi ki, az qala Qarqantuayı başından dalağına kimi şaqqalayacaq idi: Qarqantua yenə də fırlandı, toppuz 73 arşın dərinliyində yerə sancıldı, bu zaman 9006 çəlləkdən daha artıq təkçə qığılcım qalxdı.

Vurdalak toppuzunu yerdən çıxarmaqla əlləşirkən, Qarqantua onun başını üzmək üçün yüyürdü. Lakin bu dəqiqə bir bəd-bəxtlik üz verdi. Qarqantuanın doru Vurdalakın toppuzuna toxundu, həmin saat iki hissəyə bölündü. Vurdalakın toppuzu tilsimli idi. Qarqantuanın əlində ancaq xırda bir parça qaldı. Qarqantua özünü elə itirdi ki:

– Rahib Jan, əzizim, haradasan? – deyə bağırdı.

Bu sözləri eşidən rahib nəhənglərə üzünü tutaraq:

– Belə paltara başmaq yaramaz, – dedi və kralı Qarqantuanın yanına apardı.

– Bu qoçağı siz tanıyırsınız mı? – deyə rahib soruşdu.

Qarqantua:

– Yox, – deyə cavab verdi.

– Bu, üç bişmiş soğanın kral ağasıdır. Mən onu əməlli-başlı adam eləmək istəyirəm. Hə, dayanma, çığır görüm, “Soğan şirəsi alan!”

Kral:

– Soğan şirəsi alan! – deyə çığırdı.

Rahib:

– Bu çox yavaş oldu, – dedi.

O keçmiş kralın qulağından yapışaraq:

– Bərkdən oxu, şeytan oğlu, – dedi, – axı sənin boğazın möhkəmdir.

Kral sosi gəldikcə bağırırdı:

– Soğan şirəsi alan!

Qarqantua ürəkdən gülür, onunla birlikdə yanındakılar da o ki var güldürdülər.

İki gündən sonra rahib kralı qoca fənerçi qarı ilə evləndirdi. Dostlarımızın hamısı toyda iştirak etdi. Nahara əla bir qoyun kəlləsi, xardalı kolbasa, sarımsaqlı içalat verdilər. Bundan başqa kor bir çalğıçı da tutdular, qonaqlar gecə yarısına kimi onun zurnasına oynadılar.

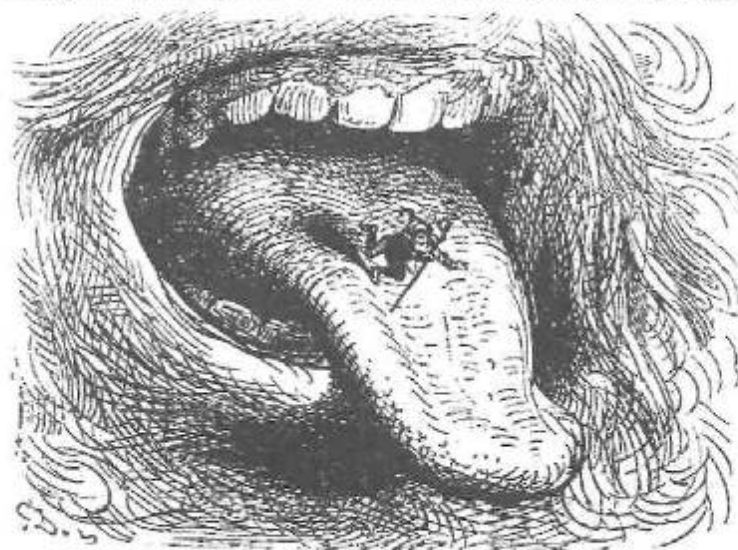
Ertəsi gün rahib təzə evlənənləri saraya gotirib Qarqantuaya təqdim etdi. Qarqantua onlara soğan əzmək üçün həvəngdəstə, yaşamaq üçün də şəhərin kənarında balaca bir ev verdi. O zaman kral Anarx bütün məmləkətdə ən diribaş soğan şirəsi satan çərçi olmuşdur.³⁰ Ancaq mənə deyirdilər ki, arvadı onu insafsızcasına döyür, bizim səfeh də gicliyindən buna dözür, özünü müdafiəyə cürəli çatmır.

QARQANTUA ÖZ DİLİ İLƏ BÜTÜN BİR ORDUNU NECƏ ÖRTDÜ VƏ MÜƏLLİF ONUN AĞZINDA NƏLƏR GÖRDÜ

Özünün bütün bu qəhrəmanlıqlarından sonra Qarqantua əlinə düşən qiymətli şeyləri gəmiyə yükləyib evə göndərdi. Özü isə dostları ilə birlikdə quru yolla qayıtmağa qərar verdi. Düşmənin ordusunun hamısı onu böyük bir hörmətlə sərhədə kimi ötürdü. Yolda onları bərk yağış tutdu. Əsgərlər soyuqdan titrəyir, bir-birinə sığınır dılar. Qarqantua ordudakı başsızlığı görüb sıx sıralarla bir yerə yığılmalarını əmr etdi. Əsgərlər sıraya düzüləndən sonra, Qarqantua dilini yarıya kimi çıxarıb onunla bütün ordunu örtüdü.

Mən, bu düzgün əhvalatı sizə söyləyən adam, yağışdan qaçıb iri bir ayı pəncəsinin altında gizlənmişdim. Bir azdan sonra əsgərlərin məndən yaxşı qorunduqlarını görüb onların yanına yüyürdüm. Lakin artıq dilin altına girmək mümkün deyildi: əsgərlər orada qarışqa kimi qaynaşırdılar.

Ona görə də mən yuxarı durmaşmağa qərar verdim. Qarqantuanın ağzına çatınca, düz iki verst onun dilinin üstü ilə yol getdim.

Aman Allah, mən orada nələr gördüm!

Yalan desəm qoy mənə ildırım vursun! Elə bil iri mağara içilə gedirdim, orada zorba qayalara rast gəldim. Deyəsən bunlar Qarqantuanın dişləri idi. Bundan başqa mən geniş çəmənlik, qalın meşələr, Liondan yaxud Orleandan heç də kiçik olmayan şəhərlər gördüm. Mənə ilk rast gələn adam, kələm ekən sadələvh bir kişi idi.

Mən heyrlə:

– Dostum, sən burada nə qayırırsan? – deyə soruşdum.

O:

– Kələm ekirəm, – deyə cavab verdi.

Mən:

– Kələm ekirsən? – deyə təəccüb etdim. – Kələmi nə üçün ekirsən?

Sadəlvəh adam:

– Ah, cənab, – dedi, – adamların hamısı dövlətli doğulmayıb ki. Budur mən kələm ekir, aparıb şəhərdə satıram, bununla da çörək pulunu çıxarıram.

Mən:

– Həzrət İsa, – deyə qışqırdım. – Bura məgər Yeni Dünyadır?

Sadəlvəh adam:

– Heç də yeni deyildir, – deyə cavab verdi. – Bizim torpağımız çox köhnədir. Deyirlər, harada isə, yeni bir dünya var. Orada günəş, ay, ulduzlar işıq saçır. Lakin ora yeni dünyadır; bizim torpaq isə tamam başqadır.

Mən:

– Qoy sən deyən olsun, – dedim. – Bəs sənənin aparıb kələmini satdığın şəhərin adı nədir?

Sadəlvəh adam:

– Udlaq şəhəri, – deyə cavab verdi. – Orada yaşayan adamlar çox mehribandırlar, sizi hörmətlə qəbul edirlər.

O zaman mən həmin şəhərə getməyə qərar verdim.

Yolda mən göyərçin ovuna çıxmış bir qoçaq oğlana rast gəldim.

Ondan:

– Mənim dostum, bu göyərçinlər bura haradan gəlib çıxıblar? – deyə soruşdum.

O:

– Mənim ağam, – dedi, – onlar o biri dünyadan uçub gəlirlər.

Onda mən başa düşdüm ki, bu göyərçinlər Qarqantua əsnəyəndə onun ağzına doluşur. Yəqin göyərçinlər buranı ağız deyil, göyərçin damı hesab edirlər.

Axırda mən gəlib şəhərə çatdım, ancaq burada məndən icazənamə istədilər.

Mən buna təəccüb edərək:

– Nə icazənamə? – deyə soruşdum. – Sizin şəhərdə taun xəstəliyi var, nədir?

Qapıcılar mənə cavab olaraq:

– Ah, cənab, – dedilər, – bu yaxınlıqda o qədər adam ölür ki, onları dəfə etməyi güclə çatdırırlar.

Mən:

– Aman Allah, o yer haradadır? – deyə soruşdum.

Qapıcılar mənə dərin bir uçurum göstərdilər. Oradan elə üfunət gəlirdi ki, nəfəs almaq olmurdu. Bu üfunətdən ölkəyə taun düşmüşdü, axırıncı həftədə taundan 2260016 adam qırılmışdı. Yaxşıca fikirləşdikdən sonra mən başa düşdüm ki, bu üfunət bir həftə bundan qabaq kral Anarxın toyunda hədsiz sarımsaq yeyən Qarqantuanın qarnından gəlir.

Şəhəri tərk edərək iki qaya çıxıntısının arası ilə getdim, bunlar Qarqantuanın dişləri imiş. Dişin birisinin üstünə çıxdıqda dünyanın ən qəşəng yerlərini gördüm: burada top oynamaq üçün böyük meydanlar, gözəl şüşəbəndlər, üzüm bağları, italyan üslubunda tikilmiş saysız – hesabsız xırdaca evlər vardı. Mən o yerlərdə dörd aya qədər yaşadım, sonra arxa dişlərlə aşağı endim.

Məni yolda quldurlar soydular. Bu hadisə qulaqların yanında qalın meşədə baş verdi. Quldurlardan canımı qurtarmağa çalışaraq gəlib bir kəndə çıxdım, orada özüm üçün bir az pul qazandım. Bilirsinizmi necə? Yatdım, pul aldım. Burada yatmaq üçün adamları mizd ilə tuturlar. Avara adamlar burada hər gün

beş, altı su⁵¹ qazanırlar. Bərk xoruldamağı bacaran adamlar gündə yeddi su yarım qədər qazana bilirlər.

Axırda mən qayıtmaq istədim. Qarqantuanın saqqalından keçdim, çiyinə sıradım, oradan yerə endim və onun qarşısında dayandım.

Qarqantua məndən:

– Haradan gəliрсən, Rable? – deyər soruşdu.

– Sizin boğazınızdan, cənab.

– Orada nə qədər qaldın?

– Siz vətənə qayıtdığınız müddətcə.

Qarqantua:

– Yaxşı, biz ki, altı aydan artıq yol gəlmişik, dedi. – Bu müddətdə sən nə yeyib dolanmışan?

Mən ona:

– Ağzınıza göndərdiyiniz ən dadlı tikələr mənə qismət olub. – deyər cavab verdim.

Qarqantua:

– Ha, ha, ha! – deyər güldü. – Rable, sən qoçaq oğlansan! – dedi. – Bunun üçün də Salmiqondən⁵² sarayını sənə bağışlayıram.

Mən ona:

– Çox sağ olun, cənab, – dedim. – Siz mənə şahənə mükafat verirsiniz.

Bundan sonra biz çox razılıqla bir-birimizdən ayrıldıq.

XXV fasilə

TELEM ABBATLIĞININ QURULMASI

Qarqantua evə qayıtdıqdan sonra öz qoşununa elə bir qonaqlıq verdi ki, Nuh əyyamından belə bir qonaqlıq görülməmişdi. Hamı süfrədən qalxdıqdan sonra, o adam başına öz xəzinəsindən bir milyon iki yüz min qızıl buraxılmasını əmr etdi. Bundan başqa o silahdaşlarının hər birinə bir şəhər bağışladı. Ponokrata – Lya-Roş-Klermo, Gimnasta – Lya-Kudre, Yevdemonə – Monpansye şəhəri düşdü. Təkcə rahib şəhərsiz qaldı.

Qarqantua onu Selyedə abbat etmək istədisə də, rahib qəbul etmədi.

O Qarqantuaya:

– Siz mənə mükafat vermək istəyirsinizsə, izin verin öz səliqəmlə bir monastır düzəldim, – dedi.

Qarqantua:

– Bu nə deməkdir? – deyər soruşdu.

Rahib:

– Bu o deməkdir ki, mənim monastırım başqa monastırlar kimi deyil, tamamilə onların əksinə olacaqdır, – deyər cavab verdi.

Qarqantua:

– Yaxşı – dedi. – Monastırların hamısı qala hasarı ilə əhatə edilmişdir. Belə çıxır ki, sənə monastırın hasarsız olacaqdır!

Rahib:

– Elədir ki var, – dedi. – Hasar nəyə lazımdır? Hasar olan yerdə zindan, darısqallıq, çəkişmə və toqquşmalar olur. Mən öz monastırında həmişə şənlik və azadlıq olmasını istəyirəm.

Qarqantua sözüə davam edib:

– Monastıra qadın gəldikdə – ona qərribə bir şey kimi baxırlar, – dedi. – Sonra da onun dayandığı yeri xeyli vaxt silib təmizləyirlər.

Rahib:

– Mənim monastırında belə olmayacaqdır, – dedi. – Mən öz abbatlığımı qadınlardan deyil, hər cür rahib və müstəxorlardan

mizləməli olacağam, çünki dünyada onlardan mürdar adam yoxdur.

Qarqantua sözüə davam etdi:

– Əsrlərdən bəri belə düşüb ki, monastıra şikəstlər, çolaqlar, qozbellər və evdə işləmək istəməyən başqa eybəcər və avaralar gedirlər.

Rahib:

– Yox, yox! – deyə, səsləndi, – mənə belə adamlar olmayacaq. Mənim monastırıma ancaq cavan, sağlam və gözəl oğlanlar, qızlar qəbul olunacaqdır. Monastırda onlar böyüyüb yetişənə kimi dərəcə keçəcək, faydalı kitablar oxuyacaq, musiqi alətlərində çalacaq, gəzib əylənəcəklər. Bura onlar üçün bir yaxşı məktəb olacaq.

Qarqantua:

– Qoy sən deyən kimi olsun, dedi və Luara çayına qədər bütün Telem mahalını rahibə bağışladı.

Rahib burada öz abbatlığını qurdu, adını da Telem abbatlığı qoydu. Bu, böyük və altıbucaqlı bir bina idi. Hər bucaqda gözəl və dəyirmi bir qüllə yüksəlirdi. Altı qüllənin altısı da bir şəkildə idi.

Bina çox gözəl bina idi. Altdakı anbarları birinci mərtəbə hesab etməklə bina altımərtəbəli idi. Divarlar Flamand gipsi ilə suvanmışdı. Damına aspid döşənmişdi. Karnizlərin üzərində zər çəkilmiş insan və heyvan heykəlləri yüksəlirdi. Navalçalar qızıla və minaya tutulmuşdu. Bunlar yerin altı ilə çaya gedən enli nova birləşirdi.

Abbatlıqda 9332 otaq vardı. Bunların hamısı geniş ümumi salona açılırdı. Aşağıdan bu salona gözəl pilləkənlə çıxılırdı. Pilləkən o qədər geniş idi ki, sıraya düzülmüş altı nizəli əsgər onun üzəri ilə yuxarı çıxa bilərdi.

Sağ tərəfdə, iki qüllənin arasında böyük bir kitabxana yerləşirdi. Sol tərəfdə gənc qızlar, yerdə qalan otaqlarda oğlanlar yaşayırdılar. Qızların otaqlarının qabağında gözəl bir teatr, üzmək üçün hovuz, habelə ətir saçan qatranlı su ilə təchiz edilmiş üç yaruslu qərribə bir hamam tikilmişdi.

Binanın ətrafında gəzinti üçün qəşəng bir park salınmışdı. Parkın yanında bütün ağacları cəpəki cərgələrlə əkilmiş meyvə bağı vardı.

Qızlarla oğlanlar son dərəcə mehriban yaşayırdılar. Onların bir qanunu var idi: bir nəfərin istədiyi işi hamı görürdü. Məsələn, onlardan birisi “oxuyaq” desə – hamısı oxuyardı. Bir nəfər çıxıb “ oynayaq” desə – gənclərin hamısı oynayardı. Birisi “parkda gəzişək” desə – gənclərin hamısı onun fikrinə şərik olardı.

Tez-tez ova çıxardılar. Qızlar yorğa atları minir, əlcək geyinir, əllərinə tərən, qızılquş və ya qırğı alırdılar. Bu quşlar yaxşıca öyrədilmişdi, onlar rast gələn hər bir şeyi ovlayırdılar. Beləliklə hamı tərən ovuna çıxır, vaxtlarını şən keçirirdilər.

Bunların hamısı da o qədər təhsil almışdı ki, aralarında oxumağı, yazmağı, mahnı oxumağı, beş-altı dildə danışmağı, şer yazmağı bilməyən bir nəfər belə yoxdu...

Qarqantua özü Telem abbatlığına dəfələrlə baş çəkirdi. Sonralar o, etiraf edirdi ki, heç yerdə belə ağıllı, şən adamlar görməmişdir.

Birinci hissənin sonu

BÖYÜK PANTAQRUELİN UŞAQLIQ İLLƏRİ

İndi mən sizə Qarqantuanın oğlu sevimli Pantaqruelin tarixini nağıl edəcəyəm. Uşaq dünyaya yenidən gələndə, anası nəhəng Badebek öldü. Yazıq Qarqantua bilmirdi neyləsin: gülsünmü, ağlasınmı?

Qarqantua ümitsizlik içində:

– Nə etməli? – deyirdi. – Ağlayım, nə üçün? Onun üçün ki, mənim mehriban arvadım öldü, onu bir daha görməyəcəyəm. Ah, Badebek, mənim canım, gözümün işığı, xırdaca quzum (bu quzunun boyu iki sağından artıq idi), mənim ruhum, mənim gözəl, gülüm, indi mən neyləyim? Ah, yazıq Pantaqrue, sən anasız qaldın, mənim əziz oğlum!

Bu sözləri deyərək Qarqantua inək kimi böyürürdü. Birdən Pantaqrue yadına salıb buzov kimi gülməyə başlayırdı.

– Oh, mənim balam, – deyirdi, – mənim quşcuğazım, mənim pişiyim. Sənin kimi gözəl, şən, sevimli bir oğul verdiyi üçün tələyə nə qədər minnətdaram! O-ho-ho-ho! Qüssəni atmalı! İçmək gerek! Bizə əla şərab gətirin, qədəhləri yuyun, süfrə açın, itləri qovun, buxarını qalayın, qapını örtün, şorbanı tökün! Dillənciləri də çağırın, onlara pul verin. Mən bürüncəyimi çıxararaq təkcə köynəkdə keif edəcəyəm. Hə, tez olun, şərab gətirin!

Pantaqrue isə öz beşiyində uzanıb nə zaman süd içirəcəklərini gözləyirdi. Hər səhər o, 4600 inəyin südünü içirdi. Axı onun süd anası yox idi, süd isə olduqca çox tələb olunurdu. Bir dəfə necə oldusa xidmətçi qadınlar gecikdilər, onda Pantaqrue əsgiləri dağıdıb atdı, inəyi ayaqlarından yaxaladı, onun əmcəyindən elə yapışdı ki, inək, onu qurd dağıdırmış kimi böyürməyə başladı.

Gurultuya adamlar yüyürüşüb gəldilər. Güc-bəla ilə inəyi Pantaquelin ömindən aldılar.

Bu hadisədən sonra Qarqantua oğlunun yoğun kəndirlə beşiyə bağlanmasını əmr etdi. Lakin bir dəfə Qarqantuanın bağlı saxladığı ayı zənciri qırdı, uşağın yanına yüyürüb, onun üzünü yalamağa başladı. Bundan qabaq dayələr Pantaquela yayma yedirmiş, ağzını silməyi unutmuşdular. Bu yayma bulaşığı ayını yoldan çıxarmışdı.

Sizin fikrinizcə Pantaquela neylədi? O gərildi, kəndiri qırdı, conab ayını yaxalayıb, cücə kimi parça-parça etdi. Üstündən də elə oradaca ayının ətinə hələ soyumamış isti-isti yedi.

Oğlunda bu qüvvəti görən Qarqantua uşağın özünə bir ziyan toxunduracağından qorxmağa başladı. Ona görə də Pantaqueli dörd yoğun zəncirlə çarpayıya bağladılar. O zəncirlərdən biri indi də Lya-Roşeldədir. Zəncir oradakı limanda iki böyük qüllənin arasından sallanıb qalır. İkinci zəncir bu saat Lionda, üçüncüsü

Anjerdədir, dördüncü zənciri isə, deyilənə görə İblisi bağlamaq üçün şeytanlar oğurlamışlar. O zaman İblisin qarnı ağrıyır, şeytanlar da bundan özlərinə bir zərər toxunmasından ehtiyat edirmişlər. Beləliklə, Pantaqueli zəncirlə bağladılar. Ondan sonra uşaq öz beşiyində rahatca yatdı.

Bir dəfə Qarqantua bayram münasibətilə dəbdəbəli qonaqlıq verdi: bu qonaqlıqda dayələrin başı elə qarışdı ki, yazıq Pantaqueli tamam yaddan çıxardılar. O neyləsə yaxşıdır? Mehriban dostlar, qulaq asın deyim. Pantaquela əvvəlcə əlləri ilə zənciri qırmaq istədi. Bunu bacarmadı: zəncir çox bərk idi. O zaman o, ayağı ilə gücü gəldikcə elə vurmağa başladı ki, arşın yarımından yoğun olduğuna baxmayaraq, beşiyinin kənarını qırdı. Pantaquela ayağını bayıra çıxardı, bacarıb döşəməyə çatdırdı, yerindən

qalxıb durdu. Beşik də onunla bərabər qalxıb onun çiyində qaldı. Siz Pantaqruei bu vəziyyətdə görseydiniz, elə güman edərdiniz ki, iri bir dəniz gəmisi şaha qalxaraq otaqda gəzişir.

Pantaqruei rahatca pilləkəni endi və ürəklə qonaqların kefi elədiyi salona girdi. Bax, gülmək buna deyərler! Pantaqrueilin əlləri sarınmış olduğundan, o süfrənin üzərinə əyilib yeməkləri dişləri ilə götürməyə başladı.

Qarqantua artıq səbir edə bilməyib Pantaqrueilin zəncirdən açılmasına əmr etdi. Pantaqrueilin zəncirlərini açdılar. Bizim qoçaq özünü sərbəst hiss edən kimi nifrət bəslədiyi beşiyi qırıb 1500 xırda parçaya ayırdı. Sonra da rahatca süfrəyə oturdu və doyunca yedi.

II fəsil

PANTAQRUEİLİN PANURQA⁵³ RAST GƏLMƏSİ VƏ ONU ÖZÜNƏ ÖMÜRLÜK DOST SEÇMƏSİ

Pantaqruei günbəgün yox, saatbasaat böyüyürdü. Çox keçmədən onu məktəbə qoydular. O məktəbdə şagirdlərə ox atmağı öyrətdi və cürbəcür başqa əyləncələr təşkil etdi. Bir gün o, qayalıqdan böyük bir tava daşını qopardı, aparıb çöldə daş sütunlar üzərində bərkitdi. Bayram günləri şagirdlər şəhər kənarına gedir, yastı tava daşının üstünə dırmaşır, orada top-top oynayır, yeyib içir, daşa öz adlarını yazırdılar. Bu tava daşı Puatye yaxınlığında indi də qalır və Dikəldilmiş daş adlanır. Məktəbi qurtarandan sonra Pantaqruei ədəb və kamal öyrənmək üçün başqa şəhərlərə yollandı. O Tuluzada rəqs etməyi və ustalıqla qılinc döyüşü aparmağı öyrəndi. Oranın tələbələri bu işdə çox mahirdirlər. Ancaq o Tuluzada çox qalmadı. Bir gün orada rahiblərlə yola getməyən bir professorun tonqalda yandırıldığını gördü.

Pantaqruei:

– İlahi, mənə belə ölümdən saxla, – dedi, – mən qurudulmuş selyodka balığı deyiləm və bu cür qızardılmağı əsla arzu etmirəm.

Ertəsi gün o Tuluzadan çıxıb getdi.

Pantaqruei Monpelyedə tibb fakültəsində oxumaq fikrinə düşdüsə də, doktorların hamısından imalə iyi goldiyini duydu. O zaman o, həkim olmağa qərar verdi, ancaq baxıb gördü ki, orada dörd həkim var, bunların da üçü bitli, dördüncüsü isə keçəldir.

Anjerdə də onun işi gətirmədi. Orada taun başlandı. Pantaqruei də tələsik şəhərdən çıxıb getməli oldu. Sonra Pantaqruei uzun müddət Burj şəhərində oxudu, axırda Parisə goldi. Parisdə o, bir neçə ildə öz təhsilini elə müvəffəqiyyətlə başa çatdırdı ki, məşhur bir alim oldu.

Pantaqruei bir dəfə dostları ilə şəhər kənarında gəzərkən üzə adama xoş gələn, lakin bədəninə hor yeri yara, paltar isə tamamilə cır-cındır olan bir nəfərə rast goldi, elə bil indicə onu itlər didişdirmişdi.

Pantaqruei uzaqdan onu gören kimi dostlarına:

– Siz o adamı görürsünüzmü? – dedi. – İlk baxışda dilənçiyə oxşayırdısa da, mərc gələndə ki, o nə avaradır, nə də dilənçi.

Yad adam onların tuşuna goldikdə, Pantaqruei:

– Mənim dostum, – deyərək üzünü ona tutdu, – xahiş edirəm, dayanın, soruşacağım suallara cavab verin. Siz bundan peşman olmazsınız, çünki mən sizin dərdrinizə dərman etmək istəyirəm. Hər şeydən qabaq mənə deyin görüm siz kimsiniz? Haralısınız? Nə axtarırsınız? Adınız nədir?

Yad adam almanca:

– Yunker, qott geb eyx qlyuk und xeyl, – deyə cavab verdi.⁵⁴
Pantaquael:
– Dostum, – dedi, – mən bu çərən-pərəni başa düşmürəm. Xahiş edirəm ayrı dildə danışasınız.
Yad adam:
– Albarildim qotfano deşmin brin alabo dordio falbrot rinq-vam albaras, – deyə cavab verdi.
Pantaquael öz dostlarından:
– Bir şey başa düşdünüzünü? – deyə soruşdu.
Pantaquaelin müəbbisi Epitemon:⁵⁵
– Mənim fikrimcə bu vəhşi dilidir, – dedi. – Bundan şeytanın da başı çıxmaz.
Pantaquael yad adama:
– Özizim, dedi, – bəlkə bu divarlar sizi başa düşür, ancaq biz sizin sözlərinizdən heç nə başa düşmürük.
Yad adam bunun cavabında:

– Lord, geft tolb be sua virtus be intellicens,⁵⁶ – deyə səsləndi.
Epitemon yad adamdan soruşdu.
– Dostum, siz nə dildə danışırırsınız: bu adam dilidir, yoxsa meymun?
Yad adam belə cavab verdi:
– İona andie, quasa, qousi etan, bexorda erremedio⁵⁷.
Pantaquael:
– Eh, – dedi, – sizinlə danışmaq olmayacaq. Məgər siz heç fransızca bilmirsiniz?
Yad adam:
– Bu da söz oldu! – deyə səsləndi. – Necə ola bilər ki, fransızca bilməyim, Bu mənim ana dilimdir! Allaha şükür, mən Fransada anadan olmuşam və burada böyümüşəm.
Pantaquael:
– Belə olduqda, – dedi, – bizə danışın görək sizin adınız nədir və siz hara gedirsiniz? Vallah siz mənim elə xoşuma gəliirsiniz ki, deyərsən, siz də bunu arzu etsəniz, bundan sonra bir daha ayrılmarıq.
Yad adam:
– Cənab, mənim adım Panurqdur, – dedi. – Bu saat Türkiyədən gəlirəm. Türklər uzun müddət məni əsir saxladılar. Siz məni özünüzlə aparmaq istəyərsəniz, mən hara desəniz həvəslə gedərəm, asudə vaxtınızda başıma gələn fəlakətləri sizə nağıl edərdəm. Ancaq indi mənə yemək lazımdır: mənim dişlərim şaq-qıldayır, qarnım boşdur, boğazım qurumuşdur, iştaham da qurd iştahası kimidir. Siz məni işdə sınamaq istəyirsinizsə, qabaqca buyurun məni lazımcına yedirsinlər.
Pantaquael Panurqun evə aparılmasını və nahardan qalanlardan onu doyunca yemək verilməsini əmr etdi.
Əmr yerinə yetirildi. Panurq partlayana kimi yedi, sonra da toyuqlar yatan vaxtı uzanıb yatdı. Ertəsi gün ancaq nahar vaxtı oynadı, çarpayıdan atılıb üç sıçrayışda yenidən süfrə başında oldu.

... (faint text)

... (faint text)

PANURQUN TÜRK ƏSİRLİYİNDƏN QAÇMASINI NAĞİL ETMƏSİ

Nahar zamanı Panurq ara vermədən yeyib, — içirdi, axı o ac pişik kimi anq idi.

Kim isə ona:

— Əzizim, — dedi, — belə görürəm sən yaxşıca içənsən.

Panurq:

— Lənət sənə şeytan, — deyə cavab verdi, — yoxsa elə bilirdin ki, mən alacəhrə kimi damcı-damcı içəcək, ancaq quyuğum oxşanılanda yem qəbul edəcəyəm? Yox, əzizim, mən elələrindən deyiləm. Mən nə qədər çox içsəm, bir o qədər içmək istəyirəm. Mənim təbiətim belədir.

Qonaqlar gülüşdülər.

Pantaquiel:

— Əzizim Panurq, — dedi, — türk əsirliyindən qaçmağa nə cür müvəffəq olduğunuzu bizə nağil edin.

Panurq:

— Baş üstə, cənab, — dedi. — Mən həqiqəti olduğu kimi sizə nağil edəcəyəm. Bircə kəlmə də yalan desəm Allah məni vursun. Bu quldur türklər məndən qızartma hazırlamağa qərar vermişdilər. Yağlı olum deyə məni piyləyib şişə çekdilər, odda qızartmağa başladılar. Mən həyatımla tamam vidalaşmaq üzrə idim ki, birdən aspazımın mürğələdiyini gördüm. Onda dişimlə buxarıdan bir kösöv götürüb, mənə əzab verən adamın dizinə atdım. Başqa bir kösövü də küləş döşəməyə soxdum. Küləş alovlandı, yataq yandı. Yataqdan döşəməyə od düşdü, otaq tamam tüstü ilə doldu. Dizləri yanımış aspaz kürsüdən sıçradı, pəncərəyə yüyürüb səsi gəldikcə bağırmağa başladı:

— Dal barot! Dal barot!

“Bizim dilimizdə bu: “Yanğın! Yanğın!” deməkdir.

Sonra aspaz mənim kəndirlərimi kəsib, qapıya atıldı. Lakin bu zaman ev sahibi paşa onu yaxaladı. Paşa şişi məndən siyirdi, vurub aspaz ağamı yerə sərđi.

Şişə məndən siyirdikdə yerə yıxıldım, ora-buram özildisə də, çox incitmədi. Bədənimə çekilən piy məni yoğunlatmışdı, odur ki, zorbə mənə az kar etdi.

Güclə ayağa qalxmışdım ki, təzədən bəlaya düşdüm. Paşa evinin alov içində yandığını gördükdə bütün şeytanlara yalvardı, iblisin özünü köməyə çağırmağa başladı. Burda mən doğrudan qorxdım. İblis gəlsə mənim işim bitmiş olacaqdı. Axı mən yarı qızardılmış, boğazıma qədər də ola piyə çekilmişdim. Şeytanların isə piyə yaman düşkün olduqları hamıya bəllidir.

Xoşbəxtlikdən iblis gəlib çıxmadı. Paşa ümidsizlik içində özünü öldürməyə, mənim şişimi üreyinə basmağa qərar verdi. Paşa şişi sinəsinə dirodı, lakin şiş küt olduğundan mənim paşamı deşmək istəmirdi. Paşa gücü gəldikcə basır, ancaq bundan bir şey çıxmırdı. O zaman ona yanaşdım, belə dedim:

— Cənab basurman, siz boş yerə vaxtınızı itirirsiniz. Bu şişlə deşilmək mümkün deyildir. İstəyirsiniz mən bir doqıqdə sizi öldürüm, özü də elə ki, heç ruhunuzun da xəbəri olmasın. İnanın

ki, mən çoxlarını belə öldürmüşəm, onlar da özlərini çox yaxşı hiss ediblər.

Paşa:

– Dostum, – dedi, – lütfən məni öldür, amma tez ol. Mükafat olaraq mənim qiymətli şalvarımı götürə bilərsən. Şalvarın cibində altı yüz qızıl, bir neçə dənə də xalis brilyant tapacaqsan.

Epitemon Panurqdan:

– Bəs o brilyantlar indi haradadır? – deyə soruşdu.

Panurq köksünü ötürərək:

– Eh, – dedi, – o brilyantlar indi yəqin ki, çox uzaqlardadır. Bir sözlə bildirki qarın olduğu yerdə. Nə dediyimi başa düşürsünüz mü.

Pantaquiel:

– Xahiş edərim, – dedi, – nağılınızı bitirin. Bəs siz paşanı necə gəbərtirsiniz?

Panurq:

– Vallah, – dedi, – mən bir kəlmə də quraşdırmıram. Mən onun əllərini bağladım, şişə keçirdim, qurudulmuş selyodka kimi odda qızartmağa başladım. Sonra onun pul kisəsini və divardan asılmış cidasını götürdüm, evdən bayıra atıldım. Ah, bilsəydiniz, yamıq çiynim necə ağrıyırdı.

Küçə adamla dolu idi. Hamı su dolu çəllək, vedrə və qazanlarla yanğına yüyürdü. Türklər mənim yarı qızardılmış olduğumu görüb halıma acıdılar və qablarındakı suyun hamısını mənim üstümə tökdülər. Bu mənim çox xoşuma gəldi. Su mənim əhvalımı yaxşılaşdırdı. Ümumiyyətlə sadə türklər yaxşı adamlardır. Onlar mənə yemek verdilər, mənə heç bir zərər yetirmədilər. Ancaq yaramaz bir türk balası bədənime çəkilen piyi dartışdırmaq istəyirdi. Lakin mən o ədəbsizin əlinə elə vurdum ki, həmin saat qaçmağa üz qoydu.

Türklər mənimlə əlləşirkən, od qonşu evlərə keçdi. Alov bütün məhəlləni ağzına aldı. Türklər gördülər ki, iş xarəbdir, hər kəs öz evinə yüyürdü, mən də şəhər darvazasına tərəf yollandım. Ancaq yenəcə çölə çıxmışdım ki, şəhərdən irili, xırda altı

yüz, yox – min üç yüz on bir, bəlkə daha çox it sıçradı. İtlər mənim qızardılmış ətimin iyini alıb düz mənim üstümə tökülüşdülər; zireklik göstərməseydim itlər, söz yox, məni dağıdardılar. O, dəqiqə piyim yadıma düşdü, onu it yatağının lap ortasına atmağa başladım. İtlər piy parçalarının üstünə atılıb mənim yaxamı buraxdılar. Əlbəttə mən də onları buraxdım. Beləliklə mən şən və şad bir halda azadlığa çıxdım. Yaşasın şiş qızartması!

IV fəsil

PANURQUN XASIYYƏT VƏ ADƏTLƏRİ

Panurq orta boylu, nə çox hündür, nə də çox alçaq idi. Onun əyri burnu xalis ülgüc sapını andırırdı. Onun otuz beş yaşı vardı, ancaq buna baxmayaraq Panurq bütün Parisdə ən yaman şuluqçu və gözəyən bir adam idi. Həmişə fikrindən bir dəcəllik keçərdi. Xüsusilə o gözətçi və növbətçiləri ələ salmaqdan ləzzət alırdı.

Bir də göürdün ki, bir axşam beş-altı oğlan başına yığır, onları içirib yol ayrıcına aparırdı. Gəlib burda gözətçi dəstəsini gözləyirdilər. Panurq gözətçilərin nə vaxt gəlib çıxacağını qabaqcadan bilirdi. O bunu necə edirdi? Çox sadə. Qılncını daş döşəməyə qoyub, qulağını ona dayayırdı, dinləyirdi. Qılnc cingildəsə – deməli gözətçilər yaxın bir yerdədirlər. O zaman oğlanlar ağır bir arabanı qapıb, gücləri gəldikcə silkələyərək küçə ilə başısağa düz gözətçilərin üstünə buraxırdılar. Gözətçilər donuz kimi palçığa yuvarlanırdılar, bizim dəcəllərə də elə bu lazım idi. İşini gördün əkil. İndi qoy istədikləri qədər axtarsınlar!

Bəzən belə də olurdu. Panurq bir qədər barıt əldə edir, onu gözətçilərin keçəcəyi yola səpirdi. Gözətçilər ora çatanda Panurq barıtı yandırır. Dəstə dəhşət içində kənara atılır, odda qıvrılıraqları onları ayaqlarını yandıra-yandıra arxalarınca cumurdu. Bu da Panurqa yaman ləzzət verirdi.

Panurq din alimlərini də xoşlamırdı. Onlara göz verər, işıq verməzdi. Gah onların papaqlarına peyin atar, gah da cübbələrini tülkü quyruğu bağlardı.

Onun qafsanında hər cür yava şeylərlə doldurulmuş iyirmi altı böyük və kiçik cib var idi. Onun bir cibində bir şüşə qurğuşun suyu və adamların pul kisəsini kəsmək üçün iti bıçaq olardı. O birində yoldan ötənlərə atmaq üçün ayı pəncəsi başı olardı. Üçüncüdə-qov, çaxmaq və yandırıcı şüşə olardı. Bəzən kilsədə ürəkdən ibadətlə məşğul olan birisini görəndə yandırıcı şüşəsindən xəlvətcə ona od salardı. O adam dua-muam yadından çıxarıb kilsədə özünü ora-bura vurardı, Panurq da şüşəsini gizlədər, ona heç dərli yoxmuş kimi fağır-fağır dayanıb baxardı.

Bir dəfə Panurq mənə həmişəkindən çox dinməz-söyləməz göründü.

Onun pulsuz olduğunu güman edib soruşdum:

– Panurq, deyəsən siz xəstəsiniz! Yəqin ki, cib vərəminə tutulmuşsunuz? İstəyirsiniz, alın, mənim altı su yarım pulum vardır, özüm də onları xərcləməyə yer tapmıram.

Panurq:

– Pul nədir ki, – dedi. – Bu yaxınlarda mənim istədiyim qədər pulum olacaqdır. Dəmiri çəkən maqnit kimi pulu özünə çəkən tilsimli bir daşa malik olduğumu məgər bilmirsinizmi? Deyin görüm siz günahlarınızın bağışlanması haqqında qəbz istəyirsinizmi?

Mən:

– Vallah, – dedim, – nə isə öz günahlarım üçün yalvarmaq yaxarmaq niyyətində deyiləm. Ancaq orası var ki, qəbz bir denyeden⁵⁸ baha olmasa alardım, buyurun gedək.

Panurq:

– Elə isə, mənə bir denye borc verin, mən hazıram, – dedi.

Biz müqəddəs Həvəsi kilsəsinə yollandıq, ilk rast gələn rahibdən ən ucuz bir günah bağışlanması qəbzi aldım. Panurq isə rahiblərin hamısından qəbz satın alırdı, bir azdan sonra o bir yığın qəbz yiyəsi oldu.

Sonra biz Məryəm-ana kilsəsinə, daha sonra müqəddəs İoann kilsəsinə, oradan da müqəddəs Antoni kilsəsinə və günahların bağışlanması haqqında qəbz satılan bütün başqa kilsələrə getdik. Mən daha heç bir şey almırdım, Panurq isə bütün məqbərələrə təzim edir və bir-birinin dalınca qəbz alırdı.

Qayıdanbaş Panurq məni bir meyxanaya çəkdi və orada mənə ağzına qədər pulla dolu on iki kisə göstərdi.

Mən heyretlə:

– Aman Allah, – dedim. – Panurq, bu qədər sərvəti haradan ələ keçirdiniz?

Panurq:

– Bu sərvət mənə rahib ağalardan keçdi, – dedi. – Mən sizə bir azdan sonra bir yığın pulum olacaq demədimmi? Görmədinizmi, mən hər dəfə kilsədə pul dövrəsinə bir denye atırdım?

Mən:

– Yox, görmədim, – dedim.

Panurq gülərək:

– Elə məsələ də ondadır, – dedi. – Mən bu işi elə ustalılıqla edirdim ki, qəbz satan dövrəyə iri pul atdığımı güman edirdi.

Buna görə də mən o biri əlimlə, pulun artığını alırammış kimi istədiyim qədər, bir, iki, üç düjün denye pul götürürdüm. Bütün kilsələrdə belə edirdim.

Mən:

– Ancaq, özizim Panurq, – dedim, – belə çıxır ki, siz adi bir oğrusunuz?

Panurq güldü:

– Necə deyim! Bəlkə siz rahiblərin bu pulu namusla qazandıqlarını zənn edirsiniz? Heç də elə deyil.

Panurq:

– Bundan başqa, mənim rahiblərlə xüsusi hesabım var, – deyə əlavə etdi. – Yəqin siz, bir zaman mənim papa Siksti⁹⁹ bədxasiyyət şişdən müalicə etdiyimi bilmirsiniz. Bu şiş ömür boyunca papaya əzab verib onu az qala şikəst edəcəkdi. Bu müalicənin əvəzində mükafat olaraq papa öz kilsə xəzinəsindən mənə ildə min beş yüz frank pensiya təyin etdi. İndi mən bu pensiyanı öz əlimlə ödəyirəm. İstəyirsiniz inanm, istəyirsiniz inanmayın, ancaq bu pullar mənə çox-çox görək olacaqdır.

V fəsil

BİR NƏFƏR İNGİLİSİN PANTAQRUELİ DİSPUTA DƏVƏT ETMƏSİ

Günlərin bir günündə Pantaqrueel öz biliyini yoxlamaq istədi. O ən mübahisəli elmi məsələlərə dair tezislərinin bütün yol ayrıcılarında asılmasını ömr etdi. Pantaqrueel bununla şəhərin alim və filosoflarının hamısını disputa⁶⁰ çağırırdı.

Birinci disput Dü Ferr küçəsində oldu. Pantaqrueel bütün dekanların⁶¹, magistrlərin⁶² və natiqlərin əleyhinə çıxış etdi. Onların hamısına üstün gəldi.

İkinci disputu Sorbonnada⁶³ ilahiyyatçılara qarşı düzəldilər. Bu disput altı həftə çəkdi, kralın saray adamları, bütün dəftərxana rəisləri, müşavirlər, hesabdarlar, katiblər, həmçinin şəhərin ağsaqqalları, həkimlər və keşişlər disputda iştirak edirdilər. Həm

də onların çoxu məhİR mübahisəçi və savadlı adamlardı. Lakin onların bütün söz güləşdirmələrinə və çekişmələrinə baxmayaraq, Pantaqrueel oradakıların hamısına üstün gəldi, özünün yanında onların xalis zırrama olduqlarını sübut etdi.

Bundan sonra bütün şəhər Pantaqrueelin qərİbə elmindən danışmağa başladı. Hətta paltaryuyan, aspaz, qabyuyan qadınlar belə, onu barmaqla göstərİb bir-birinə:

– Baxın, o tərİfli adam budur! – deyə pıçıldayırdılar.

Elə həmin günlərdə Pantaqrueelin misilsiz elminin geniş yayılmış şöhrətindən xəbər tutan Toumast⁶⁴ adlı bir alim, Pantaqrueelin qazandığı ada layiq olub-olmadığını yoxlamaq üçün İngiltərədən onunla görüşməyə gəldi. Pantaqrueeli gördükdə Toumast onun qeyri-adi boyuna heyrət etdi. Lakin tezliklə özünü ələ alıb aşağıdakı nitqi söylədi:

– Cənab, sizin misli görünməmiş alimliyiğinizin xəbəri İngiltərə sahillərinə də gəlib çatmışdır. O zamandan bəri heç bir ingilis alimi rahat yata bilmir. Onların hamısı yeni elm dəryası olan sizi görməyə can atır, sizin dərin alimliyiğinizdən dərs almaq istəyir. Mən də sizin qərİbə biliyiğinizdən xəbər tutub, vətənimə tərək etdim, bəzi dolaşq məsələlər haqqında sizinlə söhbət etməyə gəldim. Siz həmin məsələləri həll edə bilsəniz, o zaman mən özüm də, bütün nəslimiz də həmişəlik sizin sədaqətli qulunuz olacağıq. Bir sözlə, – Toumast nitqinə davam etdi, – mən sizi böyük bir disputa dəvət edirəm; disputda bu şəhərin bütün alimləri iştirak etməlidir. Mən disputu belə təşkil etmək istəyirəm. Bir-birimizə cavab verərkən, buradakı əlləmələrin elədiyi kimi

uzun nitqlər deməyə. Habelə deklamasiya ilə məşğul olmayaq, mübahisədə müxtəlif rəqəmlər işlətməyə. Biz bir kəlmə söz danışmayaq. Axı bizim müzakirə edəcəyimiz məsələlər o qədər çətin ki, onsuz da onları heç bir sözle ifadə etmək mümkün deyildir. Biz fikrimizi işarə ilə izah edək. Bizim disputumuz üçün bu ən yaxşı üsuldur. İndi, cənabınızın buna meyli varsa, sabah səhər saat yeddiddə böyük Navara salonunda⁶⁵ görüşək.

Pantaquiel:

– Cənab, – deyə cavab verdi, – gücüm çatan qədər sizin xahişinizi məmnuniyyətlə yerinə yetirərəm. Əslində gerek mən sizdən dərs alam, nəinki siz məndən, ancaq bir halda ki, siz buna razı deyilsiniz, məsələni birlikdə müzakirə edib şübhələrimizi həll edirik. Mən də sizin buyurduğunuz kimi sözle deyil, işarə ilə mötləbi başa salmağa ürəkdən şadam. Heç olmasa başqaları bizi başa düşməz, mənasız alqışlarla bizə mane olmazlar. Deməli, sabah mən disputa gəlirəm. Ancaq sizdən bir xahişim var: boş yerə höcət çəkməyə, hay-küy salmayaq. Axı, biz adamların bizi bəyənməsinə çalışırıq; özümüzlə həqiqəti aydınlaşdırmaq istəyirik.

Toumast:

– Cənab, – dedi, – lütf edib razılıq verdiyiniz üçün sizə təşəkkür edərim. Sağlıqla qalın!

Pantaquiel:

– Siz də sağlıqla qalın! – deyə cavab verdi.

Bu gerçək əhvalatı oxuyan sizlər, Pantaquellə Toumastın həmin gecəni necə həyəcanla keçirdiyini təsəvvür edə bilməzsiniz. Bunu heç olmasa ondan bilmək olar ki, Toumast düşdüyü mehmanxananın qapıçısı ilə söhbətində bütün gecəni qızdırmalı kimi titrədiyini boynuna almışdı.

Toumast demişdi:

– Mənə elə gəlir ki, Pantaquiel mənim boğazımdan yapışib. Zəhmət çəkib mənə bir az soyuq su verin, heç olmazsa bir qədər özümə gəlirəm.

Pantaquellə gəldikdə o bütün gecəni kitablarla o qədər əlləşdi ki, axırda Panurq ona dedi:

– Cənab, atın kitabları, gedin yatın. Vallah bu məşğələlər sizə qızdırma gətirər. Bir qədər şərab için, sağlığınıza yaxşıca yatın. Arxayın olun: sabah mən özüm o əllamə ilə mübahisə edəcəm, onun başına yaxşıca ip salacağam.

Pantaquiel:

– Siz nə danışsınız, Panurq, mənim dostum, – dedi. – Axı Toumast alim adamdır. Siz ona necə üstün gələ bilərsiniz?

Panurq:

– O mənim öz işimdir, – dedi. – Siz arxayın olun ki, mən o lovğanın öhdəsindən gələcəyəm; hörmətli adamların qabağında onun xoruzunu qoltuğuna verəcəyəm.

Panurq bütün gecəni pajlarla o qədər qumar oynadı ki, şalvarının ilmə-düymələrinin hamısını uduzdu. Səhər açıldıqda o Pantaqueli oyatdı; onlar birlikdə Navara salonuna disputa yollandılar.

VI fəsil

PANURQUN İNGİLİS ALİMİNİ RÜSVAY ETMƏSİ

Bütün Paris disputa yığılmışdı. Parislilər deyirdilər:

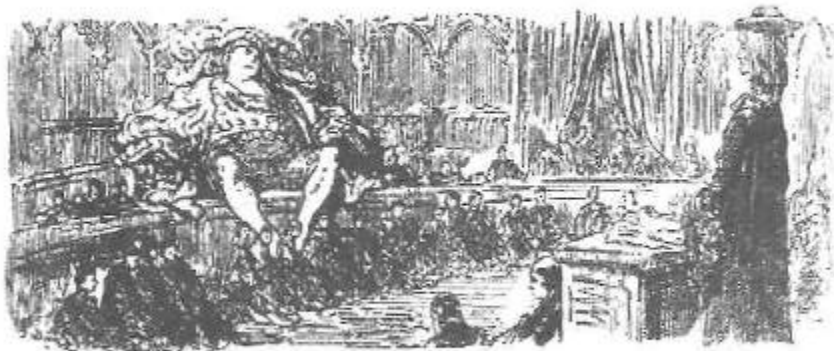
– Bu dəfə Pantaquiel də öz payını alacaqdır. Onun indiyə kimi üstün gəlməsinin heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Toumast hərifdir. O hər bir suala cavab verməyi bacarar. Görək qələbə kimin olacaq.

Pantaquellə Panurq salona girdikdə bütün oradakı cizma-qaraçılar, magistrilər və məktəblilər, adətləri üzrə, bərkdən əl çalmağa başladılar.

Pantaquiel gur səslə:

– Sakit, şeytan uşağı! – deyə bağırdı. – Gurultu salsanız sizin səfeh başlarınızı qoparacağam!

Bu sözləri eşitdikdə hamı toccübdən ağzını ayırdı. Heç kəs öskürməyə belə cəsarət etmədi.

O zaman Panurq irəli çıxdı, ingilissə müraciətlə:

– Hörmətli cənab! – dedi. – Siz buraya nə üçün gəlmisiniz – bizimlə mübahisə etməyə, yoxsa mənim ağam Pantaqueldən əsil hikmət dərsi almağa?

Toumast cavab verdi:

– Hörmətli cənab, mən boş yeri heç kəslə mübahisə etmək fikrində deyiləm. Mən müxtəlif şübhəli məsələlər barəsində sual verib cavab almaq istəyirəm.

Panurq:

– Belə olduqda, mən, öz ağam Pantaquelin sadə bir şagirdi kimi sizin bütün şübhələrinizi həll etməyi öhdəmə götürürəm, – dedi. – Biz işlə məşğul olduqca qoy cənab Pantaquelin sədrlik etsin. Siz buna razısınız mı?

Toumast:

– Tamamilə, – deyər cavab verdi. – Di gəlin başlayaq.

Dərin bir sükut içində ingilis əlini havaya qaldırdı və barmaqlarını bükdü. Sonra o barmaqlarını açdı, bərkdən əl vurdu, Panurqa bir şey üçün yalvarmış kimi, əllərini qabağa uzatdı.

Panurq bunun cavabında baş barmağını burnuna soxdu, yerdə qalan barmaqlarını yellətdi.

İngilis:

– Ögər siz... – deyər dilləndi.

Panurq:

– Bağışlayın, – deyər onun sözünü kəsdi, – danışmayın, cənab.

O zaman ingilis belə bir işarə etdi: barmaqlarını yumruq şəklində sıxdı, sol əlini qaldırdı, sonra sağ əlinin baş barmağını sol çeçələ barmağının üstünə qoydu.

Panurq buna heç təəccüb etmədi. O cibindən bir parça öküz qabırğası və iki xırda ağac parçası çıxartdı. Ağacları barmaqları ilə sıxdı, ingilissə sevincək baxa-baxa, onları şaqqıldatmağa başladı.

Parisililər elə güman etdilər ki, Panurq çaxçaxla beləcə gurultu salan Breton cüzamlılarını yamsılayır⁶⁶. Bəlkə Panurq bununla ingilisin cüzamlı olduğuna işarə edirdi?

Ancaq ingilis bundan zərər qədər də qorxmadı. O yumruqlarını sıxaraq Panurqun düz üzünə tutdu, yumruqlarını bir-birinə taqıldatdı.

Panurq, heç bir söz demədən əlini yumruq kimi yığdı və aradan baş barmağını çıxarıb ingilissə göstərdi. İngilis bundan ölü kimi ağardı. Balıq üzgəcini tərپədən kimi barmaqlarını tərپətməyə başladı.

Onda Panurq bərkdən əl vurdu, barmaqlarına üfürdü, diqqətlə ingilissə baxaraq çənəsini irəli verdi.

Parisililər bu işarələrdən baş çıxara bilmirdilərsə də, Panurqun bununla ingilisdən: – “Hə, buna sözünüz nədir?” – deyər soruşduğunu başa düşdülər.

Doğrudan da Toumast bərk tərپəyib dərinə fikrə getdi. Nəhayət o, nə işə fikirləşib tapdı, barmaqlarını bir-birinə ilişdirdi, bu vəziyyətdə iki əlini yuxarı qaldırdı.

Bunun cavabında Panurq baş barmağını çənəsinə tutub dişlərini ucadan şaqqıldatmağa başladı.

Toumast bərk həyəcan içində öz yerindən sıçradı. Tər onun alından

dolu kimi tökülür, gözləri axırdı. O sağ əlini yuxarı qaldırdı, barmaqlarını бүkdü, sol əlini döşünə qoyub, yalvarıcı nəzərlərlə Panurqa baxdı.

Panurq bunun cavabında öz balağından yapışdı, gücü gəldikcə ingilisin qabağında silkələməyə başladı.

Onda Toumast ordunu şişirdi, elə bil ki, o qovuş qayıрмаğa hazırlaşdı.

Buna qarşı Panurq ağzını bir az da açdı, əlini ağzına vurdu. Dərindən bəm səs eşidildi.

Toumast:

– Aha, – dedi, – başa düşürəm. Bəs buna nə deyəcəksiniz?

O, dilini çıxardıb can verən keçi kimi gözlərini bəzəltdi.

Onda Panurq şəhadət barmaqlarını ağzına soxdu, ağzını qulaqlarının dibinə kimi çəkib ayırdı. Sonra baş barmaqları ilə göz qapağını berk basdı və Toumasta eybəcər bir sifət göstərdi.

Buna cavab olaraq Toumast papağını başından götürdü, nəzakətlə Panurqa təşəkkür etdi, sonra yığıncağa müraciət edərək dedi:

– Möhtərəm cənablar, sizin aranızda misilsiz bir xəzinə var: bu xəzinə – şöhrəti, mənə İngiltərədən buraya gətirən, cənab Pantaqueldir. Boynuma alıram ki, indiye kimi adamlar onun dərin alimliyindən danışanda, onların həddindən artıq böyüdüb mübalığəyə yol verdiklərini güman edirdim. Ancaq indi mən görürəm ki, cənab Pantaquelin xidmətlərini böyütmək deyil, əksinə kiçiltmişlər. Elə bu saat onun şagirdi, dolaşiq mətləblər barəsindəki suallarının hamısına elə tutarlı cavablar verdi, elə dərin bir hikmət göstərdi ki, mənə tamamilə heyran etdi. Bu işi eləyən şagird isə, o zaman onun müəllimi, cənab Pantaquelin özü mənə nələr başa sala bilərdi? Yəqin ki, onun alimliyi heç bir təsvirə gəlməz. Vaxtı gələndə mən bizim disputumuza dair böyük bir kitab yazacağam. Siz o kitabdan bu gün burada necə mühüm məsələləri müzakirə etdiyimizi öyrənərsiniz. Hələlik mənə göstərdiyiniz hörmət üçün təşəkkür edərim və bununla sözümü qurtarıram.

Disputdan sonra Pantaquiel tənənəli ziyafət düzəltdi, Toumastı yaxşıca qonaq elədi. Bircə biləydiniz ki, o gün problemlər

necə partapartla açılır, şüşələr nə sayaq əldən ələ keçir, qonaqlar da necə: “Ey paj, gətir, şüşənin ağzını aç, doldur şeytan oğlu, doldur” – deyə çağırırdılar.

Disputda işlədilən işarələrə gəldikdə mən, əlbəttə, onların mənasını sizə başa sala bilərdim. Ancaq deyirlər ki, Toumast Londonda bu barədə böyük bir kitab çap etdirir. O kitab çıxdıqdan sonra, özünüz onu oxuyar, bunların hamısı ilə ətraflı tanış olarsınız. O vaxta kimi mən sussam, daha yaxşıdır.

VII fəsil

PANURQUN EVLƏNMƏK FİKRİNƏ DÜŞMƏSİ

Ertəsi günü Panurq ala-bəzək geyinmiş halda Pantaquelin yanına gəldi.

Pantaquiel:

– Bu nə deməkdir, Panurq, niyə belə bəzənibsiniz? – deyə soruşdu.

Panurq:

– Şeytan böyrümü deşir, – dedi. – Mən evlənmək istəyirəm.

Pantaquiel:

– Allah xeyir versin! – deyə qeyd etdi. – Bu məni sevindirir, ancaq doğrusu çox ələ yox, şadlığımın tamam itirmək dərəcəsinə gəlmirəm.

Panurq:

– Elə məsələ də ondadır, – dedi. – Hələ məlum deyildir, mənə necə arvad qismət olacaq. Xoş təbiət olsa, çox yaxşıdır. Əgər olmasa? O zaman nə mən edəyəm?

Pantaquiel:

– Bu barədə ətraflı düşünmək lazımdır, – dedi.

Panurq:

– Siz mənə nə məsləhət görürsünüz? – deyə soruşdu.

Pantaquiel:

– Evlənməyi möhkəm qərara alıbsınızsa, sizi bu fikirdən dəşdirməyə faydasızdır, – dedi.

Panurq:

– Çox yaxşı, – dedi. – Ancaq mən sizin məsləhətiniz olmadan evlənmək istəməzdim.

Pantaquiel:

– Mən razıyam, – dedi, – məsləhət görürəm, evlənin.

Panurq:

– Hərgah, mənim üçün evlənməməyimin daha yaxşı olacağını güman edirsinizsə, evlənmərəm, – dedi.

Pantaquiel:

– Elə isə evlənməyin.

Panurq:

– Yaxşı, – dedi. – Ancaq necə olur ki, siz mənim ömürlük arvadınız qalacağımı istəyirsiniz? Axı, yalnız adam heç vaxt evlilər qədər xoşbəxt olmur.

Pantaquiel:

– Elə isə, Allah xatirinə evlənin, – deyə cavab verdi.

Panurq:

– Bəs mənim arvadım pis çıxsas? – deyə soruşdu. – Axı, onda mən dünyanın ən bədbəxt adamı olaram!

Pantaqrue! — Elə isə evlənməyin, — dedi.

Panurq: — Özüm üçün bir namuslu qadın seçsəm necə? — deyə xəbər aldı.

Pantaqrue! — Onda, əlbəttə evlənin, — dedi.

Panurq: — Ancaq mən eşitmişəm ki, bütün namuslu qadınlar öz kişilərini kətləkləyirlər. Əgər birdən o da məni döysə? Bu lap ağ olar ki, — dedi.

Pantaqrue! — Bəs elə isə evlənməyin, — deyə cavab verdi.

Panurq: — Yaxşı, — dedi, — birdən mən xəstələndim? Onda mənə kim baxacaq? Yox, arvadsız mənim üçün çətin keçər. İt kimi batıb gedərsən, heç kəs də sənə kömək etməz.

Pantaqrue! — Elə isə, siz allah, evlənin, — dedi.

Panurq: — Mənim ağam, — dedi. — Sizi başa düşmək olmur. Həm "evlənin" deyirsiniz, həm də "evlənməyin".

Pantaqrue! — Axı, sizin suallarınızda o qədər "hərgah", "əgər" var ki, — dedi, — mən sizə heç bir əməlli-başlı məsləhət verə bilmirəm. Məsələnin hamısı sizin nə cür arvad seçəcəyinizdən asılıdır. O yaxşı qadın olarsa, evlənin, Allah xeyir versin. Evlənmək — yaxşı işdir.

Panurq: — Ola bilər, — dedi, — ola bilər. Ancaq indi, doğrusu, danışığ-larınızı heç eşitmirəm də. Acın imanı olmaz. Axı, yarım saatdan sonra nəhərdir. Mən indidən acından fəryad qoparmağa hazıram. Rahib Jan, gedək nahara! Keçmiş zamanlarda rahiblərlə kano-niklərdən⁶⁷ başqa az adamlara nahar etmək müyəssər olurdu. Həm də onlar üçün başqa görüləcək bir iş yox idi; onlar üçün hər gün bayram idi. Rahib Jan, bütün bunlar sənə yaxşı məlumdur.

Gedək, dostum, səni şeytanlara and verirəm, gedək. Mənim qar-nım acından it kimi hürür. Onu sakit etmək üçün ağzımı yavanlıqla tıxayaq. Mən bilirəm, sən qatı və yağlı şorbamı sevirsən, ancaq mən bir parça yaxşı cütçü ilə süd yavanlığını üstün tuturam.

Jan:

— Aha, mən səni başa düşürəm, — dedi. — Son indi monastır dilində danışırısan. Axı rahiblər "cütçü" deyəndə vaxtilə yer şumlayanda cütə qoşduqları öküzü nəzərdə tuturlar. Belə bir "cütçüdən" bütün bir abbatlıq üçün yaxşı yemək bişirmək olar. Mən sona deməliyəm ki, bizim abbathqlarda hələ köhnə qayda-ya əməl olunur, hər dəfə ibadətdən qabaq məbədə, daha sadə sözlə, monastır mətbəxinə baş çəkirik. Mətbəxdə aşpazlara yal-varırıq ki, qazanın altında tez ocaq qalayıb, mal ötinə qaynatsın-lar. Axı rahibin birinci qayğısı yaxşı yeməkdir. Rahib elə kefi istədiyi kimi yemək üçün yaşayır. Gedək, Panurq!

Panurq:

— Hə, indi mən sənənin zatına bələd oldum, ay köhnə monastır bici! — deyə səsləndi. — Gedək mətbəxə, görək nahar nə haldadır. Ağalar, sağlıqla qalm. Gedək!

VIII fəsil

PANURQUN PANZULU⁶⁸ FALÇI ARVADLA MƏSLƏHƏTLƏŞMƏSİ

Nahardan sonra Pantaqrue Panurqu öz yanına çağıraraq dedi:

— Mən görürəm ki, Panurq, siz hələ də evlənim, evlənmə-yim, deyə tərəddüd edirsiniz. Qulaq asın, sizin üçün nə fikirləş-mişəm. Deyirlər ki, bu yaxınlıqda Panzuda gələcəyi qabaqcadan xəbər verən, cürbəcür ağıllı məsləhətlər görən bir qoca falçı ar-vad yaşayır. Epitemonu özünüzlə götürüb onun yanına gedin. Görək o sizə nə məsləhət verəcəkdir.

Ertəsi günü Panurq ilə Epitemon yola düşdülər. Onların sə-fori üç gün çəkdi. Dördüncü günü falçı arvadın evini onlara gös-tərdilər. Qarı dağın başında, hisli bir daxmada yaşayırdı. Daxma-

nın üstü küləşlə örtülmüşdü. Yuxarısında da hündür, qollu-budaqlı bir ağcaqayın öz yarpaqlarını xışıldadırdı.

Dostlar qapını itələyib daxmaya girdilər.

Ocağın yanında kirli, cır-cındır geyinmiş kaftar bir qarı oturmuşdu.

Epitemon:

– Pah! – deyə səsləndi, – vallah bu qarı xalis ovsunçudur.

Qarı doğrudan da ovsunçuya bənzəyirdi. Beli çoxdan bükülmüş, gözləri sulanmışdı; ağzında dişi belə qalmamışdı... Qarı ocağın qabağında oturub, köhnə öküz sümüyündən şorba bişirirdi.

Epitemon:

– Lənət sənə şeytan, – dedi. – Axı biz ondan heç bir cavab qopara bilməyəcəyik, çünki ən vacib şey yadımızdan çıxıb.

Panurq:

– Mən onun qeydinə qalmışam, – dedi, – mənim ov çantamda bir az ehtiyatım var.

Panurq bu sözləri deyib qarıya baş əydi, ona altı qaxac dil, iri bir qab südlüsüq, bir şüşə şarab, bir də təzə qızıl dolu kiso verdi.

– Sonra o öz işini qarıya nağıl etdi, evlənib-evlənməmək barəsində öz məsləhətini bildirməsini nəzakətlə xahiş etdi.

Qarı bir müddət susdu. Dışsız ağzı ilə gövşəyə-gövşəyə fikrə getdi. Sonra ağzı üstə çevrilmiş daqqanın üstündə oturdu, əlinə üç dənə köhnə iy götürdü, iyləri əlində fırlatdı, uclarını yoxlayıb onların ən itisini seçdi. Bu iyi əlində sıxdı, o biri iki iyi isə köhnə həvəngə atdı.

Qarı sonra cəhrəni götürüb çarxı doqquz dəfə fırlatdı. Sonra da çarxı əlindən buraxıb, onun fırlanmasına baxdı. Çarx dayan-dıqda falçı qarı taxta başmağını ayağından çıxartdı, kisədən də üç qızıl pul götürdü. Pulları üç qoz qabığına qoyub, onları saxsı qaba atdı. Bundan sonra şüşədən bir udum şarab içdi, sıçrayıb süpürgəni mindi, ocağın ətrafında üç dəfə dövrə vurdu. Qarı ocağa bir dəfnə budağı atmışdı, dövrə vura-vura onun yanmasına diqqətlə nəzər yetirirdi.

Sonra qarı qışqıra-qışqıra bəzi başa düşülməyən sözlər dedi və Panurqa baxdı.

Panurq:

– Vallah, – dedi, – mənə elə gəlir ki, tilsimə tutulmuşam, bir baxın, elə bil qarı şarab içəndən bəri böyüdü. Bəs o çənəsini niyə yırğalayır? Çiyinlərini nə üçün çəkir? Dodaqları niyə xərcəng yeyən meymun dodağı kimi titrəyir? Yoxsa o şeytanları bura çağırır? Vallah, mən qorxumdan ölürem. Mən şeytanları sevmirəm. Onlar məni hirsəndirirlər, onlardan acığım gəlir. Qaçaq buradan! Sağlıqla qalın, xanım! İltifatınıza qarşı təşəkkür edirəm. Mən heç vaxt evlənməyəcəyəm. Lənət şeytana, mən evlənmək fikrindən əl çəkirəm.

Panurq qarıya yönəldi, ancaq qarı onu qabaqladı, iy əlindən sıçrayıb həyətdə çıxıdı. Həyətdə yüz yaşlı bir ağcaqayın ağacı vardı. Qarı ağacı üç dəfə silkələdi, yerə səkkiz ağcaqayın yarpağı düşdü.

Qarı yarpaqları yerden götürdü, iylə üzərlərinə nə isə cızaraq yelə verdi.

Qarı:

– İstəyirsiniz, axtarın, – dedi, – bacarırsınız, tapın. Sizin tale-yiniz o yarpaqlarda yazılmışdır.

Bundan sonra ovsunçu evə tərəf getdi, qapının kandarında çevrilib Panurqa dilini göstərdi.

Panurq diksinərək:

– Qulyabaniya and olsun, – dedi, – bu xalis küpəgirən qarıdır. Gəl buradan qaçaq!

Lakin Epitemon yarpaqların dalınca yüyürdü. Yel yarpaqları ətrafa dağıtmışdı. Epitemon onları bir təhər otun içindən tapdı, əvvəlki qaydada düzdü. Baxın, bizim dostlar bu yarpaqlarda nə oxudular:

Evlənmək xoşdur, buna
Ola bilməz söz-söhbət.
Sən yubanma tez evlən,
Budur məndən məsləhət.
Amma bil ki, yamanca
Arvad səni döyəcək.
Talayıb var-yoxunu,
Addımbaşı söyləyəcək.

Dostlar yarpaqları yığışdırıb Pantaqruelin yanına qayıtdılar, yazını ona oxumağa verdilər.

Pantaqrue!

– Mənim sizə yazığım gəlir, – dedi, – falçı qarı deyir ki, sizin arvadınız sizi həm soyacaq, həm də döyəcəkdir.

Panurq belə cavab verdi:

– Donuz portağaldan nə qədər anlayırsa, siz də bu faldan o qədər anlayırsınız. Belə dediyim üçün məndən inciməyin. Mənim bir az acığım tutdu. Ovsunçu qarı ancaq məni xəbərdar edir ki, pis arvad almayım, vəssalam. Pis arvad məni soyar da, döyər də. Ona görə mən pis arvad almamalıyam, yaxşı arvad alsam bu işlərin heç biri olmaz. Zənnimcə, məsələ aydındır.

Epitemon:

– Doğrusu, Panurq, – dedi, – siz evlənməyənsiz, daha yaxşı olardı. Bir də siz falçı arvadın sözlərinə inanırsınızsa, mən sizə başqa şey də məsləhət görə bilərəm. İş burasındadır ki, Buşara adasının yaxınlığında Her-Trippa adlı məşhur bir kahin yaşayır⁶⁹. Deyirlər bu adam bütün fənlərdə, xüsusən astrologiya⁷⁰ və xiro-mantiya⁷¹ elmlərində hamını ötüb keçmişdir. Siz öz işiniz barəsində onunla məsləhətləşin.

Panurq:

– Mən özüm Her-Trippanı heç görməmişəm, – dedi. – Ancaq onun barəsində bəzi şeylər eşitmişəm. Deyirlər ki, Her-Trippa özü bir dəfə kralla müxtəlif mühüm məsələlərdən danışarkən, oğrunun biri onun çardağından əlli-ayaqlı bir çəpiş oğurlamışdır. Bu necə olur? Yerdə-göydə baş verən işlərin hamısını durbinsiz görün, bütün keçmiş hadisələri bilən və gələcəkdən xəbər verən bu məşhur alim necə oldu ki, burnunun dibindən oğrunun çəpişi apardığını görə bilmədi? Bununla belə mən razıyam. İstəyirsinizsə onun yanına da gedək. Öyrənmək heç vaxt gec deyil.

IX fəsil

PANURQUN HER-TRİPPA İLƏ MƏSLƏHƏTLƏŞMƏSİ

Ertəsi günü bizim dostlar Her-Trippanın yanına getdilər. Panurq ona qurd dərisindən bir kürk, qınına məxmər çəkilmiş, qızıl suyuna tutulmuş iri bir qılınç, əlli də qızıl bağışladı. Sonra da girişsiz-müqəddiməsiz öz işindən söz açdı. Hər bir şeydən qabaq Her-Trippa düz Panurqun üzünə baxdı və:

– Sənin sifətin dünyadakı avaralar içərisində ən bədbəxt adamın sifətidir, – dedi.

Sonra Panurqun ovcunu gözdən keçirib əlavə etdi:

– Bax, bu cizgi bədbəxt, ancaq bədbəxt adamların əlində olar.

Sonra Her-Trippa əlinə bir qrifel taxtası götürdü. Onun üzərinə bir neçə nöqtə çəkib, onları xətlərlə birləşdirdi.

– Heç bir şübhe yoxdur ki, evlənsən altını çəkəcəksən, – deyə kahin öz qərarını verdi.

Sonra o Panurqun nə vaxt anadan olduğunu soruşdu, sonra da böyük bir göy xəritəsini açıb qabağına qoydu. Xəritəyə və ulduzların vəziyyətinə baxaraq, Her-Trippa dərindən köksünü ötürüb dedi:

– Sözümlün əvvəlində sənə bədbəxt olacağını xəbər vermişdim. İndi də ulduzlar mənə deyir ki, bundan əlavə arvadın səni döyəcək, tərtəmiz soyacaqdır. Sənin işin çox xarab olacaqdır, əzizim.

Panurq:

– Şeytanlar canını alsın, qoca axmaq, – dedi. – Bədbəxtlərin hamısı dəstə düzəldəndə sən onların birinci bayraqları olacaqsan.

Sonra da üzünü Epitemona tutaraq əlavə etdi:

– Qarşınızda guya hər şeyi bilirmiş, hər şeyi görmüş deyə lovğalanan bir qoca riyakar durur, halbuki, ən adi bir oğru, asanlıqla buna kələk gəlmişdir. Bu adam axmaqların axmağıdır, eyni zamanda gopçu, özündən basan, üst-üstə on yeddi iblis qədər zəhlətökən bir adamdır. Gedək buradan! Qoy bu sarsaq öz yava sözlərini dostu olan şeytanlara çərənləsin. Mən heç vaxt inanmam ki, şeytanlar bu cür bir axmağa qulluq etməyə razı olsunlar.

Her-Trippa:

– Siz mənə inanmırsınızsa, – dedi, – mən bir çox başqa fallar da bilirəm ki, onların vasitəsilə sözlərimin doğru ya yalan olduğunu asanlıqla yoxlaya bilərik. Məsələn, mən od, hava, su, güzgü, ələk, yulaf unu, sümük, pendir, eşşək başı, mum, tüstü, balta, gil, kül, bitki, balıq, donuz, şer və quşlarla fala baxa bilirəm. Siz əmin olun ki, mən nə cür fala baxsam, yenə eyni cavab alınacaqdır.

Panurq:

– Cəhənnəm ol, dəli axmaq! – deyə cavab verdi. – Məlun cadugər, gördüm otuz min şeytan sənin boynunu qanırsın! Qayıdaq, tezəcə öz ağamızın yanına gedək. Mən əminəm ki, bizim bu alim şeytanın yalan-palan yuvasına gəldiyimizi bildikdə o narazı qalacaqdır. Buraya gəldiyimə peşman oldum. Vallah, onun cadu-

gərliyi məni acıqlandırmaqdan başqa bir şeyə yaramadı. Uzaq, uzaq buradan!

Onlar saraya qayıdıb Her-Tripanın yanında başlarına gələn Pantarquela danışdılar.

Pantarquel:

– Mənə elə gəlir ki, – dedi, – Panurqun bundan belə cadugərlərin, falçıların yanına getməsi artıqdır. Gəlin ayrı bir çarə düşünək. Qulaq asın, sizə nə deyirəm. Hamıya məlumdur ki, insanın üç şeyi vardır: ağıl, bədən, mal. Adamın aqlını ilahiyyatçılar, bədənini həkimlər, malını da hakimlər qoruyur. Gəlin üzümüzdəki bazar günü nahara bir ilahiyyatçı, bir həkim, bir də hakim çağıraraq. Görək onlar Panurqa nə məsləhət görürlər.

Panurq:

– Mən qabaqcadan görürəm ki, bundan kara gələn bir şey çıxmayacaq, – dedi. – Bir fikir verin ki, bizim dünya necə də fərsiz idarə olunur. Biz öz aqlımızı ilahiyyatçılara tapşırıq, onlar da beynimizi hər cür cəfəngiyatla doldururlar. Bədənimizi həkimlər qoruyur, müalicə edirlər; halbuki bu doktorlar xəstələrə yazdıqları dərmanları heç vaxt özləri içmirlər. Nə üçün? Onun üçün ki, dərmanlara zərəcə inanmırlar. Nəhayət, bizim malımızı hakimlər qorumalıdırlar. Hakimlər də ki, ancaq bizi talan edirlər, qoymurlar ki, dinc yaşayaq. İndi bundan sonra gedib onlarla məsləhətləşin də. Yox, – deyə Panurq sözünə davam etdi, – məsləhətləşməli olsam bu ağalardansa, gedib ən küt zırrama ilə məsləhətləşərəm. Yeri gəlmişkən onu da deyim ki, zırrama hər hansı bir alimdən daha ağıllı çıxa bilər. Kralların çoxu yanlarında boş yere təlxək saxlamırlar ki, bəzən təlxəklərin krala köməyi də deyir. Parisli məşhur təlxək Coanın vaxtilə iki şikayətçini nə cür mühakimə etdiyini bilirsinizmi? Bilirsiniz? Elə isə qulaq asın, mən o qəribə əhvalatı sizə nağıl edim.

X fəsil

PARİSLİ MƏŞHUR TƏLXƏK JOANIN İKİ ŞİKAYƏTÇİNİ MÜHAKİMƏ ETMƏSİ

Hər kəsə məlumdur ki, Parisdə Kiçik Şatle yanında doyunca yemək yeyilə bilən bir neçə xırda dükən var. Hər dükanda iri bir manqal qoyulub. Bu manqalarda aşpazlar ət qızardırlar. Mənə o qızartmadan dadmaq müyəssər olub və mən sizi inandıriram ki, belə ləzzətli qızartmanı heç yerdə tapa bilməzsiniz.

Bir dəfə bu dükanların birinə bir ac hambal girdi. Hambal yoxsul bir oğlan idi, qızartmaya da pulu çatmırdı. Onun qoltuğunda iri bir parça çörək vardı. Hambal öz çörəyini çıxarıb ətin iyini canına çəkməsi üçün onu manqalın üstünə tutdu. Hambala elə gəlirdi ki, bundan çörəyin ləzzəti artacaqdır.

Aşpaz hambalın bu işinə mane olmadı. Ancaq çörək yeyildəndən sonra, o, hambalın peysərindən yapışib tələb etdi ki, qızartma iyninin pulunu versin.

Hambal:

– Sən dəli olmusan, nədir? – dedi. – Axı, mən səndən heç bir şey satın almamışam, sənə heç bir ziyan da yetirməmişəm. Axı onsuz da sənın qızartmanın iyi boru ilə havaya uçub gedir. Hərada görülüb ki, qızartmanın bir quru iyi üçün pul tələb edilsin.

Aşpaz onun cavabında:

– Bu ətrafda sənın kimi lütələr çox dolaşır, – dedi. – Hamınızı belə dadlı qızartma iyi ilə bəsləməyə borclu deyiləm ki? Pulu ver, yoxsa qarınağını çəkib əlindən alaram, yəşik daşımağa şeyin olmaz.

Hambal dəyənəyi qapdı, müdafiəyə hazırlaşdı.

Yaman gürultü qopdu. Səs-küyə camaat yığıldı. Nə çoxdur Parisdə avara adam. Özgələrin çəkilməsi isə məlumdur ki, avaralar üçün ən xoş tamaşadır.

Təsadüfən camaatın arasında Parisli məşhur təlxək qoca Joan da var idi.

Aşpaz onu gördükdə hambala dedi:

– Baxıram, sən xoşluqla pul verməyəcəksən. Lakin bizim alicənab Joan burdadır. Qoy o, ədalətlə bizi mühakimə etsin. Sən buna razısanmı?

Hambal:

– Nə olar, – dedi, – razıyam.

Təlxəyi ortalığa çəkib, əhvalatı ona başa saldılar.

Təlxək hambala:

– Mənə bir gümüş pul ver, – dedi.

Hambal ona iyirmi su qiymətində gümüş pul verdi. Saxta olmasın deyə Joan pulu əlində atdı-tutdu, dişinə vurdu, sonra da lap gözünün yanına gətirərək pulun yaxşı kəsilib-kəsilmədiyinə diqqət yetirdi.

Orada yığılanların hamısı dərin bir sükut içində Joana baxırdı. Aşpaz özünü tox tutub dayanmışdı: o möhkəm inanırdı ki, təlxək işi onun xeyrinə kəsəcəkdir. Hambal isə, əksinə, tamamilə ümitsizlik içərisində idi. Pul artıq onun cibindən uçmuşdu, özü də onun axırncı pulu idi.

Axırda təlxək pulu astanaya atdı. Pul cingilti ilə döşəmədə diyirləndi, təlxək onu cəld tutub yenidən atdı. Pul yenə cingil-

dədi. O zaman təlxək uzun qulaqlı keçə külahını alnına endirdi, təlxəklik çağçağını yuxarı qaldırdı, əsil hakim kimi öskürərək təmkinlə dedi:

– Məhkəmə qərar verdi ki, çörəyini qızartma iynə tutub yeyən hambal aşpazın haqqını öz pulunun cingiltisi ilə ödəsin. Ona görə də məhkəmə cənab aşpaza bu cingiltini özü üçün götürməyi, hambala da öz pulunu geri almağı əmr etdi. Bundan sonra hər iki tərəf, məhkəmə xərci vermədən, aralanmalıdır.

Parisilərin hamısı bu hökmü ədalətli hesab etdi. Bəlkə də bütün Parisdə, bu işi Joandan daha yaxşı kəsə bilən bir hakim tapılmazdı. İndi özünüz görürsünüz ki, ağılların xoruzunu qoltuğuna verən zıramalar da tapılır.

XI fəsil

PANURQUN AXMAQ TRIBULE⁷² İLƏ MƏSLƏHƏTLƏŞMƏSİ

Pantaqrueq Panurqa:

– Siz bir səfeh adam tapıb onunla məsləhətləşməyə möhkəm qərar verdinizsə, mən sizə məşhur təlxək Tribulenin yanına getməyi tövsiyə edirəm; – dedi. – Mənə elə gəlir ki, o sözün tam mənasilə gicbəsərdir.

Panurq:

– Tamamilə sizin fikrinizə şerikəm, – dedi.

Pantaqrueqin Karpalim adlı bir dostu, Bluada yaşayan Tribulenin dalınca getdi. Karpalim iki gündən sonra qayıtdı, gici də özü ilə bərabər gətirdi.

Hər şeydən qabaq Panurq gicbəsərə noxud doldurulmuş bir donuz qovuğu bağışladı. Qovuq üfürülüb şişdiyi üçün noxudlar onun içində diyirlənib şaqqıldayırdı. Sonra Panurq Tribuleyə zərli bir ağac qılnc, bir şüşə şərab, bir düyünçə də qırmızı alma bağışladı.

Tribule qılncı boynundan asdı, almaların yarısını yedi, şərabın hamısını içdi, qovuğu gözdən keçirməyə başladı.

Panurq:

– Necə də axmaqdır! – dedi. – Bax, bu doğrudan da zırama dəlidir! Mən indiyə kimi çox dəli görmüşəm, amma beləsinə rast gəlməmişəm.

Bundan sonra, o qulağa xoş gələn bəlağətli cümlələrlə öz işini axmağa nağıl etdi. Panurq hələ sözünü qurtarmamışdı ki, Tribule gücü gəldikcə onun belinə bir yumruq endirdi, əlinə də bir şüşə soxuşdurdu.

Tribule başını yırğalayaraq:

– Vallah sən zıramasan, – dedi, – tamam axmaqsan, Büzansedən⁷ gətirilmiş tuluq zurnasısan!

Bunu deyib Tribule bir yana çəkildi, qovuğunu şaqqılatmağa başladı. Tribuledən daha heç bir söz almaq mümkün olmadı.

Panurq:

– Belə çıxır ki, biz hərtərəfli ələ salınmışıq, – dedi, – sən bir işə bax! O, axmaqlığına axmaqdır, bunu danmaq olmaz, ancaq mən özüm də onunla məsləhətləşməyə qərar verdikdə ondan daha ağıllı hərəkət etməmişəm.

Pantaqurel:

– Panurq, siz yanılırsınız, – dedi. – Mənim fikrimcə Tribule sizə ağıllı və faydalı bir məsləhət verdi. O dedi ki, – siz axmaq-sınız, həm də necə axmaq? Tamam axmaq, zırama axmaq. O nə üçün belə dedi? Çünki siz qocalıqda evlənmək istəyirsiniz. Sonra Tribule Büzansedən gətirilmiş tuluq zurnasından danışdı. Bu nə deməkdir? Bu o deməkdir ki, sizin gələcək arvadınız, Büzan-se kəndlilərinin çaldığı tuluq zurnası kimi küt, heyvərə, davakar,

qışqırıqçı və zəhlətökən bir arvad olacaqdır. Buna da diqqət edin ki, o sizin belinizə bir yumruq endirdi. Bu tamam nəhs bir əlamətdir. Əzizim Panurq, arvad sizi döyəcəkdir.

Panurq:

– Bax, bu doğru deyildir, – deyə cavab verdi. – Tribule mənə axmaq adlandırdı. Bundan nə çıxsın ki? Axı, deyirlər ki, bütün aləm səfehdir, bütün adamlar axmaq. Bəs mən adam deyiləm? Büzan-se zurnasına gəldikdə, siz o kinayəni heç də başa düşmə-diniz. Sözü açıq deyən Tribule mənim xasiyyətimə və zövqümə bələd olub. O bununla, ancaq, gələcək arvadımın bir saray xanı-mı deyil, sadə bir kəndli qızı olacağını demək istədi. Bu mögər pisdır? Xoşbəhiət, başı açıq çoban qızları mənim üçün bu bəzəkli

Paris gözəllərindən daha xoşdur. Tribule yumruğu ilə mənim nəcib belimi tiqqılatdı. O bunu düşmənliliklə etmədi. Bəlkə ona elə gəldi ki, uşaqların birisi ilə zarafat edir. Axı, o səmimi və sadədil bir axmaqdır: onun barəsində pis şeylər düşünmək günahdır. Mən də onu ürəkdən bağışlayıram.

Karpalim:

– Siz bir şeyi də yaddan çıxartdınız, – dedi. – O sizin əlinizə bir şüşə də soxuşdurdu. Bu nə deməkdir? O bununla nə demək istəyirdi?

Pantaquiel:

– Yəqin ki, bu Panurqun arvadının əyyaş olacağına işarədir, – dedi.

Panurq:

– Yox, heç də yox, – dedi. – Axı, şüşə boş idi! Müqəddəs Felixin bel sümüyünə and olsun, o ağıllı axmaq, o axmaqların ən sevimlisi, fərasətlişi mənə məsləhət görür ki, Tilsimli Şüşə kahinə müraciət edim. O məşhur kahinin yanına gedənə kimi evlənməməyə and içirəm. Mənim bir dostum var, kahinin yerini bilir. Gələn birlikdə oraya gedək. Mənə inanın ki, orada qərribə şeylər görəəcəyik.

Pantaquiel:

– Çox yaxşı, – deyə cavab verdi, – lakin bu qorxulu səfərə çıxmazdan qabaq...

Panurq:

– Nə üçün qorxulu? – deyə onun sözünü kəsdi. – Məni görənin kimi qorxular özləri o yan-bu yana qaçışacaq.

Pantaquiel:

– Bəlkə də bu elədir, – dedi, – ancaq yenə də bəzi tədbirlər görməliyik. Əvvəlcə Tribuleni Bluaya geri göndərmək lazımdır.

Bu qərar dərhal yerinə yetirildi, ayrılarkən Pantaquiel axmağa zərli parçadan bəzəkli bir bürüncək bağışladı.

– İkincisi, bizim ağamızdan, mənim atamdan icazə almalıyıq. Üçüncüsü, yaxşı bir bələdçi ilə dilmanca tapmaq lazımdır.

Panurq:

– Bələdçi və dilmanca mənim dostum Ksenoman⁷⁴ olacaqdır, – dedi. – Bundan başqa biz yolda Fənər ölkəsinə dəyib, oradan Alim Fənəri özümüzə aparırıq. Alim Fənər də, bizi birbaşa kahinin yanına aparıb çıxarar.

Pantaquiel dedi:

– Belə olduqda yalnız atamdan icazə almaq məsələsi qalır.

XII fəsil

TİLSİMLİ ŞÜŞƏ KAHİNİNİ ZİYARƏT ETMƏK ÜÇÜN PANTAQUELİN SƏFƏRƏ ÇIXMASI

Qarqantua sarayın böyük salonunda oturub əlində iki qalın paket tutmuşdu. Bir paketdə Qarqantuanın cavab vermiş olduğu müxtəlif məktub və ərizələr vardı, o birində isə hələ oxumadığı məktublar.

Pantaquiel öz niyyətini Qarqantuaya ərz edən kimi o paketləri Ulrix Halleyə verdi və Pantaqueli kənara çəkib ona dedi:

– Mənim mehriban oğlum, sən bu səfər fikrinə düşməyin mənə çox xoşdur. Bu yaşında səfər çox faydalıdır. Panurqu, Epitemonu, rahib Janı, lazım gördüyün başqalarını da özünlə apar. Mənim bəhriyyə cəbbəxanamdan sənə lazım olan qədər sükançı, matros, dilmanca götür. Mənim xəzinəmdən pul götür, əlverişli külək əsən kimi yola düşün. Sənə yaxşı yol arzu edirəm.

Pantaquiel atası ilə vidalaşib, dostları ilə birlikdə Talassa⁷⁵ limanına yollandı. Onlarla bərabər Panurqun dostu, dəniz tohlukələrinə çoxdan alışmış olan məşhur səyyah Ksenoman da oraya gəldi.

Talassaya gəldikdən sonra Pantaquiel on iki gəmi hazırlatdı. Matroslar, sükançılar, şturmanlar, dilmanclar, sənətkarlar, hərbi adamlar, azuqə ehtiyatı, topxana, güllə, paltar, pul, sözün qısaı səfər üçün lazım olan hər bir şey gəmilərə yükləndi.

Hər şey hazır olduqdan sonra, səyyahlar “Talameqə” yığıldılar. Pantaquielin baş gəmisi belə adlanırdı. “Talameqin” dal tə-

rəfində iri və yoğun bir şüşə görünürdü; şüşə yarıya kimi gümüş idi, üzərinə qırmızı mina çəkilmişdi. Şüşə hamıya yolçuların Tilsimli Şüşə kahininin yanına getdiyini bildirirdi.

İkinci gəminin dal tərəfində mikadan ustalıqla qayrılmış qədim bir fənər var idi.

Fənər səyyahların Fənər ölkəsinə də gedəcəyini göstərirdi. Üçüncü gəmidə – qərribə bir çini piyalə qoyulmuşdu. Dördüncü gəmidə – iki qulplu qızıl küp. Beşincidə – zümrüd ilə bəzədilmiş qəşəng dolça. Altıncıda – dörd növ metaldan qayrılmış, rahiblərə məxsus şərab qumquması. Yeddincidə – qızıl bəzəkli qara ağacdan qıt. Səkkizincidə – qaraldılmış qızıldan qayrılma stəkan. Doqquzuncuda – qızıl vaza. Onuncuda – İran piyaləsi. On birincidə – qızıldan üzüm səbəti. On ikincidə – iri hind mirvarisindən naxış vurulmuş qızıl boçka.

Belə ki, bu qərribə donanmanı görən hər kəs gülümseyər, sənişinlərin kefcil və qarınqulu olduqlarını başa düşərdi.

Beləcə hamı “Talameqə” yığıldı. Orada, bütün göyörtə boyunca şərab və yemək süfrəsi açılmışdı. Pantaqurel bir səfər nitqi söylədi, səyyahlar yaxşıca qolyanaltı etdilər; dan yeri ağaran kimi donanma lövbər qaldırdı, arxadan əsən küləyin istiqamətilə açıq dənizə yollandılar.

XIII fəsil PANTAQRUELİN ÖZ ATASINA POÇT GÖYƏRÇİNİ GÖNDƏRMƏSİ

Üç gün yolçular quruya rast gəlmədilər. Dördüncü gün onlar, o günlərdə böyük yarmarka keçirilən Medamoti⁷⁶ adasını gördülər. Hər il yarmarkaya Afrika və Asiyanın zəngin tacirləri axışb gəlir, özlərilə də hədsiz-hesabsız uzaq ölkə malları gətirirdilər.

Pantaqurel öz dostları ilə sahile çıxdı, gəmi komandası gəmiyə içməli su doldurana kimi xalı və şəkillərə tamaşa etmək üçün bazara getdi. Bu nadir şeylərin hamısından çox qəhrəman Axillin⁷⁷ hünərlərini təsvir edən xalılar Pantaqurelin xoşuna gəlirdi. Cəmisi 78 belə xalı var idi, hər birinin də uzunluğu dörd sajin idi. Pantaqurel bu xalıların elə o dəqiqə satın alınmasını əmr etdi. O, xalılardan başqa, üç cavan taybuynuz⁷⁸ və bir sığın satın aldı.

Pantaqurel şey almaqla məşğul iken dənizdən top səsi və şən bağırtilar eşidildi. Pantaqurel limana qayıtdı. Onun gözü qabağında atasının ən iti gedən “Xelidon”⁷⁹ gəmisi adaya yanaşırdı. “Xelidon”un arxa tərəfində Korinf misindən tökülmüş bir dəniz qaranquşu işlədayırdı. Bunu da demək lazımdır ki, dənizçilər yarasa kimi qanadları olan kiçik bir balığı xelidon adlandırırlar. Bu balıq dənizdən sıçrayır və suyun səthindən bir sajin havaya qalxaraq xeyli məsafəni uça bilər. Qarqantuanın gəmisi də elə bil, dənizdə üzməyib, qaranquş kimi havada uçurdu, buna görə də “Xelidon” adlandırılmışdı.

“Xelidon” oğlunun əhvalından xəbər tutmaq üçün Qarqantuanın göndərtdiyi qasid Malikornu gətirmişdi. Pantaqurel qasidi mehribanlıqla salamladı. Pantaqurel:

– Göylər xəbərçisi⁸⁰ Qozalı özünüzlə gətirdinizmi? – deyə soruşdu.

Malikorn:

– Bəli, cənab, – deyə cavab verdi, – Qozal budur, bu səbətdədir.

Bu, Qarqantuanın göyərçin damından götürülmüş bir göyərçin idi. Pantaqurelin donanması dənizə çıxanda, bu göyərçin kürt

düşüb bala çıxarmaqda idi. İndi bala göyərçinlər artıq yumurtadan çıxmışdı, ancaq göyərçin də onlar üçün bərk darıxırdı.

Pantaqurel göyərçini qəfəsdən çıxartdı, onun caynaqlarına ağ lent bağlayıb, bir dəqiqə belə itirmədən havaya buraxdı. Göyərçin ox kimi geri götürüldü, iki saatdan sonra özünü evə çatdırdı. Qarqantua, göyərçinin ağ lentlə uçub gəldiyini eşitdikdə çox sevindi. Ağ lent Pantaqurel in sağ-salamat olduğunu bildirirdi. Pantaqurel in başına bir fəlakət gəlmiş olsaydı, göyərçini qara lentlə göndərərdilər.

Sonra Pantaqurel atasına məktub yazıb, Malikorna tapşırdı. Bundan başqa Pantaqurel atasına qiymətli hədiyyələr: atlas çullu bir Asiya sığını, Axillin həyatından şəkilləri olan 78 xalı, bir də qızıl mahud çullu üç taybuynuz göndərdi. Sonra hər kəs öz yoluna davam etdi: Malikorn geriye, Qarqantuanın yanına, Pantaqurel də öz dostları ilə uzaq səyahətə.

XIV fəsil

PANTAQURELİN TACİR GƏMİSİNƏ RAST GƏLMƏSİ

Səfərin beşinci günü sürətlə dalğaları yara-yara bizə sarı gələn yelkənli bir tacir gəmisi gördük. Gəmi yaxınlaşdıqda, Pantaqurel tacirlərlə söhbətə başlayıb onları dəniz yeniliklərinə dair sorğu – suala tutdu. Bunlar fransız tacirləri idilər, Fəner Ölkəsindən gəlirdilər. Tacirlərin dediyinə görə, Fəner Ölkəsində şən fənerçilər yaşayır, qiyamət də fənerçilik edilir. Pantaqurel yolüstü onlara baş çəksə, fənerçilər çox şad olarlar, həm də onlar bu saat öz fəner bayramlarına hazırlaşılar.

Pantaqurel səyyahlarla xoş-beş edərkən, Panurq gəmidə bir sürü kök qoç aparən tacirlə yaman söyüşdü. Bu tacir əslən Taylburq şəhərindən olub, adı da Hinduşka idi. Hinduşka Panurqu gördükdə yoldaşlarına:

– Bir baxın, – dedi, – bu axmağın nə məzəli sifəti var. m. Panurq:

– Axmaq sən özünsən, – dedi, – şeytan oğlu şeytan. Bu sənəin bəd sifətindən aydınca bəllidir. Yəqin ki, arvadın səni hər bazar günü döyür.

Tacir:

– Mənim arvadım bütün Fransada ən mehriban arvaddır, – dedi. – Mən ona qırmızı mərcandan boyunbağı peşkoş aparıram. Bəs bunun sənə nə dəxli var? Sən niyə başqalarının işinə burnunu soxursan? Sən nəçisən? Ay avara, Allahdan qorxursansa, mənə cavab ver.

Panurq:

– Sənəin arvadın mehriban arvadsa, – dedi, bəs nə üçün evində oturmayıb, dənizlərdə veyillonırsən? Cavab ver mənə şeytan oğlu!

Tacir:

– Mən səni bu qılıncla qoyun kimi boğazlaram, – deyib qılincindən yapışdı.

Lakin qılinc dəniz havasında o qədər nəm çəkmişdi ki, pas bağlamışdı, odur ki, heç cür qınından çıxmırdı. Bu zaman rahib Jan Panurqa qahmar çıxdı; gəminin kapitanı Pantaqurelə müraciət edib bu davanı kəsmosini xahiş etməsəydi, yəqin ki, rahib gödək dənizçi qılinci ilə taciri deşəcəkdi.

Pantaqurel dalaşanları bir təhər barışdırdı. Panurq tacirin olını sıxdı, barışıq əlaməti olaraq, hər ikisi də şərab içdi.

Ancaq iş bununla qurtarmadı. Çəkişmə dayandırılan kimi Panurq rahib Janla Epitemonu bir tərəfə çəkib onlara:

– Bu saat siz əyləncəli bir şey görəcəksiniz, – dedi. – Balıq tora düşsə yaman kef edəcəyik.

Bu sözlərdən sonra o taciro dönərək, bir qoç seçib satmasını xahiş etdi.

PANURQUN TACİRİ VƏ ONUN QOYUNLARINI DƏNİZDƏ QƏRQ ETMƏSİ

Tacir:

– Mənim əziz dostum, – dedi, – mənim qoyunlarımın əti ancaq kral və şahzadələrə məxsusdur. Bu qoyunların əti elə dadlı, elə lətifdir ki, adamın ağzında şəkər kimi əriyir.

Panurq:

– Nə olar ki? – dedi. – Mən də sizə şahənə qiymət verirəm. Ancaq mənə bir qoyun satın.

Tacir:

– Eh, dostum, – dedi, – görərim sizin bu heyvanlardan hələ də başınız çıxmır. Misal üçün onların buynuzunu götürək. Əgər onu həvəngdəstdə döyüb günəşli yerdə əksən, tez-tez də sulasan, bir neçə aydan sonra orada əntiqə qulancar bitir. Bəs qoyunun küreyinə, qabırğasına, dal ayağına, döşünə, böyrəyinə, ciyərinə, içalatına nə deyə bilərsiniz? Ho-ho! Siz həтта lazımınca onlara qiymət də qoya bilməzsiniz. Bunu da nəzərə alın ki, qoçun qovuğundan əla top, qabırğasından-göydə uçan durnaları albalı çəyirdəyi ilə vurmaq üçün sapand qayırır, kəlləsindən isə itlər üçün qərribə dərman bişirirlər.

Gəmi kapitani tacirə:

– Sən həddindən artıq heyvərəlik edirsən, – dedi. – İstəyirsən, ona bir qoyun sat, istəmirsən – xalqın zəhləsini tökmə.

Tacir:

– Çox gözəl, – dedi, – mən ancaq sizin xatirinizə ona qoç satacağam. Qoy o mənə üç qızıl livr versin, istədiyi qoyunu seçsin.

Panurq:

– Bu bahadır, – dedi. – Bizim yerlərdə mən bu pula beş-altı qoç ala bilərəm.

Tacir:

– Ay səni qızdırma aparsın, axmağın biri axmaq, – dedi. – Axı mənim ən alçaq qoyunum adı qoyunlardan dörd dəfə bahadır. A beyinsiz axmaq, sən bunu qanırsanmı?

Panurq:

– Sakit olun, mərhəmətli cənab, – dedi, – görərim siz çox qızırsınız. Alın, bu sizin pulunuz.

Panurq tacirin pulunu verdi, ən iri bir qoç seçib, çiyninə aldı. Qoç bərkdən mələdi, sürünün hamısı da ona baxıb mələşdi.

Tacir:

– Lənət şeytana, – dedi, – bu yaramaz ən yaxşı qoçumu seçdi. Dələduzun bu işdən yaxşıca başı çıxırmış.

Panurq isə heç bir ağır söz demədən gəminin کنارına gəldi, qoçu dənizə fırlatdı. Bu iş elə qəfildən oldu ki, mən əməllicə baxmağa macal tapa bilmədim. Bir də onu gördüm ki, başqa qoyunların hamısı mələşə-mələşə bir-birinin dalınca dənizə tullanmağa başladı. Hər bir qoyun o birilərindən tez dənizə atılmağa tələsirdi; onları heç bir şeylə saxlamaq mümkün olmurdu. Yəqin siz bilirsiniz ki, qoyunlar, erkəc onları hara aparsa onun dalınca getməyi adət ediblər. Burada da belə oldu: erkəc suya cuman kimi, o biri qoyunların hamısı, işin nə yerdə olduğunu bilmədən, onun dalınca suya atıldı. Boş yerə deməyiblər ki, qoyun dünyanın ən axmaq heyvanıdır.

Tacir məhv olan sürüsünü qurtarmağa can atdı. Lakin əlindən heç bir şey gəlmədi. Qoyunlar dənizə atılıb qərq olurdu. O zaman tacir ən qiymətli qoyununun yunundan yapışdı, göyərtənin üstü ilə anbar qapağının yanına sürüməyə başladı. Tacir o biri qoyunların onun arxasınca düşəcəyini, bununla da sürünün xilas olacağını güman edirdi. Lakin iş tamam özgə cür oldu. Qoyun o qədər güclü çıxdı ki, taciri özü ilə sürüyüb dənizə tullandı. Başını itirmiş sürünü daha heç bir şey xilas edə bilməzdi. Qoyunlar bir-birinin dalınca suya atıldı, beləliklə sürünün hamısı qərq oldu⁸³.

Qoyunların işi bitdikdən sonra Panurq:

– Heç olmasa birçə dənə qoyun qaldımı? – deyə soruşdu. – Mən bilmək istərdim ki, bizim əziz Robin – qoçumuz haradadır? Qədim hərbi üsulda yamanca hünər göstərdim ha. Bunu necə gördün, rahib Jan?

Rahib Jan:

Rahib Jan:

XVII fəsil

Səfərimizin üçüncü günü, dan yeri ağaranda Siciliyaya çox bənzəyən üçbucaq bir ada gördük. Oranı qohumlar adası adlandırırdılar. Bu adada yaşayanların hamısı bir-birilə qohum idi. Burası çox qərribə idi ki, onlar hər yerdə adət olduğu kimi bir-birini "atam", "qızım", "anam" – deyə çağırırdılar. Qohumlar arasında yaşayanların ocaib ləqəbləri var idi.

Qohum öz qohumunu:

– Xoş gördük, Morj, – deyə cavab verərdi.

... Bir başkası:

– Yazı stolu, necəsən? – deyə soruşardı.

24. Onun yoldaşı da:

– Yaxşıyam, Skamyə, bəs sənin keyfin necədir? – deyə cavab verərdi.

– Sabahın xeyir, Balta! – deyə bir başqası öz qohumunu salamlıyadı.

– Aqibətin xeyir, Balta sapı! – deyə ona cavab verərdilər.

Əzizim Qabıq deyənə: əzizim Çörək içi,

İdd: Əzizim Atəşkeş deyənə: əzizim Maşa,

Əzizim Tufli deyənə: əzizim Köhnə Başmaq, *...və s.*

Əzizim Botinka deyənə: əzizim Çəkme, Əzizim İsgəndər

31 Əzizim Əlcək deyənə: əzizim Çətir,

Əzizim Donuz Dərisi deyənə: özizim Donuz Piyi deyə cavab verərdilər.

Deməli donuz piyi, donuz dərisinə necə yaxınsa bu adanın sakinləri də bir – birinə eləcə yaxın idilər.

Adada gəzişdikdən sonra, nahar etmək üçün aşxanaya girdik. Aşxanada bu zaman üç toy məclisi düzəldilmişdi. Bizim gözü-müzün qabağında cavan və gözəl Armudun kəbinini çənəsindən təzəcə sarımtıl tük çıxan Hollandiya Pendirinə kəsdilər. O biri salonda Köhnə Çəkmə cavan və gözəl Botinka ilə evlənirdi. Pantaquələ dedilər ki, Çəkməyə yaxşıca piy çəkilib, odur ki, təsərrüfatda kara gələr deyə cavan qız Botinka ona ərə gedir. Üçüncü salonda cavan Corab köhnə Tuflini alırdı. Deyirdilər ki, Corab köhnə Tuflini ancaq qızıl və qiymətli daşlarla bəzəndiyi üçün alırması.

PANTAQRUELİN ÇUĞULLAR ADASINA BAŞ ÇƏKMƏSİ

Ertəsi gün Çuğullar adasına çatdıq. Çuğullar bizə nə yemək təklif etdilər, nə içmək. Hədsiz təzim ilə əzilib-büzülərək pulla, hər bir xidmətə hazır olduqlarını bildirdilər. Dilmancelardan biri Pantaqruele, çuğulların çörək pulunu özlərini döydürməklə qazandıqlarını başa saldı. Onları uzun müddət döyən olmadıqda, acından ölürlərmiş.

Dilmanc:

– Onların işi belə olur, – dedi. – Bir rahib ya soləmçi birisini məhv etmək fikrinə düşdükdə, onun yanına bir çuğul göndərir. Çuğul onu məhkəməyə çəkir, süründürmə ilə yorub taqətdən salır, əlindən gələn qədər təhqir edir, axırda həmin adam özündən çıxır, döyənəklə çuğulu əzişdirir. Yazıq adama cərimə kəsirlər ki, çuğula da lazım olan budur. Bundan sonra çuğul dörd ay müddətinə varlanır, bolluq içində yaşayır.

Panurq:

– Bu dördə qarşı yaxşı bir çarə bilərəm, – dedi.

Pantaqrue:

– Nə çarə? – deyər soruşdu.

Panurq:

– Qulaq asın, bilərsiniz, – dedi. – Bir vaxt çuğullar cənab de Başə adlı qoçaq və alicənab bir adamın yaxasından yapışırlar. Onlar kişini o qədər incidirlər ki, axırda cənab de Başə, nə olursa olsun, onların öhdəsindən gəlməyə qərar verir. Günlərin birində çörəkçi Luarla arvadını, dostu keşişi, bir də öz qulluqçularının hamısını nahara çağırır, onlara belə deyir:

– Uşaqlar, bu yaramaz çuğulların məni nə qədər diltxor etdiklərini görürsünüz. Mən onlardan yaxamı qurtarmağı qərara almışam, bu yolda mənə kömək etməyinizi xahiş edirəm. Cənab çörəkçi, siz gələn bazar günü arvadınızla bərabər toy paltarında bizə gəlin. Biz özümüzü elə göstəririk ki, guya sizə toy edirik. Siz

də, keşiş baba ibadət geyiminizi əyninizə taxıb gəlin. Siz də cənab çalğıçı, fleyta və təbilinizi gətirin. Siz əlbəttə bilirsiniz, bizim toylarda adətdir, adamlar birbirini, toydan xatirə qalsın deyər, yüngül kötəyə qonaq edirlər. Çuğulu cəzalandırmaq üçün biz elə bundan istifadə edirik. Təzə evlənlər öpüşən kimi, siz birbirinizi yavaşca vurun, çuğula növbə çatanda isə yumruqlarınızı tamam işə salın. Xahiş edirəm, gücünüz gəldikcə onu kötəkləyin. Budur, sizə üzünə meşin çəkilmiş dəmir ölçəklər. Bunları geyinin, o ədəbsizi amansızcasına döyün. Onu ən çox döyən, məni hamıdan çox razı salacaqdır.

Gələn bazar günü, gözlədikləri kimi oldu, cənab de Başənin yanına qırmızıyanaq kök bir çuğul gəldi. Qapıçı, onu ağzına kimi möhkəmə çağırışları təpilməmiş kətan torbasından dərhal tanıdı. O, nəzakətlə çuğulu salamladı, sonra da zəng çalıb çuğulun gəlişini xəbər verdi. Çörəkçi ilə arvadı həmin saat toy paltarlarını geyinib keşişlə birlikdə böyük salona keçdilər. Çuğulu bufetə aparılar, hamı dəmir ölçəkləri geyinəndə kimi, onu xeyli içirdilər.

Çuğula:

– Siz lap yerində gəldiniz, – dedilər. – Bu gün bizdə toydur. Buyurun, yeyin, için, kefələyin.

Çuğulu yaxşıca içirdikdən sonra, salona dəvət etdilər. Orada artıq hər şey hazır idi. Yumruğa növbə çatdıqda çuğulu elə kötəklədilər ki, belə döyülməyi yuxusunda da görə bilməzdi. Keşişin özü hamıdan çox əlləşirdi. Gücünə görə bu keşişin adını Zərbə qoymuşdular. Cənab Zərbə cübbəsinin otəyi ilə dəmir ölçəyinin üstünü örtüb çuğulu o qədər döydü ki, onun səkkiz qa-

bırğasını sındırdı. Bundan sonra çuğul pələng kimi bədəni zolaq-zolaq olmuş bir halda evinə qayıtdı, daha ondan heç bir xəbər də eşidilmədi.

Epitemon:

– Məncə, – dedi, – bu dəmir əlcəklərlə keşişin özünü kötəkləşəydilər, daha yaxşı olardı. Bu yazıq çuğulların günahı nə imiş? Bəlkə onlar heç də pis adamlar deyillər.

Rahib Jan:

– Bu saat yoxlayaq, – deyə cavab verdi.

O, sözünü qurtaran kimi, qızıl dolu bir kisə çıxartdı, ucadan bağırdı:

– Ey, yaxşı kötək yeyib qızıl almaq istəyən varmı?

Çuğullar:

– Var! Var! – deyə bağıışıdılar. – Cənab, bizi istədiyiniz qədər döyün, ancaq pulu əsirgəməyin.

Rahib Jan özü üçün bir sağlam, qırmızısifət çuğul seçib irəli gəlməsini əmr etdi. Dəstədəkilər paxılıqdan deyilməyə başladılar. Xüsusən, kilə məhkəməsinə hörmətli sayılan, alim bir adam olan uzun boylu, arıq bir çuğul çox narazılıq edirdi.

– Bu necə işdir? – deyə o şikayətlənirdi. – Qırmızı Sifət, müş-təriləri hey bizim əlimizdən alır! Axı, otuz zərbədən iyirmi səkkizi həmişə onun payına düşür. Yəne biz döyülməmiş qalacayıq.

Buna baxmayaraq, Jan Qırmızı Sifəti elə kötəklədi ki, öz əli əzildi. Bundan sonra Jan çuğula bir qızıl verdi, onda bizim sarsaq çuğul belə möhkəmcə döyülməkdən hədsiz razı bir halda qıvrıqlıqla yerindən sıçradı.

Başqa çuğullar hər tərəfdən rahib Jana:

– Cənab şeytan qardaş! – deyə çağırırdılar. – Başqa birimizi döymək istəyirsinizmi? Biz ucuz qiymətə də razıyıq. Birimizi də seçin!

Qırmızı Sifət:

– Rədd olun, əclaflar? – deyə bağırdı. – Siz mənim müştəri-lərimi əlimdən alırsınız. Məni seçiblər, sizi yox Şeytan uşağı, sizi məhkəməyə verəcəyəm! Sizinlə hələ hesabım çoxdur!

O rahib Jana üzünü tutub əlavə etdi.

– Ağa şeytan, indi siz gördünüz ki, mən öz işimi çox yaxşı bilirəm. Buyurun, məni bir dəfə də döyün. Mən yarı qiymətə də razıyam. Sizi inandırırım ki, bu çox ucuzdur.

Başqa çuğullar Panurqu, Epitemonu, Gimnastı dövrəyə alıb öz xidmətlərini təklif edirdilər. Onlar o qədər zəhləmizi tökdülər ki, tələsik gəmiyə mindik və bu murdar adadan tezliklə ayrılıb uzaqlaşdıq.⁸⁴

XVIII fəsil

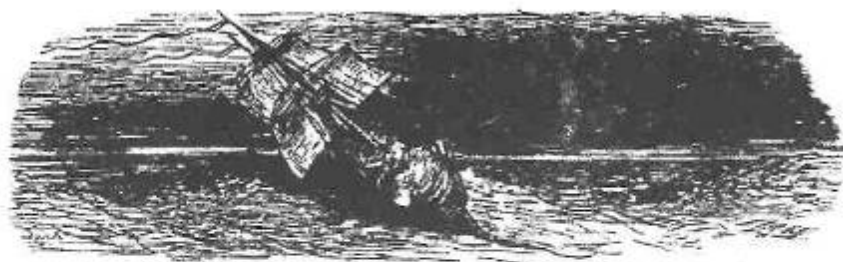
DƏNİZDƏ DƏHŞƏTLİ FIRTINANIN BAŞLANMASI

Pantaqurel fikirli və qəmgin bir halda gəmidə oturmuşdu. Şkipər diqqətlə gəminin dal tərəfində yelqovanın fırlanmasına baxırdı. Yelqovan heç bir yaxşı əlamət göstərmirdi. Fırtına göz-lənilirdi. Şkipər matroslara hazır olmağı əmr etdi. Dor ağacların-dan yelkənləri endirdilər, reylərdən ancaq yandakıları qoydular.

Dəniz birdən-birə qabarıb coşdu. Nəhəng dalgalar gəminin böyrünə çarpırdı. Qasırgaya çevrilən şimal-qərb küləyi dorun yuxarı hissəsində şiddətlə uğuldadı. Göy guruldadı, ildırım çax-dı, selləmə yağış yağmağa başladı. Hava tamam tutuldu, ancaq ildırım arabir coşqun dənizi işıqlandırır.

Panurq qorxudan yarımcan bir halda çömbəlib oturmuşdu.

– Aman Allah, – deyə, o yalvarırdı, – bu dalğa bizi dənizə sür-üyəcək. Aman, dostlar! Mənə bir az sirkə verin. Mən qorxudan tər içindəyəm. Oy, yelkənlərin hamısı parça-tikə olub, kəndirlər qopur, dorlar qırılır. Oy, oy! Vallah hər şey məhv oldu! Dostlar, mənə kömək edin mühəccərin arxasında gizlənim! Uşaqlar, sizin fənəriniz düşdü. Mən sükanın cırıltısını eşidirəm. Yəqin ki, o sınıb? Vay-vay, bay!-bay! Ağa sükançı, siz allah kompasa ba-xın, bu lənətə gəlmiş külək hayandan əsir? Vallah, mən bərk qorxuram. Mənim işim bitdi. Mən boğuluram, mən ölüürəm. Vay-vay! Aman, dostlar, mən boğuluram!

Panurq beləcə zarıyarkən, Pantaqrue, şkiperin məsləhətilə, baş dər ağacının yanında dayanıb, əllərilə ağacı bərk-bərk tutdu. Rahib Jan, Epitemon, Ponokrat və başqaları gödəkçələrini çıxarıb, matroslara kömək etməyə can atdılar. Təkcə Panurq heç bir iş görmürdü. O göyörtədə büzüşüb oturur, acı göz yaşları tökürdü.

Rahib Jan:

– Vallah, Panurq xalis buzovdur, – dedi. – Panurq – ağlağandır, Panurq – çığırgandır. Gildən qayırılma heykəl kimi nə çömbəlib oturmusan? Tez gəl, bizo kömək elə.

Panurq:

– Vay-vay-vay, – deyər cavab verdi. – Rahib Jan, mənim dostum, mən boğuluram, mən batıram. Oy! Oy! Bizim işimiz bitdi. Mən batıram! Ah, əzizim, ah, dayıcığazım, başmaqlarıma su dolmuşdur. Oh, bu şeytan dalğası!.. Yox, yox, mən demək istəyirdim ki, bu Allahın dalğası bizim gəmimizi batıracaqdır. Oy, rahib Jan, mənim atam, məni duala, əzizim, Bax, mən diz çökmüşəm. Ey göydəki Allahımız...

Rahib Jan:

– Gəl bizo kömək elə, şeytan quyruğu! – deyər qışqırdı. – Gəl, şeytanlar sənə canına darasın! Gəlirsən, ya yox?

Panurq:

– Bu gün şeytan söyüşü söyməyə, – deyib ağlayır, yerindən də törpənmirdi. – Sabah nə qədər istəyirsiniz, ancaq bu gün yox. Ay-ay-ay! Gəmimizə su dolur. Vay-vay-vay! Biz qərqr oluruq. Oy!-oy! Mən nəzir eləyirəm, salamat sahilə çıxsam, bizim monastıra təzə bir zəng ianə edərdim. Mənim dostlarım, qoyun mən vəsiyyətim yazım.

Rahib Jan:

– Görüm şeytanlar bu yaramazın bədəninə doluşsun! – dedi. – İndi durmadan olloşmək lazımdır, belə bir vaxtda heç vəsiyyətdən dem vurmaq olar? Ey, Gimnast, bura gəl, əzizim! Bura, gəminin dal tərəfinə! Allaha and olsun, bu dalğa bizi məhv edəcək. Budur fəonimiz keçdi. Biz cəhənnəmə vasil oluruq.

Panurq ağlaya-ağlaya:

– Vay-vay-vay! – deyirdi. – Mənim boğazıma dəniz suyu gedir. Oy-oy-oy! Necə də şordur. Mən batıram, mən ölürem, mənim dostlarım!

Rahib Jan:

– Sən bu çığırtını kəsməsən, səni bu saat köpək balıqlarına yem edəcəyəm, yaramaz! – dedi. – Allaha and olsun bilmirəm biz bunu nə üçün gəmidən kənara atmırıq? Ey, sükançı, çalış, dostum! Möhkəm dayan! Hələ bu ildırıma bax! Elə bil bu gün bütün şeytanlar zəncirdən qopub.

Panurq:

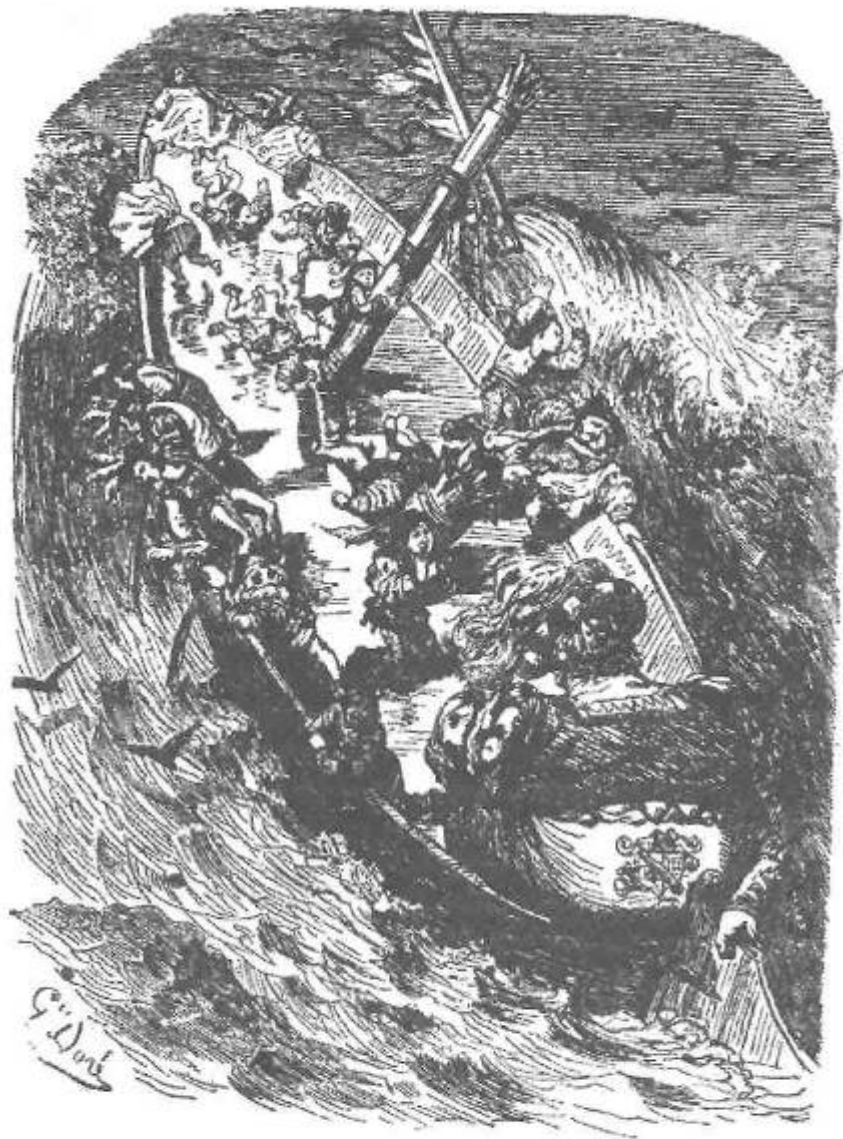
– And içmək lazım deyil, rahib Jan. – deyər yalvarırdı. – Axı belə bir hərəkət çox böyük günahdır. Ay günahkar, sənə ucundan hamımız batırıq!

Rahib Jan:

– Bu artıq çərənləməyə başladı, – dedi. – Dur, bizo kömək elə, heyvanın biri heyvan! Sən yerindən heç qımıldanmayacaqsan? Orda burnunun altında nə mırıldanırsan? Allaha and içirəm, sağ qalsam, bu tənbel şeytanı yaxşıca kətləyəcəyəm. Oğlum, yunqa, bura gəl! Mən bu ilməyi salınca bərk dayan. Ponokrat, qardaşım, siz orada öziləcəksiniz. Ehtiyatlı ol, Epitemon, anbara yıxıla bilərsən. Aman, yərabbi! Orada nə oldu? Gəminin burnu parçalandı.

Panurq:

– Vay-vay-vay, – deyər sızıldayırdı. – Mən daha nə yeri görürəm, nə göyü. Hər tərəf sudur. Ah, bir də Parisdə, qutabçı İnnokentinin bəzəkli meyhanasında olaydım! Yaxud Selyədə, abbatlığın üzüm bağında! Losman! Məni sahilə çıxara bilərsi-

nizmi? Mən bunun əvəzində pulumun hamısını sizə verərəm. Əzizlərim, yanaşmaq üçün liman tapmasaq, gəlin külək tutmayan bir yerdə dayanaq. Lövbərlerin hamısını salın! Mənim dostum, yalvarıram, donizə dərinliyi ölçən cihaz salın. Bəlkə bura dərin deyildir?

Losman ucadan səsləndi:

– Sükandan yapış, qabaq dorun yanında yelkənin alt ipini bərkət! Dreyfə* yat! Sükanın dostosini çevir!

Pantaqrueel:

– Yəni iş bu dərəcəyə çatıb? – dedi. – İlahi, bizə rəhm elə, bizi bu xatadan qurtar!

Losman:

– Dreyfə yatın! – deyə çığırdı. – İndi ancaq möcüzə bizi qurtara bilər.

Rahib Jan:

– Cəld ol, şeytan, – deyə təkrar edirdi. – Dreyfə yat! Mənə bir udum şorab verin. Hamısı birdir, o da batıb gedəcək. Mənim su qabım hanı? İldırıma bax! Görünür bu gün şeytanların bayramıdır.

Panurq:

– Rahib Jan, – deyə zarıyırdı. – Sən özünü cəhənnəmlik edirsən. Oy-oy, mən batıram, batıram. Qoyun bir parça vəsiyyətnamə yazım...

Rahib Jan:

– Sən sayıqlayırsan, – dedi. – Sən də cəhənnəm ol, sənəin vəsiyyətnamən də. Elə bilirsən gəmimiz limanda dayanıb? Sən burdan necə çıxıb gələcəksən, axmağın biri? Bu gün şeytanların hamısı donizə səpələnib.

Bu zaman Pantaqrueelin həzin səsi eşidildi. O deyirdi:

– İlahi, bizi xilas et, biz məhv oluruq!

Panurq dişlərinin arasından:

– Vay-vay-vay! – deyə əlavə etdi.

* Dreyf – gəminin yoldan çıxıb axınla üzməsi.

**FIRTINANIN QURTARMASI, PANURQUN
YENİDƏN ŞƏN VƏ ZARAFATCIL OLMASI**

Bu ümumi dəhşət və başsızlıq içində birdən Pantaquelin gür səsi eşidildi, o:

– Quru! Quru! – deyə bağırırdı. – Mən quru görürəm! Bərk durun, mənim balalarım! Biz limana yaxıncı. Baxın, göy də açılmağa başlayır.

Şkipər:

– Yelkəni qaldır! – deyə qışqırdı. – Sükandan yapış! Dəstəni elə çevir ki, külək arxadan əssin!

Matroslar:

– Hazır! – deyə cavab verdilər.

Epitemon:

– Baxın, baxın! – deyə çığırdı, – budur, quru görünür. Görün mayakın işığı nə cür parıldayır. Körpüyə o qədər adam doluşub ki,

Şkipər:

– Burun kənarı ilə dolanıb keç! – əmrini verdi.

Matroslar:

– Hazır! – deyə cavab verdilər.

Şkipər:

– Budur, gözətçi gəmiləri bizə yardıma gəlir! – dedi. – Möhkəm dayanın, uşaqlar!

Panurq:

– Bax bu sözlər xalis qızıldır! – dedi. – Möhkəm dayanın ha, uşaqlar!

Rahib Jan:

– Ay şeytanın tör-töküntüsü! – deyə acıqlandı. – And olsun Allaha, mən sənə birçə damcı da şərab verməyəcəyəm. Gimnast, əzizim, o dolu küpü bura getir, ətli piroqu da ötür gəlsin.

Pantaquiel:

– Baxın, – dedi. – Gözətçi gəmiləri gəlir. Mən onları çox yaxşı görürəm. Orda iki barka, üç qalera, beş ingilis gəmisi, dörd

qondola, altı da frəqat vardır. Kimdir o, qulaq burması verilmiş pişik kimi viyıldayan? Axı, təhlükə artıq sovuşub.

Rahib Jan:

– Bu Panurqdur, – dedi. – Onu dana qızdırması tutub!

Panurq:

– Yalandır, – deyə qışqırdı. – İşlər lap yaxşı gedir. Xahiş edirəm, məni hamıdan qabaq sahilə buraxın. Mənim görülosi xırda-para işlərim var. Qoyun mən sizə kömək edim. Verin kəndiri dolayım. Siz elə güman edirsiniz ki, mən qorxdum? Heç də yox. Doğrudur, gəminin arxa tərəfindən burnuna viyıldayıb gələn güclü dalğa məni bir az karıxdırdı. Ancaq bu karıxma bir doqı-qədən artıq çəkmədi. Yelkənlər qaldırılsın! Rahib Jan, ölinizi ölinizin üstünə qoyub nə oturmusunuz? İndi heç şərab içmək vaxtıdır? Ey, matroslar, cəld olun! Bax belə. İndi hər iş yolundadır.

Rahib Jan:

– Mən də sonin kimi işləsəydim, yaqın monastırın üzüm bağı çoxdan yer üzündən silinmişdi, – dedi.

Panurq:

– Bu necə işdir? – deyə sözünə davam etdi. – Rahib Jan heç bir iş görmür. Onu tənbel adlandırmaq lazım gəlir. Axı, o görür ki, mən qan-tər içində, bu şanlı matrosa kömək etmək üçün necə əlləşirəm. Ey, dostum, bu gəminin taxtası nə qalınlıqdadır?

Matros:

– İki barmaq qalınlığında, – deyə cavab verdi.

Panurq:

– Allah, sən saxla! – dedi. – Demək, bizimlə ölümün arasında iki barmaq qalıbmış. Ha-ha-ha! Yəqin ki, siz yaman qorxdunuz, əziz dostum? Mənə gəldikdə isə, mən heç bir şeydən qorxan deyiləm. Mənə Qorxmaz Panurq deyirlər. Bərk dayanın, ağalar, möhkəm durun! Lütfən, sahile çıxmaq üçün, bu nərdivanı endirin. Ey, qayığı yaxına gətir! Mənim köməyim yenə də lazımdır mı? Mən öküz kimi işləyirdim, ancaq, xahiş edirəm, mənim zəhmətimə hayıfılanmayın. İnsan çalışmaq üçün yaranıb. Tənbelərin hamısı fırıldaqçıdır. Bircə rahib Jana diqqət edin. O qorxusundan lap ölür.

Rahib Jan:

– Hə, dostum, – dedi, – bu gün qorxusundan ölən vardiş, doğrusu, o sən özün idin. Ancaq mən sənə deməliyəm ki, lap boş yerə qorxurdun. Sənin ölümün dənizdə olmayacaq. Sən, şübhəsiz, ya asılacaqsan, ya da diri-diri yandırılacaqsan. Ağalar, kim yaxşı bir bürünəcək istəyir? Əmr verin Panurqun dərisini soyunlar, onun dərisinə bürünün. Mənim cübbəm haqqı, yağış sizi islatmaz. Hələ bu nədir ki, siz suya da düşsəniz, batmazsınız, Panurqun dərisi sudan qorxmur.

Panurq:

– Daha bəsdir! – dedi. – Belə fırtınadan istər-istəməz adam özünü itirər. Böyük bir iş olmayıb ki. Mən sizi başqa şeydən xəbərdar etmək istəyirəm. Yadımdadır mı, nəzir eləmişdim ki, xilas olsam, bizim monastıra təzə zəng ianə edəcəyəm? Orasını bilin ki, mən bununla qüllədən asılan böyük zəng deyil, balaca zəng, daha doğrusu, monastır atının boynundan asılmaq üçün zınqırov nəzərdə tutmuşdum. Gözəl və balaca zınqırov ki, at yol

gedəndə səslənsin. Sizi qabaqcadan xəbərdar edirəm ki, sonra anlaşılmazlıq baş verməsin.

Epitemon:

– Ay, fırıldaqçı! – deyə səsləndi. – Ay utanmaz, həyasız, fırıldaqçı! Ağalar, siz heç belə fırıldaqçı görmüsünüzmü? O Allahın özünə kələk gəlir!

XX fəsil

MAKREONLAR ADASINDA⁸⁵ QOCA QƏHRƏMANLARIN DÜNYADAN GETMƏSİ

Nəhayət gəmi sahile salamat yanaşdı; biz ac və əldən düşmüş bir halda sahile çıxdıq. Pantaqurel adamlarını yoxladı və hər birinə təzə paltar verilməsini əmr etdi. Sonra yeyəcək sursatı sahile çıxarıldı və tənənəli bir qonaqlıq düzəldildi. Hamı bol-bol yedi, yerli adamlar da hər cür ərzaq gətirdilər. Pantaqurel də öz tərəfindən onlara qiymətli hədiyyələr bağışladı.

Nahardan sonra Pantaqurel gəmilərin təmiri ilə məşğul olmağı qərara aldı. Yerlilər də köməyə gəldilər. Onların arasında bir çox dülgər, çilingər və dəmirçi var idi, hər biri də öz işini beş barmağı kimi bilirdi. İş qızıışdı.

Bizim yan aldığımız ada Makreonlar adası adlanırdı. Ada çox böyük idisə də, əhali ancaq sahildə, üç böyük limanda yaşayırdı. Adanın orta hissəsi adam ayağı dəyməmiş qalın meşə idi.

Bir qoca Makrob (yerlilər öz ağsaqqallarını belə adlandırırlar) adadakı görməli yerlərin hamısını bizə göstərdi. Adamsız kölgəli meşədə biz bir neçə köhnə ucuq məbəd, qədim yazıları olan bir neçə chram və məqbərə tapdıq. Bu yazıların bir qismi heroqliflə, bir qismi ərəb, bir qismi də slavyan hərfləri ilə yazılmışdı.

Epitemon bu yazıları xatirə dəftərinə köçürməklə məşğul ikən, qoca Makrob, Pantaqurelədən, belə fırtınada gəmiləri limana necə gətirə bildiyini xəbər alırdı.

Pantaqurel:

– Tale özü bizə yar oldu, – dedi. – Axı biz ciblərini doldurmaq üçün dənizlər aşan tacirlərdən deyilik. Biz sadəcə bilik həvəskarı olan səyyahlarıq. Odur ki, tale bizə rohm etdi. Siz bizə dənizin niyə belə coşduğunu başa salarsınız? – deyə Pantaquiel sözünə davam etdi. – Bu qorxunc fırtına hayandan gəldi? Bu yerlərdə fırtına tez-tezmi olur?

Makrob buna cavab olaraq:

– Əziz dostlar, – dedi, – siz, keçmişdə öz sərvəti və qüdrəti ilə şöhrət qazanmış, indi isə gördüyünüz kimi yoxsullaşmış düşkün vəziyyətə gələn üç adadan birinə çıxmısınız. Buradan görə biləcəyiniz qaranlıq və böyük meşədə indi tamam əldən düşmüş qoca alimlər və qəhrəmanlar yaşayırlar. Onların hər bir işi yolunda olduqda dəniz sakit, hava da xoş olur. Ancaq onlardan biri öldükdə meşədə acı fəryadlar eşidilir, yerdə zəlzələlər, yanğın, xəstəlik törəyir, dənizdə də sizin keçirmiş olduğunuz qorxunc fırtına kimi fırtınalar başlanır.

Pantaquiel:

– Bu alimlərin hər birini məsələ oxşatmaq olar, – dedi. – Bu məsələ nə qədər ki, yanır, hamıya işıq saçır, adamlar da bunun üçün ondan razı qalır. Ancaq o söndükdə, havanı elə dənizə qatıdır ki, insanlar bilmirlər ondan necə yaxa qurtarsınlar.

Rahib Jan:

– Məgər qəhrəmanlar ölürlərmi? – deyə soruşdu. – Allaha and olsun, indiyə kimi elə bilirdim ki, onlar əbədi yaşayırlar...

– Hamısı yox, – deyə Pantaquiel cavab verdi. – Qocaldıqda hətta allahlar da ölürlər. Qulaq asın, bu barədə sizə qədim bir əfsanə nəgəl edirəm.

Bir dəfə müxtəlif mallarla yüklü olan bir gəmi Yunanıstan-dan İtaliyaya gedirmiş. Tunisin yanından keçəndə, külək kəsilir, axın gəmini Paksos adasına yanaşdırır. Axşam olur. Yolçulardan kimisi şam eləyir, kimisi yatmağa hazırlaşır. Birdən adadan bərk bir çığır eşidilir: "Famus!" Yolçuların canına qorxu düşür. Famus gəminin şturmanı olub, əslən də misirli idi. "Famus" çağırışı bir də eşidilir. Heç kəs buna cavab vermir. Hamı səsini kəsib

tir-tir əsir. O zaman səs üçüncü dəfə göy gurultusu kimi təkrar olunur. Onda Famus irəli çıxıb deyir: "Mən burdayam. Nə istəyirsən? Sən kimsən?" Sualın cavabında səs Famusa əmr edir bütün xalqlara xəbər versin ki, böyük allah Pan⁸⁶ vəfat edib. Bu sözləri eşitdikdə matroslar bərk qorxurlar, – susmaq, yoxsa əmri adamlara yetirmək barəsində öz aralarında məsləhətləşməyə başlayırlar. Famus özlüyündə qərara alır ki, salamat gəlib limana çıxsa əmri yerinə yetirsin. Limana salamat çatırlar. Burada Famus gəminin burnuna çıxır, üzünü sahilə tutub, böyük allah Panın öldüyünü xəbər verir. O sözünü hələ qurtarmamış sahildən bərk ağlaşma, fəryad və hıçqırıq eşidilir. Bu xəbər sürətlə yayılıb Romaya çatır. Roma imperatoru Tiberi⁸⁷ Famusu yanına çağırtdırıb danışdırır və dediklərinə inanır.

Pantaqrue! bu əfsanəni danış!b susdu, dərin fikrə gedib başını aşağı saldı. Çox keçmədi ki, onun yanaqlarından dəvə quşu yumurtası boyda göz yaşı damcılarının süzüldüyünü gördük. Birçə kəlmə də yalan deyirəmsə, Allah mən! öldürsün!

XXI fəsil

Gemimiz təmir edildikdən və təzə azuqə ehtiyatı götürüldükdən sonra, makreonlarla xudahafizləşib yola düşdük. Güzəl və aydın bir hava idi. Günortaya yaxın Ksenoman üfəqdə böyük bir ada gördü.

– Bu Gizli adadır, – dedi. – Orada Böyük Pəhriz padşahlıq edir.

– Mən onunla tanış olmaq istərdim, – dedi. – Bu adaya ya-
naşmağa niyyətiniz varmı?

– Cənab, – dedi. – Mən bu işi sizə məsləhət görmürəm. Əv-
vələn dolama yolla xeyli gedib dövrə vurnalı olacağıq, ikincisi,

orada heç bir maraqlı şey tapmazsınız. Böyük Pəhriz dadsız-duzsuz bir padşahdır.

– Elə isə, onun barəsində bildiklərinizi bizə nəql edin, deyərək təklif etdi.

— Məmnuniyyətlə, — deyər cavab verdi. — Bu kral böyük bir ağgözlüklə noxud, selyodka və xardal aşıran adamdır. Balaca uşaqları mərhəmətsizcə döyür. Yanında həmişə bir yığın günah bağışlama qəbzi gözdürür. Balaca uşaq tək səhərdən axşama kimi zırıldayır. Heç vaxt toya getmir. Onun naharı paxla, ilbiz, bir də göy kahıdan ibarətdir. Ona görə də o skelet kimi qurudur. Ət Kolbasalarının yaşadığı Tutqun adanın yanından keçərkən onun barəsində hələ çox şey eşidəcəyik. İş burasındadır ki, Ət Kolbasaları Böyük Pohrizin ən qəddar düşmənidir. Həmişə bir-biri ilə müharibə vəziyyətindədirlər. Onların mərhəmətli himayəçisi və qonşusu Girdəşifət Maslenitsa onlara kömək etməsəydi, bu yaramaz Pohriz Kolbasaların hamısını qılıncından keçirərdi.

– Bax a, necə də yaramazdır, – deyə səsləndi. – Əntiqə Ət Kolbasaları ilə müharibə etmək! Geri qayıdaq, dostlar. Bu mürdər yer üzündən silək!

– Pəhrizlə vuruşmaq! – deyə qışqırdı. – Bütün şeytanlara and içirəm ki, mən o qədər də axmaq deyiləm. Axı, biz çəkilə zindan arasına düşmüş kimi, Pəhrizlə, Kolbasalar arasında qalırıq! Çox lazımdı! Yolumuza davam edək. Böyük Pəhriz, məndən sizə hörmət! Burdan uzaq!

Pantaqrueel Ksenomana:

– Böyük Pəhrizin güzəranını bizə çox yaxşı təsvir etdiniz, – dedi. – İndi siz onun görkəmindən də danışın.

Ksenoman:

– Bu çətin deyildir, – deyə cavab verdi. – Qulaq asın:

Onun peyseri – fənər.
Dirmaqları – probkaaça.
Ayaqları – gitara.
Dabanları – direkdir.
Dizlərisə – skamya.

O tüpürəndə – ənginar dolu səbətler çıxır.

Burnunu siləndə – duzlu ilan balığı çıxır.

Ağlayanda – günəbaxan yağında qızardılmış treska.

Asqıranda – xardal bankaları.

Əsnəyəndə – güvəc-güvəc noxud şorbası.

Xoruldayanda – quru paxla yeşikləri.

Köksünü ötürəndə – günah bağışlama qəbzələri üçün qutular.

Söyəndə – mart pişikləri.

Rahib Jan:

– Necə də eybəcərmiş! – deyə öz təəssüratını bildirdi. –

Onunla görüşmək pis olmazdı. Mən onu duələ çağırırdım.

Pantaqrueel dedi:

– Dostumuz Ksenomanın söhbəti Gözəllik və Eybəcərlik haqqındakı qədim bir əfsanəni yadıma saldı.

– O necə əfsanədir? – deyə rahib Jan xəbər aldı. – Allah günahımdan keçsin, mən bu barədə heç bir şey eşitməmişəm.

– İcazə verin, nağıl edim, – deyə Pantaqrueel sözə başladı. – Qədim zamanlarda yer üzündə Gözəllik və Eybəcərlik anadan

olmuşdular. Gözəllik dünyadakı yaranmışların ən gözəli, Eybəcərlik isə ən çirkini idi. Eybəcərliyin başı şar kimi dəyirmi, qulaqları eşşək qulağı kimi uzun, gözləri xərcəng gözü kimi domba, ayaqları yumru idi, qolları geri qanrılmışdı. Eybəcərlik hərlənə-hərlənə yeri yir, ayaqları yuxarı, başı üstə dayanırdı.

Eybəcərlik deyirdi:

“Dünyada hamıdan gözəl-göycək mənəm. Mənim hamıdan kamil yerim var. Göylər aləminin bütün ulduzları və səyyarələri də hərlənə-hərlənə dövrə vurur. Mən də ulduzları təqlidən hərlənə-hərlənə gəzirəm. Bəziləri belə hesab edirlər ki,

baş yerdə, ayağı göydə dayanmaq yaxşı deyil. Mən isə bunun tamamilə əksini düşünürəm. Axı bizim saçımız elə bil ağacın kökü, əllərimiz isə onun budaqlarıdır. Ağac torpaqda kökləri üstə dayanır, mən də elə eləyirəm. Bəs qollarım? Çox yaxşı olub ki, qollarım geri qanrılıb. Heç olmasa özümü arxadan müdafiə edə bilərəm. Qabaqda dişlərim var. Dişimlə yalnız yeməyi çeynəmək yox, lazım gələndə özümü müdafiə etməyi də bacarıram. Bundan belə çıxır ki, yer üzündə yaranmışların ən gözəli, ən kamili mənəm”.

Eybəcərlik bütün axmaqları, ağılsızları, gicləri öz tərəfinə cəlb elədi. Bundan əlavə o qoca sarsaqları, riyakar müftəxorları, hiyləgərləri, ikiüzlüləri, hər cür eybəcər, çirkin adamları tövətədi.

Ksenoman dedi:

– Böyük Pəhriz həmin bu Eybəcərliyin ən sevimli övladıdır. Yaxşı elədik ki, bu riyakar din xadiminin yanına getmədik. Ay camaat, Böyük Pəhrizdən özünüzü gözləyin. Ehtiyatlı olun, onun pəncəsinə keçməyin.

PANTAQRUELİN NƏHƏNG DƏNİZ İLANINI HƏLAK ETMƏSİ

Düz günorta vaxtı Tutqun ada üfəqdə göründü. Adanın yaxınlığında, Pantaqrue l n ə h ə n g bir Dəniz İlanı gördü. İlan fisiltı və xırıltı ilə yolçulara sarı üzürdü. Onun ağzından hündür su sütunu yüksəlirdi. Adama elə gəlirdi ki, qayadan coşqun şelalə axıb tökülür və gəmiləri qoz qabığı kimi batırmaqla hədələyir.

O dəqiqə "Talameq" də işarə boruları çalındı. Bu işarə ilə gəmilər, isti ölkələrə uçan durna qatarı kimi üçbucaq şəklində düzüldü. Üçbucağın başında "Talameq" dayandı. Komanda döyüşə hazırlaşdı.

Rahib Jan bombardirlərlə birlikdə, gəminin burun tərəfində təzəcə döyüş mövqeyi tutmuşdu ki, Panurq əvvəlkindən betər fəryada başladı.

– Vay!-Vay! – deyə o zırıldayırdı. – Bu nəhəng bizim gəmilərimizi həb kimi udacaqdır. Bir ona baxın! Biz məhv olduq, məhv olduq.

Pantaqrue l:

– Qorxmayın, – dedi, – mən onu cücəni deşən kimi deşəcəyəm.

Panurq:

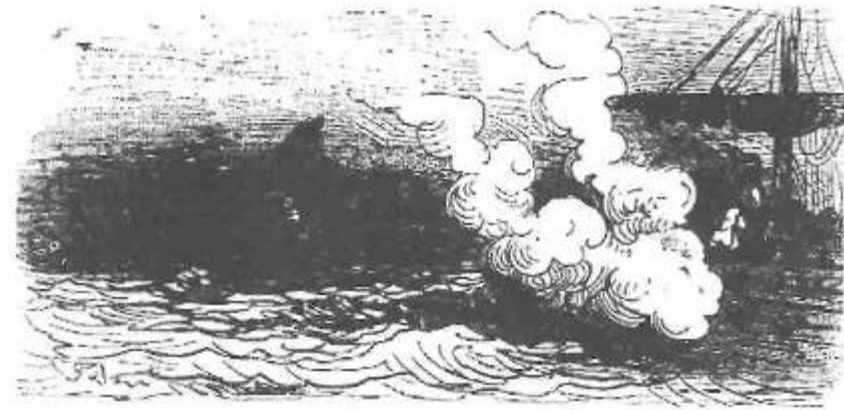
– İlahi, rəhmin gəlsin, – deyirdi. – Mən necə qorxmayım ki, o lap gözümüzün qabağındadır?

Pantaqrue l:

– Bundan nə çıxsın ki? – dedi. – Rahib Jan dünən sizə talcinyinizi xəbər verdi. Sudan sizə ölüm yoxdur. Əksinə su sizi hər bir bələdan qurtaracaq.

Panurq dediyindən əl çəkmirdi:

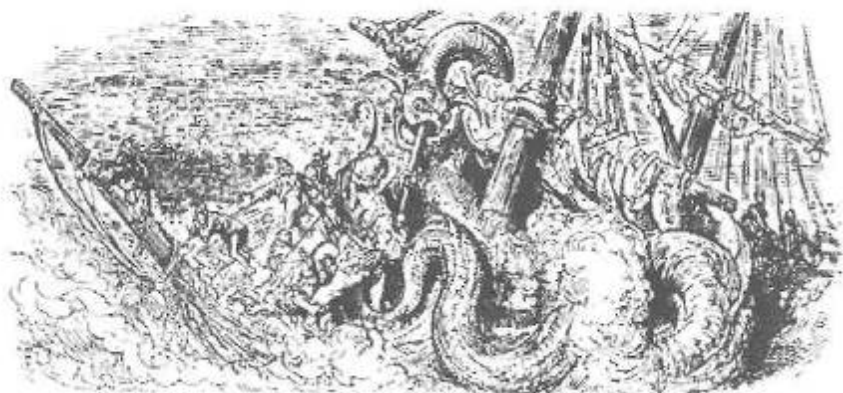
– Bu sözlər nağıldır. Rahib Jan çatıb-qarışdırıbsa necə olsun? Vay-vay, ilan lap yaxındadır. Baxın, odur ha! Oh, sən nə qədər qorxuncsan, nə iyrəncsən. İyrənc nəhəng, indiyə kimi sən nə qədər adam batırmısan! Mənim səni görməyə gözüm yoxdur, mənün şeytan. Cəhənnəm ol burdan! Cəhənnəm ol burdan! Cəhənnəm ol!

İlan gəmilərin yanına üzüb, onlara su fışqırmağa başladı. Onun üstünə hər tərəfdən ox, nizə, cıda, hər cür çəməq yağdırıldı. Rahib Jan əlindən gələni əsirgəməirdi. Topxana arası kəsilmədən guruldayır, İlanı topa tuturdu. Ancaq bunların hamısı əbəs idi: top güllələri onun dərisində itib batır, nəhəngə heç bir zərər vermirdi.

Vəziyyəti belə gördükdə Pantaqrue l qərara aldı ki, vaxt çatıb, gərək özü hərəkətə keçsin. O qəddini düzəltdi və gözələnildiyindən artıq bir məharət göstərdi.

Deyirlər, Roma imperatoru avara Kommod⁸⁸ elə ustalılıqla ox atarmış ki, ox toxunmadan uşaqların barmağı arasından keçərmiş. Qədim fransızların da əla nişançı olduğunu nağıl edirlər. Guya ovdan qabaq onlar oxlarının ucuna danaqıran otu sürtərmişlər. Vurulmuş heyvan da bundan dadda gəlmiş. Qədim skiflər də atıcılıqda ad çıxarıblarmış. Vaxtilə onlar İran şahı Daraya elçi yollayıblar.⁸⁹ Elçi, dinmədən, şahı quş, qurbağa, siçan, beş də ox verib. Dara "bu nədir?" – deyər soruşub. Elçi danışmağın ona qadağan edildiyini bildirib. Dara mat-məəttəl qalıb, nə edəcəyini bilməyib. Axırda onun sərkərdələrindən biri tapmacanı başa düşüb. O deyib: "Skiflər bununla, bizə bildirmək istəyirlər ki, iranlılar quş olub havada uçmağı, siçan kimi yerdə gizlənməyi, qurbağa kimi suya cummağı bacarmırlarsa onların hamısı skiflərin oxu ilə qırılacaqdır".

Nəcib Pantaqrueilin ox və nizə atmaqda tayı-bərabəri yox idi. O özünün iri nizəsi ilə min addımdan istridyonin qabığını aralayır. Öz oxu ilə uzaqdan, şamı söndürmədən, fitilinin ucundan yanığını salırdı. O uzaqdan dalbadal atdığı oxlarla rahib Janın dua kitabını elə məharətlə vərəqləyirdi ki, oxlar kağızı azacıq da olsa cırmırdı.

Bu dəfə Pantaqrueil nizəsini İlanə elə sərrast atdı ki, dili ilə bərabər onun çənəsinin ikisini də deşdi. Nizə İlanın çənəsinə ilişdiyindən, su buraxmaq üçün ağzını daha açə bilmədi.

Bundan sonra Pantaqrueil iki nizə ilə İlanın gözlərini tökdü. Gözü çıxmış, keyləşib can verən üç buynuzlu İlanın bu böyründən o böyrünə çevrildiyini hamı gördü. Nəhəngi tamam tələf etmək üçün Pantaqrueil ölli nizə daha atdı, onların hamısı da İlanın belinə dəydi. Can verən İlan dalı üstə çevrildi, iri bir qırxayaq kimi axıntı ilə üzüb getdi.

XXIII fəsil

PANTAQRUEİLİN TUTQUN ADAYA, ƏT KOLBASALARININ QƏDİM MƏSKƏNİNƏ ÇIXMASI

“Talameq”in avarçıları ölmüş İlanı sürüyüb sahilo çıxardılar. Böyrəyindəki piyi çıxarmaq üçün onlar, nəhəngi doğramağı qərar aldılar. Pantaqrueil də adaya çıxdı. Biz burada, duru bulağın süzülüyü böyük və gözəl bir meşənin ətəyində, nahar hazırlamaq

üçün tonqal qaladıq. Yemək hazır olduqda rahib Jan zəngi çaldı. Matroslar süfrə açmağa, çəngəl-bıçaq düzməyə yüyürdülər.

Nahar zamanı, Pantaqrueil, bir neçə xırda vəhşi heyvanın səs-sizcə meşə kənarı ilə qaçıb bir hündür ağaca dırmaşdığını gördü.

O Ksenomandan soruşdu:

– Bunlar nə heyvandır belə? Uzaqdan dələyə və ya sincaba oxşayırlar.

Ksenoman:

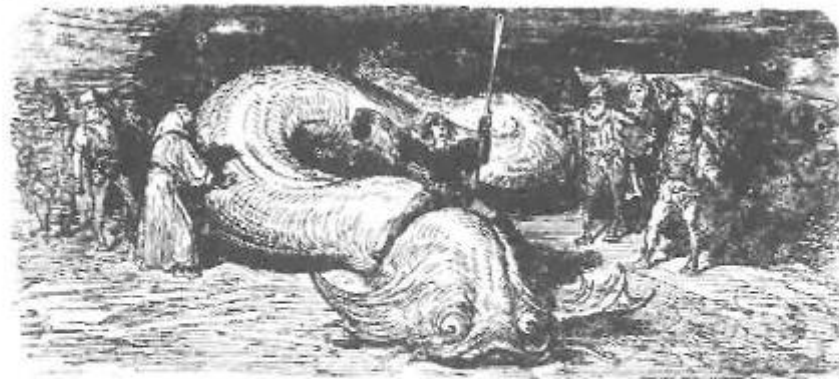
– Bunlar Ət Kolbasalarıdır, – deyə cavab verdi. – Biz qabaqca sizə dediyim Tutqun adadayıq. Böyük Pəhrizlə ölüm-dirim müharibəsi edən Ət Kolbasaları burada yaşayır. Yəqin ki, indi onlar atdığımız topların gurultusundan qorxuya düşüb sahilo kəşfiyyat dəstəsi göndəriblər.

Pantaqrueil:

– Bəs onları barışdırmaq olmazmı? – deyə soruşdu. – Qırğına son qoymaq üçün mən həvəslə bu işə girişərdim.

Ksenoman:

– Bu mümkün deyildir, – deyə cavab verdi. – Dörd il bundan qabaq mən buralarda idim, onları barışdırmağa çalışdım. Əvvəlləri iş çox yaxşı gedirdi. Sülh müqaviləsi yazılmışdı. Ancaq onu imzalamaq qalırdı. Elə bu vaxt Böyük Pəhrizin tərsliyi tutdu. O, Ət Kolbasaları ilə barışmağa razı olur, lakin Çöl Kolbasaları ilə Dağ Sosiskalarını tanımaq istəmirdi. Bunu da demək lazımdır ki, Çöl Kolbasaları ilə Dağ Sosiskaları Ət Kolbasalarının ən yaxşı

müttəfiqidir. Buna görə də barışıqdan bir şey çıxmadı. Doğrudur, bir ara düşmənlər bir qədər yumşalmış kimi oldular. Ancaq Kolbasalar öz yığıncaqlarında Pəhrizi murdar elan edib, onun bütün müttəfiqlərini öz torpaqlarından qovmağa qərar verdikdə, Böyük Pəhrizin yaman acığı tutdu, düşmənçilik əvvəlkindən də şiddətli oldu. Yox, burda heç bir iş görmək olmaz. Ət Kolbasaları ilə Böyük Pəhrizi barışdırmaq pişiklə siçanları barışdırmaqdan çətindir.

Bu zaman rahib Jan iyirmi beş, otuz qədd-qamətli cavan Kolbasanın əsgəri yerislə limandan şəhərə addımladığını gördü.

Rahib Jan Pantaqruele dedi:

– Birdən burada bir anlaşılmazlıq baş verməsin! Siz Pəhrizə zərəcə oxşamasanız da, bu möhtərom Kolbasalar birdən sizi onunla qarışıq salarlar. Qonaqlığı saxlayaq, müdafiəyə hazırlaşaq.

Ksenoman:

– Bəli, ehtiyat yaxşı şeydir, – dedi. – Kolbasalar yaman fondgirdirlər, onların fikrindən nələr keçdiyini heç vaxt bilmək olmur.

Pantaqrue l süfrədən qalxdı, oradakı işləri öyrənmək üçün meşəyə getdi. Bir az keçdikdən sonra qayıtdı və pusqu üstünə çıxdığını bizə nağıl etdi. Pusqu bizim düşərgədən sol tərəfdə meşənin qalın yerində imiş, özü də iri və yağlı Kolbasalar pusquda durubmuş. Sağ tərəfdən düşərgəmizin yarım verstliyindən şeypur, zurna və təbil səsləri altında böyük bir Kolbasa dəstəsi düz bizim üstümüzə gəlirdi. Pantaqrue yetmiş səkkiz bayraq saydı və orada azı qırx iki min əsgər olduğunu hesabladı. Məğrur yerişlərindən, döyüşkən görkəmlərindən təcrübəli və möhkəm cəngavər olduqları bilinirdi. Birinci sıralar başdan-ayağa silahlanmışdılar, əllərində uzun, ucları yaxşı itilənmiş nizələr vardı. Yanlardan Çöl Kolbasaları, yoğun Paştet və Dağ Sosiskaları gəlirdi. Bunların hamısı iri gövdəli, döyüşkən və qırgın adalılar idi.

Pantaqrue təşvişə düşdü və bizi hərbi şuraya çağırdı. Şura, sayıq olmağı qərara aldı.

Onda Pantaqrue Gimnasta “Şərab Kasası” və “Üzüm Səbəti” gəmilərindəki əsgərləri adaya çağırmağı əmr etdi. O zaman “Şərab Kasası” gəmisinə kapitan Qarınyaran, “Üzüm Səbəti” gəmisinə isə kapitan Kiçik Kolbasaçı komanda edirdi.

Panurq:

– Qoyun əsgərlərin dalınca mən gedim, – dedi. – Gimnast hər dəqiqə sizə lazım ola bilər.

Rahib Jan:

– Mənim dəyəneyimə and olsun, – dedi, – sən əkilib qaçmaq, vuruşmadan yaxanı kənara çəkmək istəyirsən, ay əclaf! Səni itirmək bizim üçün böyük bir müsibət deyildir. Allah belanı versin, sən burada qalsan ancaq ağlayıb-sızlayacaqsan.

Panurq:

– Yox, mən qayıdaram, qayıdaram, – deyər cavab verdi. – Ancaq ömr verin, bu murdar Kolbasalar gəmilərə dırmaşmasınlar. Siz vuruşanda mən də Allaha dua edib yalvaracağam ki, sizi qələbəyə çatdırsın.

Epiteyon:

– Rədd ol buradan, qorxaq, – dedi. – Kolbasalar bizim üstümüze hücum çəksələr, əlbəttə, onların qabağında dayanı biləcəyik. Bizim qoçaq kapitanlarımızı nəhaq yere Qarınyaran və Kolbasaçı adlandırmayıblar. Onlar Kolbasaların öhdəsindən gələ bilərler.

Tezliklə kapitanlar öz dəstələri ilə gəlib çıxdılar. Pantaqrueel onları döyüşə yola salanda xeyir-dua verdi. O, kapitanlara birinci olaraq döyüşə atılmağı qadağan etdi. Ancaq Kolbasalar hücumu birinci keçdikdə əsgərlər işə girişməli idilər. Parol olaraq “Maslenitsa” sözü təyin olundu.

XXIV fəsil

PANTAQRUEL AŞPAZLARININ ƏT KOLBASALARI İLƏ VURUŞMASI

Ay avaralar, mənim bu həqiqi hekayəmi oxuyarkən niyə hırıldayırsınız? Bəlkə siz bu işlərin doğrudan da mənim nağıl etdiyim sayaq baş verdiyinə inanmırsınız? Bu sizin öz işinizdir. İstəyirsiniz-inanın, istəmirsiniz, gedin, özünüz baxın. Bu işlərin

hamısı Tutqun adada olmuşdur. Kolbasalar da orada yaşayırlar ki, buna heç bir şübhə ola bilməz.

Müqəddəs kitablarda yazılanı bir yadınıza salın. İlanın Həvvanı aldadıb qadağan edilmiş almanı yedirməsi yadınızdadırmı? O ilan isə Kolbasaya oxşadığı sizə məlumdurmu? Hələ bu azdır; indiye kimi də bəzi ruhani akademiyalarda o aldadıcının xalis Kolbasa olduğunu və Ştifal adlandığını oxudurlar.

Yaxud isveçrəliləri götürək. İndi onlar döyüşkən və cəsur xalqdır.⁹⁰ Bəs onların qabaqlarda Kolbasa olmadıqlarını kim deyə bilər? Mən ki, bunu öhdəmə götürə bilmərəm.

Bütün bu mülahizələr sizi inandırmasa, hörmətli ağalar, dəniz sahilindəki bir kəndə buyurub, sirenalara⁹¹ nə şəkildə olduqlarını öyrənmək istəməzsizmi? Deyirlər, qədim zamanlarda balıqçılar onları tez-tez torla tuturlarmış. Bax o sirenalar yarı qadın, yarı kolbasa imişlər. Bu hamıya məlumdur. Daha hırıldamayın və inanın ki, bu kitabda birçə kəlmə də uydurma yoxdur.

Hə, öz hekayəmizə qayıdaq.

Rahib Jan Kolbasaların hücumu keçdiyini gördükdə dedi:

– Oho, belə görürəm ki, vuruşma qızgın olacaq. Dostlar, siz gəmilərə qayıtsanız, daha yaxşı olardı. Mən öz dostlarımla bu sürünün öhdəsindən gələrdəm.

Pantaqrueel:

– Sizin adamlarınız hardandır? – deyər soruşdu.

Rahib Jan:

– Bir hafizənizi araşdırın, – dedi, – yadınızdadırsa, Navuxodonosor padşah Yerusəlim şəhərini mühasirəyə alanda sərkərdəliyi öz əspazı Nabuzardana tapşırırmışdı.⁹²

Pantaqrueel:

– Hə, sonra? – deyər soruşdu.

Rahib Jan:

– İndi mənə belə gəlir ki, – dedi, – əspazlar bu Kolbasaların öhdəsindən daha yaxşı gələrlər. Axı, onlar əvvəllərdə də bu işlə məşğul olublar. Vallah, mən əspazlarımızın hamısını öz komandama alacağam.

Pantaqrue!

– Necə istəyirsiniz, elə də edin, – dedi. – Sizin bu oyununuz mənə xoşuma gəlir. Mən burada qalıb, sizin mətbəx vuruşmanızın nəticəsini gözləyəyəm.

Rahib Jan o dəqiqə səyyar mətbəxə yollandı.

O aşpazlara üzünü tutub dedi:

– Uşaqlar, mən sizə parlaq bir şöhrət qazandırmaq istəyirəm. Bu gün siz görülməmiş qəhrəmanlıq göstərəcəksiniz. Yaşasın mətbəx qəhrəmanları! Ədəbsiz Kolbasalarla vuruşmağa gedək. Mən sizə kapitanlıq edəcəyəm. İçək, dostlar! Allah qoçaqlara hayan durar!

Aşpazlar:

– Ağıllı nitqi eşitmək çox xoşdur, – deyər cavab verdilər. – Qulluğunuzda hazırıq. Sizin komandanız altında ölümdən də qorxmırıq.

Rahib Jan:

– Ölmək nə üçün? – dedi. – Qoy Kolbasalar ölsün, biz yox. İndi gəlin, hərbi sıraya düzülək. Bizim şüarımız “Nabuzardan” olsun.

Burada rahib Janın əmri ilə cənab mühəndislər tirlərdən böyük bir ağac donuz düzəltdilər. Bu qərribə bir hərbi maşın idi, düşməyə daş güllələr, iri polad oxlar ata bilirdi. Donuzun içində iki yüz əsgər rahatca yerləşirdi.

Donuz hazır olduqda onu irəliyə diyirləyib açıq yerə qoydular.

Sonra, komandada olan aşpazların hamısı donuzun içinə girdi. Axırncı olaraq rahib Jan girdi və möhkəm dəmir pəzə ilə qapını içəridən bağladı.

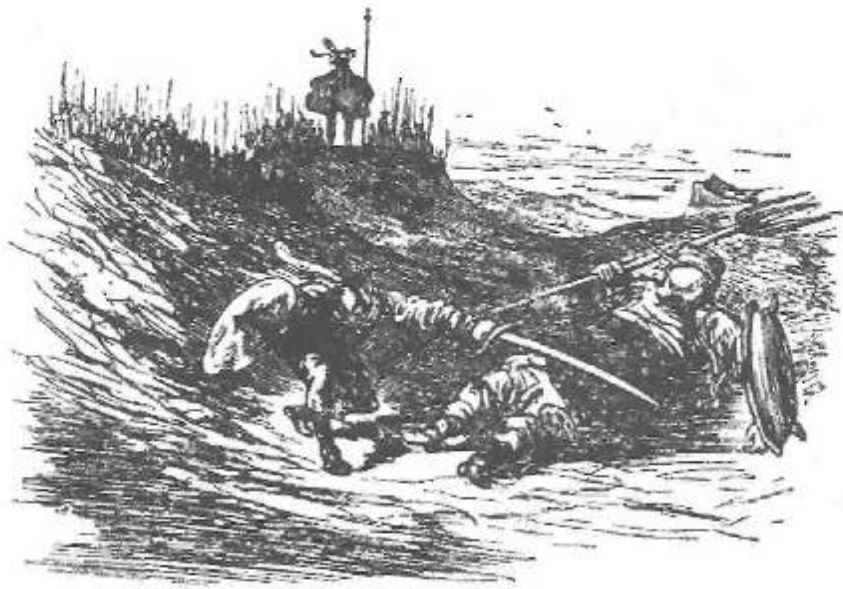
Kolbasalar gəldikcə yaxınlaşırdılar. Axırda o qədər yaxınlaşdılar ki, onların nizələrini necə yellətdikləri göründü.

Gimnast onların qabağına çıxdı. O uzaqdan Kolbasalara baş əydi və səsi gəldikcə bağrıdı:

– Dayanın! Biz hamımız sizin yaxın dostlarıyıq. Biz sizin müttəfiqiniz Maslenitsa ilə olbirik.

Lakin bu zaman yoğun bir Liver Kolbasası Gimnastın üzərinə atılıb, boğazından yapışmaq istədi.

Gimnast:

– Aha, sən belesənmiş! – dedi.

O bu sözləri deyərək qılıncını siyirdi və Kolbasanı iki parçaya böldü. Aman Allah, o Kolbasa necə də yağlı idi. İnənirsinizmi, onun qarnında dörd barmaq piy var idi.

Ət Kolbasaları gimnastın üstünə tökülüşü onu yerə sərdilər. Pantaqrueel öz əsgərləri ilə onun köməyinə atıldı. Vurhavur başlandı. Qarınıyan Kolbasaların qarnını yarırdı. Kiçik Kolbasaçı Sosiskaları biçirdi. Pantaqrueel onların dizlərini kəsirdi. Rəhib Jan gəldikdə, o donuzun içində gizlənib bu qanlı qırğına sakit-sakit baxırdı.

Birdən dəhşətli bağırta eşidildi. Pusquda gizlənmiş Sosiska dəstəsi qəfildən Pantaqrueelin üstünə atıldı.

Rəhib Jan işin bu yerə çatdığını görüb donuzun qapısını açdı, öz komandası ilə birlikdə oradan çıxdı. Tavalər, saclar, mətbəx qaşıqları, maşa, güvəc, həvəngdəstə, atəşkeş, qarmaqlar havada parlamağa başladı. Aşpazlar hərbi sıraya düzüldülər, səsləri gəldikcə:

– Nabuzardan! Nabuzardan! – deyərək bağırır-bağırır Sosiskaları vurmağa başladılar.

Sosiskaların dəstəsinə çaxnaşma düşdü. Kolbasalar düşməyə kömək gəldiyini görüb qaçmağa üz qoydular, elə bil şeytanın özü onların dalınca düşüb qovurdu. Rəhib Jan onları cüce kimi doğrayırdı. Aşpazlar da ondan geri qalmırdılar. Adamın baxdıqca üreyi yanırdı: çölün hər tərəfi Kolbasa meyiti ilə dolmuşdu.

Tələ özü onlara rəhm etməsə idi, əlbəttə Kolbasaların nəslə o gün yer üzündən kəsilərdi. İstəyirsiniz-inanın, istəyirsiniz-yox, ancaq bu zaman şimaldan iri qanadlı bir qaban uçub gəldi. Onun yeldəyirmanı qolu boyda qanadları, telli dumanıncı kimi tünd-qırmızı tükü, yaqut kimi atəşin gözləri, zümrüd kimi yaşıl qulaqları, zəbərcəd kimi sarı dişləri, brilyant kimi şəffaf və qaz ayağı qədər də yaraşılıq ayaqları var idi.

O gün havanın açıq olduğuna baxmayaraq, qaban gəldikdə göy elə guruldadı ki, bütün əsgərlərin canına qorxu düşdü. Kolbasalara gəldikdə, onlar silahlarını atıb, bu nəhəngin qabağında diz çökdülər. Kolbasalar isə heç dinmir, ancaq dua edirmiş kimi əllərini qabana tərəf qaldırırdılar.

Rəhib Jan hələ də Kolbasaları biçib şişə çəkirdi. Bu zaman Pantaqrueel davanı dayandırmaq üçün boru çalınmasını əmr etdi. Borular çalındı, döyüş kəsildi.

Nəhəng isə bir neçə dəfə vuruşma meydanının üzərində uçdu və yerə xardal dolu iyirmi yeddi boçka atdı. Bundan sonra nəhəng yuxarı qalxdı, arası kəsilmədən

– Maslenitsa! Maslenitsa! Maslenitsa! – deyərək çağırır-çağırır gözdən itdi.

XXV fəsil

PANTAQRUEELİN KOLBASALAR KRALİÇASI İLƏ DANIŞIQ APARMASI

Nəhəng uçub getdi və bir daha görünmədi. Hər iki qoşun nə edəcəyini bilmədən, səssizcə qabaq-qabağa dayanmışdı. Bu zaman Pantaqrueel bildirdi ki, o bayraqların yanında, öz karetidə əyləşən Kolbasalar kraliçası ilə danışığa girmək istəyir.

Kraliça karetdən endi, nəzakətlə Pantaqrueeli salamladı, ondan üzr istədi. İş belə olub ki, kəşfiyyatçılar ona ət Kolbasalarının qədim düşməni Böyük Pəhrizin guya adaya əsgər çıxardığını xəbər gətiriblər. Buna görə də Kolbasalar Pantaqrueelin üstünə hücum çəkiblər. Axırda kraliça onları öz təbəəliyinə götürməyi Pantaqrueeldən xahiş etdi. Kraliça dostluq əlaməti olmaq üzrə, Pantaqruele nəhardan qabaq qəlyanaltı eləmək üçün hər il yetmiş səkkiz min şahənə Ət Kolbasası göndərməyi vəd etdi.

Kraliça öz vədini yerinə yetirdi, elə ertəsi günü Qarqantuaya altı gəmi yükü şahənə Kolbasa göndərdi. Qarqantua da bu peşəkəşi Paris kralına yolladı. Havanı dəyişməkdən, yoxsa xardalın azlığından, nədəndirsə bu Kolbasaların, demək olar hamısı kralın süfrəsinə çatmamış can verdi! Kralın əmrinə görə onları Parisdə indi də “Kolbasa döşəməsi” adlanan yerdə dəfn etdilər.

Pantaqrueel nəzakətlə kraliçaya öz təşəkkürünü bildirdi, bütün təqsirlərin üstündən keçdi, ona sədəf saplı xırdaca bir bıçaq da hədiyyə etdi. Sonra o kraliçadan nəhəngi soruşdu: “O haradan çıxdı, nə üçün yerə xardal boçkalrı atdı?” Kraliça cavab verdi

ki, Böyük Qaban bütün Kolbasa tayfasının ulu babası və banisidir. Məlumdur ki, kolbasa donuz ətindən hazırlanır, ona görə də Qaban onların ulu babası sayılır. Xardal məsələsinə gəldikdə o yaralı Kolbasalar üçün ən yaxşı dərmandır. Yaralı Kolbasalar o saat sağalır, ölüləri isə dirilir.

Bundan sonra Pantaqrueel kraliça ilə vidalaşmış, öz gəmisinə qayıtdı. Ağac donuzu da sürüyüb gəmiyə çıxardılar. Bütün donanma ağır-ağır sahilədən aralandı, yeni macəralar arxasında irəliləyə hərəkət etdi.

XXVI fəsil

PANTAQRUELİN KÜLƏKLİ ADAYA ÇATMASI

Pantaqrueel, iki gün heç bir macərəyə rast gəlmədən yol getdi. Üçüncü günü biz Küləkli adaya çıxdıq, orada gördüyüm şeylər mənə çox təəccübləndirdi. İş burasındadır ki, bu adanın əhalisi

ancaq külək ilə dolanır. Onlar küləkdən başqa heç bir şey yemir və içmirlər. Onların evlərinin damında iri yelqovanlar bərkidilmişdir. Bağlarında anemon adlanan ot əkilir.

Qara camaat dəmkeş, yelpik və milçəkqovanla dolanır. Varlı adamlar yeldəyirmanı ilə yaşayırlar. Onlarda qonaqlıq olanda dəyirman qollarının lap yanında süfrə açırlar, sonra da bolluca yel yeyib, kəfə baxırlar. Nahar vaxtı adətdir, hansı küləyin daha dadlı olması haqqında mübahisə edirlər. Birisi – sirokkonu⁹¹, o birisi – cənub-qərb, üçüncüsü – cənub-şərq küləyini və sairə tərif edirlər.

Bu adada xəstələri hava cərəyanı ilə müalicə edirlər.

Adada gəzərkən üç kök adama rast gəldik. Bunlar kürən cüllütlərin uçuşuna tamaşa etməyə gəldiklər. Deyirlər ki, bu quşlar da təkcə küləklə yaşayır. Ona görə də bu quşlardan adada olduqca çoxdur.

Biz sizinlə seyrə çıxanda özümüzə yemək gətirdiyümüz kimi buranın adamları da qurşaqlarına yaxşı körük bağlayırlar. Birisi acıdımı, körüyü işə salır, istədiyi qədər ləzzətli külək öldürür.

Bu şeylərin hamısı Pantaqrueelin çox xoşuna gəldi. O adanın rəisinə dedi:

– Siz dünyada necə də rahat yaşayırsınız. Axı külək üçün pul vermək lazım gəlmir. Üsdimi, sizin yeməyiniz hazır olur.

Rois:

– Bizim də özümüə görə bədbəxtliyimiz olur, – dedi. – Bəzən nahar vaxtı yağış yağır, külək kosilir. O zaman bizim üçün yemək hazırlamağa bir şey olmur. Bundan başqa da bizim başımıza əsil müsibətlər gəlir. İş burasındadır ki, burdan bir az uzaqda, Vəlvələ adasında Brenqnaril adlı bir pəhləvan yaşayır. Bu pəhləvanın hər il mədəsi pozulur, odur ki, həkimlərin məsləhətinə görə, hər il bizim adaya müalicəyə gəlir. O burada həb yerinə çox xoşladığı yel dəyirmanımızı udur. O bununla bizi elə dilənçi kökünə salır ki, çoxumuz acından ölürük.

Pantaqrue!

– Bəs siz o pəhləvandan özünüzü necə müdafiə edirsiniz? – deyər soruşdu.

Rəis:

– Bir dəfə bizə, onun gəlişindən qabaq dəyirmanımızda çoxlu xoruz-toyuq yatırmağı məsləhət gördülər, – dedi. – Biz də elə etdik. Pəhləvan gəldi, onların hamısını bircə dəfədə ötürdü. Doğrudan da o az qaldı ölsün. Xoruzlar onun qarınıda qaqqıldasır, toyuqlar mədəsində doli kimi uçuşurdu, ağrının şiddətindən pəhləvan özündən getdi, onun bədəni elə yaman əsirdi ki, elə bil mədəsinə ilan girmişdi.

Pantaqrue!

– Bəs bu xəstəlikdən o necə sağaldı? – deyər soruşdu.

Rəis:

– Həkimlər ona həb yerinə tülkü udmağı məsləhət gördülər, – dedi. – Tülkələr bütün xoruzları və toyuqları boğub qırdılar, amma özləri ordan çıxmaq istəmədilər, onda pəhləvan bir neçə tazı uddu. Tazılar tülkələri ovladı, pəhləvan da yenidən sağaldı. Bax bizim başımıza belə müsibət gəlir.

Ksenoman:

– Rahat olun, dostlar, – dedi. – Pəhləvan Brenqnaril bir də sizi incitməyəcək. Keçən il Vəlvələ adasına yolum düşmüşdü, orada yeldəyirmanı yeyən pəhləvan Brenqnarilin öldüyünü eşitdim. O, bərk qalanmış peçin qabağında həkimlərin məsləhətilə udduğu bir parça korə yağından boğulmuşdu.

PANTAQRUELİN PAPEFİQLƏR ADASINA ÇIXMASI

Ertəsi gün səhər biz Papefiqlər adasına çıxdıq. Papefiqlər bir zamanlar varlı və azad olub, Kefeil adlanırdılar. İndi bu xalq yoxsul və bədbəxt; onlar Papimanlar tərəfindən yaman talanıblar. Əhvalat belə olub. Bir dəfə, böyük bir bayram keçirilirdi. Kefeillər təntənəli şənlik düzəldilən Papimaniya adasına getdilər. Bu şənlikdə Roma papasının iri şəklini xalqa göstərmək adət imiş. Kefeillərdən biri bu şəkli görüb, özünü saxlaya bilmir, olini yumruq kimi yumub baş barmağı ilə şəklə şiş (fiqa) göstərir. Bunun intiqamını almaq üçün, Papimanlar, bir neçə gündən sonra Kefeillərin adasına basqın edir, yaşlı kişilərin hamısını qılınadan keçirirlər. O zamandan ada tamam boşalır. Kefeillərdən az-çox yerdə qalanı Papimanlara qul olur; onları Papifiq adlandırırırlar, bunun mənası papaya fiqa göstərənlər deməkdir. Hər il onlara dolu, qasırğa, taun, aclıq və başqa müsibətlər üz verir.²²

Belə yoxsulluğu gördükdən sonra adada çox qalmamağa qərar verdik. Marağ üzündən lap dənizin kənarındakı xırda, yarı-uçuq kilsəyə getdik. Kilsədə su ilə dolu iri çən gördük. Çənin içində bir adam uzanmışdı. Onun bədəninin hamısı suyun içində idi, nəfəs almaq üçün ancaq burnunun ucu sudan çıxmışdı. Çənin ətrafında üç nəfər üzü qırxıq keşiş, şeytani qovmaq üçün dini kitabdan dua oxuyurdu.

Pantaqrue:

– Aman, yarebbi! – dedi, – hələ bu nə komediyadır. Ay Allahın bəndələri, bu yazığın başına nə iş getirirsiniz?

Bunun cavabında Pantaqrue aşağıdakı qəribə əhvalatı danışdılar.

XXVIII fəsil

BİR PAPEFİQİN ŞEYTANI ALDATMASI

Bir dəfə bir Papefiq (indi çəndə uzanan alim) öz tarlasını şumlayıb, vələmir ekirdi. Elə bu vaxt bir cavan şeytan baş iblisdən yerə enməyə icazə alıb, şuluqluq salmaq üçün Papefiqlər adasına yollamır. Bu şeytan bir işə yarayan deyildi. O hələ göy guruldada bilmir, taxılı doluya döydürməyi bacarmırdı. Əlindən birçə o gəlirdi ki, bəzən kələmi və cəfərinə xarab edə bilirdi. Üstəlik savadsız idi, heç bir şeydən də başı çıxmırdı.

Şeytan çaparaq adaya gəlir, kəndlini görüb ondan soruşur:

– Kəndli, sən nə qayırırsan!

Kəndli:

– Özün görmürsənmi? – deyər cavab verir. – Vələmir ekirəm.

Gələn il üçün yeyəcək tədarük etməliyik ya yox?

Şeytan deyir:

– Çox gözəl, amma bilməlisən ki, bu tarla sənə deyildir. Siz papaya fiqa göstərdiyiniz gündən, torpağınızın hamısı biz şeytanlarındır. Ancaq sən karıxma. Taxıl əkmək mənim işim deyildir. Sən işini gör, elə bil heç bir şey olmayıb. Biçin vaxtı gələndə biz məhsulu yarı bölərək.

Kəndli:

– Nə etmək olar, – deyə cavab verir. – Yarı deyirsən, yarı olsun.

Şeytan:

– Mən belə düşünürəm, – deyir. – Birimiz yerin üzündə bitəni, o birimiz də torpaqda qalanı götürək. Bunu da mən seçəcəyəm, çünki mən çox qədim, nəcib bir nəsildən olan şeytanam, amma sən adi bir kəndlisən. Mən torpaqda qalanı seçirəm. Biçin nə vaxt olacaq?

Kəndli:

– İyul ayında, – deyə cavab verir.

Şeytan:

– Bax, mən iyul ayında qayıdıb gələcəyəm, – deyir. – İndi isə rahiblərlə, hər cür başqa fırıldaqçılarla öylənməyə gedirəm. Çalış, kəndli, çalış. Sağlıqla qal.

İyulun ortasında şeytan bir dostu bala şeytanlarla gəlib çıxır. Yəne kəndliyə rast gəlib deyir:

– Hə, kəndli, burada mənsiz necə dolanırsan? Gəl bölüşək.

Kəndli:

– Nə olar ki, gəl, – deyə cavab verir.

Kəndli taxılı biçir, döyür, sovurur, çuvallara doldurub bazara satmağa aparır.

Şeytan da bala şeytanları işlədib yerdə qalan köklərin hamısını qırır, dostu-dostu bağlayıb, o da malını satışa çıxarır.

Kəndli öz taxılını satır, qurşağından asdığı köhnə çəkmənin içini doldurur, durub gülə-gülə tamaşa etməyə başlayır.

Şeytanlar isə heç bir şey sata bilmirlər. Üstəlik bütün bazar onlara gülür, şeytanlar utandıqlarından az qalır yerə girsinlər.

Bazar bağlandıqdan sonra şeytan kəndliyə deyir:

– Hə, kəndli, bu dəfə sən məni aldatdın. Ancaq yaxşı bil ki, gələn dəfə sən bunu bacarmayacaqsan.

Kəndli:

– Ağa şeytan, – deyə cavab verir. – Mən sizi necə aldada bilərdim? Axı, birinci olaraq siz seçdiniz. Əlbəttə, siz cavan və təcrübəsizsiniz. Siz mənim yerə səpdiyim dənin hamısını qazıb çıxarmağı ümid edirdiniz. Amma iş belə oldu ki, bu dənlər göyərtdi, onlardan yeniləri törədi ki, onları da mən indicə satdım. Deməli belə çıxır ki, siz özünüz taxılın yaramayan hissəsini seçmişiniz.

Şeytan deyir:

– Bəsdir heyvərəlik etdin. Gələn il üçün tarlamıza nə əkəcəksən?

Kəndli:

– Yaxşı əkinçi kimi, bu tarlaya turp əkməliyəm, – deyə cavab verir.

Şeytan:

– Olsun, – deyir. – Bacardıqca turpu çox ək. Mən onu fırtına və doludan qoruyacağam. Ancaq bunu bil ki, bu dəfə mən yerin üzünə çıxanı alacağam. Torpaqda nə qalsa, özün üçün götürərsən. Çalış, kəndli, çalış. Mən indi kafirlərin canını almağa gedirəm. Deyirlər onları yaxşı qızardanda əla yemək düzəlir.⁹⁶ Elə indi cənab iblisin sancısı var. Belə ləzzətli nahar onun üçün faydalı olar.

Biçin vaxtı çatanda şeytan bir sürü saray şeytanı ilə birlikdə gəlib çıxır. Yəne bölüşməyə başlayırlar. Şeytanlar turpun yarpaqlarını dərir, kəndli də gözəl, iri turpları yerdən çıxarıb çuval-lara doldurur. Bundan sonra hamısı bir yerdə bazara yollanır.

Kəndlinin turpunu göydə götürürlər, şeytanlara isə əvvəlkindən betər gülürlər.

Şeytan:

Yaxşı əkinçi kimi, bu tarlaya turp əkməliyəm, – deyə cavab verir.

– Hə, kəndli, – deyir, – görürəm son məni yenə də aldatdın. Mən sənə də, bu tarlanın da axırına çıxmaq istəyirəm. Səni təkbətək döyüşə çağırıram. Biz dırnaqlarımızla bir-birimizi qasıyaçağıq. Kim çox qasırsa, o qalib hesab olunacaq. Bütün tarla qalibə çatacaq. Bir həftə sonra bu işə baxarıq. İndi isə mən çuğulları və məhkəmə memurlarını yoldan çıxartmağa gedirəm. Doğrudur, onların özləri, bizə iblisin adamı olduqlarını deyiblər. Lakin iblisin onlardan o qədər də xoşu gəlmir. İblis çox vaxt onları mətbəxdə işləyən adi şeytanlara ötürür, özü üçün ancaq yaxşı duzlanmış olanları seçir. Bunu da sənə deməliyəm ki, ağa iblisin yeməklərdən yaxşı başı çıxır. O həmişə rahiblərlə qəlyanaltı edir, bu yemək ona çox dadlı gəlir. Qabaqlarda o məktəblilərlə qəlyanaltı etməyi xoşlayardı, amma indi onlara o qədər şəriət yükləyirlər ki, daha onlara əl çatmır. Nahar üçün iblisə yoxsul xalqı talayan advokatları və başqa fırılacaqçıları verirlər. Axşam yeməyinə tacirlər, sələmçilər və başqa talançılar kara gəlir. Çalış, kəndli, çalış. Bir həftədən sonra sənənlə görüşərik.

Kəndli dərddli, fikirli halda evinə qayıdır. Arvadı əl-ayağa düşür. Yoxsa, Allah eləməmiş, bazarda kişinin malını oğurlayıblar? Ancaq yox, çəkmənin içi tamam pulla dolu idi. Bəs nə olub?

Kəndli əhvalatın hamısını nağıl edir.

Arvad deyir:

– Eh, bu boş işdir. Bizə heç bir şey olmayacaq. Mən şeytana kələk gəlməyin yolunu düşünmüşəm.

Kəndli:

– Əlbəttə, mən təkbətək döyüşdən əl çəkib tarlanı eləcə ona güzəşt elərəm, – deyər razılaşır.

Qarı:

– Boş işdir, – deyir. – Sən bu işi mənim ixtiyarına ver, özün də rahat ol. Sən özün deyirsən ki, o cavan və təcrübəsiz şeytandır. Mən onu məcbur edərdəm, tarlanı qaytarar, özü də yaxamızdan əl götürər. O qoca şeytan olsaydı, iş çətinə düşərdi.

Elə o vaxt, Pantaquiel Papefiqlər adasına çıxan gün, şeytan üçüncü dəfə kəndlinin yanına gəlməli idi. Dan yeri ağaranda,

kəndli günahlarının bağışlanması üçün dua oxuyur, ibadət edir, keşişin məsləhəti ilə xaç suyu çənində gizlədir. Pantaqrueelin gördüyü adam həmin bu kəndli idi.

Bu qərribə hadisəni Pantaqruele danışib qurtaranda xəbər çatdı ki, qarı şeytana ustalıqla kələk gəlib və tarla kəndliyə qalib.

Əhvalat belə olub. Qabaqkı günü qarı bir qoyun kəsib içalatını çıxarıb gizlədib ki, vaxtı gələndə lazım olar. Ertəsi gün şeytan gəlir:

– Ey kəndli, – deyə çıxır. – Çıx görək, kimin dırnağı itidir.

Ona səs verən olmur. Şeytan cəsarətlə evə girir. Görür ki, qarı yerə uzanıb ufuldayır.

Şeytan:

– Bu nədir? – deyə soruşur. – Bəs kəndli hamı?

Qarı:

– Ah, bu yaramaz məni məhv etdi, – deyə cavab verir. – Əclafın biridir, cəlladdır, quldurbaşdır! Ay Allahın bəndələri, onun iltifatı üzündən ölüürəm!

Şeytan:

– O sənə nə eylədi ki? – deyə soruşur. – Qorxma, danış. Mən onun öhdəsindən gələm.

Qarı deyir:

– Heç ağlın kəsmir! O sizinlə qaşınmaq yarışına girmək üçün sözləşmişdi, bu gün də təcrübə üçün məni çeçələ barmağı ilə cırmaqladı. Oh, yazıq canım, mən məhv oldum! Bir baxın: bütün içimi, içalatımı çəkib tökdü.

Qarı bu sözləri deyib qoyunun içalatını döşəməyə atır.

– İndi, o yaramaz, dırnaqlarını itiləmək üçün dəmirçixanaya getdi, – deyə əlavə edir. – Ağa şeytan, sizin işiniz xarəbdır! Nə qədər ki, başınız salamatdır, qaçın, qurtarın! Sizə deyirəm, qaçın, o hər dəqiqə qayıda bilər.

Şeytan içalatı görüb qorxur və o dəqiqə qoyub qaçır. O gündən sonra bir daha gözü görünür, kəndli də heç bir əngələ rast gəlmədən öz tarlasında işləyir.⁹⁷

Pantaqrueel bu əhvalatı axıra qədər dinlədikdən sonra, talanmış Papefiqlərə öz xəzinəsindən on səkkiz min qızıl verilməsini əmr etdi. Bundan sonra biz insanların çəkdiyi müsibətləri, insanlara üz verən ədalətsizliyi düşünə-düşünə öz gəmimizə qayıtdıq.

XXIX fəsil

PANTAQRUELİN PAPIMANLAR ADASINA ÇIXMASI

Papefiqlərin talanmış adasını tərk edərək, yolumuza davam etdik. Aydın və günəşli bir havada, uzaqdan bir ada görüldü; bu Roma papasına pərəstiş edənlərin yaşadıkları müqəddəs Papi-manlar adası idi. Gəmilər yenidən limana girmişdi ki, sahildən bir qayıq aralanıb bizim qabağımıza gəldi. Qayıqda dörd nəfər adam oturmuşdu. Onların birisinin əynində rahib cübbəsi, ayağında kirli çəkmə vardı. İkincisi quşağası paltarı geyinmişdi. Onun əlində quş uyuğu vardı. Üçüncüsü aşpaz idi. Onun çiyindən məhkəmə çağırışı ilə ağzına kimi doldurulmuş iri bir çanta asılmışdı. Dördüncüsü Orlean tərəflərdən gələn üzümçüyə oxşayırdı... Onun ayağında yaraşlıq kətan başmaq, əlində səbət vardı, qurşağına parıldayan bir ora q keçirilmişdi.

Adalılar gəmiyə yanaşdılar, səsləri gəldikcə bağırmağa başladılar.

– Ey uzaqlardan gələn yolçular, onu gördünüzmü? Gördünüzmü onu?

Pantaqrueel:

– Kimi, kimi? – deyə soruşdu.

Onlar:

– Onun sözünü, – deyə cavab verdilər.

Rahib Jan:

– Axı o kimdir? – deyə soruşdu. – Vəcdanıma and olsun, o mənim pəncəmə düşsə, salamat qurtarmayacaq.

Rahib Jana elə gəlirdi ki, adalılar onların əlindən qaçıb qurtarmış bir qulduru xəbər alırlar.

Adalılar:

– Necə? – deyə təəccübləndilər. – Siz uzaqlardan gələn yolçular o yeganəni tanımırsınız?

Epitemon:

– Dostlar, – dedi. – Biz bir-birimizi başa düşmürük. Lütfən bizi başa salın, siz kimdən danışırırsınız?

Onlar:

– Biz o var olandan danışırıq, – deyə cavab verdilər. – Siz onu heç görübsünüzmü?

Pantaquiel:

– Kilsə bizə öyrətmişdir ki, o var olan Allahdır. Əlbəttə, biz Allahu görməmişik.

Adalılar:

– Biz göydəki Allahdan danışırıq, – deyə cavab verdilər. – Biz yerdəki allahı deyirik. Siz onu gördünüzmü?

Karpalim:

– Vallah, – deyə and içdi, – bunlar Roma papasını deyirlər.

Panurq:

– Bəli, bəli, bəli, ağalar, – dedi. – Mən düz üç papa görmüşəm, ancaq doğrusu bundan heç bir xeyir görməmişəm.

Adalılar təəccüblə dedilər:

– Necə? Bizim dekretallarda* ancaq bircə diri papa olduğu qeyd edilir.

Panurq:

– Əlbəttə, – deyə cavab verdi. – Bir dəfəyə mən bircə papa görmüşəm. Ancaq cəmisə üç papa görmüşəm, çünki yaşadığım müddətdə papalar üç dəfə dəyişilib.

Adalılar:

– Ey üç qat, dörd qat xoşbəxt olan insanlar! – deyə çığırdılar. – Bizim ən qiymətli, ən əziz qonaqlarımız! Xoş gəlmisiniz! Xoş gəlmisiniz!

Bu zaman adalılar qabağımızda diz çökdülər, ayaqlarımızı öpməyə başladılar. Biz nə qədər bu ehtiramdan boyun qaçırıb belə şərəfin olsa-olsa ancaq papaya layiq olduğunu dedikso də, bir fayda çıxmadı.

Adalılar:

– Yox, yox, – deyirdilər. – Müqəddəs atamız özü buraya gəlsə biz ona bundan qat-qat artıq pişvaz düzəldərik. Biz papanın dalından öpəcəyik, əlbəttə papanın hər halda dalı vardır. Bu barədə bizim dekretallarda yazılıb. Biz bunu çox yaxşı bilirik! Axı papanın özü varsa, deməli onun dalı da vardır. Əgər dünyada dal olmasaydı deməli papa da olmazdı.

Bu arada Pantaquiel qayıqçıdan bu cənabların kim olduqlarını soruşdu.

Qayıqçı bunların adada yaşayan dörd silkin nümayəndələri olduğunu bildirdi. Həm də qayıqçı əlavə etdi ki, müqəddəs papanın özünü gördüyümüz üçün bizi hörmətlə qəbul edib əziz qonaq kimi saxlayarlar.

Panurq:

– Vallah, bu möcüzə oldu, – dedi. – Papanı görməyimin in-diye kimi mənə zərəcə xeyri dəyməmişdi. Amma indi, lənət sənə şeytan, görürəm xeyri dəyəcək, özü də əməlli-başlı.

Biz sahile çıxan kimi, ada sakinlərinin böyük bir dəstəsi qabağımıza hərəkət etdi.

Dörd silkin nümayəndələri ucadan elan etdilər:

– Bunlar onu görüblər! Bunlar onu görüblər! Bunlar onu görüblər!

Bu sözləri eşidən kimi dəstənin hamısı qabağımızda diz çökdü. Onlar əllərini göyə qaldıraraq qışqırırdılar:

– O, xoşbəxt adamlar! O, cənnətlik adamlar!

Bu qışqırıqlar tamam on beş dəqiqə davam etdi. Sonra öz pedaqoqları, müəbbi və məktəbliləri ilə birlikdə yerli məktəbin müdiri gəldi və burada uşaqları o ki, var kötləklədi. Keçmiş zamanlarda Parisdə quldur-qaçqları dar ağacına çəkəndə belə edirdilər. Belə hesab edirdilər ki, ibrətli tamaşa zamanı uşaqları yaxşıca döysələr, onlar bu hadisəni həmişəlik yadda saxlayarlar.

Pantaqrueel acıqlanıb dedi:

– Cənablar, siz bu uşaqları döyməkdən əl çəkməyəsiniz, mən qayıdıb gedərəm.

Pantaqrueelin gur səsi hamını heyretə saldı.

Balaca və qozbel bir uşaq öz müəllimindən:

– Papanı gören adamların hamısı belə nəhəng olur? – deyərək soruşdu. – Ah, hayıf ki, mən indiyə kimi papanı görməmişəm!

Axırda bu səs-küyə Papimanlar adasının başçısı, yepiskop Homenasın özü gəlib çıxdı. Yepiskop Homenas yaşıl çulla örtülmüş yəhərsiz bir qatır minmişdi. Homenasın dalınca onun köməkçiləri-keşişlər gəlir, əllərində xaç, kilsə bayrağı taxt-rəvan, məşəl və xaç suyu çiləyən qab gətirirdilər.

Yepiskop bizim qabağımızda dayanıb, dedi ki, bütün Papimanlar adası gecə-gündüz papanın təşrifini gözləyir. O xoş günün intizarında, öz gözləri ilə papanı gören bütün səyyahlar adada dərin hörmətlə qəbul olunur.

Sözünü qurtarandan sonra Homenas özü də bizim ayaqlarımıza üzünü sürtmək istədisə də biz bu dəfə buna qətiyyən yol vermədik, belə bir ehtiramdan boyun qaçırdıq.

XXX fəsil

PAPİMAN YEPİSKOPU HOMENASIN GÖYDƏN ENƏN DEKRETALLARI PANTAQRUELƏ GÖSTƏRMƏSİ

Yepiskop Homenas dedi ki:

– Bizim müqəddəs dekretallar, meyxaşaya getməzdən qabaq əvvəlcə kilsəyə getməyi əmr edir. Bu gözəl qərarı pozmammaq üçün qabaqca kilsəyə gedək, sonra da kef məclisi düzəldək.

Rahib Jan:

– A mömin bəndə, – deyərək cavab verdi. – Siz qabaqda gedin, biz də sizin dalınızca gələk. Doğrudan da biz çoxdan kilsədə olmamışıq. Mən oraya getdiyimə çox şadam. Bundan mənim iştam yaman açılır.

Kilsəyə girərkən qiymətli, nadir daşlarla; yaqut, zümrüd, mirvari və brilyant ilə bəzədilmiş zərli iri kitab gördük. Bu kitab yoğun iki qızıl zəncirlə hündür tağa bərkidilərək, havada asılı dururdu.

Biz heyretlə bu kitaba tamaşa edədik. Pantaqrueelə gəldikdə uca boyu ona imkan verirdi ki, əlini sərbəstcə kitaba çatdırsın və onu istədiyi tərəfə çevirsin. Sonralar, Pantaqrueel bizi inandırırırdı ki, əli kitaba dəyən kimi onu bərk qasınma tutdu, eyni zamanda ibadət edənlərdən birini, əlbəttə ruhani təbəqəsindən olmayanı, kötləkləmək üçün şiddətli bir arzu hiss etdi.

Yepiskop bizə dedi:

– Müqəddəs kitablardan məlumdur ki, bir zaman Allah öz əlilə yəhudilər üçün əhkam yazıb və onları Musanın⁹⁹ vasitəsilə göndərüb. Burada gördüyümüz dekretallar isə baş mələikənin əli ilə yazılıb. Bəlkə də siz, dənizin o tayından gəlmiş adamlar, buna inanmırsınız.

Panurq:

– Bəli, o qədər də yox, – dedi.

Yepiskop sözünə davam etdi:

– Halbuki bu dekretallar bizə doğrudan da göydən nazil olub. Siz ki, papanı öz gözünüzlə görübsünüz, onlara istədiyiniz qədər

baxa bilərsiniz, hətta arzu etsəniz, onlara sitayişlə təzim edə bilərsiniz. Ancaq bundan qabaq üç gün pəhriz saxlamalı, bütün günahlarınızın bağışlanması üçün ibadət etməlisiniz.

Panurq:

– Bura bax, mömin kişi, – dedi. – Biz kağızda, perqamentdə, həm əl yazması, həm də çap olunmuş şəkildə bir çox dekretallar görmüşük. Belə ki, onları bizə ətraflı göstərmək üçün o qədər zəhmətə düşməyin. Bizə sizin təkcə xeyirxahlığınız bəsidir və bunun üçün də sizə təşəkkür edirik.

Homenas:

– Axı, bu dekretallar mələikənin öz əlilə yazılmışdır, – dedi. – Ancaq bu dekretallar əsil nüsxələrdir, yerdə qalanları bunların surətidir. Xahiş edirəm, məni zəhmətə salmaqdan çəkinməyin! Siz ancaq mənə deyın görüm günahlarınızı bağışlatmaq, Allahın üçcə gözəl və qısa gününü pəhriz saxlamaq istəyirsinizmi?

Panurq:

– Biz günahımızı təmizləməkdən boyun qaçırmazdıq, – dedi. – Lakin pəhriz indi bizə heç yaramaz. Biz dənizdə o qədər pəhriz saxlamışıq ki, hörümçəklər ağzımızda tor qurub. Bircə rahib Jana baxın. O çoxdan bəri heç bir şey çeynəmədiyindən ağzında mamır bitib.

Rahib Jan sözü qarışdı:

– O doğru deyir, mən o qədər pəhriz tutdum ki, bundan belim donqarlaşdı.

Homenas:

– Elə isə kilsəyə gedək, – dedi. – Sizin üçün mahnı oxumaqla günorta ibadəti düzəldə bilməsək, bizi bağışlayın. Günorta vaxtı keçib, müqəddəs dekretallar isə bu ibadəti gündortadan sonra keçirməyi bizə qadağan etmişdir, mən mahnı oxunulan tamam – kamal ibadəti demək istəyirəm. Ancaq mən sizin üçün mahnısız qısa ibadət, başqa sözlə quru ibadət mərasimi¹⁰⁰ düzəldəcəyəm.

Panurq:

– Yaxşı şərəblə islanmışı mənə daha xoş gəlirdi, – deyə qeyd etdi. – Çox əcəb, başlayın, ancaq müxtəsər eləyin.

Rahib Jan:

– Lənət şeytana, – dedi. – Qarın boşalanda nə yaman olarmış. Mən qəlyanaltı eləmiş olsaydım, başqa məsələ. Daha keçib, bir təhər gerek dözək. Nəzakətli və səbirli olaq.

Homenas ibadəti qurtarıb, baş mehrabın yanına getdi, sandıqdan bir iri dəstə açar çıxardı. Sonra o, qalın dəmir şəbəkə ilə möhkəm örtülmüş pəncərəyə yanaşdı, orada otuz iki qıfıl, on dörd də cəftə açdı. Sonra o müəmmalı bir görünüşlə yaş çuvala büründü və şəbəkəni açdı. Şəbəkənin altından al-atlaz bir pərdə çıxdı. Homenas pərdəni çəkdi. Pəncərə yerində, pərdə arxasında, mənim fikrimcə heç də yaxşı çəkilməmiş bir şəkil göründü. Homenas əlindəki əsa ilə şəklə toxundu, sonra əsanı bizə uzatdı ki, ucundan öpək.

Homenas:

– Sizin fikrinizcə, bu kimin təsviridir? – deyə soruşdu.

Pantaqucl:

– Mənə elə gəlir ki, bu papanın şəkli, – dedi. – Mən onu başındakı tiaradan¹⁰¹ və bütün geyimindən tanıdım.

Homenas:

– Siz doğru deyirsiniz, bu şəkil bir gün ölkəmizdə görməyi ümid etdiyimiz yer Allahın surətidir, – dedi. – O xoş dəqiqəni çoxdan bəri gözləyirik. Siz necə xoşbəxtsiniz ki, bizim bu yer

allahımızı gözünüzle görmək şərəfinə nail olmusunuz! Tək ele onun şəklinə baxmaqla yadda qalan günahların hamısından, unuttuğun günahların isə üçdə birindən təmizlənmiş olarsan. Onun üçün də bu şəkllə biz ancaq böyük bayram günlərində baxırıq.

Pantaquiel belə dəyərsiz bir şəkildə bu qədər qərribə ilahi qüvvə yerləşdiyinə çox təəccüb elədi.

Rahib Jan dedi:

– Bu söhbət bizim Selyədə baş verən bir hadisəni yadıma saldı. Bir dəfə böyük bir bayram günü xəstəxanada dilənçilər yığıqları pulla bir-birinə öyünürdülər. Biri deyirdi ki, altı gümüş pul diləndim, ikincisi – iki su, üçüncüsü yeddi su aldığını iddia edirdi. Nəhayət, ayağı irinli-qartmaqlı dördüncü bir yekəpər dilənçi üç qızıl qazanmağı ilə lovğalandı. Yoldaşları bu dilənçiyə dedilər: “Sənə nə var ki, bu sənin üçün çətin deyildir: sənin ayağın allah ayağıdır. Bu ayaqda ilahi qüvvə var. O özü pulları sənə tərəf çəkir”.

Pantaquiel:

– Bizə belə nağıllar danışmaq istəyəndə, zəhmət çəkin, özünüzlə bir tas da gətirin, – dedi. – Sizin nağılınız az qaldı meni qusdursun. Siz rahiblər hər bir iyrenc şeyi danışmağı xoşlayırsınız. Ancaq xahiş edirəm, belə əhvalatları öz yanınızda saxlayın, onları monastır hasarından kənara çıxarmayın.

Panurq:

– Mənə elə gəlir ki, bu şəkil çox qədim bir papanın şəklidir, – dedi. – İndiki papaların başında mən dəbilqə görmüşəm. Bütün dünyada dinclik və rahatlıq hökm sürən vaxtlarda təkçə papalar amansız və qanlı müharibə aparırdılar.

Homenas:

– Nəzərdən qaçırmayın ki, onlar şuluqluq salanlarla, kafirlərlə, bizim lütfkar yer allahımızı tanımaq istəməyən hər cür protestantlarla müharibə edirdilər, – dedi. – Bu isə papalara nəinki icazə verilir, hətta müqəddəs dekretallarla əmr edilmişdir. Papa onun əmrindən zərəcə çıxan imperatorları, kralları, hersoq və knyazları atəş və qılıncla itaətə gətirməlidir. Papa onlara amansızcasına divan tutmalıdır.

Panurq:

– Bəs siz necə, – dedi, – siz ki, lənət şeytana, əlbəttə, kafir deyilsiniz. Siz hamınız, əlbəttə, seçmə xristianlarsınız.

Homenas:

– Əlbəttə, elədir, – dedi. – Buna görə də biz nicat tapacağıq. İndi isə müqəddəs sudan götürüb nahara gedək.

XXXI fəsil

DEKRETALLARDAN GÖRSƏNƏN MÖCÜZƏLƏR HAQQINDA SÖHBƏT

İndi sizə deməliyəm ki, Homenas bizə quru ibadət mərasimi düzəltdiyi zaman, üç nəfər kilsə ağsaqqalı iri tasla kilsəni dolaşır, ucadan:

– Onun üzünü görəndə xoşbəxtləri yaddan çıxarmayın! – deyə çağırırdılar.

Kilsəyə gələnlərin hamısı tasa – kimisi mis, kimisi gümüş pul atırdı. Axırda tas pulla doldu. Kilsədən çıxanda Homenas bizə dedi ki, bu pulla bizim üçün dəsgahlı qonaqlıq düzəldiləcək. Nahar doğrudan da çox yaxşı çıxdı.

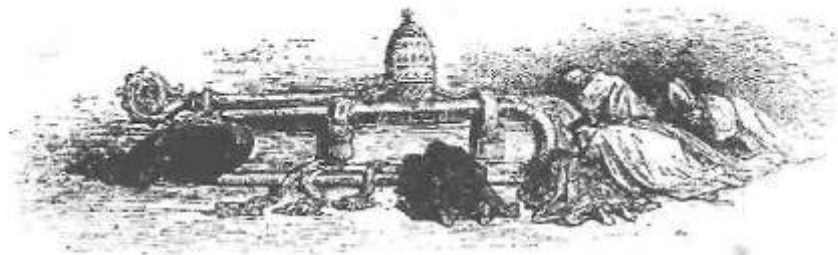
Nahar zamanı mən iki şeyə diqqət etdim. Əvvələ, bizə verilən ət yeməklərinin: dağ keçisi, axta xoruz, çoxça, göyərçin, dovşan və hind toyuğunun – hamısının içi xüsusi bir papıman qıyması ilə doldurulmuşdu. İkincisi, bu yeməkləri bizə uzun ağ pal-tar geyinmiş qəşəng sarışın qızlar verirdilər. Bunlar bu ölkənin gəlinləri idilər; saçlarına ipek lent bağlanmış, gül, qərənfil, narınc çiçəyi və başqa çiçəklər sancılmışdı. Birinci yeməkdən sonra qızlar bizim üçün müqəddəs dekretallar şərəfinə mahnı oxudular, yerdən reverans edərək, hərəməzə bir qədəh şərab təqdim etdilər.

Homenas Pantaquielə dedi:

– Cənab, ürəkdən sizin sağlığınıza içirəm.

Qədəhi boşaltdıqdan sonra da bu sözləri əlavə etdi:

– Ey ilahi dekretallar! Bizim şərəbimizə bu qərribə dadı siz veriniz!

Panurq:

– Şərab onsuz da yaman deyildir, – deyə qeyd etdi.

Homenas sözüne davam etdi:

– Ey ilahi molaiko öli ilə yazılmış dekretallar! Bizo yazıq bəşər övladına sıxıntılı acı günlərimizdə nə qədər lazımsınız! Nə zaman, bəs nə zaman insanların hamısı başqa elmləri atıb, ancaq sizi oxuyacaqdır? Axı, müqəddəs dekretalları gecə-gündüz oxumaq, səylə öyrənmək, qana, beyinə, bədənin bütün hissələrinə dərinlən yeritmək lazımdır. Dünya ancaq o zaman xoşbəxt olacaqdır.

Epitemon:

– Tfu, şeytan, – dedi, – bu lənətə gəlmiş axmaq... bağışlayın, mən demək istəyirdim ki, bu lənətə gəlmiş qıyma mənim mədəmi pozdu. Buradan çıxmaq lazım gəlir. Yoxsa mən özümü saxlaya bilməyəcəyəm.

Arada heç bir şey olmamış kimi Homenas sözüne davam edirdi:

– O zaman nə dolu, nə şaxta, nə qırov, nə də başqa fəlakət baş verməyəcək! Oh, o zaman yer üzünə necə də bol bərəkət gələcəkdir! Oh, kainata nə möhkəm bir sülh hakim olacaqdır! Əlbəttə kafirlərə, şuluqçulara qarşı müharibələr müstəsna olmaqla, bütün müharibələr, talanlar, adam öldürmək hadisələri kəsiləcəkdir. Yoldan azanları isə amansızcasına məhv etmək vacibdir! Axı, bu dekretalların kiçik bir ayəsini, hətta yarısını oxuyan adam, kafir olmayanlardan savayı öz yaxınlarına qarşı qəlbində ilahi məhəbbət atəşi hiss edir.

Panurq:

– Qızıl bərabəri sözlərdir, – dedi. – Ancaq nədənsə, adam inanmaq istəmir. Mən bir dəfə dekretalın bir fəslini oxumalı oldum. Bundan mənim ayağım elə bağlandı ki, qarnım dörd gün işləmədi.

Homenas:

– Görünür, onda siz bir günah işləmişiniz, – dedi.

Rahib Jan:

– Buna oxşar bir hadisə də Mansədə olub, – deyə olavə etdi. – Oranın aptekçisi Fransua Kornyu dərmanları köhnə dekretallara bükürmüş. Çox təəccüblü bir iş, – elə ikinci gün dərmanların hamısı xarab olurmuş.

Homenas:

– Allahın lənətinə giriftar olmuş! – dedi. – Belə müqəddəs yazmaları adi şeylərə işlətməyə nə ixtiyarı var?

Ponokrat:

– Parisdə Qronye adlı bir dərzi, köhnə dekretallardan paltar biçmək üçün ülgü kəsməkdən ötrü istifadə edib, – dedi. – Allah

mənə lənət eləsin, əgər bu ülgülərdən tikilmiş paltarlar bir şeyə yaradısa! Dərzi kapyuşon biçmək istəyəndə arvad tumanı alınır-
dı. Köynək yerinə qıraqları geniş şlyapa biçirdi. Kaftan yerinə
fəs əmələ gəlirdi. Gödəkcə yerinə otaq peçinə oxşar bir şey çıx-
dı. Dərzinin şagirdləri onun etəyini sökdükdə xalis şabalıd qo-
vuran tava əmələ gəldi. İş o yere çatdı ki, dərzi məhkəməyə
çəkildilər, xarab olan parçaların pulunu müştərilərə qaytarmağı
əmr etdilər. İndi Qronye dilənçidir, bir qəpik pulu yoxdur.

Homenas:

– Allahın cəzasıdır, çəksin! – dedi.

Gimnast da söhbətə qarışdı:

– Kayuzakda cənab d'Etisak nişan atmaq üçün bir tir düzəl-
mişdi. Qulluqçu köhnə dekretalları cırıb, təmiz səhifələrdən bir
neçə hədəf qayırır. Bir atıcı belə hədəfi vura bildisə, şeytan mə-
nə qənim olsun! Hamı yan vururdu. Atışa baş çəkən Sansornen
adlı qulluqçu aydınca görüb ki, oxlar hədəfə sancılmayaraq bir
sajın kənara sıçrayır, düz çörəxananın yanına düşürmüş.

Homenas:

– Möcüzə! Möcüzə! Möcüzə! – deyə qışqırdı. – Atam, şərab
ver! Sizin sağlığınıza içirəm. Görünür siz yaxşı xristianlarsınız.

Bu sözləri eşitdikdə qızlar öz aralarında gülüşməyə başladılar.
Rahib Jan atsayağı kişnəməyə hazırlaşmış kimi burnu ilə
fıxırdı.

Gimnast sözünə davam etdi:

– Ən qərribəsi budur ki, hədəfi dəyişdirən kimi – hamı sərrast
atmağa başladı. Nişançılardan heç birisinin oxu boşə getmədi.

Yevdemon:

– Bir dəfə Landerusda Jan Delifin toyunda, şən bir maskarad
düzəldik, – dedi. – Mənim məktəb yoldaşlarım özlərinə sürmə-
yi və ağ nökrə paltarını əldə etdilər, gülünc saqqal qayırdılar. An-
caq bizim maskamız yox idi. Biz köhnə dekretalları götürdük,
onlardan maska, göz və qulaq üçün də dəşik açdıq. Çox təc-
cüllü bir iş oldu! Maskarad qurtarıb, maskalar çıxarıldıqda hamı
dəhşətə gəldi, üzümüz şeytan balalarının üzündən daha eybəcər

olmuşdu, bunun hamısını da sizin dekretallarınız elədi. Birinin
üzünə səpmə, o birinə – qotur azarı, üçüncüsünə – məxmərək,
dördüncüsünə – çiçək düşmüşdü. Dışləri tökülən yoldaşımız,
hamıdan az ziyan görmüş oldu.

Homenas:

– Möcüzə! Möcüzə! Möcüzə! – deyə qışqırdı.

Yevdemon:

– Dayanın, – dedi, – işin axırına baxın. Mənim iki bacım, Ka-
terina ilə Rene, bir dəfə təzəcə yuyulub kraxmallanmış yaxalıq
və manjetlərini ütüləmək istədilər. Bizim evdə də köhnə, qalın
cildli, ağır dekretallar var idi. Bacılarım da öz yaxalıqlarını bu
dekretalların arasına qoydular. Allaha and olsun...

Homenas:

– Dayanın, dedi, – siz hansı Allaha and içirsiniz?

Yevdemon:

– Allah birdir, – dedi.

Homenas:

– Göydə birdir, əlbəttə, – dedi. – Bəs yerdə başqası yoxdurmu?

Yevdemon:

– Üzr istəyirəm, – dedi, – mən onu yadımdan çıxartmışdım.
Hə, yerdəki allaha, yeni papaya and olsun, mənim bacılarımın
dəyişəcəklərinin hamısı – döşlük, manjet, yaxalıq, ləçək qurum
kimi qapqara oldu.

Homenas:

– Möcüzə! – dedi. – Atam, bizə şərab ver, bu qərribə əhvalat-
ları da yadında saxla.

Epitemon:

– Məni ən çox papanın öz dekretalları ilə Fransadan hər il
dörd yüz min qızıl dukatı¹⁰² necə çəkə bildiyi təəccübləndirir.
Bax, bu doğrudan da xalis möcüzədir! – dedi.

Homenas:

– Bunda qərribə nə var ki, – deyə cavab verdi. – Axı, Fransa
papanı yedirən yeganə ölkədir. Bircə deyən görüm bu qədər qı-
zılı çəkə bilən başqa bir kitab tapa bilərsinizmi! Tapa bilməzsi-

niz! Başqa bir belə kitab yoxdur. Sizi inandırırım ki, belə müqəddəs kitab heç yerdə tapılmaz. Belə olduğu halda işə bir baxın, bu şeytan-kafirilər indiyə kimi onu qəbul edib oxumurlar. Onları yandırın, parçalayın, kəsin, ocağa atın, dar ağacına çəkin, payaya keçirin, şaqqalayın, təkərə bağlayın, doğrayın, qovurun, çarmıxa çəkin, qazanda qaynadın, diri-diri dərilərini soyun – onlar qatil və quldurlardan min dəfə pisdirlər! Yalvarıram sizə, dostlar, – deyə Homenas sözüne davam edirdi, – bizim müqəddəs dekretallarda yazılan şeylərdən başqa heç bir şeyə inanmayın, heç bir şey düşünməyin, heç bir şey eləməyin. O zaman siz şöhrət, hörmət və bolluq içində yaşayırınsınız. Hamı sizə hörmət edir, hər kəs sizdən qorxar. Axı dekretala iman gətirən dekretalistlər dünyanın ən yaxşı adamlarıdır. Yaxşı kral və ya sərkərdəniz olmasımı istəyirsənsə bu mənəbə dekretalist götürün. Xalqı qorxu və itaətdə saxlayan adam tapmaq istəyirsinizsə – sizə deyirəm, dekretalist götürün. Nə üçün bəzi ölkələrdə xalq qiyam və üsyan törədir? Onun üçün ki, onların hökmdarları dekretalist deyildir. Müqəddəs dekretallar bizə saysız yaxşılıq və nemət vəd edir! Budur, universitetlərin hamısı öz gerblərinə böyük bir kitab şəkli çəkirlər. Sizin fikrinizcə o hansı kitabdır?

Pantaqurel:

– Bilmirəm, – deyə cavab verdi, – mən heç ona göz yetirmemişəm.

Homenas:

– O dekretallar məcmuəsidir, – dedi. – Hər bir elm onsuz mənasını itirmiş olardı. Siz bu cavabı gözləməirdiniz? Ha-ha-ha!

Bu yerdə Homenas hıçqırmağa, gəyirməyə, hırıldamağa, ağzının selini hər tərəfə yaymağa başladı.

Epitemon:

– Ura! – deyə bağırdı. – Ey qərribə, çox qərribə, olduqca qərribə dekretallar!

Homenas:

– Atam, şərab ver! – dedi. – Qızlar, meyvə gətirin. Müxtəsər, mən sizi başa salmışdım ki, tək bircə dekretal oxusanız, zəngin

və xoşbəxt olacaqsınız. İndi də əlavə olaraq deyim ki, siz açarı papa cənablarının əlində olan o dünyada da xoşbəxt olacaqsınız. Ey mərhəmətli Allah, ey müqəddəs ata, mən səni hələ görməmişəm, amma sənə sitayiş edirəm, bizə əbədi olaraq mərhəmət nəzərini sal. Ömr ver ki, bizim heç şeydən korluğumuz olmasın, iblis də bizim ürəyimizə hakim kəsilməsin! Ondan qorunmaq sənə hökmünə bağlıdır! Axı, hər şey ancaq sənə buyruğun ilə olur!

Burada Homenas acı göz yaşları tökməyə, sinəsinə döyməyə, xaç şəklində tutduğu barmaqlarının ucunu öpməyə başladı.

Rahib Jan ilə Panurq üzlərinə salfet tutub, özlərini göz yaşlarını silən kimi göstərərək:

– Myau! Myau! Myau! – deyə çığırdılar.

Bu vaxt qızlar yenidən şərab verdilər, bir neçə vaza da mürrəbə gətirdilər. Qonaqlıq bir az canlandı, təkə Homenas hələ də sərxoş göz yaşlarını dəsmal ilə silirdi.

Nahardan sonra Homenasla vidalaşdıq. Ona söz verdik ki, Romaya baş çəkib papadan, tezliklə öz sitayışkarlarının yanına təşrif gətirməsini xahiş edəcəyik. Sonra Pantaqurel qızlara bol-bol hədiyyə payladı və öz gəmisinə qayıtdı.

XXXII fəsil

PANTAQRUELİN AÇIQ DƏNİZDƏ CÜRBƏCÜR ƏRİMİŞ SÖZLƏR EŞİTMƏSİ

Biz açıq dənizdə üzür, bir-birimizlə şirin söhbət edirdik. Birdən Pantaqurel qalxdı, ətrafına boylandı.

– Dostlar, siz bir şey eşidirsinizmi? – deyə o soruşdu. – Mənə elə gəlir ki, havada bir neçə adam danışır. Ancaq mən heç kəsi görmürəm. Qulaq asın bircə.

Biz qulaq asmağa başladıq. Yaxşı eşidə bilmək üçün əlimizi qulağımıza tutduq. Lakin heç bir səs eşitmədik.

Ancaq Pantaqurel havada qadın və kişi səsləri eşitdiyini təkidlə iddia etdi. Nəhayət, biz də bir şey eşidən kimi olduq. Bəlkə də qulağımız cingildəyirdi?

Lakin diqqətlə qulaq asdıqca bəzi səsləri daha aydın seçməyə başladıq. Nəhayət, biz ayrı-ayrı sözləri, at kişnəməsini ayırd elədik.

Biz qorxuya düşdük, bu da səbəbsiz deyildi: ətrafımızda heç kəs yox idi, açıq dənizdə biz tək idik, bununla belə yanımızda gözə görünməyən adamlar danışdılar, kim olduqlarını isə biz bilmirdik.

Panurq:

– Lənət şeytana! – deyə qışqırdı. – Bizə gülürlər, nədir? Biz tələyə düşdük! Rahib Jan, sən hardasan, özizim? Xahiş edirəm, gəl mənim yanımda dayan. Qılıncın hamı? Gör qınından çıxır? Sənin qılıncın tamam pas atıb ki! Biz məhv olduq. Toplardan necə atəş açıldığını eşidirsinizmi? Buradan qaçaq! Mən bunu qorxudan demirəm. Mən təhlükədən başqa heç bir şeydən qorxmuram. Tez buradan qaçaq! Şturman, gəmini çöndər, məlun! Hamısı birdir, biz onların öhdəsindən gələ bilməyəcəyik. Onlar on dəfə bizdən çoxdurlar. Bundan başqa onlar burada, öz evlərinin içindədirlər, amma biz bu yere belə deyilik. Onlar bizi qılıncdan keçirəcəklər. Qaçaq buradan! Heç olmasa bir qədər uzaqlaşaq.

Pantaqurel:

– Kimdir orada qaçmaq sözü danışan? – deyə soruşdu. – Qabaqca bir öyrənək görək bunlar nə cür adamlardır? Bəlkə, bizimkilərdir. Ancaq yüz mil ətrafı gördüyüm halda mən heç kəsi seçə bilmirəm. Bunlar donmuş sözlər olmasın?

Epitemon:

– O nədir? – deyə xəbər aldı.

Pantaqurel:

– Deyirlər bəzi soyuq ölkələrdə sözlər havada donur, – deyə cavab verdi. – Mən bunu qədim bir alimin kitabında oxumuşam. Bura da elə həmin sözlərin əridiyi yer ola bilər.

Şkiper Pantaqurelə:

– Narahat olmayın, cənab, – dedi. – Bura məhz elə Buzlu okeanın sərhədidir; keçən qış burada arimaspilərlə nefflidatların¹⁰³ arasında qanlı bir vuruşma oldu. Döyüşçülərin bağirtisi, zərbə, silah cingiltisi, atların kişnəməsi, müharibənin bütün qor-

xunc gurultuları havada donub qaldı; ancaq indi, bahar gəldikdə səslər yenidən əriyir, eşidilir.

Panurq dedi:

– Bax, bu doğruya oxşayır. Gəlin, axtaraq görək hələ əriməmiş söz qalıbmı?

Pantaqurel:

– Budur ha, – deyərək göyortəyə əlvan nabat şəkərinə oxşayan ovuc dolusu donmuş söz atdı.

Onların içində qırmızı, göy, sarı, yaşıl və zorli sözlər gördük. Onlar bizim əlimizdə qar kimi əriyirdi, mənasını başa düşməsək də səslərini eşidirdik: bunların hamısı tanış olmadığımız xarici sözlərdi. Bu sözlərdən çox iri olan biri, rahib Jan onu əlində qızdırandan sonra, qaynar suya atılan şabalıd kimi partladı.

Rahib Jan:

– Bu, bir zaman falkonetdən¹⁰⁴ atılan güllənin səsidir, – dedi.

Sonra Pantaqurel havadan iki-üç ovuc donmuş söz yenə tutdu. Onların çoxu istehza və söyüş idi. Şkipər bizə dedi ki, bəzən bu sözlər çıxmış olduqları boğaza qayıdır, onu dəlib keçir.

Sözlər əridikdə biz belə şeylər eşitdik:

– Xip, xip, xip! Xis, tix, torş! Brededen! Brededak! F-rr! F-rr! F-rr! Bu-bu-bu! Trakk! Trakk! On, on, duun! Yəcue-Məcue!¹⁰⁵

Və bir çox başqa anlaşılmaz sözlər.

Bunların hamısının döyüş bağirtisi, at kişnəməsi olduğunu başa düşdük. Daha iri sözlər əriyərkən, şeypur kimi səslənirdi. Təsəvvürə gətirin ki, bunlar bizi nə dərəcədə əyləndirdi? Mən bir neçə söyüş sözünü xatirə olaraq saxlamaq istədim, əriməsin deyərək onları ağac yağına atdım. Ancaq Pantaqurel dedi ki, söyüşü saxlamağın mənası yoxdur: gəmidə onsuz da söyüş bolluğudur. Mən Pantaqurelin təklifi ilə razılaşıb söyüşləri dənizə tulladım.

PANTAQRUELİN QASTER AĞA¹⁰⁶ ADASINA ÇIXMASI

Həmin günü Pantaqrue l Qaster ağanın adasına yanaşdı. Bu sıldırım və daşlıq ada dənizin içindən nəhəng bir qaya kimi dikəlirdi. Onun təpəsinə çıxana kimi az tər tökmədik. Təpədən isə olduqca gözəl mənzərə açılırdı. Hər tərəfdə məhsuldar tarlalar, yaşıl bağlar görünürdü; bunlar o qədər gözəl idi ki, mənə yer üzünün cənnəti kimi gəlirdi.

Buna baxmayaraq, bu adamın sahibi Qaster ağa dikbaş və sərt adam idi. Onu sözlə inandırmaq, aldatmaq olmazdı. O heç kəsin sözünə qulaq asmırdı. Verdiyi əmrləri dərhal yerinə yetirməyə məcbur edər, heç bir ləngiməyə dözməzdi.

Şkipər bizə nağıl etdi ki, bir dəfə Bədən hissələri dövləti Qasterə qarşı üsyan qaldırmış, ona tabe olmaq istəməmişdi. Lakin çox keçmədən Bədən hissələri tutduqları hərəkətdən peşman olub yenidən Qasterə itaət etmişdilər. Özgə cür də ola bilməzdi. Onların hamısı acından ölərdi.

Bu itaətə cavab olaraq, Qaster aləmə cürbəcür xidmətlər göstərir. O sənətlər yaradır, maşınlar ixtira edir, peşələr və cürbəcür təkmilləşdirmə tədbirləri tətbiq edir. Onunla bərabər Peniya, başqa sözlə Ehtiyac adlı bir xoştəbiət qadın yaşayır. Bu xoştəbiət qadın hara ayaq bassa, orada yaman qarışıqlıq düşür: parlamentlər bağlanır, xalq əmrə qulaq asmır, onun pəncəsinə keçməmək üçün hərə başını götürüb bir tərəfə qaçır.

Qaster ağanın sarayında biz bir dəstə dodaqlarını tərpətmədən danışa bilən adamlar və qarınqulular gördük. Dodaqlarını tərpətmədən danışanların hamısı daim bir-birinin paxıllığını çəkən, dalaşan, çirkin, acıqlı cadugərlər idi. Qarınqululara gəldikdə, onlar həmişə dəstə ilə gəzir, heç bir iş görmürdülər. Onların hamısı ancaq bircə şeydən qorxurdu: elə olsun ki, ariqlamasınlar. Qaster ağanı onlar özlərinə allah hesab edirdilər, ona hər gün xidmət və təzim edir, onu dünyada hər şeydən artıq sevirdilər.

Biz qarınquluları gözdən keçirməklə məşğul ikən zəng çalındı, camaat, hər kəs öz rütbəsinə, adına, mövqeyinə görə uzun bir sıraya düzüldü. Adlı-sanlı adamlar qabaqda, rütbəsi aşağı olanlar da arxada gedirdilər. Dəstə paradda olduğu kimi, Qaster ağanın qabağından keçdi. Qabaqda kök və cavan bir yekəqarın gedir və Böyük Qarincılın dəyənəyə keçirilmiş heykəlini aparırdı. Bu xalis bostan uyuğu olan çirkin bir təsvir idi. Onun gözləri qarından yekə, başı bədoninin qalan hissəsindən böyük, möhkəm dişlərin sancılmış olduğu çonəsi iri və enli idi. Heykəl aparılan dəyənəyin içi boş idi. Orada kəndir gizlədilmişdi. Yekəqarın bu kəndirdən dartanda Qarincılın çonəsi iri bir qozsındıran kəlbətin kimi bərkdən şaqıldırırdı.¹⁰⁷

Qarınquluların ardınca əllərində güvəc və səbət tutan bir çox xidmətçi gəlib keçdi. Onlar xoşa getməz mahnılar oxuya-oxuya Qarincıla kolbasa, sosiska, şorba, qurudulmuş dil, donuz budu, duzlanmış ət yedirirdilər. Arada ona şorab da içirirdilər. Bundan

sonra onun boğazına pastet, donuz kotleti, qızardılmış kəklik, dovşan, bildirçin, cüllüt və başqa ov quşları tıxayırdılar. Daha sonra tərəvəz, pirojna, mürəbbə, tort və krem gəlirdi. Boğaz qurumasın deyə sonra yenə şərab verirdilər.

Pantaquiel bu iyrənc qurban mərasimini gördükdə, elo acığı tutdu ki, homin saat gəmiyə qayıtmağı qərara aldı. Epitemon bu komediyanın noticəsini görənə kimi qalmağa onu güclə razı saldı.

Dostə öz hökmdarının qabağından keçib gözdən itdi. O zaman Pantaquiel Qaster ağanın özünü gözdən keçirməyə başladı. Pantaquiel onun barəsində görün nələr öyrəndi.

Qaster özünü doyurmaq üçün hər şeydən qabaq əkinçiliyi, yəni taxıl götürmək üçün torpağı becərmək sənətini icad etmişdi. Sonra o taxılı düşməndən qorumaq üçün müharibə sənətini fikirləşib tapmışdı. Bundan sonra da, taxılı üyüdüb un etmək üçün su dəyirmanı, əl və yel dəyirmanları, minlərlə başqa maşınlar ixtira etdi. Sonra da xəmir köpsün deyə mayanı, çörək dadlı olsun deyə duzu, onu bişirmək üçün odu kəşf etdi, çörəyin bişməsi vaxtını hesablamaq üçün də adi saat və zəng çalan saat icad etdi.

Belə hallar da olurdu ki, bir ölkədə taxıl əmələ gəlmirdi. Qaster bir ölkədən başqa ölkəyə taxıl aparmaq üsulunu tapdı. Bunun üçün araba və furqon icad etdi. Çörəyi su yolu ilə aparmaq üçün dəniz və çay olan yerlərdə barka, qalera, gəmi ixtira etdi.

Bəzi illərdə baxardın ki, quraqlıq olduğundan dən yanıb yerdə qaldı. Yaxud əksinə, hava çox yağmurlu oldu, taxıl çürüdü. Belə də olurdu ki, taxılı dolu döyürdü. Elə biz oraya çatanda, Qaster öz arzusu ilə yağış yağdırmaq üsulunu, lazım olmadıqda isə yağışı havada saxlamaq üsulunu fikirləşib tapmışdı.

Yeni bir fəlakət üz verdi: talançılar, quldurlar tökülüb tarlalardakı taxılı oğurlayırdılar. O zaman, Qaster taxılı qorumaq üçün şəhər, qala və qəsir tikmək sənətini icad etdi. Talançıları darmadağın etmək üçün, divardöyən maşınların və qoçbaşı adlanan ucu dəmir tirlərin köməyi ilə basqın edib özgələrin qalasını almağı ixtira etdi. Bundan sonra vaxt keçdikcə dəmir, qurğuşun və mis güllə atan top, bombardə və mortirlər icad etdi. Bu güllələrin çoxu dəmir döyülən zindanlardan ağır olur. Bu güllələr topdan barılla atılır. Çoxlu insan qırdığı üçün barıt şimşəkdən və ildırımından daha dəhşətlidir.

Ancaq belə bir hadisə də oldu ki, Qasterin özü düşmən tərəfindən mühasirəyə alındı. O zaman Qaster, öz qalalarını top atəşindən qorumaq və düşmən güllələrini havada dayandırmaq üsulunu tapdı. Məsələn, o, belə bir təcrübə keçirdi. O, kükürddən təmizlənmiş, lakin xeyli kamfora qarışdırılmış barılla tuncdan qayırılma böyük bir topu doldurdu. Qaster barılla bərabər topun içinə iri bir dəmir güllə, bəzisi girdə, bəzisi də göz yaşı şəklində olan iyirmi bir qırma qoydu. Sonra o xidmətçilərdən bir oğlana top lüləsinin ağzından altmış addım aralı dayanmasını əmr etdi, xidmətçi ilə topun arasında isə kəndirdən böyük maqnit asdı. Bundan sonra od verib topu atdı. Böyük bir qüvvə ilə atılan güllə və qırma, belə nəzərə gəlirdi ki, xidmətçiyə dəyib onu öldürməli idi. Ancaq onlar maqnitə yaxınlaşdıqda gücünü itirir, maqnitin ətrafında fırlanmağa başlayır, heç biri də gedib xidmətçiyə çatmırdı.

Bu ixtiralarından başqa, cənab Qaster bir çox başqa şeylər icad etdi və o zamandan bəri onun qüdrəti sarsılmazdır.¹⁰⁸

**PANTAQRUELİN XANEF¹⁰⁹ ADASI
YAXINLIĞINDA KÜLƏK QALDIRMASI**

Ertəsi günü biz Xanef adasına çatdıq, ancaq külək dayandığı üçün sakit havada oraya yanaşa bilmədik. Yelkənlərin hamısı qaldırılmış olduğu halda gəmi o yana, bu yana yırğalanır, güclə hərəkət edirdi.

Hamımız qaşqabaqlı, acıqlı bir halda göyertədə oturub bir-birimizlə bir kəlmə də olsun danışmırdıq. Pantaqurel yelləncək-də uzanıb mürgüləyirdi. Epitemon üstürlab¹¹⁰ ilə əlləşirdi. Rahib Jan mətbəxə baş çəkməyə, orada işlərin nə yerdə olduğuna baxmağa getmişdi. Panurq sabun qovuşu buraxırdı. Ponokrat gül-mək üçün öz qoltuğunu qıdıqlayırdı. Karpalim qoz qabığından dörd qollu balaca, gözəl bir dəyirman qayırdı. Ksenoman qızıl quş qayışı ilə köhnə fənəri yamayırdı.

Bu vaxt rahib Jan mətbəxdən qayıdıb Pantaqurelın oyandığını gördü.

– Lənət şeytana, – deyib rahib Jan sözə başladı, – necə elə-yək ki, külək qalxsın, yerimizdən tərpenə bilək?

Panurq:

– Yox, – dedi, – ən yaxşısı budur, başa sal görüm, mən neyləyim, ürəyim açılsın?

Gimnast ayağa qalxıb dedi:

– Mənə bir dərman məsləhət görün, gözümə qaranlıq çök-məsin.

Ponokrat qaşına-qaşına əlavə etdi:

– Bəs mən bu it yuxusundan necə xilas olum?

Pantaqurel:

– Dostlar, – dedi. – Sizin bu suallarınızın hamısının bircə cavabı var. Ac qarınla iş aşmadığına görə, biz sözdən hərəkətə keçməliyik.

Pantaqurel bu sözləri deyib əlini yemək zəngi kəndirinə uzatdı, rahib Jan da həmin saat mətbəxə yüyürdü.

Pantaqurel bir az susduqdan sonra:

– Bu adada yaşayanlar necə adamdırlar? – deyə soruşdu.

Ksenoman:

– Burada cürbəcür yaltaqlar, yalançılar, riyakarlar, adamdan qaçanlar yaşayırlar, – deyə cavab verdi. – Onlar heç bir iş görmürlər, səyyahların verdiyi sədəqə ilə dolanırlar.

Panurq:

– Elə isə, mən oraya getməyəcəyəm, – dedi. – Yaltaqlar, yalançılar, adamdan qaçanlar! Hamınız cəhənnəm olun!

Bu zaman xidmətçilər stolları yan-yana düzdülər, süfrə saldılar, qədəh, piyalə və cam gətirdilər. Rahib Jan çörəkçilərin köməyi ilə içinə donuz eti doldurulmuş dörd dəne böyük piroqu stolun üstünə qoydu. Piroqlar elə böyük idi ki, dörd qülləsi olan qalaya oxşayırdı.

Aman Allah, burda nə qədər yeyilib içildi! Biz hələ çərəzə əl vurmamışdıq ki, şimal-şərq küləyi qalxdı, yelkənlərimizi şişirt-di. Şən bağırıqlar altında gəmi yerindən tərpendi, köpüklü suları yara-yara irəlilədi.

Meyvə verilən zaman Pantaqurel:

– Hə, necə oldu, dostlar, mənim cavabım sizə kömək etdimi? – deyə soruşdu.

Panurq:

– Bəli, – dedi. – Vallah, daha ürəyim sıxılmaz.

Gimnast:

– Daha gözlərim qaralmır – dedi.

Ponokrat:

– Yuxum yerli-dibli qaçdı, – deyə əlavə etdi.

Pantaqurel:

– Həm də biz çox yaxşı külək qaldırdıq, – dedi. – Baxın, yelkənlər necə şişib. Biz qaşqabaqlı, qüssəli oturduqca, təbiət özü də bizimlə birlikdə darıxırdı. Bizim kefirmiz açılan kimi, təbiət də özüne gəldi, şənləndi. Gəlin, qədəhləri qaldıraq, daha darıxmayaq!

PANURQUN GƏMİ PİŞİYİ RODİLYARDUSU ŞEYTANA OXŞATMASI

Uyğun əsən külək və nəşəli danışqlar hələ kəsilməmişdi ki, Pantaqrueilin gözüne uzaqdan dağlıq bir yer göründü.

O, Ksenomandan:

– Bu nə adadır? – deyə soruşdu.

Ksenoman:

– Fırıldaqqılar adası, – deyə cavab verdi. – Orada ancaq oğrular və quldurlar yaşayırlar. Oraya yanaşmaq məsləhət deyil, lakin orada sahildən azca aralı yerdən gözəl bir bulaq vurur, ətrafı da böyük bir meşədir. Gəminin komandası oradan su və yənacaq ehtiyatı götürə bilər.

Panurq:

– Xahiş edirəm, bu adaya yanaşmayın. – dedi. – Oranın sakinləri adam yeyənlərdən pisdirlər. Onlar bizi diri-diri yeyərlər. Onların necə haray zəngi çaldıqlarını eşidirsinizmi? Yoxsa, mənim qulağıma səs düşüb? Allah xatirinə, ora yanaşmayın. Uzaq, uzaq burdan!

Rahib Jan:

– Biz hökmən sahilə çıxmalıyıq, – dedi. – Yoxsa bu səfər yorğunluğundan heç vaxt dincələ bilmərik. Quldurlardan qorxmağa gəlməz. Biz onların hamısını qırıraq. Hə, tez olun sahilə yanaşın!

Panurq:

– Bu şeytan rahib heç bir şeydən qorxmur, – dedi. – Ay qoçaq oğlan, heç olmasa başqalarını düşün! Görək ki, burada olanların hamısı sən kimi dəlisov deyil. Ağalar, xahiş edirəm, bu adaya yanaşmayın. Rahibə qulaq verməyin. O özü də nə dediyini bilmir.

Rahib Jan:

– Rədd ol cəhənnəmə, yaramaz qorxaq! – dedi. – Qorxudan az qalıb ki, özündən gedəsən. Belə qorxursansa sahilə çıxma, qal burda bir yerdə gizlən.

Bu sözləri eşidən kimi Panurq anbara qaçdı, suxarı kisələrinin arasında gizləndi.

Rahib Jan:

– Bura baxın, – dedi. – Komandamız su ehtiyatı götürənə kimi əylənmək istəyirsinizmi? Gəlin toplarımızın hamısından yaylın atəşi açaq. Qiyamət kef elərik.

Pantaqrueil:

– Yaxşı, – deyə cavab verdi, – topçubaşını bura çağırın.

Topçubaşı gəldi, topu doldurub atdı. O biri gəmilər də top səsinə eşidib atəş açmağa başladılar. Elə bir gürultü qopdu ki, Panurq gicəlməmiş keçi kimi vurnuxa-vurnuxa yalxı köynəklə anbardan sıçrayıb çıxdı. O, sağ əli ilə gəmi pişiyi Rodilyardusu tutmuşdu. Pişik caynaqları ilə onun köynəyindən yapışib, meymun kimi çənəsini oynadırdı. Panurq tir-tir əsə-əsə, rahib Janın üzünə atıldı.

– Məni qurtarm, – deyə o fəryada başladı. – İndicə bir yığın şeytan gördüm. Allaha and olsun, onlar bu gün şeytan toyu düzəldiblər. Görün nə qədər tüstü qaldırıblar!

Panurq gəmiləri bürümüş olan top tüstüsünü göstərdi. Hamı güldü, ancaq rahib Jan burnunu tutaraq, Panurqun köynəyinə baxmağı Pantaqruele işarə elədi. Pantaqruele köynəyin hər yerinin batdığını, Panurqun özünü isə gəmi pişiyinin cırmaqlayıb qana buladığını gördü.

Pantaqruele gülməkdən özünü güclə saxlayaraq dedi:

– Panurq, əzizim, bu pişik sizin nəyinizə görəkdir?

Panurq təəccüblə:

– Pişik? – deyə soruşdu. – Lənət şeytana, mənə elə gəldi ki, köynəyimdən şeytan balası yapışib. Onu görüm yerin dibinə bat-sın! Bütün bədənimi cırmaqlayıb.

Bu sözləri deyərək o, pişiyi göyortoyə tolazladı.

Pantaqruele:

– Gedin, siz allah, – dedi, – yuyunun, təmiz köynək geyinin.

Panurq dedi:

– Yoxsa elə bildiniz ki, mən qorxmuşam? Heç də yox. Ha-ha-ha! Mən bu əhvalata ürəkdən gülürəm. Sizə bu köynək bulanmışmı görünür? Bəlkə də elədir. Ancaq mən qorxmadım, yox, Panurq təhlükədən başqa heç şeydən qorxmaz. Belədir! İndi isə içək!

XXXVI fəsil

PANTAQRUELİN CİNGİLTİ ADASINA ÇATMASI

Üç gün heç bir qəziyyə üz vermədən yol getdik. Dördüncü gün uzaqda torpaq göründü. Şkipər o yerin Cingilti adası olduğunu bildirdi. Ada tərəfdən arası kəsilməyən qarışıq bir gürultü eşidilirdi. Güman etmək olardı ki, böyük bayram günlərində Paris, Nant və başqa şəhərlərdə iri, orta və xırda zənglər birdən çalındığı kimi bu adanın da bütün zəngləri birdən çalınır. Biz adaya yaxınlaşdıqca, bu arasıkəsilməz zəng səsi də artırdı.

Pantaqruele:

– Bu adadan, elə bil, arı sürüsü uçub; adamlar da onu geri qaytarmaq üçün tas, tava və qazanları döyürlər. Qulaq asın bir!

Adaya yanaşdıqda, zəng zıncırtısı ilə bir yerdə aramsız oxunan mahnı səsi eşitdik. Yəqin ki, yerlilər baş-başa verib oxuyurdular. Pantaqruele adanın yaxınlığında balaca bir qaya gördü. Qayanın dibində bağla dövrələnmiş bir koma var idi. Pantaqruele bu komaya baxmaq istədi.

Komada Bragibyus adlı sadədil bir abidə rast gəldik. O bizi qəribə bir tərzdə qonaq elədi; tamam dörd gün bizi pəhriz saxlamağa məcbur etdi. Abid dedi ki, pəhriz saxlamasaq bizi adaya buraxmazlar, ona görə ki, indi adada ilin dörd fəslə şərəfinə pəhriz dövrüdür.

Panurq dedi:

– Mən belə bir tapmacanı başa düşə bilmirəm. Yəqin ki, bu dörd külək pəhrizidir. Axı pəhriz saxlayanlar ancaq küləklə do-

lanırlar. Məgər sizin pəhriz saxlamaqdan başqa işiniz yoxdur? Vallah, bu cansıxıcı bir işdir. Biz pəhrizsiz də lap yaxşı keçinə bilərik.

Abid:

– Yox, – dedi, – indi pəhriz saxlamamaq olmaz. Bizim adətimiz belədir. Bizim adətimizi qəbul etməyən kafirdir; belosini tonqalda yandırmaq lazımdır.

Panurq:

– Sizə bildirməliyəm ki, atam, – dedi, dənizdə olanda mən odda yanmaqdan çox, batmaqdan qorxuram. Ancaq indi siz belə arzu edirsiniz, biz pəhriz saxlarıq. Pəhriz boş işdir. Çətini odur elə eləyəsən ki, həmişə ağzın işləsin.

Biz pəhriz saxlamağa başladıq. Doğrusu bu pəhriz çox da elə asan pəhrizlərdən deyildi. Birinci gün biz istirahətsiz və müddətsiz, ikinci gün mənasız və məqsədsiz, üçüncü gün ləhləyə-ləhləyə, dördüncü gün ölə-ölə pəhriz saxladıq. Buranın adəti belə idi.

Pəhriz qurtardıqdan sonra abid bizə Cingilti adasının kilso gözətçisi olan Albian Kamarın adına yazılmış bir məktub verdi. Kamar, başı tamam daz, yanaqları tünd-qırmızı, burnu moruq rəngində olan məzəli bir qoca idi. O, məktubdan lazım olan qədər pəhriz saxladığınızı bildikdə, bizi çox yaxşı qəbul etdi, mükəmməl qonaq elədi, adanın bütün görməli yerlərini bizə göstərdi.

Belə məlum oldu ki, Cingilti adasında ancaq quşlar yaşayır. Gördüyümüz quşlar iri, gözəl, son dərəcə nəzakətli idilər, mənim vətəndaşlarıma da oxşayırları çox idi. Onlar da lap adam kimi yeyib-içib yadırlar.

Birinci baxışdan belə düşünmək olardı ki, onlar əsil insandırlar, ancaq heç də belə deyildi. Qoca bizə dedi ki, bunlar nə ruhanidirlər, nə də dünya əhli. Onların tükələri də bizi çaş-baş salırdı: Bəziləri ağ, bəziləri qara, başqaları boz, daha başqaları qırmızı idi. Burada yarısı ağ, yarısı qara, yaxud yarı ağ, yarı mavi quşlar da vardı. Onların xoruzlarına klerq, monaq, pretraq, abbeq, eveq, kardenq və nəhayət papaq deyirdilər.¹¹² Bütün adaya bir papaq

düşürmüş. Toyuqları klergessa, monagessa, pretragessa, abbegessa, evegessa, kardenqessa, papagessa adlandırırdılar.

Bütün adada yalnız bir papaq olması bizə çox qəribə gəldi. Gözətçi bizi başa saldı ki, buranın adəti belədir. O dedi ki, buradakı quşlar dəyişib, biri o birinə çevrilə bilər. Belə ki, klerq dönüb pretraq və monaq ola bilər. Pretraq eveqə, eveqlər də kardenqlərə çevrilə bilər. Papaq kardenqlərdən seçilir. Arı pötəyində ancaq bir şah arı olduğu, dünyaya ancaq bir günəş işıq saçdığı kimi Cingilti adasında da ancaq bir papaq var.

Doğrudur, 2660 ay bundan qabaq adada birdən iki papaq meydana çıxmışdı. Ancaq bu xalis bir fəlakət idi. Quşların bir hissəsi bir papağın, bir hissəsi də o biri papağın tərəfinə keçmişdi. Belə ikitirəlik nəticəsində bəzi quşlar birdən lal olub oxumaqdan qaldı. Başqaları zəng çalmağı qadağan etdilər. Papaqların tərəfdarları bir-birinin üzərinə basqın edir, arası kəsilmədən vuruşub çəkişirdilər; beləliklə adaya əhalisiz qalmaq təhlükəsi üz verdi. Bu qarışıqlıq zamanında yadelli imperatorları, kralları, hersoqları, qraf və baronları köməyə çağırıdılar. Qarışıqlığı yatırmağa axışb gələnlər işə girişdilər, bununla belə qarışıqlığı ancaq o vaxt yatırmaq mümkün oldu ki, papaqların biri öldü və bütün adada yenidən birə papaq qaldı.¹¹³

Biz gözətçidən, quşların nə üçün həmişə oxuduqlarını xəbər aldıq. Gözətçi dedi ki, onlara oxumağı qəfəslərin üstündən asılmış zənglər ömrü edir.

– İstəyirsiniz, – deyə qoca təklif etdi, – başlarında başlıq gəzdiron o monaqları oxudum?

Biz:

– Xahiş edirik, – dedik.

Gözetçi zəngi altı dəfə çaldı. Zəngin səsinə monaqlar yüyürüşüb gəldilər və səsləri çatdıqca da oxudular!

Panurq:

– Mən zəngi çalsam, – dedi, – bax, o qanadı quru selyodka rəngində olan quşlar oxuyarmı?

Gözetçi:

– Əlbəttə, – deyə cavab verdi.

Panurq zəngi çaldı, doğrudan da bu selyodka rəngindəki quşcuğazlar oxumağa başladı. Ancaq onların səsi xırıltılı və çirkin idi. Gözetçi bizə, bu quşların yaman ikiüzlü olduğunu, bəliqdan savayı bir şey yemədiklərini söylədi.

Pantaquiel gözetçiyə dedi:

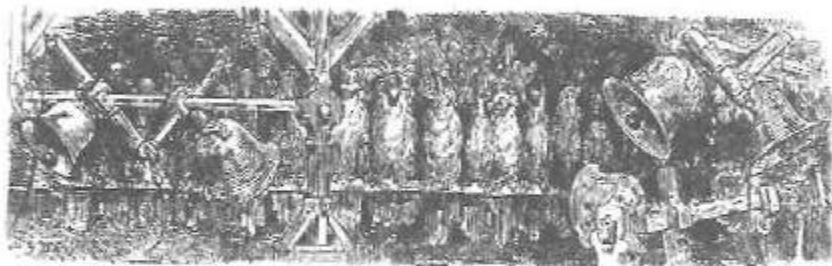
– Siz bizə başa saldınız ki, bu quşlar klerqlərdən başlayıb yavaş-yavaş bir-birinə çevrilə bilər. Ancaq klerqlər özləri hardan törəyiblər?

Gözetçi:

– Onlar bizə uzaq ölkələrdən uçub gəlir, – deyə cavab verdi. – Onların bir hissəsi “Çörək yoxdur” adlanan böyük və qoribə bir ölkədən, bir hissəsi də qərb tərəfdəki “Onlar lap çoxdur” məmləkətindən gəlir. Klerqlər atalarını, analarını, dostlarını orda qoyub, sürülərlə uçub gəlirlər. Təsəvvür edin ki, bir evdə olduqca çox uşaq var. Onların hamısına atamalı verilsə, bütün ev müflis olar. Bunun üçün də ata-analar artıq uşaqlarını bizim adaya göndərirlər. Klerqlər də elə bunlardır.¹¹⁴

Gözetçi sözünə davam etdi:

– Söz yox, bu adamların çoxu qozbel, donqar, axsaq, dünyaya artıq yük olan faydasız, yazıq məxluqlardır, – dedi. – Adətən anaları cürbəcür çərən-pərən dualar oxuyub onların təpəsindəki tükləri tamam qırırlar. Bundan sonra uşaqlar klerq olub bizim yerə uçurlar. Səbəbini bilmirəm, ancaq klergessalar, o gündən evdə

oxuduqları sevimli mahnıları unudub, tökcə cansıxıcı və yanıqlı dualar oxuyurlar. Özləri də istər qoca, istərsə də cavanları, onları quş etdikləri üçün həmişə öz ata-analarına lənət yağdırırlar.

Mən:

– Onların öz yerlərinə uçub qayıtmasına nə mane olur ki? – deyər soruşdum.

Gözətçi:

– Bəziləri uçub qayıdır, – dedi, – lakin belələri çox azdır. Qayıdanlar uçub getməzdən qabaq öz lələklərini gicikənliyə atırlar.¹¹⁵

Doğrudan da biz gicikənlikdə bir qədər atılmış lələk tapdıq. Bundan sonra gözətçi bizi böyük, sərin bir yemək otağına apardı.

O dedi:

– Mən bilirəm, abid Bragişyus sizi dörd gün pəhriz saxlamağa məcbur edib. Burada isə, siz əksinə, arası kəsilmədən dörd gün yeyib-İçəcəksiniz.

Ey haqq olan Allah! Burada biz necə də yaman doyduq! Ey böyük və xeyirxah adam!

XXXVII fəsil

KİLSƏ GÖZƏTÇİSİNİN MƏŞHUR PAPAĞI BİZƏ GÖSTƏRMƏSİ

Birinci tikələrdən sonra rahib Jan gözətçidən soruşdu:

– Sizin bu adada hər tərəfə baxırsan quşdur. Onlar toxum əkmir, yer şumlamır, torpaq becərmirlər. Onların bütün işi sıçırmaq, səsləri gəldikcə oxumaqdır. Bu qədər camı yedirmək üçün siz yemək ehtiyatını haradan alırsınız?

Gözətçi:

– Dünyanın bütün yerdə qalan ölkələrindən, – deyər cavab verdi. – Ancaq bəzi şimal ölkələri üsyan ediblər, o zamandan bəri onlardan heç bir şey almırıq.¹¹⁶

Rahib Jan:

– Pıst! – dedi, – onlar peşmançılıq çəkəcəklər – tili-bom! Onlar peşmançılıq çəkəcəklər – tili-bom! İçək, dostlar!

Gözətçi:

– Siz özünü hansı ölkədən-siniz? – deyər soruşdu.

Panurq:

– Fransadan, – deyər cavab verdi. – Turendən.¹¹⁷

Gözətçi dedi:

– Turendən bizə çox şeylər gəlir. Belə deyirlər ki, bir azdan Turen hersoqunun özü yeməyə bir şey tapmayacaq, çünki onun qırqovul, kəklik, cüllüt və hind toyuqlarının hamısı bizim müqəddəs quşları yemləmək üçün göndərilir. Bircə bu talvara baxın. Görürsünüzmü orada nə kök quşlar var? Onlar Turenin gəlirini yeyirlər. Ancaq bunun əvəzində oxuyurlar ha! Bülbüldən daha yaxşı! İçək!

Panurq:

– Lənət şeytana! – deyər səsləndi. – Siz bu dünyada ocaq dolanırırsınız!

Gözətçi:

– O dünyada daha yaxşı dolanacağıq, – dedi. – Sizin sağlığınıza İçirəm.

Qonaqlığın üçüncü günü Pantaqrue qəti surətdə bildirdi ki, hökmən papağın özünü görmək istəyir.

Gözətçi dedi:

– Bu o qədər asan deyil. Papaq adamlara görünməyi xoşlamır. Ancaq mən çalışaram ki, siz onu görəsınız.

Bu sözləri deyib çıxdı, biz otaqda tək qaldıq.

On beş dəqiqədən sonra gözətçi qayıtdı, tapşırıd ki, yavaş-yavaş onun ardınca gedək. O xeyli ehtiyatla, oğrun-oğrun bizi papağın qaldığı yaraşlıq qəfəsin yanına apardı. Qəfəsdə onunla bir yerdə iki balaca kardenq, altı da iri və kök eveq vardır.

Pantaqrueq papağı süzə-süzə:

– Nə axmaq quşdur! – dedi. – O xalis zırramadır ki, var.

Gözətçi:

– Siz allah, yavaş danışın, – dedi, – papağın qulağı var.

Panurq:

– O doğrudan da zırramadır, – dedi.

Gözətçi:

– O bircə dəfə eşitsə ki, siz necə küfr danışrsınız, özünüzü ölmüş bilin, mehriban dostlar, – dedi. – Onun qəfəsindəki hovuz görürsünüzümü? Bu hovuzdan göy gurultusu, ildırım fişqırıt, sizi yüz fut yerin dərinliyinə atar. Ehtiyatlı olun.

Rahib Jan:

– Belə olduqda gedib kefinizi eləsək, daha yaxşıdır, – dedi.

Yemək otağına qayıdarkən yaşıl başlı bir qoca eveq gördük. Eveq yarpaqların altında uzanıb yatırdı. Onun yanında cavan bir abbegessa oturub aramsız oxuyurdu.

Panurq:

– Əcəb işdir! – dedi. – Abbegessanın oxumaqdan boğazı cırı-lır, bu qoca axmaq isə hey xoruldayır, heç vecinə deyil. Dayan şeytan, mən seni də oxumağa məcbur edərdəm.

O, qəfəsin üzərindəki zəngi çaldı. Eveq hələ də xoruldayırdı.

Panurq acıqlanaraq:

– Ay soni, qoca kaftar! – dedi. – Dayan bir, mən soni oxudaram.

O, əlinə daş alıb qəfəsə sarı getdi.

Gözətçi:

– Dayan! – deyə bağırırdı. – Dayan! Dayan! Sən birisini öldür-mək fikrinə düşübsənsə kralı, imperatoru, lap mələikənin özünü, hər kimi istəyirsənsə öldür, papaq hamısını sənə bağışlar. Ancaq

bu müqəddəs quşlardan birinə toxunsan məhv olduğun gündür. Özün tələf olmaqdan başqa, qohumların, dostların, tanışların hamısı bədbəxt olacaqdır. Sən bu hovuza yaxşı bax.

III. Panurq:

ya – Onda gedib kef etməkədən başqa işimiz qalmır, – dedi.

Üçüncü gün nahardan sonra gözetçi bizimlə vidalaşdı. Yadigar olaraq, ona qəşəng bir bıçaq bağışladıq. Qoca çox razı qaldı, əvəzində gəmimizə çoxlu təzə yemək ehtiyatı göndərdi. Bundan başqa o bizdən, qayıdanbaş yanına gəlməyimiz üçün söz aldı.

– Niz ağac, yavaşca
məhləyə inəz demə, de: XXXVIII fəsil

DƏMİR ALƏTLƏR ADASI İLƏ HİYLƏLƏR ADASINA SƏFƏRİMİZ

Qarnımız tox, kefirmiz kök yola düşdük. İki gündən sonra gəmimiz Dəmir Alətlər adasına yanaşdı. Bu, boş, hər yerini iri ağaclar basmış, əhalisi olmayan bir ada idi. Bəzi ağaclarda bel, kürək, oraq, dəryaz, mişar, balta, qayçı, maşa və kəlbətin bitmişdi. Başqa ağaclardan uzun, gödək, ikiqızlı qılınclar, xəncər, bıçaq və təlim qılıncları sallanırdı.

Ağacı silkələdikdə bu dəmir alət və silahların hamısı gavalı kimi yerə tökülürdü. Hələ bu azdır, onlar yerdə “qın” adlanan bir otun üstünə düşür, dəstəyə qədər də ona girirdilər. Əlbəttə ağacı ehtiyatla silkələmək lazım gəlirdi. Yoxsa silahlar adamın başına və ya sinəsinə düşüb, bərk yaralaya bilərdi.

Bir para ağacların altında mən nizə, mizraq, ox, cida kimi silahlara oxşayan qərribə otlar gördüm. Bu otlar dəmir ucluqların bitdiyi ağaclara qədər yüksəlirdi. Dəmir ucluqlar otla bitişir, beləliklə həqiqi nizə və cida əmələ gəlirdi.

Əlbəttə arada səhv də olurdu. Məsələn, nizələrdən biri dəmir ucluq yerinə adi süpürgəyə rast gəlmiş, ona bərk-bərk bitişmişdi. Çara yoxdu, o gələcəkdə həyət süpürməli olacaqdı! Başqa bir nizə bağ qayçısına toxunmuşdu. Bunun da zərəri yoxdu;

bu nizə ilə ağacları qayçırlarlar. Cidanın sapı dəmir dəryaz ilə qabaqlaşdı. Bu da kara gələr: bu cida ilə ot biçərlər.

Bütün bu qərribəliklər bizi çox təəcübləndirdi. Lakin o bir gün yanaşdığımız Hiylələr adası ondan daha qərribə çıxdı. Orada eynilə sümükdən qayrılmış zərə oxşayan dörd küncü iki qaya vardı. Uzaqdan onlar elə parıldayırdı ki, mən onları buzlaq hesab etdim. Ancaq Şkipər mənə onların sümük olduğunu, yanında da dəhşətli qumar şeytanlarının yaşadığını söylədi. Bu şeytanlardan birinin adı Tuz, o birinin – Kral, üçüncünün – Valet, dördüncünün – Onluq, beşincinin – Doqquzluq və sairə idi. Oyun zamanı qumarbazlar: “Tuz! Valet! Səkkizlik!” deyə çıxır və kartları şaq-qıldadanda, şeytanlar quduz kimi şığıyır və özlərini onlara yetirirlər. Əlbəttə şeytanlar qumarbazların yanına həmişə gəlməzlər. Belə də olur ki, onlar başqa yərə çağırırlar. O zaman onlar əlbəttə ki, gəlib çıxmırlar.

Hiylələr adasının yanında çox adam məhv olmuşdur. Ona görə də biz orada çox dayanmadıq, arxadan külək əsməyə başlayan kimi yolumuza davam etdik.

TÜKLÜ PIŞIKLƏR ERSHERSOQU MƏSTANIN YAŞADIĞI İŞGƏNCƏLƏR ADASINA DÜŞMƏYİMİZ¹¹⁸

Bir azdan sonra İsgəncə adasına yaxınlaşdıq. Pantaquiel bu adaya çıxmaq istəmirdi və çıxmasaydı yaxşı da olmuş olardı. Bu adada bizim başımıza çox bəlalər gəldi.

Məsələ bundan başladı ki, biz orada murdar bir çuğulu əzişdirdik. Tüklü Pişiklər bizi dövrəyə aldılar və heç bir söz demədən özləri ilə götürüb apardılar.

Tüklü Pişiklər – iyronc, alçaq heyvanlardır. Onların tükü bayıra yox, içəriyə bitir. Onların caynaqları uzun və itidir. Bu caynaqlara düşmək asan, qurtarmaq isə çox çətindir.

Yolda bir dilənçiyə rast gəldik, ona sədəqə verdik. Dilənçi bizə xəlvətə dedi:

– Mehriban insanlar, Allah sizi buradan sağ-salamat qurtarsın. Bu pişiklər əllərinə düşəni qapıb yeyirlər. Bunlar heç bir

günahı olmayan adamları dar ağacına çəkir, yandırır, öldürür, onların malını talayır, yaxşıya, pisə fərq qoymadan var-yoxunu dağıdırlar. Bunların hamısını da boşor nəslinin səadəti naminə edirlər. Oh, bircə bunların gördüyü işlərin üstünü açan olsaydı! O zaman dünyada heç bir qüvvə onları dəhşətli cəzadan qurtara bilməzdi. Bu kafirləri ildırım yandırana kimi burada qalıb gözləməyi rəhmətlik atam mənə ömr etmişdir. Axı, insanlar onlara o qədər ağışblar ki, clədikləri cinayətlər daha gözlərinə görünməz olub. Görən olsa da, qarşısını almağa ürəyi gəlmir.

Panurq dedi:

– Bu heç də mənim zövqümə uyğun deyil. Tezəcə buradan qaçaq!

Ancaq iş-işdən keçmişdi. Biz İsgəncə yerində dayanmışdıq. Arxamızda darvaza bağlandı. Bizi eybəcər bir ifritin yanına apardılar. Onun əlləri qanlı idi, gözləri dəhşətlə parıldayırdı, ağzında qaban dişləri kimi dişləri görünürdü, ön qorxunc olan yeri isə uzun, iti, qanlı caynaqları idi.

Bu Tüklü Pişiklərin ershersoku, İsgəncələr adasının hökmdarı və sahibi olan məşhur Məstan Pişik idi.

Çiyinlərindən torba və çanta asılmış naməlum adamlar müttəhimlər skamyasında oturmağımızı əmr etdilər.

Panurq:

– Ey mənim keçəçi dostlarım, – dedi, – mənim üçün ayaq üstə durmaq daha yaxşıdır. Bu skamya mənim üçün çox alçaqdır.

Adamlar:

– Uzun danışma, otur, – dedilər. – Lazımınca cavab verə bilməyəniz, altınızda yer yarılaçaq, sizi diri-diri udacaqdır.

Biz oturmaq.

Məstan Pişik xırıltılı səslə dedi:

– Belə, belə, lap belə.

Panurq dişlərinin arasından:

– İcsəydik, içsəydik, onda olardı belə, – deyə cavab verdi.

Məstan Pişik:

– Qulaq asın, – dedi.

Bizim qarınculu, qara eybəcər, Ağ sarayda ağa tekin ömür edər. Sarayda nə qapı, nə pəncərə var, Nə yumşaq kürsülər, nə də sütunlar. Amma ki, eybəcər yaşayır şən-şən. Gəmirib divarı o yerbəyerdən, Günlerin birində bir deşik açdı, Süründü, hoppandı, havaya uçdu. Süzdü səmaları, quş kimi süzdü, İlan tək sürünüb meşəni gəzdi. Hər yanda heyretlə aldılar xəbər: Görəsən kimdir bu qara eybəcər?

Məstan Pişik sözünə davam edərək:

– Lap belə, – dedi, – indi gəl bu tapmacanı tap. **De görüm lap belə nə deməkdir?**

Mən onun cavabında:

– Heç də yox, – dedim, – mən bir şeydə günahkar olsaydım, sizin tapmacanızı tapardım. Ancaq burda heç mənim dəxlim yoxdur, heç də yox.

Məstan Pişik:

– Belə, belə, – dedi. – Demək, səfeh adam, elə güman edirsən ki, günahkar olmadığın üçün biz səni azad buraxmalıyıq; lap belə? Yanılırsan, əzizim: bizim qanunlar hörümçək toru kimidir, lap belə. Xırdaca milçöklər, balaca kəpəklər ona asanca düşür, lap belə. İri, zərərli mozalanlar toru yarıb arasından çıxır, lap belə. Buna görə də biz iri quldurları ovlamırıq, lakin sizin kimilərinə də aman vermirik, lap belə.

Rahib Jan:

– Ağa şeytan, – dedi, – bu adam heç bir şey bilmir. O sənə necə cavab verə bilər?

Məstan Pişik:

– Bu qudurmuş axmağı zəncirdən kim açdı? – deyər soruşdu. – Qərribə işdir: ondan söz xəbər alan yoxdur, danışır.

Rahib Jan dodağının altında mırıldadı:

– Yalan deyirson, ay köpək.

Məstan Pişik:

– Lap belə, – dedi. – Növbə sənə çatanda, əzizim, sənənlə də danışırıq, lap belə.

Rahib Jan dişlərinin arasından:

– Yalan deyirson, yaramaz, – dedi.

Məstan Pişik:

– Lap belə, – dedi, – bizim burada öz qanunlarımız var, lap belə. Burada bilmədikləri şeylərdən cavab verirlər, lap belə. Burada heç vaxt eləmədikləri işi boynuna aşırlar, lap belə. Burada heç vaxt oxumadıqları, öyrənmədikləri şeylər haqqında mühakimə yeridirlər, lap belə. Lap belə, lap belə. Burada qazı didirlər,

o isə cıqırını çəkə bilmir, lap belə. Əgər, yaramaz, sənin qızdırman varsa, istəyirsən onunla ömürlük kəbin kəsdir, amma dilini dişinin altına qoy, lap belə.

Rahib Jan:

– Vay səni şeytan, iblis, iblisbaşı! – deyə qışqırdı. – Demək sən rahibi evləndirmək istəyirsən? Bəli, belə görürəm ki, sən kafirsən! Oho-ho!

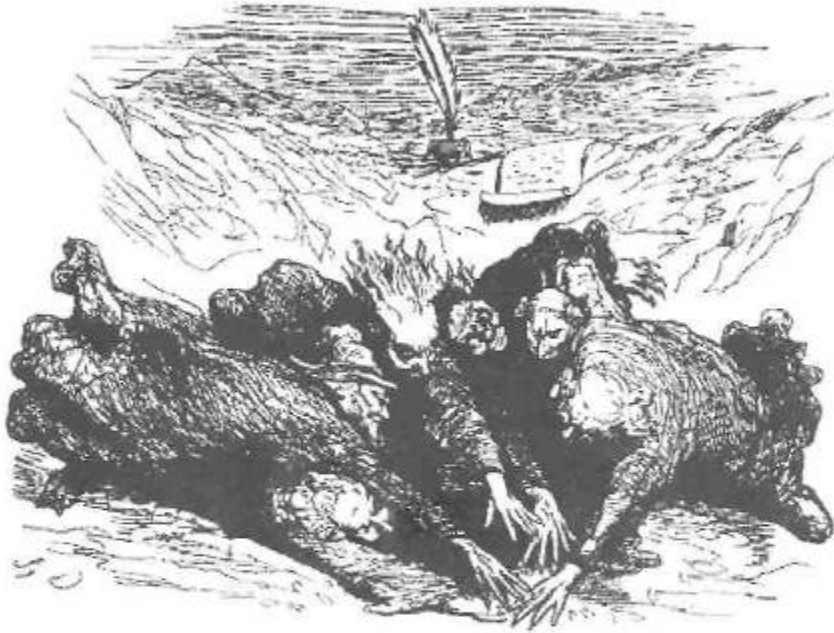
Məstan Pişik özünü eşitməməzliyə vurdu. O, üzünü Panurqa tutaraq dedi:

– Lap belo, lap belə, bəs sən, a tərş, bu barədə bizə bir şey deməyəcəksən?

Panurq:

– Lap belo, lənət sənə şeytan, – dedi. – burada elə bil tauna tutulmuşuq, lənət sənə şeytan. Sizdən xahiş edirəm: mən hamının əvəzinə cavab verim, siz də bizi azad buraxın. Mənim daha burada qalmağa səbrim çatmır, lənət sənə şeytan.

Məstan Pişik:

– Buraxmaq! – deyə qışqırdı. – Tamam üç yüz ildir ki, hələ heç kəs, lap belo, tükü didilmədən, lap belo, çox vaxt da dərisi soyulmadan, lap belo, buradan yaxasını qurtara bilməyib, lap belo! Bədbəxt adam, lap belədir, mənim tapmacama cavab verməsən, lap belo, daha da bədbəxt olacaqsan, lap belo, lap belo, lap belo.

Panurq:

– Tapmacanın cavabı, lənət şeytana, qara qurddur, – dedi. – Lənət şeytana, ağ paxlanın içindən çıxıb, lənət şeytana, kəpənəyə çevrilib, lənət şeytana, adamların hamısını heyrətə salıb, lənət şeytana.

Bu sözləri deyərək Panurq, ağzına kimi təzə qızıl pul dolu qalın meşin kisəsini otağın ortasına atdı. Tüklü Pişiklər qızılın iyini alıb, öz caynaqları ilə skripka səsinə oxşar səslər çıxarmağa başladılar.

Onlar mırıldayaraq:

– Bax, bu yaxşı yeməkdir! – dedilər. – Bax, bu yaxşı yeməkdir! Bugünkü məhkəmə nə yaxşı, nə dadlı, nə səliqəli oldu! Aşkar görünür ki, bunlar yaxşı uşaqlardır.

Panurq:

– Bu puldur, – dedi, – qızıl puldur. Görmürsünüzmü?

Məstan Pişik:

– Lap belo, – dedi, – məhkəmə bunu qəbul edir, lap belo! Uşaqlar, siz azadsınız, lap belo. Biz, axı, göründüyümüz qədər də qara deyildik, lap belo.

Bizi İşgəncə yerindən çıxardılar, ta limana kimi ötürdülər. Yolda bizə xəbər verdilər ki, görək Məstan Pişiyin arvadına və başqa Tüklü Pişiklərə də bir şey bağışlayaq, yoxsa bizi təzədən İşgəncə yerinə qaytararlar.

Rahib Jan dedi:

– Yaxşı, biz bir yana çəkilek, öz xəzinəmizi hesablayaq.

Bizi ötürənlər dedilər:

– Yeri gəlmişkən, biz üzüqaraları da yaddan çıxarmayın.

Rahib Jan:

– Arxayın olun, – dedi, – sizi heç də əliboş qoymarıq.

RAHİB JANIN TÜKLÜ PIŞİKLƏRİ QIRMAQ İSTƏMƏSİ

Bu vaxt limana altmış səkkiz qalera və freqat yanaşdı. Gəmilər təpəsinə kimi dovşan, göyərçin, qaban, dağ keçisi, dana, cü-cə, ördək, qaz və hər cür başqa ov heyvanları və quşları ilə yüklənmişdi. Oradaca top-top məxmər və atlas parçanın qalanmış olduğunu gördük.

Rahib Jan yolçulardan:

– Bu nədir? – deyə soruşdu. – Bu neməti kimə aparırsınız?

Yolçular cavabında:

– Bunlar rüşvətdir, – dedilər. – Biz bunları Məstan Pişiyə, Tüklü Pişiklərə və onların arvadlarına aparırıq.

Rahib Jan:

– Belə, demək onlar rüşvətlə dolanırlarmış! – deyə səsləndi. – Ay yaramazlar! Başqalarının boynuna rüşvət vermək kimi ağır yük qoymaqla onlar nə qədər adamı var yoxdan çıxarıblar!

Rahib Jan bir az susduqdan sonra sözüne davam etdi:

– Mən iki şey təklif edirəm. Əvvəlcə, bu şikarın hamısını ələ keçirmək. Boynuma alıram ki, bu gəmi qaxacı lap mənim zəhləmi töküb; həm də mədəmi xarab edir. İkincisi, İşgəncə yerinə qayıdaq, bu Tüklü Pişik adlanan şeytanların hamısını qılıncdan keçirək.

Panurq:

– Mən qəti surətdə bir daha ora getmərəm, dedi. – Mən təbiət etibarilə bir qədər ehtiyatlı adamam.

Rahib Jan yenə sözüne davam etdi:

– Doğrudan da, bu nə səyahətdir? Biz ancaq yeyirik, içirik, özümüz də heç bir iş görmürük. Lənət şeytana, bu mənim təbiətimə uymur. Mən bir hüner göstərməsəm yata bilmərəm. Hə, nə deyirsiniz, gedirikmi? Sizi inandırırım ki, asanlıqla onların öhdəsindən gələrik. Gedək!

Panurq:

– Mənə gəldikdə, heç vaxt oraya gedən deyiləm, – dedi. – Mən hələ də başımıza gələn macəralardan rahat ola bilmirəm.

Dostum, mənə diqqətlə qulaq ver. Sən cəhənnəmə belə getmək istəsən, birçə kəlmə de, mən səninlə gedim. Ancaq indi Tüklü Pişiklərin yanına qayıtmaq istədikdə, məni bağışla, sənə yoldaşlıq edəsi deyiləm. Mənim sözüm mis divar qədər möhkəmdir.

Rahib Jan gülərək dedi:

– Amma əsgərsən ha! Bir mənə de görüm, sən niyə onlara qızıl dolu kisə atdın? Məgər pulumuz o qədər çoxdur? Onların qabağına xırda-xuruş bir şey atardın, bəs olardı.

Panurq:

– Yox, canım, – deyə cavab verdi. – Sən görmədinmi ki, Məstan Pişiyin qabağında bir iri məxmər kisə vardı? Məstan onu pəncəsində fırladıb: “Qızılı bura! Qızılı bura! Qızılı bura!” – deyə mırıldanırdı. Onun nə istədiyi məlum idi, dostum. Mənim bildiklərimdən xəbərin olsa, ayrı cür danışarsan.

Cındır paltarlılar isə hələ də peşqəş gözləyib dururdular. Onlar bizim gəmilərə tərəf yönəldiyimizi görüb bizi dövrəyə aldılar və qabağa buraxmaq istəmədilər.

Rahib Jan:

– A-a, müqəddəs Xata-Bala, – dedi. – Siz hələ buradasınız, a şeytan fərraşları? Məni siz azmı acıqlandırdınız ki, bir də burada axmaqlamağa başlayırsınız? Allaha and olsun, mən bu saat sizi yaxşıca əzişdirərəm.

Bunu deyərək o qılıncını çəkdi, onların üzərinə atıldı. Avaraların hərəsi bir tərəfə qaçdı, biz onları bir daha görmədik.

Biz gəmiyə minən kimi, Pantaquiel lövbər qaldırmağı əmr etdi. Lakin elə şiddətli külək əsdi ki, biz yolumuzu azdıq, axıntı bizi geri apardı. Dorun təpəsində oturan yunqa bağırırdı ki, yenə də Məstan Pişiyin məskəni görünür.

Panurq qorxusundan özünü itirərək:

– Şkipər, dostum, – deyə fəryad qopardı. – Sükanı döndər, dostum, döndər, döndər. Bu dəhşətli ölkəyə bir daha qayıtmayaq, görüm onu lənətə gəlsin.

Külək bizi yenə də adanın yanına qaytardı. Ancaq biz lap adanın özünə yanaşmadıq, oradan bir mil aralı iri qayaların arasına sığdıq.

GƏMİMİZİN AZ QALA QƏZAYA UĞRAMASI

Külək azca yavaşlayan kimi, biz yenidən lövbər qaldırıb, yola düşdük. Lakin təxminən iyirmi üçüncü mildə elə güclü bir qasırğa başımızın üstünü aldı ki, gəmimiz yonqar kimi hərləndi. Şkipper bizi inandırır ki, belə bir qasırğanı yarib keçmək mümkün deyildir, qasırğa öz başına sakit olana kimi dayanıb gözləməkdən başqa çarə yoxdur.

Ancaq qasırğa o qədər uzun çəkdi ki, bir təhər onu yarib keçməyi Şkiperdən xahiş etməyə başladıq. Axırda Şkipper razı oldu. Gəminin dal tərəfindəki dorun yelkənini qaldırdıq. Sükanı düz kompasın əqrəbi üzərinə qoyduq. Küləyin birinci həmləsində gəmimiz yırğalandı, qasırğa zolağından sürətlə uçub getdi.

Lakin iş elə gotirdi ki, biz yağışdan çıxıb yağmura düşdük. İkicə mil keçmişdik ki, gəmilərimiz sürətlə getdikləri yerdə dayaz qumluqda saya oturub dayandı.

Gəmi komandasının hamısına qüسسə üz verdi. Dorun üst hissəsində külək fit çalırdı. Təkcə rahib Jan ümidsizliyə düşmədi, o bizə yaxşı sözlərlə ürək verir, tezliklə kiminsə köməyimizə gələcəyini söyləyirdi. O bizim dorun təpəsində müqəddəs Elma¹¹⁹ odunu əbəs yerə görməmişdi. Rahib Camın rəyincə bu xeyirli aqibot əlaməti idi. Ancaq Panurq əlamətlərə o qədər də inanmırdı. O deyirdi:

– Mən razıyam heç vaxt cvlənməyim, təki məni sahilə çıxarsınlar. Vallah mənə nə nökor lazımdır, nə bələdçi. Ancaq birçə at olaydı. O atla gedib evə çıxaram, sizə də colalı bir pişvaz düzəldərəm.

Elə bu dəqiqədə, təpəsinə kimi təbil yüklənmiş bir gəmi bizə yanaşdı. Bu əcaib gəminin sənişinləri arasında köhnə dostum Hanri Kotirali gördüm. Onun kəməmindən bir eşşək başı asılmışdı. Sol olinde kirli və yağa batmış papağını, sağ əlinde isə kələm özəyi tutmuşdu. O məni gördükdə eşşəyin başını silkələyərək çığırdı:

– Bura bax, dostum, bilirsənmi bu nədir? Amma, bunu sən hardan biləcəksən? Əməlli bax, bu təbiətin misli görünməmiş qəribə bir əsəridir. Mən ondan hər bir metalı qızıla döndərə bilən tilsimli dərman hazırlayıram.¹²⁰ Bu papaq – olinde tutduğu papağını göstərdi, – doktorluq papağımdır.¹²¹ Bu da, – kələm özəyini göstərdi, – məşhur ay otudur.¹²² Bu ot mənə tilsimli dərman üçün lazımdır.

Mən:

– Haradan gəlirsiniz? – deyə soruşdum. – Həyana gedirsiniz?

– Biz Ağillılar adasından gəlirik, – deyə Hanri cavab verdi, – Fransaya, Turen şəhərinə gedirik. İndi biz elə ağıllıyıq ki, tayımız dünyaya gəlməmişdir.

Mən:

– Sizin göyörtədəkilər kimlərdir? – deyə soruşdum.

Hanri:

– Bunlar xanəndə, çalğıçı, qatlıyöçi, münəccim və başqa alim adamlardır, – deyə cavab verdi. – Hamısı da Ağillılar adasından gəlir. Onların əllərində ordan gətirdikləri gözəl tövsiyənamələri vardır.

Panurq:

– Hamınız ki, belə ağıllısınız, bəs nə üçün indiyə kimi bizim gəmimizdən yapışıb onu dayaz yerdən çıxartmırsınız? – dedi.

Hanri Kotirali:

– Biz elə indicə bunu etməyə hazırlaşırıq, – dedi, – bu dəqiqə biz sizə kömək edirik.

O, 7532810 iri təbilin dibini deşməyi ömr etdi. Sonra ağillılar təbilləri deşilmiş tərəfindən bizim gəmimizə bağladılar və bizi

yedəyə götürdülər. Daha sonra birçə dəfə təkən verməklə bizi dayazlıqdan çıxardıb dərin yerə apardılar. Təbillər boğuş-boğuş gumbuldayır, çınqıl şaqıldayırdı, matroslar qışqırır, bunların hamısı bizə qərribə bir musiqi səsi kimi xoş gəlirdi, – bizim gəmimiz yenidən azad olmuşdu.

Göstərdikləri xidmətin əvəzində onların təbillerini kolbasa və sosiska ilə doldurduq, bundan əlavə onların göyərtəsinə almış iki boçka şərab yüklədik. Elə bu dəqiqədə suda nəhəng bir balina göründü; balina ağullıların üstünə uca su sütunu fışkırtdı. Su təbillerin içinə doldu, ağullıları da iliklərinə kimi islatdı.

Yenidən qasırga qopdu, gəmilərimizi pərən-pərən saldı. Skiper axıntı ilə üzməyi qət etdi, daha bizim məsləhətimizə qulaq vermədi. O tezliklə Ağullılar adasına çatmaq istəyirdi.

XLII fəsil

AĞULLILAR KRALLIĞINA ÇATMAĞIMIZ

Üçüncü gün hava aydınlaşdı, biz də sağ-salamat Ağullılar kraliçasının sarayına yaxın olan Bomboş limanına girdik. Sahildə bizi cəbbəxananı qoruyan böyük bir əsgər dəstəsi qarşıladı. Qabaqca onlar bizi bir qədər qorxutdular, bizə dayanmağı əmr edib silahlarımızın hamısını əlimizdən aldılar.

Əsgərlər kobudcasına:

– Siz kimsiniz, haralısınız? – deyərək qışqırdılar.

Panurq:

– Qardaşlar, – dedi, – bizim əslimiz Turendəndir, Fransadan gəlirik, özümüz də sizin kraliçanıza hörmətimizi ərz etmək istəyirik. Biz sadə kəndli adamlarıq, ancaq qəlbimiz təmiz, hamı üçün də açıqdır.

Əsgərlər:

– Bu başqa məsələ, – dedilər. – Turendən bizim ölkəyə hər cür adam çox gəlib, hamısının da məzəli zırrama olduğunu görmüşük. Lakin özgə ölkələrdən bizim yerə elə həyasız adamlar

da gəlir ki, bizi görən kimi dişlərini ağardırlar. Ancaq siz ayrı adamsınız. Xoş gəlmisiniz!

Əsgərlər bizi qucaqlayıb, öz kraliçalarının yanına apardılar. Yolda gözətçilərin kapitanı Pantaqrue ilə danışmaq istədisə də, ağzı onun qulağına çatmadı. Buna görə də böyük bir nərdivan gətirilməsini əmr etdi, nərdivana dırmaşıb Pantaqrue ilə dedi:

– Bizim kraliça bizi nəhəng eləmək istəsəydi, boyumuz si-zinkindən alçaq olmazdı. Çox ola bilsin ki, ürəyi istəyəndə bu iş baş tutsun.

Kral sarayının birinci şüşəbəndində biz çoxlu xəstə gördük. Orada taun, cüzam xəstəliyinə tutulanlar, zəhərlənmişlər, karlar və korlar vardı. Onların hamısı ayrı-ayrı dəstələrlə oturub sanki nəyi isə gözləyirdi.

İkinci şüşəbənddə kapitan bizə gənc və gözəl bir xanımı göstərdi. Doğrudur, onun heç olmasa, səkkiz yüz yaşı vardı, bununla belə o qədər qəşəng idi, elə səliqəli geyinmişdi ki, hər kəs onu gənc hesab edərdi.

Kapitan bizə:

– Bizim kraliçamız budur, – dedi. – Ancaq indi onunla danışmaq vaxtı deyildir. O məşğuldur. Siz onun işinə diqqət yetirin. Deyirlər, sizin krallıqlarda, heç olmasa bəzi xəstəlikləri, təkə olini toxundurmaqla sağaldan krallar vardır.¹²³ Bizim kraliçaya gəldikdə, o istisnasız olaraq bütün xəstəliklərdən sağaldır. Bunu necə elədiyini də indi özünüz görəcəksiniz.

Kapitan sözünü qurtarmamışdı ki, kraliça hündür və qəşəng bir orqanın qabağında əyləşdi və saray adamlarına işarə elədi.

Onun işarəsi ilə saray adamları salona bir yığın cüzamlı xəstə gətirdilər. Kraliça onlara orqanda hansı bir mahnı isə çaldı, xəstələrin hamısı birdən-birə sağaldı. Sonra zohərlənmişləri gətirdilər. Kraliça onlara başqa bir mahnı çaldı adamlar ayağa qalxdılar. Belə üsulla kraliça korları, karları, lalları, hətta doliləri də sağaltdı. Gözümüzün qabağında olan bu iş bizi elə heyran etdi ki, yər yığıldıq, bir söz də danışa bilmədik.¹²⁴

Kraliça Pantaqruele yaxınlaşdı, əlindəki qızılgül dəstəsi ilə ona toxundu. Biz özümüzə gəldik, ayağa qalxdıq. Sonra kraliça bizimlə ipək sözlərlə, doğrudan da ipək sözlərlə danışmağa başladı, onun hər bir sözü ön nazik ipəkdən toxunmuşdu.

Kraliça bizə dedi:

– Sizi bürüyən sədaqət nuru, mənə, sizin namuslu və xeyirxah adamlar olduğunuzu düşünməyə vadar edir. Ona görə də mən, buranın hakimi sifətilə sizə: “Xoş gəldiniz, xoş gəldiniz, çox xoş gəldiniz!” – deməkdən özümü saxlamağı bacarmıram.

Panurq mənə:

– Mən alim adam deyiləm! – dedi, – istəyirsiniz, siz cavab verin.

Lakin mən cavab verə bilmədim. Pantaqrue də cavab vermədi. Belə mahirənə irad edilmiş nitqi eşitdikdə, elə bil dilimiz tutuldu.

Kraliça:

– Sizin sükutunuzdan belə nəticə çıxarıram ki, siz sükut sevməyən alimlər məktəbinə mənsubsunuz, çünki siz sükutda ilahi bir qüvvə görürsünüz¹²⁵ – dedi. – Bununla belə mənə və mənim xalqıma yetirdiyiniz diqqətə görə, sizə razılıq etmək istəyirəm.

Kraliça öz nitqini qurtarıb saray adamlarına dedi:

– Aşpazlar, Panaseyaya!¹²⁶

Aşpazlar bizi başa saldılar ki, kraliça bizi öz süfrəsinə dəvət etmədiyinə görə onu üzürlü saymalıyıq. Məsələ belədir ki, kraliça Uydurma, Düşüncə, Xəyal, Müəmma, Təklif və başqa bu kimi yeməklərdən savayı heç bir şey yemir. Bunlarsa heç biri

bizim acliğımızı apara bilməzdi, odur ki, bizi adi adamlara məxsus ayrıca nahara qonaq edəcəkdilər.

Bizi yemək otağına apardılar, yaxşıca qonaq etdilər. Deyirlər ki, ulu məbud Yupiter dünyada olan işlərin hamısını aşılانmış keçi dərisinin üzərinə yazır. And içirəm ki, dostlar, on xırda hərflərlə yazılsa belə, o gün bizə verilən ləzzətli yeməklərin təsvirini on səkkiz dəriyə də sığdırmaq olmazdı.

Nahar vaxtı Pantaqrue fikrə getmişdi: görəsən Panaseya nədir? Nə üçün kraliça: “Aşpazlar, Panaseyaya!” – deyərək əmr verdi? Pantaqrue belə bir qərara gəldi ki, bu söz qonaqlığa başlamaq üçün şerti işarədir. Bu sözlərlə kraliça aşpazlara yemək vermələrini əmr edirmiş.

AĞILLILAR KRALLIĞINDA GÖRDÜYÜMÜZ MÖCÜZƏLƏR

Nahardan sonra saray adamları bizi sarayın içini gəzməyə apardılar. Burada biz öz qəribə elmi işləri ilə məşğul olan krallıq alimlərini gördük. Bu alimlərin möharəti mənə elə valeh etdi ki, indiye kimi onları heyranlıqla xatırlayıram.

Məsələn, mən orada xəstələri qızdırma azarından müalicə edən bir ağıllını gördüm. O, sol tərəfdən xəstənin belinə tülkü quyruğu bağlayırdı, qızdırma da öz-özündən yox olurdu.

Başqa bir alim də, əcaib bir maşınla pəncərədən çölə ev atırdı. Deyirdilər ki, bu çox faydalı məşğələdir, belə ki, bu yolla evlər pis havadan təmizlənir.

Sonra biz insanlara gəncliyini qaytaran bir adam gördük. Onu dişsiz, üzü qırışmış, saçları ağarmış, xəstə gözlərindən irin axan qarılar dövrəyə almışdı. Deyirdilər ki, həkim onları on altı yaşında gözəl qızlara döndərir.

Sarayın ətrafında qızgın iş gedirdi.

Bir neçə ağıllının bir zəncinin qarnını köhnə səbət dibi ilə sürtməyini gördüm. Bu sürtmədən sonra zənci dönüb ağ adam olurdu.

Başqaları küləyi torla tutub ondan xərcəng çıxarırdılar.

Üçüncülər peyin qurdlarını tutub onlardan ləzzətli yemək hazırlayırdılar.

Mən odu bıçaqla kəsən, sidik kisəsindən qəribə fəxər qayıran, buludlardan dəmir soba tikən adamlar gördüm.

Hecdən böyük bir şey yaradan, o böyük şeyi də yenidən heçə çevirən ağıllılar da vardı.

Uca bir qüllənin toposında rıtsarsayağı silaha qurşanmış iki cəngavər gördüm. Bizo dedilər ki, onlar ayı canavarlardan qoruyurlar. Biz bu qəribə məşğələləri seyr edərkən axşam oldu, üfüqdə aydın bir axşam ulduzu doğdu. Yenidən kraliçə öz dəbdəbəli dəstəsilə göründü. O Pantagruclə üzünü tutub dedi:

– Mən görəəm, mənim toboələrimin elədikləri təcrübələr sizi və sizin yoldaşlarınızı heyrətə salır. Ancaq qorxmayın, mə-

nim evimdə olan işlərə rahatca göz yetirin. Siz yavaş-yavaş öz avamlığınızdan azad olub, indiye kimi bilmədiyiniz bir çox şeyləri öyrənərsiniz. Sizə bəslədiyim rəğbət nişanəsi olaraq, sizə saray mütəfəkkiri adını verirəm. Sizin adlarınız mənim saray siyahılarıma daxil ediləcəkdir.

Biz kraliçaya təşəkkür edib bu fəxri adı qəbul elədik.

Axşam bizi krallıq süfrəsinə, şama dəvət etdilər. Şam zamanı kraliça ilahi ambroziyadan¹²⁷ başqa bir şey yemədi, ilahi ab-həyatdan ayrı bir şey içmədi. Lakin əyanları, saray xanımlarını və bizi elə nadir xörəklərə qonaq etdilər ki, ömrümüzdə yeməmişdik.

Yeməyin axırına doğru, hələ doymamış olanlar üçün, iri qazan boyda kasa gətirdilər. Kasada nə desən vardı: dağ keçisi, noxudlu qovurma, qızardılmış ət, donuz budu, yığın-yığın hər cür meyvə. Bunların hamısı çox ləzzətli idi, ancaq boğazıma qədər yemiş olduğumdan əlimi heç bir şeye vurmadım. Kasanın dibində oyun kağızı, şahmat, dama, zər, bir də qızıl pulla dolu piyalələr gördüm ki, bunları da oynamaq istəyənlər üçün qoymuşdular.

Kasanın lap dibində məxmər çullu, yəhərlənmiş qatırlar, kişilərə və qadınlara məxsus yəhərli atlar, bir neçə də zərif fayton vardı, – bunlar təmiz havada gəzmək arzusunda olanlar üçündü.

Lakin məni hər şeydən çox kraliçanın özü təəccübləndirirdi. Şam vaxtı o heç bir şey çeynəmədi. Onun üçün yeməyi xüsusi saray adamları çeynəyirdi. Onların boğazlarına qızıl zolaqlı əla atlas çəkilmiş, dişləri ağ fil dişindən qayrılmışdı. Çeynənmiş yeməkləri, xüsusi bir qızıl boru vasitəsilə düz kraliçanın mədəsinə tökürdülər. Buranın adəti belə imiş.

Şam eləyəndən sonra gözəl bir şahmat gecəsi düzəldildi. Salonun döşəməsinə, ağ və qara kvadratlar işlənmiş iri bir məxmər xalı sərdilər. Xalı döşəndikdə salon böyük şahmat taxtasına çevrildi.¹²⁸

Musiqi çalındı, salon şahmat fiqurlarını təsvir edən otuz iki gənc girdi. Onların on altısı qızıl, on altısı gümüş kostyum geyinmişdi. Fiqurlar öz yerlərində dayandılar; eyni zamanda rəqs məşqinə oxşayan qərribə bir şahmat turniri başlandı. Musiqiyə

uyğun olaraq, fiqurlar kvadratdan kvadrata keçir, düşmənin tərəfin kralını əsir tutmaq üçün gah hücum edir, gah da geri çəkildilər. Birisi düşməni əsir götürəndə, əvvəlcə ona baş əyir və onun sağ əlindən yavaşca vururdu. Düşmənin döyüş meydanından çəkilir, qalib də onun yerini tuturdu.

Bu canlı turnir bizi o qədər məşğul etmişdi ki, kraliçanın nə vaxt çıxıb getdiyindən xəbərimiz olmadı. Saray adamları vasitəsilə ona salam göndərərək, gəmilərimizə yollandıq, dan yeri ağaranda səyahətimizə davam etdik.

XLIV fəsil

PANURQUN SƏNDƏL ADASINDA¹²⁹ BİR RAHİBLƏ DANIŞMASI

İki gündən sonra biz Səndəl adasına yanaşdıq. Bu adanın Beni adlı kralı, yaxşı keçən içki məclisindən sonra, bizi öz rahibləri üçün tikdirdiyi tozə monastıra baxmağa apardı. Buranın rahibləri fredon, yəni mahnı həvəskarı adlanırdılar, çünki bunlar çox gözəl oxuyur, həmişə də zümzümə edirdilər.

Biz monastırda çox qalmadıq, bununla belə fredon-rahiblərin bir həftə içərisində nə ilə məşğul olduqlarını öyrənə bildik. Onların məşğələsi o qədər də çətin deyildir. Bazar günü onlar bir-birini yumruqlayır, bazar ertəsi bir-birinin burnuna çırtma vurur, çərşənbə axşamı bir-birini cırmaqlayır, çərşənbə günü bir-birinin burnunu silir, cümə axşamı bir-birinin burnundan cücə çıxarıır, cümə günü bir-birinin qoltuğunun altını qıdıqlayır, şənbə günləri bir-birini kəndirle döyəcləyirlər.

Panurqun işi-gücü bu sevimli fredonların üzünə baxmaq oldu. Sonra o erkək donuz kimi kök bir rahibi seçdi, onun qolundan dartdı, aralarında aşağıdakı məzəli söhbət başlandı:

Panurq. Rahib, fredoncuğaz, fredon bala! Mətbəxinizdə nə var. Fredon. Od.

Panurq. O odu nə saxlayır?

Fredon. Odun.

Panurq. Necə odun?
 Fredon. Quru.
 Panurq. Nə ağacından?
 Fredon. Qaraçöhro.
 Panurq. Bəs sizi necə yedirirlər?
 Fredon. Yaxşı.
 Panurq. Siz nə yeyirsiniz?
 Fredon. Çörək.
 Panurq. Necə çörək?
 Fredon. Qara.
 Panurq. Daha nə?
 Fredon. Ət.
 Panurq. Necə ət?
 Fredon. Qızarmış.
 Panurq. Şorba içirsinizmi?
 Fredon. Elə!

Panurq. Pirojna?
 Fredon. Əlbəttə!
 Panurq. Bəs balıq?
 Fredon. Yeyirik.
 Panurq. Necə balıq?
 Fredon. Soyuq.
 Panurq. Daha nə?
 Fredon. Yumurta.
 Panurq. Hansı yumurtanı sevirsiniz?
 Fredon. Suda bişmiş.
 Panurq. Mən soruşuram: necə bişmiş?
 Fredon. Bork.
 Panurq. Sizin yeməyiniz elə budur?
 Fredon. Yox.
 Panurq. Sizə daha nə verirlər?
 Fredon. Donuz əti.
 Panurq. Daha nə?
 Fredon. Dişi qaz əti.
 Panurq. Ondan başqa nə?
 Fredon. Erkək qaz əti.
 Panurq. Daha?
 Fredon. Xoruz.
 Panurq. Bəs sousu necə?
 Fredon. Duzlu.
 Panurq. Yeməyin axırında nə?
 Fredon. Plov.
 Panurq. Daha nə?
 Fredon. Meyvə.
 Panurq. Necə meyvə?
 Fredon. Yaxşı.
 Panurq. Bəs necə içirsiniz?
 Fredon. Dibinə kimi.
 Panurq. Nə?
 Fredon. Şərab.

Panurq. Necə şərab?
 Fredon. Ağ.
 Panurq. Bəs qışda?
 Fredon. Tünd.
 Panurq. Bəs yazda?
 Fredon. Köhnəsini.
 Panurq. Bəs yayda?
 Fredon. Təzəsini.

Panurq:

Fikir verin, – dedi, – bu yazıq fredoncuğaz o qədər kökəlib
 ki, ancaq qısa, birhecalı sözlərlə danışa bilir.

Rahib Jan;

– Bunun əvəzində o qoyunun küroyini bayaq ötürər, – dedi.

Epitemon:

– Ona görə də rahibdir, – deyə əlavə etdi.

Panurq Epitemonu göstərər soruşdu:

– Bu adamın barəsində nə deyə bilərsiniz, mənim əzizim fredon? Birdən kafir olmasın?

Fredon. Kafirdir.

Panurq. Elə isə onu yandırmaq lazımdır?

Fredon. Lazımdır.

Panurq. Mümkün olduqca tezmi?

Fredon. Əlbəttə.

Panurq. Qovurmamış?

Fredon. Yox.

Panurq. Bəs necə?

Fredon. Diri.

Panurq. O sizi çoxmu acıqlandırır?

Fredon. Çox.

Panurq. Sizcə bu nəçidir?

Fredon. Dəli.

Panurq. Başqa yandırdıklarımız varmı?

Fredon. Çox.

Panurq. Onlar da kafir idilər?

Fredon. Bundan az.

Panurq. Siz onların günahından keçmədiniz?

Fredon. Yox.

Panurq. Yenə yandıracaqsınızmı?

Fredon. Yandıracağıq.

Epitemon:

– Mən bilmirəm, – dedi, – bu kinli səfil rahiblə danışmaqdan nə ləzzət alırsınız?

Panurq:

– Vallah, bu mənim yaman xoşuma gəlir, – dedi. – Mən böyük məmnuniyyətlə onu Qarqantuanın yanına apararam. Mən evlənəndə o mənim arvadıma təlxəklik edir.

Epitemon:

– Onu da xalis cadugərə çevirər, – deyər gülə-gülə əlavə etdi. – Yazıq Panurq, qulaqlarını görə bilmədiyini kimi yaxşı arvadı da görə bilməyəcəksən!

XLV fəsil

FƏNƏR ÖLKƏSİNƏ SƏFƏRİMİZ VƏ ORADA GÖRDÜKLƏRİMİZ

Səndəl adasını tərk edərək Fəner ölkəsinə yollandıq. Yolda biz Hərəkət adasına dəyməli, Şayio adasında bir qədər dayanmalı olduq. Hərəkət adasının qərribəliyi ondadır ki, orada yolların hamısı canlıdır. Bu yollar, xalis heyvan kimi, adanın eninə, uzununa, çəpinə gedir.

Yolçular:

– Bu yol hara gedir? – deyər soruşduqda, onlara belə cavab verirlər:

– Kilsəyə, şəhərə, çaya.

Yolçuya da heç zəhmət çəkmədən özlərinə yarayan yolu seçib lazım olan tərəfə gedirlər.

Bu səbəbə görə də adada bir çox avara və veyil adamlar tərəyib. Onlar ancaq bir yerdən o biri yerə səfər etməyi bilirlər.

Yazıq-fəqir yollar onlardan çox qorxur, hər vasitə ilə öllərindən qurtarmaq istəyirlər.

Bu adada Burja gedən bir yola rast gəldim. Bu yol düzgün addımlarla gedirdi. Ancaq ağır arabalı sürücülər göründükdə yol başını götürüb qaçırdı. O, at dırnaqlarından qorxurdu.

Geri qayıdarkən mühafizə altında aparılan bir avaranı gördüm. Sən demə bu avara gecə-gündüz böyük yolda veyillənib onun qabırğasını qırıbmış. İndi avara bu hərəkətinin altını çəkəcək idi.

Şayio adasında əcaib bir gürultu eşitdik. Adama elə gəlirdi ki, guya yaxınlıqda bir dəyirman işləyir, havanı öz aramsız uğultusu ilə doldurur. Biz qabağa gedib kiçik və olduqca eybəcər donqar bir qocaya rast gəldik. Onun adı Şayio idi. Onun ağzı qulaqlarına çatırdı, ağzında yeddi dili vardı. Dillərin yeddisi də ara vermədən çərənləyir, hər dil də o birilər kimi deyil, öz bildiyini deyirdi. Bundan başqa Şayionin başında, bütün bədəninə bir çox qulaq vardı. Əvəzində isə onun gözləri yoxdu, ayaqları da yerimirdi.

Şayionin ətrafında çox adam toplanmışdı. Hamı qulaq asıb ondan ağıl, bilik öyrənirdi. Bir adamın əlində böyük bir xəritə-kainatın xəritəsini gördüm. Qoca bu xəritəni belə də izah edirdi, elə də; bir çox ön qərribə şeylərdən danışır, hamısının da haqqında ancaq "şayioyə" əsasən mühakimə yeridirdi. Adamlar ağızlarını açıb onu dinləyir, bir neçə saatdan sonra özləri alim olurdular. Onların bir neçə saat içərisində öyrəndiklərinin heç olmasa yüzdə birini yaxşı öyrənməyə insan ömrü kifayət etmirdi. Lakin onlar indi hər şeyi bilir, hər şeydən "şayioyə" görə bəhs edirdilər.

Mənə elə gəlir ki, mən o adamların içində bir çox qədim alim və yazıçıları gördüm. Onlar xalının arxasında gizlənib çəhrəmlər-

Yetmiş səkkizinci pillədə birdən-birə Panurqun canına qorxu düşdü. O Lampaya müraciətlə dedi:

– Xanım, geri qayıtsaq, yaxşı olmazmı? Vallah mən qorxumdan ölüərəm. Mən heç evlənməməyə razıyam. Siz mənim üçün çox zəhmət çəkmişiniz. Allah özü sizə əvəzini versin. Elə mən özüm də bu lənətə gəlmiş mağaradan salamat çıxıb çıxa bilsəm, nankorluq etməərəm. Çox xahiş edirəm, qayıdaq! Mənə elə gəlir ki, qarşımda cəhənnəmin ağzı açılır.¹³³ Bu saat şeytanlar da gəlib çıxacaq. Rahib Jan, haradasan, əzizim? Mənim qarnıyoğunum, xahiş edirəm, məndən uzaq getmə. Qılıncın yanında mı? Mənim yanımda tərs kimi, heç bir silah yoxdur. Qayıdaq!

Rahib Jan:

– Qorxma, mən buradayam, – dedi. – Mən sənə peysərindən tutmuşam. Səni mənim ölimdən on səkkiz şeytan da çəkib ala bilməz. Doğrudur, yanımda silah yoxdur. Ancaq silah bizim nəyimizə gərəkdir? Biz cəhənnəmə enmirik ki! Axı, ay eşşək, biz səni evləndirmək istəyirik!

Panurq:

– Özün get qızdırmaya evlən! – deyər cavab verdi. – Məstan Pişik çoxdan sizin kəbinizi kəsib.

Burada yol göstərən Lampa susmağı əmr etdi. O dedi:

– Siz burada hər bir təhlükədən uzaqsınız. Ölinizdə əbəz yerə yaşıl budaq tutmamısınız.¹³⁴

Panurq:

– Elə isə irəli! – dedi. – Özümüzü ataq bu cəhənnəmin içinə! Adam bir dəfə ölər, iki dəfə yox. Doğrusu, mən çoxdan döyüş arzusundayam. Vur! Hücum keç. Nə çoxdur məndə qoçaqlıq! Doğrudur, üreyim döyünməkdən qalır, bu yəqin ki, buranın üfunətli havasındadır. Hər halda qorxudan deyil. Vur! Hücum keç! Mənə Qorxmaz Panurq deyərler!

Biz Panurqla gülə-gülə pilləkənlə endik, qapalı bir qapının qabağına gəlib çıxdıq. Qapı misdən olub, çox iri və möhkəm idi, xırda mina naxışlarla bəzənmişdi. Nə qıl vardı, nə də cəftə. Ancaq ortada, qapı taylarının birləşdiyi yerdə, altıbucaqlı qızıl

çərçivəyə tutulmuş paxla boyda qəşəng bir hind brilyantı asılmışdı.

Burada gözəl bələdçimiz bizə dedi ki, bundan o yana getməyəcəkdir, bu dəqiqədən cadugər Bakbyukun səltənətinə daxil oluruq, hər şeydə təkə ona tabe olmalıyıq. Sonra Lampa brilyantı zəncirdən çıxardı, onu sağ tərəfdə xüsusi olaraq qayrılmış gümüş taxçaya qoydu və kənara çəkildi.

Bunun dalınca, heç kəs toxunmadığı halda qapının hər iki tayı öz-özünə açıldı. Məlumdur ki, ağır qapı cırıltı ilə xoşa getməyən gumbultu ilə açılır. Burada isə tamamilə başqa cür oldu. Qapı zərif, ahəngdar, zümzümə ilə, hamar-hamar, ağır-ağır açıldı, zümzümənin səsi bütün məbədə yayılıb yuxarıda, hündür tağların arasında eşidilməz oldu. Pantaqurel bunun səbəbini dərhal başa düşdü. İş belə idi ki, qapı hər iki tayı altına bərkidilmiş pardaxlı kiçik silindrlərlə diyərlənirdi. Bu silindrlər hamar mərmər döşəmənin üstü ilə diyərlənərək, bizi belə heyretə salan həmin zərif zümzüməni yaradırdı.

Lakin mən hər şeydən artıq qapının heç bir təkən olmadan öz-özünə açılması təəccübləndirirdi. Bunun sirrini bilmək üçün mən qapının iki tərəfini də diqqətlə gözədən keçirməyə başladım. Qapının içəri tərəfində, tayların birləşdiyi yerdə Korinf tuncuna keçirilmiş, nazik poladdan qayırılma iki plastinka gördüm. Geniş açılmış qapı taylarının dirəndiyi yan taxtalara hind maqnitindən qayrılmış iki böyük lövhə bərkidilmişdi; hamar pardaxlanmış bu lövhələr nazik əl qalınlığında idi. Deməli, bizim qəşəng Lampamız cəftə xidmətini görəndə brilyantı qapıdan çıxardıqda maqnit polad plastinkaları cəzb etmiş, qapı da öz-özünə açılmışdı.

Maqnit lövhələrdən birində qədim latın hərflərilə aşağıdakı sözlər qazılmışdı:

İŞİN AXIRINI GÖZLƏ

YERALTI MƏBƏDİN QURULUŞU

Biz çox gözəl bir yeraltı məbədinə gəlib çatdıq. Mən hələ heç yerdə elə məbəd görməmişdim. Məni ən çox heyran edən şey məbədin döşəməsi idi. Heç bir sənət əsəri onunla müqayisəyə gəlməzdi. Bu məbəd dördbucaqlı, ala-bəzək daş-qaşdan quraşdırılmışdı. Daşlar hamar pardaxlanmışdı, hər biri də öz işığı ilə parlayırdı: biri qırmızı yəşəm daşından, o biri – rəngbəreng mərmərdən, üçüncüsü – porfirdən, dördüncüsü – xırda qızıl zər-rələr səpələnmiş opal daşından, bir başqası – süd rəngində zolağı olan əqiqdən, o biri – çox açıq sarı əqiqdən, başqası da – qırmızı və sarı damarcıqlı yaşıl yəşəm daşından idi.

Bu daşlar bir-birinə o qədər uydurulmuşdu ki, elə bil böyük bir yaşıl yarpaq yığını dağınıq şəkildə yerə səpələnmişdi. Yarpaqların arasında: gah orda, gah burda balaca ilbizlər görünür, bir başqa yerdə kərtənkələ boynunu uzadırdı; bəzi yerlərdə qalaq-qalaq gözəl meyvə görünürdü. Bunların hamısı da o qədər canlı təsvir edilmişdi ki, biz budaq yığınma iləşməmək üçün istər-istəməz ayaqlarımızı yuxarı qaldırırdıq. Halbuki, bu yarpaq və budaqlar əslində hamar və cilalanmış şəkildən ibarət idi.

Məbədin divar və təgələri mozaik şəkillərlə örtülmüşdü. Burada şən rəqslər, qanlı çarpışmalar, tənənəli nümayişlər, keçidlər... təsvir edilmişdi. Məbədin yer altında salınmasına, binada pəncərə olmamasına baxmayaraq, bu şəkillərin hamısı açıq-aydın işıqlandırılmışdı. Bu işıq məbədin ortasından asılmış qərribə bir çil-çıraqdan düşür, bütün binaya xoş və aydın bir parıltı saçır.

Bu çil-çırağın quruluşu məni elə heyran etdi ki, ondan ətraflı danışmaq istəyirəm. Yuxarıda dediyim kimi, çil-çıraq məbədin ortasından asılmışdı. Orada hündür təgənin altında yumruq yoğunluğunda qalın bir qızıl halqa bərkidilmişdi. Bu halqadan üç qızıl zəncirlə dəyirmi bir qızıl lövhə asılmışdı. Bu lövhədə dörd deşik açılmış, hər bir deşiyə də bir növ xırda lampa, içərisi boş, yuxarısı açıq şar qoyulmuşdu. Bu lampaların hamısı qiymətli daşlar-

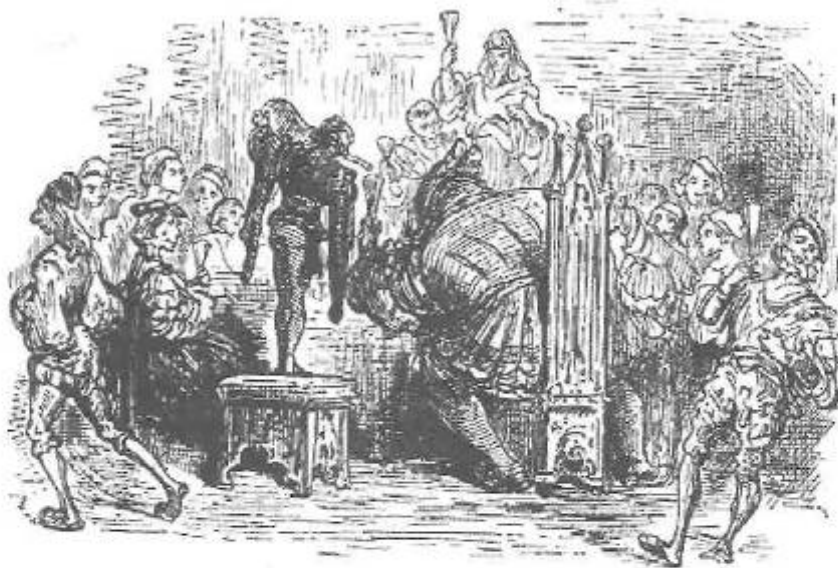
dan: biri – ametistdən, o biri – yaqutdan, üçüncüsü – opaldan, dördüncüsü – zəbərcəddən qayrılmışdı. Bu lampalar tilsimli, odan qorxmayan su ilə doldurulmuş olub, gur alovla yanırdı.

Qızıl lövhədən üç ayrı zəncirlə, saf büllurdan qayrılmış iri bir lampa asılmışdı. Buna da həmin yanan su ilə doldurulmuş büllur vaza keçirilmişdi. İşıq büllurdan süzülürdü, iri lampa elə alışıb yanırdı ki, ona baxmaq mümkün olmurdu.

Bu çox təəccüblü ixtira idi: lakin heykəltəraşın büllur lampanın üstündə nəqş etdiyi, ağac ata minmiş bir dəstə çılpaq uşaq təsviri daha qərribə idi. Fiqurlar qabarıq və canlı kimi görünürdü, ona görə ki, işıq onların içərisindən keçir, büllur təsvirlərdə bərq vurub par-par parıldayırdı.

TİLSİMLİ FANTANDAN SU İÇMƏYİMİZ

Biz bu qərribə məbədi seyr edərkən, cadugər Bakbyuk onu müşayiət edənlərlə birlikdə qarşımıza çıxdı, o, nəvazişlə gülüm-səyərək, bizi məbədin orta hissəsinə, şəffaf alebastrla haşıylənmiş gözəl fantanın yüksəldiyi yerə dəvət etdi. Fantanın ətrafında yeddi sütun vardı. Birinci sütun göy yaqutdan qayrılmışdı. Bu sütunun başında məbud Saturnun qurğuşundan tökmə heykəli ucalırdı, o əlində dəryaz tutmuşdu.¹³⁵ Saturnun ayağının yanında əla mina işləməli bir qızıl durna vardı. İkinci sütun qiymətli giasint daşından qayrılmış, üstündə isə döşünə qızıl qartal qonmuş olan Yupiter dayanmışdı.¹³⁶ Üçüncü sütun brilyantdan idi. Bu sütun elə işıldayırdı ki, ona baxan gözlər qamaşırdı. Onun üstündə Feb-Apollonun saf qızıldan tökülmüş heykəli vardı.¹³⁷ Feb sağ əlində bir ağ xoruz tutmuşdu. Açıq qırmızı yaqutdan qayrılmış dördüncü sütunun üzərində müharibə allahı Mars yüksəlməkdə idi, onun ayağının dibində aslan yatmışdı. Beşinci zümrüd sütunun başında Venera dayanmışdı, onun ayağının yanında qəşəng bir göyərçin nəzəri oxşayırdı.¹³⁸ Altıncı əqiq sütunu isə

məbud Merkürinin heykəli tamamlayırdı.¹³⁰ Onun ayaqlarına bir leylik qısılmışdı. Yeddinci sütun şəffaf selenitdən qayrılmışdı, onun üzərində isə ilahə Ayın gümüş heykəli ucalırdı. Ayın ayağının altında tazi oturmuşdu.

Yeddi göy səyyarəsinə ithaf edilən bu sütunların hamısı gözəl tağlarla bir-birinə bağlanmışdı. Tağların üzərində, fantan üçün dam təşkil edən qəşəng, bülur bir günbəz vardı. Günbəz o qədər təmiz, o qədər şəffaf idi ki, onda nə bir qabartı, nə bir damarcıq, nə də bir ləkə gördüm. Onun təpəsində, qabaqca mənim təsvir etdiyim çil-çirənin düz altında əl boyda, armud şəkilli üç mirvari bərkidilmişdi. Mirvarilər zanbaq çiçəyi şəklində birləşdirilmişdi. Zanbağın ağzından dəvəquşu yumurtası boyda bir yaqut çıxırdı. Bu elə gözəl və gözqamaşdırıcı idi ki, ona baxanda az qaldı gözümüz kor olsun.

Bu fantandan üç su sütunu yüksəlirdi. İçərisindən su keçən sədəf borular, hovuzun içində iri ilbiz şəkilli iki spiral kimi görünürdü. Onlardan, sanki yerin təkindən gələn həzin musiqi kimi abəngdar şırıltı eşidilirdi.

Bu dəmdə Bakbyuk qədəh, piyalə və cam gətirilməsi üçün sərəncam verdi və bu qərribə fantanın suyundan dadmağı bizə təklif etdi. Mən sizə deməliyəm ki, biz belə nəzakətli dəvətdən boyun qaçıran zırramalardan deyilik. Buna görə də xahişin bir daha təkrar olunmasını istəməyərək həmin saat adama böyük bir qədəh su içdik. Bir dəqiqə keçməmişdi ki, bizdə əcaib bir dəyişiklik əmələ gəldi. Yorğunluğumuz elə bil qanadlanıb uçdu; damarlarımızda qan daha sürətlə axdı; yanaqlarımıza qızartı gəldi; özümüzü heç olmasa on il cavanlaşmış kimi gümrəh və sağlam hiss etdik.

Bakbyuk:

– Bizim tilsimli su xoşunuza gəldimi? – deyərək soruşdu.

Pantaquiel:

– Bu qərribə bulağın suyu, ömrümdə içmədiyim ən təəccüblü sudur, – dedi. – Başqa heç bir su insanın ruhunu bu qədər təzələmir.

Bakbyuk gülümseyərək:

– İndi bir qədəh daha için, – dedi, – elə təsəvvür edin ki, ən çox xoşladığınız şərəbdən içirsiniz.

Biz bir də içdik.

Panurq:

– Allaha and olsun, bu ən əla Bon şərəbidir, – deyərək bağırdı. – Ele deyilsə, Allah məni öldürsün!

Rahib Jan:

– Vallah, – dedi, – bu adamı şənəndirən, köpüklənən Qrav şərəbidir. Siz allah bunu hazırlamaq üsulunu bizə də öyrədin!

Pantaquiel:

– Mənə elə gəlir ki, – dedi, – bu Mirvos şərəbidir. İçməmişdən, mən məhz o şərəbi təsəvvürümə gətirmişdim.

şərabın adı
BUTÖ
şərabın adı

PANURQUN TİLSİMLİ ŞÜŞƏ KAHİNİ
İLƏ SÖHBƏTİ

Bakbyuk:

– İndi siz bu suyun necə qəribə xüsusiyyətləri olduğunu özünüz gördünüz, – dedi. – Sizdən kim Tilsimli Şüşənin sözünü eşitmək istəyir?

Panurq:

– Mən, sizin nökrünüz küpə, – deyə cavab verdi.

Cadugər qadın dedi:

– Mənim dostum, sizə bir öyüd vermək istəyirəm: kahinin yanına getdikdə, onu ancaq bircə qulağınızla dinləyin.

Sonra Bakbyuk Panurqa yaşıl bir bürüncək geyindirdi, başına yaraşqlı ağ papaq qoydu, fantanda üzünü üç dəfə yudu və onu üç dəfə qəşəng-qəşəng hoppanmağa məcbur etdi. Sonra onu bir qızıl qapıdan keçirib mika və başqa şəffaf daşlardan tikilmiş dəyirmi bir kilsə salonuna apardı. Salonun pəncərəsi yoxdu, bura kilsənin damı üstündəki qayada açılmış deşikdən düşən aydın günəş şüası ilə işıqlanırdı. Bu işıq gələn deşik düz kilsənin damından açılmışdı. Salonun ortasında çox təmiz şəffaf su ilə doldurulmuş yeddiguşəli bir hovuz qurulmuşdu. Hovuzun ortasında, yarıya qədər su içində, düzgün oval şəklində ola saf büllurdan qayırılmış iri bir butulka vardı.

Bakbyuk Panurqu hovuzun kənarından öpməyə, onun qabağında üç müqəddəs rəqs oynamağa məcbur etdi. Sonra o Panurqu döşəmədə əyləşdirdi, qabağında qalın bir kitab açıb, aşağıdakı mahnını oxumağa məcbur etdi:

Ey Şüşə!
dolusan
sirlə həmişə
Budur bax,
Ötəri
Asıram qulaq.

Bulaq suyu kimi suyunda sənin.
Nə bir qətrə kin var, nə də ki, yalan.
Sən öz fəvvarəndən səsimə səs ver.
Mən dara düşərək çağıran zaman!

Ey Şüşə!
dolusan
sirlə həmişə
Budur bax,
Diqqətlə
Asıram qulaq.

Mahnı qurtarandan sonra Bakbyuk hovuzla, bilmədim nə isə atdı, hovuzun üzünü qabarcıqla örtüldü və su qaynamağa başladı. Panurq səssiz-səssiz bir qulağı ilə dinləyirdi. Bakbyuk onun yanında dizi üstə dayanmışdı. Birdən şüşədən bərk yağışın səsinə oxşayan bir gurultu gəldi. Gurultu getdikcə artırdı. Axırda gurultu bütün kilsəni doldurdu, bu dəqiqədə şüşədən TRİNK deyərək bir söz eşidildi. Səs-səmir kəsildi.

Panurq:

– Şüşə partladı! – deyərək səsləndi. – Vallah partladı! Oda qoyulan büllur butulkalar belə partlayır.

Bakbyuk:

– Dostum, dedi, – taleyinizdən razı qalın: siz Tilsimli Şüşədən söz almağa nail oldunuz. Bu söz mənim ömrümdə ondan eşitdiyim ən doğru, ən düzgün sözdür. İndi qalxın məbədə gedək, bu sözün nə demək olduğunu bilmək üçün kitablara baxaq.

Panurq:

– Gedək, deyərək cavab verdi. – Qapı haradadır? Kitab hanı? Bu tilsimli sözə görə nə mənə verilir.

L fəsil

**BAKBYUK TİLSİMLİ ŞÜŞƏNİN CAVABINI
NECƏ YOZDU**

Bakbyuk Panurqu baş məbədə gətirdi və dolabdan iri bir gümüş kitab çıxardı. Kitabı qabağında açaraq orada lazım olan fəsil tapıb dedi:

– Dinləyin, diqqət edin, yolçular. “Trink” sözü böyük sözdür; o bir çox xalqlara məlumdur, mənası “İçin!” deməkdir. Mən indi adi içkidən danışmıram: onsuz nə insan yaşayar, nə də heyvan. Mən ayrı bir içkini nəzərimdə tuturam: bu içkini biz hər gün, hər saat nuş etməli, daim ona can atmalı, səbir ilə nail olmalıyıq ki, ağlımızı, qəlbimizi təzələsin, bizi güclü, qüdrətli, ədalətli və çalışqan eləsin. Əlbəttə siz mənim hansı içkidən bəhs etdiyimi başa düşdünüz. Mən bu dünyada mövcud olan bütün şeylər haqqında həqiqi bilikdən danışiram. Ancaq belə bir bilik sizi cəhəlat uçurumundan çıxarar, mövhumat və xurafatdan azad edə, gözlərinizi açar, sizi yeni və qəribə bir həyat üçün dirçəldər. Bizim fantandan içdiyimiz su kimi, həqiqi bilik də sizi gümrah və sağlam edə; o yorğunluq və can sıxıntısını dağıdar, xəstəlikləri qovar, əsrarəngiz və anlaşılmaz təbiət qüvvələrini idarə etməyi sizə öyrəder.

Lakin, səyyahlar, həqiqi bilik yolunu asan və qorxusuz hesab etməyin. Tilsimli Şüşəyə çatmaq üçün ucsuz-bucaqsız dənizi gəzib dolandığınız kimi, həqiqi bilik sahələrinə çatmaq üçün də çox əmək və vaxt sərf etməli olacaqsınız. Siz yenidən yol göstərən Lampa əldə etməlisiniz, yeni sizin qabağınızdan qaranlıqları qovan, sizə doğru yol göstərən gözəl və xeyirli elmə sahib olmalısınız. İndi bizim bu əsrarəngiz yeraltı mühitimizə endiyiniz kimi sizin bilmədiyiniz və sizə məlum olmayan şeylər aləminə də eləcə enməli olacaqsınız, bu şeylərin həqiqi mənası da qarşınızda hələ tezliklə açılmayacaqdır. Qədim alimlərin hər şeyi təsvir edib yazdığından, yeni kəşf üçün onlara bir şey qalmadığından şikayətlənən filosoflarınız çox böyük bir səhvə yol verirlər. Yer-

də tapılan, dənizlərdə, çaylarda olan, göylərdə görünən şeyləri siz hələ yaxşı bilmirsiniz, sizin nəzərinizdə bunların hamısı hələ dumanı bürünmüş kimidir, çünki həqiqi bilik hələ sizdən çox uzaqdadır.

Panurq:

– Bəs mənim evlənməyim haqqında nə deyə bilərsiniz? Arvadım məni döyəcək yoxsa döyməyəcək? – deyə soruşdu.

Bakbyuk gülümsəyərək dedi:

– Dostum, siz saxta deyil, həqiqi bilik yoluna düşdükdən sonra pis adamı yaxşı adamdan asanlıqla ayıra biləcəksiniz. Ümidvaram ki, siz onda öz zövqünüze görə arvad seçərsiniz.

Pantaquiel:

– Bu xeyirxah cadugərin söylədiyindən daha yaxşı söz söyləmək mümkün deyildir, – deyə əlavə etdi. – Axı, siz mənimlə bu barədə birinci dəfə danışanda mən də eynilə belə demişdim. Demək, trink! Rahib Jan bu işə siz nə deyirsiniz?

Rahib Jan:

– Trink, trink! – dedi. – İndi ev sahiblərinə necə təşəkkür etməkdən danışaq.

Bakbyuk:

– Bu barədə narahat olmayın, – dedi. – Sizin bizdən razı qalmağınız bəsdir. Ancaq, xahiş edirəm, öz adlarımızı bu kitaba yazasınız.

Bakbyuk böyük və gözəl bir kitabı açdı. Bizim diktəmiz altında katiblərdən biri qızıl qələmlə o kitaba bizim adlarımızı yazdı. Bakbyuk da bu vaxt tilsimli sudan üç böyük tuluq doldurub bizə verdi və bu sözləri dedi:

– Gedin öz dünyanıza, dostlar, şahidlik edin ki, yerin altında böyük sərvətlər, təəccüblü şeylər var. Gəmiyə mindikdə bu tuluqlardakı sudan bir az dənizə axıdın. Su buxarlanaraq, arxadan əsən yüngül küləyə çevriləcəkdir, onun köməyi ilə siz düz yolla gedib Talmonduadakı Olon limanına çatarsınız. Ancaq bu küləyi həmin tuluqlara bənd olunmuş fleytaya oxşar qızıl dəmkeş vasitəsilə öz yelkənlərinizə yönəltməyi yaddan çıxarmayın. Belə et-

səniz daim salamat olarsınız, heç bir fırtına da sizi hədələməz. Gəmilərinizi tələb olunan qaydada salamat görəcəksiniz. Qayıdış səfəri üçün lazım olan hər bir şey gəmilərə yüklənmişdir. Siz burada olduğunuz müddətdə mən macal tapıb bunun qayğısına qalmışam. Gedin, dostlar, sağlıqla, gülə-gülə gedin, bu məktubu da ağanız Qarqantuaya yetirin, ona, habelə onun bütün yaxın adamlarına və təbəələrinə bizdən salam yetirin.

Bu sözləri deyərək, Bakbyuk bizə möhürlü bir məktub verdi, əbədi minnətdarlıq haqqında ürək sözlərimizi dinlədikdən sonra bizi yuxarı çıxardı. Doğma yurdumuz Turen kimi güllü-çiçəkli, bərəkətli, cazibədar adadan keçərək axırda dənizə çatdıq. Artıq günəş üfüqdə yüksəlir, gəmilərimizə qızıl şəfəq saçır.

İkinci və axıncı hissənin sonu

QEYDLƏR

¹ Silenlər – üzüm bağlarını və şərəbçiliği himayə edən allahlar. Qədim yunan əfsanələrində silenlərin, üzüm yığımı zamanı, şərəb allahı Vaxsın gəzintilərində həmişə onu müşayiət etdikləri nəğil edilir. Silenləri sərxoş, daz və kök qoca kişiler şəklində təsvir edirdilər.

İntibah dövründə antik mədəniyyəti təqlid etmək méyli çox geniş yayılmışdı, odur ki, mücrülərin üzərində çox vaxt silen şəkli çəkilirdi; buna görə də, mücrülərin özü silen adlanırdı.

² Qranquzye – fransızca “böyük udlaq” deməkdir. Qranquzenin arvadının adı Qarqamel də “udlaq” mənasındadır. Bu adların hər ikisi nəhəng ilə arvadının yaman qarınqulu olduqlarını göstərir.

³ Keqrantua (fransızca “Que grand tu as!”) – “Sənin nə böyük udlağın vardır!”

Rablenin təsvir etdiyi çoxlu hünərlər göstərmiş olan xeyirxah pəhləvan və qarınqulu Qarqantua haqqındakı əfsanələrə oxşar rəvayətlər köhnə fransız xalq nəğillərində geniş yayılmışdı. XVI əsrdə, Rablenin hekayəsi nəşr edilməzdən bir az əvvəl, nəhəng Qarqantuanın qərribə əhvalatlarının təsvir edildiyi bir kitab çapdan çıxmışdı. Bu kitab böyük müvəffəqiyyət qazanmışdı, öz əsərini həmin mövzuda yazmağa və həmin əfsanəvi qarınqulunu və pəhləvanı öz əsərinin qəhrəmanı seçməyə Rableni təşviq edən də budur.

⁴ Penansak (fransızca “Pain en sac”) “çörək torbada” deməkdir. Fransada çox xəsis və ya çox yoxsul adamları istehza ilə belə adlandırırdılar.

⁵ Franrepa (fransızca “franc repas”) – “müftə nahar” deməkdir. Fransızca “müftə nahar yemək” ifadəsi, “nahar edib yeyilən şeyin pulunu verməmək, özgənin hesabına nahar etmək” deməkdir.

⁶ Metr – müəllim. Qarqantuanın müəlliminin adı iki bibliya adından ibarətdir; Tabal, Bibliya mifologiyasına görə Qabilin

nəslindən imiş, metalı emal etmək üsulunu o kəşf edibmiş; Olofern-Babil hökmdarı Navuxodonsorun sərkərdələrindən biridir.

⁷ II Filip – Makedoniya çarı (eramızdan əvvəl 379-336-cı illər). Makedoniya səltənətini ondan irsən alan oğlu İsgəndər (e.ə. 356-323-cü illər) qədim dünyanın ən böyük sərkərdəsi və dövlət xadimidir. Atası tərəfindən başlanan Yunanıstan istilasını başa çatdırdıqdan sonra Balkan yarımadasının şimal vilayətlərinə qoşun çəkib Dünya və İlliriya sahillərində yaşayan xalqları itaəti altına almışdır. O İran məmləkətini fəth edərək, Misiri, İrani və Hindistana qədər bütün Asiya sahillərini özünə tabe etmişdir.

Makedoniyalı İsgəndər orta əsr dastan və poemalarının sevimli qəhrəmanı olmuşdur: onun həyatının tarixi bu əsərlərdə əfsanəvi təfəssilatla həddindən artıq şişirdilmişdir. İsgəndərin uşaqlıqda itaəti altına aldığı atın adı Bukefal idi (yunanca “öküz başı” deməkdir – atlara öküz başı şəklində damğa basdıqları üçün Makedoniyada və Şimali Yunanıstanda atları Bukefal adlandırırdılar). Əfsanəyə görə bu atın bir çox qərribə xüsusiyyətləri varmış: guya insan kimi danışır, gələcək hadisələri xəbər verirmiş. Bukefal bütün səfərlərində İsgəndərə xidmət etmiş, Hindistan padşahı Por tərəfindən Hidasp çayı sahilindəki vuruşmada öldürülmüşdür. İsgəndər öz atının şərəfinə haman yerdə saldığı şəhəri Bukefal adlandırmışdır.

⁸ Aristotel (e.ə. 384-322-ci illər) orta əsrlərdə çox böyük hörmətlə yad edilən ən məşhur, ən qədim yunan alim və filosoflarından biridir. Makedoniya çarı II Filip vəliəhd İsgəndəri tərbiyə etmək üçün doğrudan da onu Makedoniyaya dəvət etmişdi.

⁹ Ponokrat – yunanca “yorulmaz”, “güclü” deməkdir.

¹⁰ Yevdemon – yunanca “xoşbəxt” deməkdir.

¹¹ Siseron, Mark Tulli (e.ə. 106-43-cü illər) – Qədim Romanın məşhur natiqi, siyasi xadimi və filosofudur. Onun nitqləri natiqlik sənətinin və klassik latın dilinin nümunəsi sayılırdı.

¹² İkinci fəsildə Rable onun vaxtında hələ də hakim olan orta əsr tərbiyəsini tənqid edir və tərbiyə məsələləri barəsində yeni görüşləri ona qarşı qoyur. Orta əsrlərdə tərbiyə işi bütünlüklə

ruhanilərin əlində idi. Buna görə də təbii ki, tərbiyə ancaq dini mahiyyət daşıyırdı. Ruhanilərin başlıca vəzifəsi uşaqlarda daha ilk yaşlarından kilsəyə itaətkarlıq və sitayiş hissi tərbiyə etmək idi. Şagirdə hər şeydən əvvəl dini ibadət dili olaraq qəbul edilən latıncanı öyrədirdilər. Şagirdi latın dilinin qrammatika qaydalarını höccələməyə, sonra da katolik kilsəsinin əsas ehkamını şərh edən katexizisi, incili, apostolların işlərini, müqəddəs simalar haqqındakı rəvayətləri və sairəni əzbərləməyə məcbur edirdilər. Bundan başqa “dindarlığa” riayət etmək, yəni katolik dininin bütün ayinlərini yerinə yetirmək, kilsə ibadətində iştirak etmək, müəyyən vaxtlarda pəhriz saxlamaq və sairə tələb olunurdu. Bu tərbiyə həqiqi həyatdan tamamilə ayrılmış olub gündəlik əməli işə yaraya bilən heç bir məlumat vermirdi: bu tərbiyə qəti surətdə uşağın fiziki inkişafının qeydinə qalmır, əqli inkişafına isə mane olurdu, çünki şagirdə müstəqil düşünməyə imkan vermir, hər şeyə kor-koranə inanmağı öyrədirdi. Tubal Olofern də Qarqantuanı məhz belə tərbiyə edirdi.

Qarqantuanın o biri müəllimi Ponokratın görüşləri isə tamamilə başqadır. Ponokrat yeni dövrün pedaqoqudur. Onun əsas qanunu öz şagirdlərini daimi əməyə, həm fiziki, həm də əqli əməyə adlandırmaqdır (onun adı da burdan irəli gəlir). Onun rəhbərliyi altında Qarqantua bir saat da vaxtını boş keçirmir; hər dəqiqə bir məşğələyə həsr edilmişdir. Ponokrat onu oxumağa məcbur etməklə bərabər, bu məşğələlərin eyni zamanda Qarqantua üçün mümkün qədər maraqlı olmasına çalışır. Bu da İntibah dövründə tərbiyə qaydalarından biri idi. Bunun sayəsində Qarqantua həyatda gərəklə ola bilən hər bir əməyə, hər cür işə yaran başqa bir adam oldu.

¹³ Lanqedok – Fransanın cənub oyaletlərindən biridir. Lanqedok keçisinin qulağı sallaq olur, adi cinsdən olan keçilərin qulağı isə dik və sivri olur.

¹⁴ Ne l qülləsi – Paris şəhər istehkamu divarındakı dörd iri qüllədən biridir. Bu qüllə XIII əsrdə tikilmiş, XVII əsrin ortalarında uçurulmuşdur.

¹⁵ Prefekt – şəhər hakimi deməkdir.

¹⁶ Yanotusun nitqi orta əsr filosoflarının danışığını təqlid edən parodiyadır. Orta əsr fəlsəfəsi həyatdan, təbiəti elmi üsullarla öyrənməkdən tamamilə uzaq idi. Müqəddəs kitablara, “kilsə atalarının” (xristianlığın birinci əsrlərindən VII əsrə qədər olan xristian filosofları və ilahiyyatçıların) əsərlərinə əsaslanan orta əsr fəlsəfəsi eşyanın “mahiriyyətini”, insanın dünyadakı mövqeyini, ictimai həyatda onun vəzifələrini və rolunu, sair bu kimi məsələləri müəyyən etməyə çalışırdı. Lakin eyni zamanda bu filosoflar təbiət hadisələrini və qanunlarını qətiyyənlə bilmirdilər, halbuki, bunları bilmədən bu məsələləri həll etmək mümkün deyildir. Onlar təbii elmləri, təbiətşünaslıq haqqındakı elmi öyrənmir və bilmirdilər. İntibah dövründə isə məhz təbii elmlər, bütün gələcək iqtisadi tərəqqi üçün, əmtəə istehsalı, dənizçilik və sairə üçün burjuaziyaya lazım olan elmlər inkişaf etməyə başladı. Rable, ən sadə məsələləri mürekkəb və mücərrəd problemə döndərən və bununla da mətləbi daha da dolaşdıran bu mənasız fəlsəfəyə gülür.

¹⁷ Qeysərə aid olanı qeysərə, Allaha aid olanı Allaha verin – məşhur İncil ayəsidir. İncilin rəvayətinə görə, İsanın düşmənləri onu hökumətə təbə olmamaqda təqsirkar göstərmək niyyətilə ondan xəbər alırlar ki, vergiləri verək ya verməyək. İsa onlardan bir sikkə tələb edərək, pulun üstündə kimin təsviri olduğunu soruşur. “Qeysərin” (yeni Roma imperatorunun, Sezarın) deyərək ona cavab verirlər. O zaman İsa deyir: “Qeysərə aid olanı qeysərə, Allaha aid olanı Allaha verin”.

¹⁸ Orta əsrlərdə günahı pulla bağışlatmaq olurdu. Kilsə və monastirlərdə günah çıxarma qəbzləri (indulgeniya) adlanan fərmanlar satılırdı. Bu fərmanlarda onu satın alan adamın bağışlanan günahı yazılırdı. Günahın böyüklüyündən asılı olaraq, qəbzın də qiymətini artırırldılar. Pulu olan hər kəs nəinki keçmişdə işlədiyi, hətta gələcəkdə işləyəcəyi günahın bağışlanmasını satın ala bilərdi.

¹⁹ Kapellan – kilsədə müəyyən vəzifəsi olan, yaxud kapellanı idarə edən keşişlərə deyirdilər.

²⁰ Pikrokol – yunanca “əşəbi”, “acıqlı” deməkdir.

²¹ Trepelyu – fransızca “cındır paltarlı adam” deməkdir.

²² Ox tufəngi – qədim zamanlarda işlədilən, güllə əvəzinə ox atan olduqca ağır bir silahdır.

²³ Tukdilyon – fransızca “gopçu, yalançı pəhləvan” deməkdir.

²⁴ Bombarda – daş güllə atan qədim top.

²⁵ Mortira – “aşırma” atəş üçün yarayan qısa, iri top. Bu topdan çıxan güllə havada geniş bir qövs əmələ gətirib hündür qala divarlarından aşır, qala arxasındakı düşməyə zərər yetirirdi.

²⁶ Vasilisk (Əjdaha) – 75 girvənkəlik dəmir mermi atan XVI əsr topu. Üzərində əfsanəvi əjdahanın təsviri həkk olunduğuna görə belə adlanmış. Əjdahanın başında tac şəklində qırıq-qırıq qalın dəri qatı varmış. Qədim ctiqada görə əjdahanın bir baxışı insanı, heyvanı öldürər, onun fışılısı hamını qaçmağa məcbur edərmiş.

²⁷ Abbatlıq – katolik monastırı və onun malik olduğu orazi ilə tikintilər.

²⁸ Turnemul – fransızca “dəyirman daşı hərlədən” deməkdir, ağır törpənən, yöndəmsiz adama deyilir.

²⁹ Qratel – fransızca “qotur”, “keçəl” deməkdir.

³⁰ Kralın hüsurunda, onun xüsusi izni olmadan, ancaq adlı-sanlı adamlar şlyapa geymək hüququna malik idilər. Pikrokol öz yaxın adamlarına şlyapa geyməyə icazə verməklə onlardan razı qaldığını bildirmək istəyir.

³¹ Barbarossa (qırmızı saqqal) – 1523-cü ildən başlayaraq iyirmi il Əlcəzairin hakimi olan pirat Xeyrəddinin ləqəbidir. Türklər Xeyrəddinə arxalanaraq Əlcəzairi Osmanlı imperiyasının bir əyalətinə çevirmişdilər. Türk feodal hökmdarlarının başlıca məşğələlərindən biri dəniz quldurluğu idi.

³² Katolik adətincə papa tərəfindən qəbul edilən katoliklər onun tufilisini öpməli idilər.

³³ Yerusəlim məbədi, Bibliyanın rəvayətinə görə, qədim yəhudi padşahı Süleyman tərəfindən tikilmiş, sonralar Babil hökmdarı Navuxodonosor tərəfindən dağıdılmış, daha sonra yenidən bir də tikilmiş, nəhayət romalılar Fələstini işğal etdikdə onların tərəfindən tamam dağıdılmışdır.

³⁴ Exefron – yunanca “ehtiyatlı”, “mühakiməli” deməkdir.

³⁵ Böyük knyazlar və Moskva çarları dövründəki Rusiya dövləti XVIII əsrə kimi bütün Qərbi Avropada Moskvaya yaxud Moskovitiya adlanır, ruslara da moskovit deyilirdi.

³⁶ Qranquzenin Pikrokolla etdiyi müharibəyə dair fəsillərdə Rable öz atası Antuan Rablenin mülkədar qonşusu Sent-Martla olan məhkəmə prosesini lağa qoyur. Sent-Mart öz malikanəsinin yanından axıb keçən çayda balıq tutmaq üçün sahə ayırmışdı. Bunun üçün də çayın eninə dirək basdırılmışdı, nəticədə çayda gəmilər gedə bilmirdi. Bütün mahal həyəcana gəlmiş, uzun sürən məhkəmə işi başlanmışdı. Bu xalis bir müharibə idi, məhkəmə xəttilə törədilə bilən hər cür süründürməçilik tədbirləri işə salınmışdı, bəzən hətta düşmənçilik edən tərəflər arasında dalaşma hadisələri də olurdu.

Lakin Qranquze ilə Pikrokolun müharibəsinə aid fəsillərin daha geniş satirik mənası vardır. Bütün dünyanı işğal etmək fikrinə düşən Pikrokolu təsvir edərkən Rable müasir hökmdarları və onların işğalçılıq siyasətini kəskin qələmi ilə amansızcasına lağa qoyur. Pikrokol xüsusilə Almaniya imperatoru və İspaniya kralı Beşinci Karla (1500–1558) bənzədilmişdir. Doğrudan da Beşinci Karl İtaliyanı fəth etmiş, Romanı hücumla almış (1527), Macarıstanda türklərlə, Aralıq dənizində Xeyrəddin Barbarossa ilə vuruşmuş, Pikrokol kimi, bütün dünyanı ələ keçirmək, ümumi bir dünya monarxiyası qurmaq xəyalına düşmüşdü. O uzun müddət Fransa ilə müharibə etdi, hətta Fransa kralı I Fransiski əsir aldı. Lakin onun bütün planları həyata keçirilməmiş qaldı, özü də, həyatının sonunda taxt-tacdan əl çəkdi.

³⁷ Montegyu – Parisdə bir məktəbin adıdır.

³⁸ “Müqəddəs məkanlara” ziyarətə gedən dindarlara ziyarətçi (züvvar) deyilirdi; ziyarətçilər “müqəddəslərin” qəbrinə, “ecazkar” ikonalara və s. sitayiş edirdilər. Bu adət orta əsrlərdə çox yayılmışdı.

³⁹ Zəbur – xristianların ibadət vaxtı oxuduqları dini mahnılar; rəvayətə görə yəhudi hökmdarı Davud tərəfindən tərtib edilmişdir.

⁴⁰ Klobuk – rəhbər papağı. Silindr şəklində olub, yuxarısı çiyinlərə düşən parça ilə örtülürdü.

⁴¹ Keşiş qurşağı – keşişlərin dua zamanı bellərinə bağladıkları uzun qurşaq.

⁴² Dipsodiya – yunanca, susuzluqdan əldən düşən insanların yaşadığı ölkə deməkdir.

⁴³ Qranquzenin Tukdilyona dediyi sözlərdə dövlətin idarə olunması məsələlərinə dair yeni görüşlər şərh olunur. Rablenin fikrincə hökmdarların başlıca qayğısı dövlətin daxili təşkilatından, təbəələri iri feodalların özbaşınalığından qorumaqdan, ticarəti himayə etməkdən, yol salmaqdan və sairədən ibarət olmalıdır. Şöhrətpərəstlik məqsədilə edilən işğalçılıq müharibələri dövlət üçün zərərliyə.

Böyük ölkələri fəth edən qədim xalqlardan bəhs edərkən, Rable, Makedoniyalı İsgəndərin fəthatını, sonra da demək olar, bütün Avropanı bütün yaxın Şərqi və Afrikanın sahillərini ələ keçirib öz tabeliyi altına alan qədim romalıları nəzərdə tutur.

⁴⁴ Qripmino – “qəsbkar” deməkdir.

⁴⁵ Melen ilan balığı – Rablenin vaxtında ilan balığının ölməkdən qabaq qışqırdığına dair batıl bir etiqad var idi. Melen Fransada bir şəhərdir.

⁴⁶ İntibah dövründə, demək olar ki, hər bir kral sarayında cırtan təxəklər saxlanılırdı. Cırtanların durnalarla müharibə etməsi haqqında əsassız rəvayətin mənşəyi çox qədimdir.

⁴⁷ Vurdalak – xalq içərisində yayılmış əsassız qədim rəvayətə görə gecələr yatan adamların qanını soran və bununla dolanan qeyri-təbii bir məxluqdur.

⁴⁸ Herkules – qədim yunan mifologiyasının qəhrəmanı, məbud Zevs ilə adı qadından doğulmuş yarım allah. Fövqəladə bir qüvvə sahibi olub bir çox ən çətin hünərlər göstərmişdir, Herkulesin adı pəhləvan mənasında geniş yayılmışdır.

⁴⁹ Məhəmməd (571-632) – islam dininin banisi. Müsəlmanlar Məhəmmədi “peyğəmbər” hesab edirlər.

⁵⁰ Anarx – yunanca “hökmü olmayan”, “ixtiyarı olmayan” deməkdir.

⁵¹ Su – fransız mis pulu.

⁵² Salmiqonden – müxtəlif at növlərindən hazırlanan qoruma.

⁵³ Panurq – yunanca “əlindən hər iş gələn”, “fırıldaqcı” deməkdir.

⁵⁴ Panurq Pantaquela Rablenin bildiyi bütün dillərdə müraciət edir: onun dediyi cümlələrdən biri isə səs yığımıdır. Almanca “Yunker geb eyx qlyuk undxeyl” cümləsi: “Cavan oğlan, Allah sizi xoşbəxt və salamat eləsin” deməkdir. Panurqun ondan sonrakı cümləsi isə mənasız səs yığımıdır.

⁵⁵ Epitemon – yunanca “bilən”, “bilici” deməkdir.

⁵⁶ Bu cümlə ingiliscənin Şotlandiya şivəsindədir. Mənası: “Cənab, aghınız da bu qədər böyük isə (bədəcə belə böyük olan kimi)...” deməkdir.

⁵⁷ Bu cümlə bask dilindədir. Mənası: “cənab, hər dərdin dərmanı var” deməkdir.

⁵⁸ Denye – 1/12 su qiymətində qədim xırda fransız mis pulu.

⁵⁹ Papa IV Sikst (1414-1484) – Protestantlara və “kafir-lərə” qarşı qəddarcasına mübarizə aparmışdır. İspaniya inkvizisiyasını birinci dəfə o təbii etmişdir (1478).

⁶⁰ *Disput* – elmi mübahisə. Orta əsrlərdə hər cür disput, xüsusən fəlsəfi və dini disputlar geniş inkişaf tapmışdı. Rable burada, quru sözlər, həqiqi həyatla heç bir əlaqəsi olmayan mücərrəd şeylər üzərində mübahisə edən orta əsr elminə gülür. Tezis çıxış edən sübut etməli olduğu əsas elmi müddəadır ki, disputdan bir neçə gün qabaq ümumi yerlərdə oxunmaq üçün divardan asılırdı.

⁶¹ *Dekan*, katolik kilsəsində, monastırı yaxud böyük kilsəni idarə edən həyatın başında duran adamlara deyilirdi; sonralar fakültə müdirlərini dekan adlandırmağa başladılar.

⁶² *Magistr* – latınca “müəllim” deməkdir. Orta əsrlərdə “magistr” elmi dərəcəsi təsis edilmişdi.

⁶³ *Sorbonna* – 1253-cü ildə Rober Sorbon tərəfindən təsis edilmiş olub öz banisinin adını daşıyan ali ilahiyyat məktəbi idi. Sonralar Sorbonna Paris universitetinin ilahiyyat fakültəsi oldu. XVI əsrdə Sorbonna dinsizliyə və azad düşüncələrə qarşı katolikliyin bir istinadgahına çevrildi. Kitabların dini cəhətdən senzurdan keçirilməsi Sorbonnanın öhdəsinə qoyulmuşdu və Rablenin kitabı iki dəfə onun tərəfindən pislənmişdi. Böyük Fransa inqilabı zamanı bağlanmış, 1808-ci ildə onun binası universitetə verilmişdi. İndi də Paris Universitetinin Sorbonnanın keçmiş binalarında yerləşən fizika-riyaziyyat və tarix-filologiya fakültələri bəzən “Sorbonna” adlanır.

⁶⁴ *Toumast* – yunanca “təəccüblü”, “heyranedicisi” deməkdir.

⁶⁵ *Navara salonu* – Navara kraliçası Janna tərəfindən 1309-cu ildə təsis edilən Navara məktəbinin akt salonudur. Elmi disputlar bu salonda keçirilirdi.

⁶⁶ Cüzam orta əsrlərdə bütün Avropada çox şiddət etmişdi. Yoluxucu xəstəlik olduğu üçün bu xəstəliyə tutulmaları şəhərdən sürgün edib xüsusi kəndlərdə yaşamağa məcbur edirdilər. Sağlam adamları özlərinin yaxınlaşdıqlarından xəbərdar etmək üçün onlar öz yanlarıncə taqıldaq gəzdirməyə məcbur idilər. XVI əsrdə cüzam xəstəliyi Bretan əyalətində xüsusilə yayılmışdı.

⁶⁷ *Kanonik* – katolik kilsəsində yepiskop yanındakı müşavirinin (senatın) üzvünə deyilirdi.

⁶⁸ *Panzu* – Fransada Luara çayı sahilində bir kənddir. Kəndin ətrafında qədim naxışlarla bəzədilmiş bir mağara vardı ki, xalq içərisində yayılmış rəvayətə görə Panzu kahini orada yaşamış. *Sivilla* – kahin, gələcəkdən xəbər verən qadın mənasında işlənir.

⁶⁹ *Her-Trippa* – XVI əsrin məşhur alimlərindən Henrix Korneli Aqrippanın (1486–1535) adının təhrif olunmuş şəklidir. Onun dünya görüşü bir çox cəhətdən zamanəsi üçün səciyyəvi olan mistik xarakter daşıyır. Aqrippa xalq arasında cadugər kimi şöhrət qazanmışdı.

⁷⁰ *Astrologiya* – saxta elm olub ulduzlarla fəla baxmaq, münəccimlik deməkdir. Hələ qədim zamanlarda insanlar ulduzların insan taleyinə təsir etdiyinə inanırdılar. Onlara elə gəlirdi ki, ulduzların göydəki vəziyyətinə görə yerdə bu və ya digər hadisələr baş verir. İnsanın taleyini qabaqcadan xəbər vermək üçün, astroloqlara onun doğulduğu zaman ulduzların vəziyyətini bilmək lazım idi; onların fikrincə o zaman insanın taleyi ömürlük müəyyən olunmuş. “Uğurlu ulduz altında doğulmaq” təbiri də bundan qalmışdır. İnsanın taleyini xəbər vermək üçün münəccimlər ulduzların hərəkətini diqqətlə öyrənməli idilər. XVI əsrdə hətta Kepler və Tixo Brake kimi böyük alim astronomlar da astrologiya ilə məşğul olmuşlar.

⁷¹ *Xiromantiya* – ovucun cizgi və bürüşükləri ilə fəla baxmaq deməkdir. Mövhumatçıların təsəvvürünə görə bu cizgilərlə insanın xarakterini təyin etmək, taleyini qabaqcadan xəbər vermək olarmış. Xiromantiyanın mənşəyi olduqca qədimdir.

⁷² *Tribule* (1479–1536) – XII Lüdovikin və I Fransiskin məşhur təlxəyi. Viktor Hüqo “Kral əylənir” dramasında onu təsvir etmişdir.

⁷³ *Mona etibarilə* o qədər də aydın olmayan “büzanse” sözü təlxək Tribulenin çox xoşladığı və cümlə başı işlətdiyi bir sözdür.

⁷⁴ *Ksenoman* – yunanca “səyahət həvəskarı” deməkdir.

⁷⁵ *Talassa* – yunanca “dəniz” deməkdir. Rablenin dəniz limanına bu adı verməsi, buna görədir.

⁷⁶ Medamoti – yunanca “heç yerdə” deməkdir.

⁷⁷ Axill – qədim yunan poeması “İliada”nın qəhrəmanı, Troya mühasirəsinin başlıca iştirakçılarından biri; troyalılarla vuruşmalarda böyük qəhrəmanlıqlar göstərmişdir. Onun gənclik illərindəki hünərləri qədim Roma şairi Stasinin “Axilleida” adlı poemasında təsvir edilmişdir.

⁷⁸ Taybuynuz – Bibliyada, orta əsrlərin qərribə səyahətlər haqqındakı poemə və təsvirlərində adı çəkilən fantastik bir heyvan.

⁷⁹ Xelidon – yunanca “qaranquş” deməkdir.

⁸⁰ Qozal – qədim yəhudi dilində “göyərçin” deməkdir.

⁸¹ Levant – italyanca “levante” sözündən – “gündoğan”, “şərq” deməkdir. Aralıq dənizinin cənub-şərq sahillərində yerləşən ölkələr belə adlanır.

⁸² Fransız şəhəri Ruan Fransada ən əla mahud istehsal edən manufakturası ilə şöhrət qazanmışdır.

⁸³ Panurqun öz düşməninə qoyun sürüsünü dənizdə qorq etməsi bütün Avropada məşhur olan qədim bir xalq nağılıdır. “Panurqun sürüsü” ibarəsi adamı özünün düşündüyü kimi yox, ağılsızlıqla qonşusuna baxıb hərəkət etməyə məcbur edən “sürü” hissiyatını ifadə edən məşhur bir ibarə olmuşdur.

⁸⁴ 17-ci fəsil Rablenin dövründəki məhkəmə üsullarının kəskin tənqididir. Məhkəmə xərci çox, cərimə ağır idi, nüfuz sahibi adamların bu işdə əli olduqda birisini döyən adam bütün var-yoxundan məhrum olar, uzun müddət həbsxanaya düşə bilərdi.

⁸⁵ Makreon – yunanca “uzun ömürlü”, “qoca” mənasındadır.

⁸⁶ Pan – qədim yunan mifologiyasında sürü və maldarlıq aləlahıdır. Onu yarı insan, yarı heyvan şəklində keçi dırnaqlı, uzun saqqallı və buynuzlu təsvir edirdilər. Pan həmçinin şənlik və kefallahı sayılırdı. Tərkdünyalıq təbliğ edən və hər cür dünya ləzzətini günah hesab edən xristianlıq bütperəstliyi, o cümlədən Pan allaha pərəstişi təqib etməyə başladı. Xristianlığın birinci əsrlərində Panı xristian allahının düşməni – iblis hesab edirdilər.

Buna görə də kilə rəssamları iblisi də Panın şəklində, yəni keçi kimi buynuzlu və quyuqlu təsvir edirdilər. Panın ölümü haqqındakı əfsanə iki dinin – antik dövr bütperəstliyi ilə xristianlığın mübarizəsi zamanı yaranmışdır.

Panın ölümü antik dövr dininin məhv olması və xristianlığın qalib gəlməsi deməkdir.

⁸⁷ Xristian dini rəvayətlərinə görə Roma imperatoru Tiberinin hökmdarlığı dövründə İsa edam edilmiş və xristian dini meydana çıxmışdı. Əfsanəyə görə Panın ölüm xəbəri də bu vaxt dünyaya yayılmışdı.

⁸⁸ Kommod, Lusi Eli (161-192) – Roma imperatoru.

⁸⁹ I Dara Giştasb (e.ə. 522-486) öz səltənətinin sərhədlərini son dərəcə genişləndirmiş olan, lakin o zamanlar cənubi Rusiya çöllərində yaşayan skiflər qəbiləsi tərəfindən məğlub edilən İran şahı.

⁹⁰ İsveçrə piyadası XVI əsrdə bütün Avropada ən yaxşı piyada sayılır, muzzdlu əsgər sifətilə Avropa ordularında xidmət edirdi. Sarayları qorumaq üçün də isveçrəlilərdən əsgər tutulurdu (papa sarayının keşikçi dəstəsi indi də isveçrəlilərdəndir). Rus dilində qapıçı mənasında “şveysar” sözü də bundan törəmişdir.

⁹¹ Sirena qədim yunan mifologiyasında dənizdə yaşayan balıq quyuqlu əfsanəvi məxluqdur ki, öz məhnları ilə dənizçiləri qorxulu yerlərə çəkərmiş, dənizçilər də gəmilərlə birlikdə bu yerlərdə məhv olmuşlar.

⁹² Navuxodonsor – eramızdan əvvəl XII-XI əsrlərdə Babil hökmdarı (561-ci ildə ölmüşdür) Navuxodonsor iki dəfə hücumla Yerusəlimi ələ keçirmişdir.

Bibliyada nağıl edildiyinə görə Nabuzardan onun sərkərdəsi imiş, orta əsrlərdə Nabuzardana “mətbəx knyazı” yəni baş aşpaz mənəbini də isnad verməyə başlamışdılar.

⁹³ “Kolbasa döşəməsi” adlı küçə doğrudan da 1676-cı ilə qədər Parisdə olmuşdur.

⁹⁴ Sirokko – cənubdan Aralıq dənizinin Avropa sahillərinə əsən, özü ilə Afrika çöllərindən qumlu toz gətirən güclü və isti külək.

⁹⁵ Papefiqlər – “papaya şiş (fiqa) göstərənlər” deməkdir. Papimanlar – papaya tərəfdar olanlar, papistlərdir. Rable burada protestantlarla katoliklərin arasındakı dini toqquşma və müharibələri nəzərdə tutur. Protestantlıq, yaxud reformasiya XVI əsrdə xeyli inkişaf etmişdi. Bu, katolik kilsəsinə qarşı çevrilmiş geniş bir xalq hərəkatı idi. Katolik kilsəsi zəhmətkeş əhalini amansızcasına istismar edirdi. Kilsə bütün vergilərin onda birini öz faydası üçün alırdı, özünün xüsusi təhkimliləri var idi: hər bir monastırın və ya abbatlığın, hətta hər bir böyük ruhaninin öz təhkimliləri var idi. Bundan başqa belə bir cəhət nəzəri cəlb edirdi ki, rahiblər yoxsulluğu, itaətkarlığı və rəhimdil olmağı təbliğ etdikləri halda özləri bolluq və ziynət içərisində yaşayırdılar. Bu da xalqı olduqca qəzəbləndirirdi.

Buna görə də bütün Avropa ölkələrində, xüsusilə Almaniya, Fransa və İngiltərədə katolik kilsəsi əleyhinə xalq hərəkatı başlandı. Bu hərəkat protestantlıq və ya reformasiya deyə ümumi bir ad aldı. Protestantlar papanın və katolik yepiskoplarının hakimiyyətini, həmçinin katolik kilsəsinin bəzi əhkamını qəbul etmirdilər. Buna görə də Rable protestantları papefiq, katolikləri papiman adlandırır. Çox keçmədən, XVI əsrin əvvəllərində protestantlarla katoliklərin arasında “dini” müharibə adını alan şiddətli müharibələr başlandı. Bu müharibələr Avropada XVII əsrə kimi davam etmişdir.

Rablenin həm papimanları, həm də papefiqləri lağa qoyduğuna baxmayaraq, hər halda papefiqlərə daha çox rəğbət bəslədiyi hiss olunur.

⁹⁶ “...Onları yaxşı qızardanda, əla yemək düzəlir”. – Bu sözlərlə o dövrdə tez-tez tonqalda yandırılmaqla edam olunan “kafir” protestantlar nəzərdə tutulur. Bu edama ispan dilində “autodafe” deyirdilər, hərfi mənası “dini akt” yeni kilsə məhkəməsi deməkdir.

⁹⁷ Şeytan ilə kəndli haqqındakı nağıl müxtəlif variantlarda bütün Avropada yayılmış qədim xalq nağılıdır.

⁹⁸ Dekretal – dindarların suallarına papa tərəfindən göndərilən cavab məktubudur.

⁹⁹ Bibliyada nağıl edildiyinə görə, yəhudiləri Misir əsarətindən qurtardıqdan sonra Allah Musaya on əhkam göndərmişdi. Bu əhkamlar daş lövhələr üzərində yazılmışdır.

¹⁰⁰ Quru və ya dəniz ibadəti bir qədər qısaldılmış şəkildə keçirilən ibadətə deyirdilər. Dəniz ibadəti adı onun gəmilərdə keçirilməsi ilə əlaqədardır, quru adlanması isə şərəbsiz keçirilməsindən irəli gəlirdi, təbəri hesab edilən şərəbin gəmi yırgalananda yerə tökülməməsi üçün gəmilərdə ibadət vaxtı onu işlətmirdilər.

¹⁰¹ Tiara – Roma papasının üçqat taca bənzəyən hündür papığı.

¹⁰² Dukat – birinci dəfə XIII əsrdə kəsilmiş qızıl sikkə.

¹⁰³ Arimaspiilər, neflidatlar əfsanəvi xalqlardır. Arimaspiilər – tək gözlü, neflidatlar isə “buludlarda gəzən” adamlar kimi təsəvvür olunurdu.

¹⁰⁴ Falkonet – XVI-XVII əsrlərdə işlənən, qurğuşun güllə atan xırda top.

¹⁰⁵ Yəcuc-Məcuc – Bibliyada nağıl edildiyinə görə Qafqaz dağlarından şimaldakı çöllərdə yaşayan əfsanəvi xalqlar.

¹⁰⁶ Qaster – yunanca “qarın” deməkdir.

¹⁰⁷ Burada qoz qırmaq üçün insan fiquru şəklində olan alətlərdən bəhs edilir: qozu fiqurun ağzına qoyar, sonra saçından çəkərdilər, fiqurun çənəsi örtülər, qoz da sınırdı.

¹⁰⁸ 33-cü fəsildə Rable İntibah dövrü burjuaziyasının bəşəriyyətin ictimai inkişafı tarixinə aid görüşlərini nağıl şəklində şərh edir.

¹⁰⁹ Xanef – qədim yəhudicə “ikiüzlülük”

¹¹⁰ Astrolabiya (üstürlab) – XVIII əsrin əvvəllərinə kimi ulduzların vəziyyətini təyin etmək üçün işlədilən bucaq ölçən alətdir. Dənizçilər bu alətlə ulduzlara baxıb gəminin olduğu yeri təyin edirdilər.

¹¹¹ Cingilti adasını təsvir etməkdə, Rable, yeganə məşğələsi dini mərasimi yerinə yetirməkdən ibarət olan rahiblərin yaşadığı papa iqamətgahını nəzərdə tutmuşdur. Bu fəsil ümumiyyətlə rahibliyə və xüsusi olaraq papanın sarayına qarşı kəskin bir satiradır.

¹¹² Cingilti adasının müxtəlif quşlarını təsvir edərkən Rable Roma ruhanilərini nəzərdə tutur. Klerqlər–klerik, yəni ümumiyyətlə ruhani şəxslər, monaqlar–rahiblər, pretraqlar–keşişlər, abbeqlər–abbatlar, eveqlər–yepiskoplar, kardenqlər–kardinallar, papaq isə papa deməkdir. Quşların tükünün rəngbərəng verilməsindən məqsəd ruhanilərin bu və ya digər təriqətə mənsub olmasına və rütbəsinə görə geyimlərinin müxtəlif olduğunu bildirməkdir. Məsələn, qara paltar – abbatlar, qırmızını – kardinallar, ağ – papa geyinir və sairə.

¹¹³ Rable burada 1380-ci ildə baş vermiş kilisə təfriqəsindən bəhs edir. O zaman papalıq taxtında iki papa əyləşmişdi: Romada olan VI Urban ilə Fransadakı Avinyon şəhərində yaşayan VII Kliment eyni vaxtda papalıq edirdilər. Bəzi ölkələr – İngiltərə, Almaniya, Hollandiya və İtaliya – VI Urbanı papa olaraq tanıyırdılar, başqaları – Fransa, İspaniya və Şotlandiya isə VII Klimentin tərəfində idilər. Papalar bir-birini lənət yağdırır, kilisədən qovulmuş elan edirdilər. İki hakimiyyətlilik onların ölümündən sonra da qurtarmadı. Düşmənçilik edən tərəflər onların yerinə yenə də iki papa seçdilər. Çox keçmədən üçüncü papa da seçilmişdi: yalnız otuz yeddi il sonra, 1417-ci ildə, Avropa hökmdarının işə qarışması nəticəsində təfriqə bir təhər aradan qaldırıldı. Bu təfriqə katolik kilisənin o vaxta qədər olan hörmətini zəiflətdi, protestantlığın inkişafına səbəb oldu.

¹¹⁴ Rablenin burada rahiblər barəsində dediyi şeylər tarixi həqiqətdir. Zadəgan ailələrində mirasın əsas hissəsini böyük oğula

vermək ümumi qanun idi, bundan məqsəd torpaq mülkünün parçalanmaması idi. Kiçik oğulları balaca vaxtından ruhani rütbəyə hazırlayırdılar. Ərə gedərkən cəhiz verilməsin və beləliklə ailə sərvəti azalmasın deyə çox vaxt qızları rahibliyə göndərirdilər.

¹¹⁵ “Yumağı gicitkənliyə atmaq” təbiri fransızca “cübbəni çıxarmaq”, ruhani rütbəni üzərindən atmaq deməkdir. Öz tüklerini gicitkənliyə atan quşlardan bəhs edərkən, Rable bunu demək istəmişdir.

¹¹⁶ Roma kilisəsi katolik dinində olan bütün ölkələrdən kilisə vergisi alır. Qədim zamanlarda bu mühüm bir məbləğ təşkil edirdi. Vergi verməkdən boyun qaçıran “şimal ölkələri”ndən bəhs edilərkən, protestantlığı qəbul edən Skandinaviya, Almaniyanın vilayətləri, Hollandiya və İngiltərə nəzərdə tutulmuşdur.

¹¹⁷ Rablenin özü əslən turenlidir. Turen gəliri haqqında söylədiyi sözlərlə vəziyyətə ürəkdən acıyır.

¹¹⁸ 39-cu fəsil fransız məhkəmə sisteminə qarşı yazılmış satiradır. Rablenin “tüklü pişiklər” dediyi adamlar, sincab xəzindən bürüncək geyən “parlament” üzvləridir. Orta əsrlərdə, 1789-cu ildəki Böyük Fransa inqilabına kimi parlament ali məhkəmə idarələrinə deyilirdi ki, din və hökumət əleyhinə olan cinayətlərə baxmaq da onların ixtiyarında idi.

¹¹⁹ Müqəddəs Elma odu – şimşək çaxan zaman qara buludlar aşağıdan keçdikdə bəzən dor ağaclarının təpələrində od görünür. Bu od elektrik məşəlidir: qara bulud dora çökdükdə, dorun təpəsindən havaya elektrik cərəyanı axır və hava işıqlanır. Fransız dənizçiləri bu işığı müqəddəs Elma odu adlandırırdılar. Keçmiş zamanlarda bu oda dair bir çox mövhum təsəvvürlər vardı, ancaq adətən onu xeyirli əlamət, yaxşı havanın qayıdacağını göstərən bir əlamət hesab edirdilər.

¹²⁰ Rable burada “iksir” deyilən kimya maddəsini axtarmaqla məşğul olan orta əsr kimyagərlik elminə (kimyanın elmdən əvvəlki dövrünə) gülür. Hər hansı metala toxunduqda onu qızıla çevirəcəyi güman edilən maddəni iksir adlandırırdılar.

¹²¹ Doktor – elmi dərəcədir; doktorlar onları başqalarından ayıran xüsusi papaq geyirdilər.

¹²² Ay otu – orta əsr kimyagərlərinin fikrincə “iksir” hazırlamaq üçün lazım olan ot.

¹²³ Orta əsrlərdəki yanlış etiqada görə, Fransa kralı təkə əlini vurmaqla xəstələri sağaltmaq kimi qərribə bir qüvvəyə malik imiş.

¹²⁴ Xəstəliyi musiqi ilə müalicə etmək barəsindəki etiqadın mənşəyi çox köhnədir. Qədim zamanlarda musiqidə ecəzkar bir qüvvə olduğu güman edirdilər. Məsələn, Bibliyada nağıl edildiyinə görə, Davud arfa çalmaqla hökmdar Saulu dəlilik azarından sağaltmışdı. Bu yanlış etiqad uzun müddət davam etmişdi, hətta XIX əsrin əvvəllərində də onun qalıqlarına rast gəlmək olurdur.

¹²⁵ “...sükutda ilahi bir qüvvə görürsünüz”. Ağillılar Kraliçası qədim yunan Pifaqor fəlsəfə məktəbini (Pifaqorun ardıcılarını) nəzərdə tutur. Bu məktəbin əməl etdiyi qaydalarından biri susmaq idi.

¹²⁶ Panaseya – bütün dərdlərdən, müsibətlərdən xilas edən dərman.

¹²⁷ Ambroziya – yunan mifologiyasında allahların yeməyi; bu yemək onlara daimi gənclik və əbədi həyat vermiş. Ab-həyat – allahların içkisi.

¹²⁸ Şahmat fiqurları şəklində paltar geyindirilmiş canlı adamların iştirakı ilə turnir düzəltmək adəti hələ orta əsrlərdə varmış; bu adət zamanəmizə qədər də qalmışdır.

¹²⁹ 44-cü fəsil rəhbər təriqətlərinə, başlıca olaraq XVI əsrin əvvəllərində təsis olunan kapusin təriqətinə qarşı kəskin bir satiradır.

Adanın kralı Beni adı altında Rable kapusinləri himayə edən papa III Paveli nəzərdə tutmuşdur.

¹³⁰ Yamyamlar – adamyeyənlər.

¹³¹ Fənər ölkəsi – həqiqi elm, maarif və incəsənət ölkəsi deməkdir.

¹³² Bakbyuk – yəhudicə “butulka” deməkdir.

¹³³ Orta əsrlərdə cəhənnəmin girəcəyi, açılmış iblis ağzı kimi təsvir olunurdu.

¹³⁴ Yaşıl budaq sülh əlaməti idi; iki vuruşan tərəf arasında barışıq bağlanması üçün danışıq aparmağa göndərilən elçilər düşmənlər qarargahına əllərində yaşıl budaq tutub gedərdilər.

¹³⁵ Saturn – antik dövrün mifologiyasında, vaxt, əkin və biçin allahı. O, əli dəryazlı təsvir olunardı.

¹³⁶ Işıqın, göyün və şimşəyin böyük allahı Yupiterin embleması dimdiyində ildırım tutan qartal idi.

¹³⁷ Feb – Appollon – günəş və şeir allahı; onun embleması “şəfəq nəğməkarı”, günəşi nəgmə ilə qarşılayan xoruz idi.

¹³⁸ Venera – eşq və gözəllik ilahəsi, onun embleması ağ göyərçin idi.

¹³⁹ Merkuri – yağış və ticarətin allahı, həmçinin yalan və oğurluğun hamisi olub, başqa allahların yanında nümayəndə vəzifəsini görürmüş. Onun embleması leylək idi.

B.Reizov

MÜNDƏRİCAT

<i>Rəblə gülüşü</i>	4
<i>Müqəddimə</i>	19

Birinci hissə

PANTAQRUELİN ATASI BÖYÜK QARQANTUANIN QƏRİBƏ QƏHRƏMANLIQLARI HAQQINDA HEKAYƏ

I FƏSİL. Qarqantuanın anadan olması	23
II FƏSİL. Metr Tubal Olofernin Qarqantuaya savad öyrətməsi ...	32
III FƏSİL. Qarqantuanın Parisə göndərilməsi	37
IV FƏSİL. Qarqantuanın Parisdəki Məryəm-ana kilsəsinin zəngini aparması	39
V FƏSİL. Qarqantuanın Paris yaşayışı	45
VI FƏSİL. Lerne şəhərindən gələn qutabsatanlarla Qranquzye çobanlarının dalaşması	51
VII FƏSİL. Kral Pikrokol Qranquzyeyə müharibə elan edir	53
VIII FƏSİL. Bir rahibin, üzüm bağını düşmən basqımından qurtarması	56
IX FƏSİL. Qranquzyenin Pikrokol ilə müharibəyə hazırlaşması ..	59
X FƏSİL. Kral Pikrokolun bütün dünyanı tutmaq fikrinə düşməsi .	64
XI FƏSİL. Qarqantuanın atasının köməyinə çatması	69
XII FƏSİL. Qarqantuanın Ved qalasını dağıtması	72
XIII FƏSİL. Qarqantuanın saçından top güllələrinin tökülmesi ...	74
XIV FƏSİL. Qarqantuanın kahı ilə birlikdə altı ziyarətçini udması .	76
XV FƏSİL. Qarqantuanın öz dostları ilə keyf çəkməsi	78
XVI FƏSİL. Rahibin qoz ağacından asılması	82
XVII FƏSİL. Qarqantuanın Pikrokolun ön dəstəsini əzməsi	84
XVIII FƏSİL. Qranquzyenin ziyarətçilərlə danışığı	87
XIX FƏSİL. Kral Pikrokolun məğlub edilməsi	91

XX FƏSİL. Qarqantuanın yoldaşları kral anarxın 660 cəngavərini nə cür əzişdirdilər	95
XXI FƏSİL. Qarqantua ilə rahib Janın sahilə iki əzəmətli abidə qurmaları	98
XXII FƏSİL. Qarqantuanın daş geyimli 300 nəhəngi və onların kapitanı Burdalakı öldürməsi	100
XXIII FƏSİL. Rahibin kral Anarxı soğan şirəsi satmağa vadar etməsi	105
XXIV FƏSİL. Qarqantua öz dili ilə bütün bir ordunu necə örtədi və müəllif onun ağzında nələrdə gördü	107
XXV FƏSİL. Telem abbatlığının qurulması	110

İkinci hissə

QARQANTUANIN OĞLU XOŞXASIYYƏT PANTAQRUELİN QƏRİBƏ HƏYATI HAQQINDA HEKAYƏ

I FƏSİL. Böyük Pantaqrueilin uşaqlıq illəri.....	117
II FƏSİL. Pantaqrueilin Panurqa rast gəlməsi və onu özünə ömürlük dost seçməsi	120
III FƏSİL. Panurqun türk əsirliyindən qaçmasını nağıl etməsi	124
IV FƏSİL. Panurqun xasiyyət və adətləri.....	127
V FƏSİL. Bir nəfər ingilisin Pantaqrueili disputa dəvət etməsi.....	130
VI FƏSİL. Panurqun ingilis alimini rüsvay etməsi.....	133
VII FƏSİL. Panurqun evlənmək fikrinə düşməsi	138
VIII FƏSİL. Panurqun Panzulu falçı arvadla məsləhətləşməsi.....	141
IX FƏSİL. Panurqun Her-Trippa ilə məsləhətləşməsi.....	145
X FƏSİL. Parisli məşhur təlxək Joanın iki şikayətçini mühakimə etməsi.....	148
XI FƏSİL. Panurqun axmaq Tribule ilə məsləhətləşməsi	151
XII FƏSİL. Tilsimli şüşə kahinini ziyarət etmək üçün Pantaqrueilin səfərə çıxması.....	155

XIII FƏSİL. Pantaquelin öz atasına poçt göyərçini göndərməsi..	157
XIV FƏSİL. Pantaquelin tacir gəmisinə rast gəlməsi	158
XV FƏSİL. Panurqun taciri və onun qoyunlarını dənizdə qər q etməsi.....	162
XVI FƏSİL. Pantaquelin qohumlar adasına gəlib çıxması.....	164
XVII FƏSİL. Pantaquelin çuğullar adasına baş çəkməsi	166
XVIII FƏSİL. Dənizdə dəhşətli fırtınanın başlanması	169
XIX FƏSİL. Fırtınanın qurtarması, Panurqun yenidən şən və zarafatçı olması	174
XX FƏSİL. Makreonlar adasında qoca qəhrəmanların dünyadan getməsi	177
XXI FƏSİL. Pantaquelin böyük pəhrizin padşah olduğu gizli ada yanından ötüb keçir	180
XXII FƏSİL. Pantaquelin nəhəng dəniz ilanını həlak etməsi.....	184
XXIII FƏSİL. Pantaquelin tutqun adaya, ət kolbasalarının qədim məskəninə çıxması	186
XXIV FƏSİL. Pantaquelin aşpazlarının ət kolbasaları ilə vuruşması	190
XXV FƏSİL. Pantaquelin kolbasalar kraliçası ilə danışmaq aparması	195
XXVI FƏSİL. Pantaquelin küləkli adaya çatması	196
XXVII FƏSİL. Pantaquelin Papefiqlər adasına çıxması	200
XXVIII FƏSİL. Bir Papefiqin şeytanı aldatması	201
XXIX FƏSİL. Pantaquelin Papimanlar adasına çıxması	207
XXX FƏSİL. Papiman yepiskopu Homenasın göydən enən dekretalları Pantaquelo göstərməsi.....	211
XXXI FƏSİL. Dekretallardan görsənən möcüzələr haqqında söhbət	215
XXXII FƏSİL. Pantaquelin açıq dənizdə cürbəcür ərmiş sözlər eşitməsi	221
XXXIII FƏSİL. Pantaquelin Qaster ağa adasına çıxması.....	224
XXXIV FƏSİL. Pantaquelin Xanef adası yaxınlığında külək qaldırması.....	228

XXXV FƏSİL. Panurqun gəmi pişiyi rodilyardusu şeytana oxşatması.....	230
XXXVI FƏSİL. Pantaquelin Cingilti adasına çatması.....	233
XXXVII FƏSİL. Kilse gözətçisinin məşhur papağı bizə göstərməsi	238
XXXVIII FƏSİL. Demir Alotlər adası ilə hiylələr adasına səfərimiz	242
XXXIX FƏSİL. Tüklü pişiklər ershersoku məstanın yaşadığı işgəncələr adasına düşməyimiz.....	244
XL FƏSİL. Rahib Janın tüklü pişikləri qırmaq istəməsi	250
XLI FƏSİL. Gəminizin az qala qəzaya uğraması.....	252
XLII FƏSİL. Ağillılar krallığına çatmağımız.....	254
XLIII FƏSİL. Ağillılar krallığında gördüyümüz möcüzələr.....	258
XLIV FƏSİL. Panurqun Səndəl adasında bir rahiblə danışması ...	261
XLV FƏSİL. Fənər ölkəsinə səfərimiz və orada gördüklərimiz ..	266
XLVI FƏSİL. Tilsimli şüşə kahininin yanına çatmağımız	269
XLVII FƏSİL. Yercaltı məbədin quruluşu	272
XLVIII FƏSİL. Tilsimli fantandan su içməyimiz	273
XLIX FƏSİL. Panurqun tilsimli şüşə kahini ilə söhbəti.....	276
L FƏSİL. Bakbyuk tilsimli şüşənin cavabını necə yozdu.....	279

<i>Qeydlər</i>	282
----------------------	-----

Buraxılışa məsul:	<i>Əziz Güləliyev</i>
Texniki redaktor:	<i>Rövşən Ağayev</i>
Tərtibatçı-rəssam:	<i>Nərgiz Əliyeva</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Aleksandra Samuylova</i>
Korrektor:	<i>Elşad Məmmədzadə</i>

Yığılmağa verilmişdir 11.10.2004. Çapa imzalanmışdır 12.04.2005.
Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 19. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 76.

Kitab “PROMAT” mətbəəsində çap olunmuşdur.